

**ELECTRONIC
JOURNAL
OF VOCATIONAL
COLLEGES**

**ELEKTRONİK
MESLEK
YÜKSEKOKULLARI
DERGİSİ**

Mayıs 2015
May 2015

Sayı/Number:1
Cilt /Volume: 5
Yıl / Year: 2015

ISSN: 2146-7684

Yayın Sahibi
Publisher

Doç.Dr. Bülent Bayram

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Chief Editor

Yrd.Doç.Dr. Bora Aslan

Yayın İdare Merkezi
Headquater

Kırklareli Üniversitesi
Lüleburgaz Meslek
Yüksekokulu
Lüleburgaz/Kırklareli

Tel: +90 288 4174996
Faks: +90 288 4174996
<http://www.ejovoc.org>
info@ejovoc.org

Teknik Editör
Technical Editor

Öğr.Gör.Fusun Yavuzer Aslan

Yayın Türü
Type of Publication

6 Aylık Süreli Yayın
Semiannual

Sayfa Düzeni ve Kapak
Layout and Coverage

Öğr.Gör. Fusun Yavuzer Aslan

**Electronic Journal Of
Vocational Colleges**

**Elektronik Meslek
Yüksekokulları Dergisi**

ÖNSÖZ

Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu bünyesinde hazırladığımız EJOVOC'un sekizinci sayısı ile tekrar karşınızda olmaktan büyük mutluluk duymaktayız.

Meslek yüksekokulları ve mesleki eğitim ile ilgili yeni bir pencere açmak için çıktığımız bu yolda büyük ilerleme kaydettiğimizi düşünüyoruz. Hatırlayacağınız gibi meslek yüksekokullarındaki bilimsel üretime bir dinamizm kazandırmayı hedeflediğimiz dergimiz Aralık 2011'de yayın hayatına başlamıştı.

Mayıs 2015 sayısında yayınlanmak için yapılan 21 makale başvurusundan 13'ü yüksek puan alarak dergimizde yayınlanmaya hak kazanmıştır. Bu büyük ilgi için yazarlara teşekkürlerimizi borç biliriz.

Dergimizin sürekliliğini sağlamak için kalitesinden ödün vermeden okuyucu ve yazar kitesini tutabilmenin zorluğunun bilincinde olarak büyük ümitlerle çıktığımız bu yolda desteklerini esirgemeyen üniversite rektörlüğümüze, editörlerimize, yazarlarımıza ve hakemlik yapan araştırmacılarımıza teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunarız.

Yayın Kurulu

PREFACE

We are very glad to present the eight issue of Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges) which is prepared by Lüleburgaz Vocational College of Kırklareli University.

We believe that we have made progress in the way to bring a new perspective about Vocational Colleges and Vocational Training. As you remember, our journal with which we aim to help energizing the scientific production in the Vocational Colleges began to be published in December 2011.

Among the 21 articles sent to be published in the journal's May 2015 issue, 13 articles are entitled to be issued. We are grateful to the writers for their interest.

Ejovoc aims to continue to broadcast without sacrificing its scientific quality with an awareness of the difficulties such as being accepted as a reputational journal by authors and audience. Ejovoc presents great thanks to Kırklareli University Rectorate, scientific committee, editorial board, authors and referees for their invaluable support.

Editorial Board

İçindekiler / Contents

ÖĞRETMENLERİN YEMEK YEME ZEVKİ KONUSUNDAKİ TUTUMLARININ SAPTANMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

A STUDY ON DEFINING TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS EATING HABITS
Kayhan Selçuk KARACA , Pınar ÖZDEMİR KARACA

1

OSMANLI DEVLETİ'NDE VERGİ SİSTEMİ VE BİR ÇEŞİT VERGİ TOPLAMA USULÜ SİSTEMİ: TEMETTUAT DEFTERLERİ

TAX SYSTEM IN THE OTTOMAN EMPIRE AND A TYPES OF TAX COLLECTION SYSTEM: TEMETTÜÂT REGISTERS
Berna ÇAÇAN

9

İNTERNETTEN ALIŞVERİŞ DAVRANIŞINDA ALGILANAN TÜKETİCİ RİSKLERİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

ZAFER CÉSUR , GIYASETTİN TAYFUR

19

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VERGİ REKABETİ VE VERGİ UYUMLAŞTIRMASI

TAX COMPETITION AND HARMONIZATION IN EUROPEAN UNION
Adnan Erdal

34

RTD SENSÖR KULLANILARAK HASSAS SICAKLIK ÖLÇÜM VE İZLEME SİSTEMİNİN TASARLANMASI

THE DESIGN OF PRECISION TEMPERATURE MEASUREMENT AND MONITORING SYSTEM USING RTD SENSOR
Ercan KURAK , Volkan ERDEMİR

41

NACA 23012 VE NREL S 809 KANAT KESİTLERİNİN HAD İLE ANALİZİ

ANALYSING OF NACA 23012 AND NREL S 809 AIRFOILS BY CFD
Mehmet BAKIRCI , Hüseyin CEYLAN , Sezayi YILMAZ

52

VAKIF VE DEVLET MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER DEĞERLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

THE COMPARISON OF CAREER ANCHORS OF THE STUDENTS IN PRIVATE AND PUBLIC VOCATIONAL SCHOOLS
Oğuz BAŞOL, Emin Cihan DUYAN, Hilmi ETCİ

62

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET BAĞIMLILIKLARI İLE İYİLİK HALLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION RELATIONSHIP BETWEEN VOCATIONAL COLLEGE STUDENTS' INTERNET ADDICTION AND WELL-BEING
Harun ÇİĞDEM , Gökhan YARAR

72

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ZAMAN YÖNETİMİ BECERİLERİ: PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

TIME MANAGEMENT SKILLS of VOCATIONAL TRAINING SCHOOL STUDENTS: CASE of PAMUKKALE UNIVERSITY
Serkan ÖZDEMİR , Emine UTKUN , Erkan YEŞİL

82

AN OVERVIEW ON THE SOME PHENOTIAZINE DERIVATIVE MOLECULES USED IN ORGANIC DYE-SENSITIZED SOLAR CELLS

Özgül Birel

89

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA KALİTE: MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

QUALITY IN VOCATIONAL SCHOOL: CURRENT SITUATION, PROBLEMS AND SUGGESTED SOLUTIONS
Hüseyin CEYLAN , Muhammed Ali ERBİR

99

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE BİR FAİLİ MEÇHUL: HASAN FEHMİ BEY

AN UNSOLVED OF THE II. CONSTITUTIONAL PERIOD : HASAN FEHMİ
Erhan AYZAZ , Muammer ERDEM , Yunus KULOĞLU

107

YEREL YÖNETİMLERDE Y KUŞAĞINI YÖNETME GÜÇLÜKLERİ: KOCAELİ BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ

Y GENERATION MANAGEMENT DIFFICULTIES STUDY IN PUBLIC ORGANIZATION; KOCAELI MUNICIPALITIES
Öznur GÖKKAYA ,Salih SERBEST, C.Gazi UÇKUN , Barış DEMİR

118

ÖĞRETMENLERİN YEMEK YEME ZEVKİ KONUSUNDAKİ TUTUMLARININ SAPTANMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Kayhan Selçuk KARACA¹, Pınar ÖZDEMİR KARACA²

ÖZET

Beslenme ve yemek yeme davranışı konusunda insanoğlu birbirinden çok farklıdır. Kimisi için beslenme sadece hayatın devamını sağlayan bir 'unsur' iken, kimi arkadaş grubu ve aile için ise ortak bir paylaşım haline getirildiğinde büyük bir 'zevk'tir. Bu araştırma Erzurum ili Pasinler ilçesi ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin yemek yeme zevki konusundaki tutumlarının saptanması amacıyla planlanıp yürütülmüştür. Araştırma örneklem modeliyle yapılmıştır. Araştırma evrenini Erzurum İli Pasinler İlçesinde görevli öğretmenler, örneklemini ise araştırmaya katılan 368 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma verileri karşılıklı görüşme tekniği ile anket formu kullanılarak toplanmıştır. Anket 2 bölümden oluşmaktadır. Anketlerden elde edilen veriler istatistiki metot ve test teknikleri ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: yemek yeme, zevk, tutum, haz duyma yemeği.

A STUDY ON DEFINING TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS EATING HABITS

ABSTRACT

Mankind differs a lot from each other in nutrition and eating habits. For some, nutrition is solely a 'factor' just vital to live; whereas it is a 'great pleasure' to be enjoyed for some groups of buddies and families, in case it is shared in common. This research is planned and conducted, in order to define the Erzurum Province, Pasinler District primary school teachers' eating habits and attitudes towards taste. The research is based on sampling method. Statistical population is composed of teachers working in Pasinler district of Erzurum province and the sample population is made up by 368 teachers, who took part in the research. Research data have been gathered via interview technique by using a questionnaire form. The questionnaire has 2 sections. The data collected through questionnaires have been analyzed by statistical methods and test techniques.

Keywords: eating, pleasure, attitude, hedonic eating.

¹ Öğretmen, MEB, Lüleburgaz Kocasinan İlkokulu, kayhanselkaraca@hotmail.com

² Öğretim Görevlisi, M. Sc., Kırklareli Üniversitesi, Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu, pinar.ozdemir@hotmail.com

GİRİŞ

Hem fiziksel hem de davranışsal bir bilim olan beslenme; doğumdan önce başlar, ölüme kadar yaşamı etkiler. Beslenmedeki amaç; bireyin yaşına, cinsiyetine, çalışma ve özel durumuna göre ihtiyaç duyduğu enerjiyi ve çeşitli besin öğelerinin her birini yeterli miktarlarda vücuda girişini sağlamaktır. Sağlıklı bir yaşam için bireylerin öncelikle yeterli ve dengeli beslenmeleri ve iyi bir beslenme alışkanlığı kazanmaları gereklidir. Beslenme alışkanlıkları; kişinin günlük öğün sayısı, ana öğünlerde ve ara öğünlerde tükettiği besinlerin tür ve miktarları, yiyecek satın alma, yemek hazırlama, pişirme ve servis gibi davranışları içermektedir. Kentte veya kırsal alanda yaşama, yaşanılan yerin coğrafik, iklim ve tarımsal durumu, inanç, gelenek-görenekler, sosyo-ekonomik koşullar, beslenme, eğitimsel etkinlikler ve bilgi düzeyi beslenme alışkanlıklarının ortaya çıkması ve gelişmesine neden olmaktadır. Ayrıca bireyin beslenme alışkanlıklarını genetik, cinsiyet, sosyal ve kültürel, dinsel, etnik, ekonomik durum, duygusal ve psikolojik vb. birçok faktörün de etkilediği belirlenmiştir (Baysal, 1996; Sürücüoğlu, 1999; Driskell, 2000).

Her toplumun kendine özgü beslenme alışkanlıkları, örf ve adetleri, olanakları, uygulamaları ve beslenme kültürü bulunmaktadır. Türk mutfağı denildiğinde Türkiye'de yaşayan insanların beslenmesini sağlayan yiyecekler-ıçecekler, bunların hazırlanması, pişirilmesi, korunması; bu işlemler için gerekli araç-gereç ve teknikler ile yemek yeme alışkanlığı ve mutfak çevresinde gelişen tüm uygulamalar ve inanışlar anlaşılmalıdır. Türk mutfağındaki çeşit zenginliği birçok etkene bağlı olarak değiştiği ifade edilmiştir (Sürücüoğlu, 1999; www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-3272/turk-mutfak-kulturu.html: 14.03.2012).

Ne bir yiyeceğin besin değeri, ne de vücudun o anki durumu insanların neyi ne zaman yiyeceği kararında tek belirleyicidir (Booth, 1991). Gastronominin, yiyeceği seçme, hazırlama, sunma ve yiyeceğin tadını çıkarma sanatı olarak asırlar boyu takdir edilmesi yemeye dayalı zevklerin besin değerinden de öte olduğunu ortaya koyuyor (Lang, 1983). Benzer şekilde, olumlu duyularla ilgili yapılan son çalışma, yemek yeme gibi temel ihtiyaç nedenli aktivitelerin mutluluğu artırıcı zevk verme alanının önemli bir kategorisi olduğunu ortaya çıkardı (Berenbaum, 2002). Örneğin deneyim-örnekleme bir çalışmada, öğrenciler spor ve oyunlar, sosyalleşme, yemek yeme ve sanat ile hobiler konularında yer aldıklarında mutluluk seviyelerinde yemek yeme en yüksek değeri buldu (Csikszentmihalyi ve Wong, 1991). Başka bir çalışma da günlük yaşamda öğünlerin üçte birinden fazlasının olumlu duyularla bağlantılı olduğunu ortaya çıkardı (Macht, Haupt ve Salawsky, 2004). Böylelikle, hedonik yeme olarak adlandırılan hazcılık insan yaşamının önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel olarak, iki türlü yemek yeme zevkinden yani hazcılıktan söz edilmektedir; felsefi ve psikolojik zevk alma. Felsefi zevk almaya göre hazzı en yüksek düzeyde elde etmek her bireyin ulaşmak istediği amaçtır. Birey hayatı boyunca bunun için çaba harcamaktadır. İkinci tür zevk alma ise, psikolojik zevk almaktır ve güdülenme ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Yani insan, tabiatının gereği zevk aldığı ya da haz duyduğu şeylere ulaşmak için güdülendiği ve arzularına göre hareket etmeye meyilli olduğu saptanmıştır (Fromm, 1991).

Bu bağlamda araştırmada, Erzurum ili Pasinler ilçesi ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin yemek yeme zevki konusundaki tutumlarının saptanması amaç edinilmiştir. Bu genel amaca ulaşmak için katılımcıların, yemek yeme zevki konusundaki görüşleri ile demografik özellikleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Daha önce bu konu ile birebir ilgili olarak yapılmış bir çalışma ya da araştırma bulunmadığından, bu çalışmada eğitim sektörü çalışanları, akademisyenler, sosyologlar ve bu konuya ilgi duyan herkesi yakından ilgilendirecek sonuçlar ortaya konulmuştur.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, araştırmaya katılan öğretmenlerin yemek yemekten zevk aldıkları varsayımına dayandırılmıştır. Anket formundaki soruların araştırma konusunun test edilmesi açısından sayıca ve anlam bakımından yeterli olduğu; katılımcıların anket formundaki sorulara doğru cevaplar verdikleri varsayılmıştır. Bunların yanı sıra, seçilen örneklem grubunun araştırmaya veri sağlamada ve evreni temsil etmede yeterli olduğu varsayılarak hareket edilmiştir. Ayrıca, araştırma konusunu test ederken çeşitli istatistiksel analizler kullanılmış olup, bu istatistiksel analizler yeterli ve geçerli kabul edilmiştir. Araştırmanın kapsamı, maliyet ve zaman yetersizliği nedeniyle Erzurum ili Pasinler ilçesindeki ilköğretim okullarındaki 2010-2011 eğitim-öğretim yılında görevli öğretmenler ile sınırlı tutulmuştur.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışma ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin yemek yeme zevki konusundaki tutumlarını ortaya koyduğundan betimsel nitelikte bir tarama modelinden oluşmaktadır (Çingı, 1994). Araştırma evrenini, Erzurum ili Pasinler İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı merkez ve köylerinde görev yapan 63 ilköğretim okulundaki tüm 1. ve 2. kademe öğretmenleri oluşturmuştur. 2012-2013 eğitim-öğretim yılında bu sistem değişmiştir. Örneklem bu kurumlarda görev yapan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 152 erkek ve 216 kadın olmak üzere toplam 368 öğretmen üzerinde yürütülmüştür. Geri dönen anket formları ayrıntılı bir biçimde incelenmiş; soruların

yanıtlarının boş bırakıldığı, hatalı veya yanıltıcı yanıtların verildiği form bulunmadığından anketlerin tamamı değerlendirilmeye alınmamıştır.

Araştırma verilerinin toplanmasında, veri toplama tekniklerinden anket tekniği (Ural ve Kılıç, 2006: 55) kullanılmıştır. Anketler, 2010-2011 eğitim-öğretim yılının ilk döneminde uygulanmıştır. Hazırlanan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, katılımcıların demografik bilgilerini tanımlayıcı 10 soruyu içermektedir. İkinci bölümde ise katılımcıların yemek yeme zevki konusundaki görüşlerine ilişkin 7 ifade yer almaktadır. Ölçekteki her bir ifadenin yanıt seçenekleri, Beşli likert ölçeğine uygun olarak (1= Hiç Katılmıyorum 5= Tamamen Katılıyorum) düzenlenmiştir. Yemek yeme zevki konusundaki en yüksek puan 100, en az puan 20'dir. Puanlar 20'ye doğru indikçe yemek yeme zevki azalmakta, 100'e doğru çıktıkça yemek yeme zevki artmaktadır.

Verilerin analizinde SPSS 16.0 istatistik programı kullanılmıştır. Erzurum ili Pasinler ilçesinde ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin "yemek yeme zevki konusundaki tutumları"nın verileri incelenmiştir. Öğretmenlerin yemek yeme zevki konusundaki ifadelerine verdikleri cevaplarda cinsiyete ve sağlık problemi bulunma durumuna göre farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem T-testi (independent sample t test); yaşadıkları yer, BKİ, yaş grupları ve sağlık problemleri için ise tek yönlü (One Way Anova) Varyans Analizi testi kullanılmıştır. Ayrıca farklılıkların hangi gruplar arasında yer aldığını tespit için Post Hoc testlerinden Scheffe testi yapılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ve yemek yeme zevki konusundaki ifadelerine ilişkin verileri yüzdesel frekans dağılımı ve ortalama ile gösterilmiştir.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırma örneklemindeki öğretmenlerin sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesine yönelik yapılan frekans analizi sonuçlarına Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Demografik Bilgiler (n=368)		n	%
Cinsiyet	Erkek	152	41,3
	Kadın	216	58,7
Yaş Grubu	20-30	162	44
	31-40	146	39,7
	41 ve üzeri	60	16,3
Beden Kitle Endeksi (BKİ)	Zayıf	20	5,4
	Normal	222	60,5
	Hafif Şişman	103	28,1
Kaldığı yer	Şişman	22	6
	Eşimle evde kalıyorum	235	63,9
	Arkadaşlarımla evde kalıyorum	77	20,9
En uzun süre yaşadığı yer	Tek başıma evde kalıyorum	56	15,2
	İl	139	37,8
	İlçe	175	47,6
Sağlık problemi	Köy	47	12,8
	Kasaba	7	1,9
	Var	64	17,4
Sağlık problemi (n=64)	Yok	304	82,6
	Yüksek tansiyon	21	32,8
	Diabet	29	45,3
	Kalp damar hastalığı	14	21,9

Tablo 1'e göre öğretmenlerin %58,7'sini kadınların, %41,3'ünü ise erkeklerin oluşturduğu, katılımcıların %83,7 ile büyük çoğunluğunun 20-40 yaşları arasında olduğu, %63,9'unun eşleriyle evde kaldığı, % 47,6'sının ilçede yaşadığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %60,5'inin normal beden kitle endeksine (BKİ) sahip olduğu görülmüş; dolayısıyla katılımcıların yarısından fazlasının yeterli ve dengeli beslendiği sonucu çıkarılmıştır.

Buna rağmen öğretmenlerin %17,4'ünün sağlık problemi olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu sağlık problemlerinin %45,3'ünün diyabet, %32,8'inin ise yüksek tansiyon olduğu saptanmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların Yemek Yeme Zevki Konusundaki Görüşlerine İlişkin İfadelerin Ortalamaları

İfadeler	\bar{X}
Kendime lezzetli bir yemek hazırlarım.	3,96
Yemeğin görünüşünden lezzetli olduğunu anlarım.	4,29
Kendime şık bir restorandaki gibi masa hazırlarım.	3,44
Yemekten hoşlanmam için kendime göre özel koşullar isterim (yemeğin geleneksel olması, sağlıklı, hijyenik v.b. olması).	3,68
Yemekten önce bir şey yemem.	3,26
Zevkli bir yemek için özel yiyecekler seçerim.	3,61
Yemeğin zevkli olması için çok özenle servis edilmeli.	3,71

Tablo 2'de de görüldüğü üzere; katılımcıların büyük çoğunluğu yemeğin görünüşünden lezzetli olup olmadığını anladığını (\bar{X} =4,29) belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların çoğu yemeğin zevkli olması için, kendine lezzetli bir yemek hazırladığını (\bar{X} =3,96), yemeğin çok özenle servis edilmesi gerektiğini (\bar{X} =3,71), kendine göre özel koşullar istediğini (\bar{X} =3,68) ve özel yiyecekler seçtiğini (\bar{X} =3,61) belirttikleri göze çarpmaktadır. Bunların yanı sıra örneklemdaki öğretmenlerin yine çoğunluğunun zevkli bir yemek için, kendisine şık bir restorandaki gibi masa hazırladığını (\bar{X} =3,44) ve yemekten önce bir şey yemediğini (\bar{X} =3,26) belirttikleri görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Yemek Yeme Zevki Konusundaki İfadelerinin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

İfadeler	Erkek (n=152)		Kadın (n=216)		t	p
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
Kendime lezzetli bir yemek hazırlarım.	3,78	1,179	4,09	1,156	-2,472	0,014*
Kendime şık bir restorandaki gibi masa hazırlarım	3,10	1,233	3,68	1,093	-4,767	0,000**
Yemekten hoşlanmam için kendime göre özel koşullar isterim (yemeğin geleneksel olması, sağlıklı, hijyenik vb, olması)	3,44	1,161	3,86	1,178	-3,353	0,001*
Zevkli bir yemek için özel yiyecekler seçerim	3,32	1,220	3,81	1,023	-4,211	0,000**
Yemeğin zevkli olması için çok özenle servis edilmeli	3,55	1,22	3,82	1,081	-2,300	0,022*

*p < 0,05

** p < 0,001

Yapılan t testi sonucunda katılımcıların “kendime lezzetli bir yemek hazırlarım” (t=-2,47; p=0,014<0,05), “kendime şık bir restorandaki gibi masa hazırlarım” (t=-4,76; p=0,000<0,001), “yemekten hoşlanmam için kendime göre özel koşullar isterim (yemeğin geleneksel olması, sağlıklı, hijyenik vb. olması)” (t=-3,35; p=0,001<0,05), “zevkli bir yemek için özel yiyecekler seçerim” (t=-4,21; p=0,000<0,001) ve “yemeğin zevkli olması için özenle servis edilmeli” (t=-2,30; p=0,022<0,05) ifadelerine verdikleri cevapların, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Yemek Yeme Zevki Konusundaki İfadelerinin Yaşadıkları Yere Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

İfadeler	Yaşanılan Yer	n	\bar{X}	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Kendime lezzetli bir yemek hazırlarım.	İl (1)	139	3,78	1,240	3,534	0,030*	(1-3)
	İlçe (2)	175	4,02	1,179			
	Köy (3)	54	4,24	0,889			
Yemekten önce bir şey yemem.	İl (1)	139	2,97	1,393	5,246	0,006*	(1-2)
	İlçe (2)	175	3,44	1,341			
	Köy (3)	54	3,43	1,159			

*p<0,05

Tablo 4'e göre katılımcıların, "kendime lezzetli bir yemek hazırlarım" (F=3,53; p=0,030<0,05) ve "yemekten önce bir şey yemem" (F=5,24; p=0,006<0,05) ifadelerine verdikleri cevaplarda yaşanılan yere göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşanılan yere göre farklılıklarının hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc testlerinden Scheffe testi yapılmış, anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınan test sonucunda kendime lezzetli bir yemek hazırlarım cevabını verenler arasındaki farklılıkların özellikle il ve köylerde yaşayanlar; yemekten önce bir şey yemem cevabını verenler arasındaki farklılığın ise il ve ilçelerde yaşayanlar arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle, ankete katılan öğretmenlerin yemek yeme zevkine ilişkin ifadelere verdikleri cevaplarda yaşanılan yerin etkili bir faktör olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Yemek Yeme Zevki Konusundaki İfadelerinin BKİ'ne Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

İfadeler	BKİ Grupları	n	\bar{X}	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Yemeğin görünüşünden lezzetli olduğunu anlarım	Zayıf (1)	20	4,25	0,910	3,331	0,020*	(3-4)
	Normal (2)	222	4,31	0,885			
	Hafif Şişman (3)	103	4,17	0,919			
	Şişman (4)	22	4,82	0,664			
Kendime şık bir restorandaki gibi masa hazırlarım	Zayıf (1)	20	3,40	1,046	3,017	0,030*	(2-3)
	Normal (2)	222	3,58	1,150			
	Hafif Şişman (3)	103	3,17	1,230			
	Şişman (4)	22	3,32	1,323			
Yemekten önce bir şey yemem	Zayıf (1)	20	3,00	1,622	3,840	0,010*	(2-3)
	Normal (2)	222	3,40	1,324			
	Hafif Şişman (3)	103	2,92	1,319			
	Şişman (4)	22	3,64	1,293			

*p<0,05

Tablo 5'teki veriler ışığında, öğretmenlerin "yemeğin görünüşünden lezzetli olduğunu anlarım" (F= 3,33; p=0,020<0,05), "kendime şık bir restorandaki gibi masa hazırlarım" (F= 3,01; p=0,030<0,05) ve "yemekten önce bir şey yemem" (F=3,84; p=0,010<0,05) ifadelerine verdikleri cevaplarda BKİ gruplarına göre anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınan Scheffe testi sonucunda yemeğin görünüşünden lezzetli olduğunu anlayanlar arasındaki farkın hafif şişman ve şişman katılımcılar arasında olduğu; yemekten önce bir şey yemeyen ve kendisine şık bir restorandaki gibi masa hazırlayan katılımcılar arasındaki farkın ise normal ve hafif

şişman BKİ'ne sahip olanlar arasında olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla, ankete katılan öğretmenlerin yemek yeme zevkine ilişkin ifadelerine verdikleri cevaplarda BKİ gruplarının etkili bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 6. Katılımcıların Yemek Yeme Zevki Konusundaki İfadelerinin Sağlık Problemi Bulunma Durumuna Göre t -testi Sonuçları

İfadeler	Evet (n=64)		Hayır (n=304)		t	p
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
Yemekten hoşlanmam için kendime göre özel koşullar isterim (yemeğin geleneksel olması, sağlıklı, hijyenik vb. olması,)	3,31	1,379	3,76	1,130	-2,785	0,006*
Yemekten önce bir şey yemem.	3,56	1,283	3,20	1,360	1,971	0,049*
Zevkli bir yemek için özel yiyecekler seçerim.	3,30	1,281	3,67	1,092	-2,415	0,016*

*p<0,05

Tablo 6 incelendiğinde, t-testi sonuçlarına göre katılımcıların, “yemekten hoşlanmam için kendime göre özel koşullar isterim (yemeğin geleneksel, sağlıklı, hijyenik vb. olması)” (t=-2,78; p=0,006<0,05), “yemekten önce bir şey yemem” (t=1,97; p=0,049<0,05) ve “zevkli bir yemek için özel yiyecekler seçerim” (t=-2,41; p=0,016<0,05) ifadelerine verdikleri cevaplarda sağlık problemi bulunma durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 7. Katılımcıların Yemek Yeme Zevki Konusundaki İfadelerinin Yaş Gruplarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

İfadeler	Yaş Grupları	n	\bar{X}	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Kendime sık bir restorandaki gibi masa hazırlarım.	20-30 (1)	162	3,42	1,157	4,302	0,014*	(2-3)
	31-40 (2)	146	3,61	1,046			
	41 ve üzeri (3)	60	3,08	1,488			
Zevkli bir yemek için özel yiyecekler seçerim.	20-30 (1)	162	3,73	1,079	4,066	0,018*	(1-3)
	31-40 (2)	146	3,61	1,091			
	41 ve üzeri (3)	60	3,25	1,310			
Yemeğin zevkli olması için çok özenle servis edilmeli.	20-30 (1)	162	3,57	1,179	3,161	0,044*	(1-2)
	31-40 (2)	146	3,89	0,997			
	41 ve üzeri (3)	60	3,65	1,351			

*p<0,05

Tablo 7’de yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere öğretmenlerin “kendime sık bir restorandaki gibi masa hazırlarım” (F=4,30; p=0,014<0,05), “zevkli bir yemek için özel yiyecekler seçerim” (F=4,06; p=0,018<0,05) ve “yemeğin zevkli olması için çok özenle servis edilmeli” (F=3,16; p=0,044<0,05) ifadelerine verdikleri cevaplarda yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Farklılıkların tespiti için yapılan Scheffe testi sonucunda kendime sık bir restorandaki gibi masa hazırlarım ifadesine verilen cevaplardaki farklılıkların özellikle 31-40 ile 41 ve üzeri yaş grubundaki katılımcılar arasında olduğu belirlenmiştir. Zevkli bir yemek için özel yiyecekler seçerim ifadesine verilen cevaplardaki farklılık ise 20-30 ile 41 ve üzeri yaş grubundaki katılımcılar arasında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yemeğin zevkli olması için özenle servis edilmesi gerektiğini belirten katılımcılar arasındaki farklılık ise 20-30 ve 31-40 yaş grupları arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle, ankete katılan öğretmenlerin yemek yeme zevkine ilişkin ifadelerine verdikleri cevaplarda yaş gruplarının etkili bir faktör olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Yemek Yeme Zevki Konusundaki İfadelerinin Sağlık Problemine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

İfadeler	Sağlık Problemi	n	\bar{X}	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Yemeğin zevkli olması için çok özenle servis edilmesini isterim.	Yüksek Tansiyon (1)	21	3,10	1,338	3,659	0,032*	(1-3)
	Diyabet (2)	29	3,62	0,979			
	Kalp Damar Hastalığı (3)	14	4,14	1,099			

*p<0,05

Tablo 8'deki verilere bakıldığında, öğretmenlerin "yemeğin zevkli olması için çok özenle servis edilmeli" (F=3,659; p=0,032<0,05) ifadesine verdikleri cevaplar ile sağlık problemleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yapılan Scheffe testi farklılıkların özellikle yüksek tansiyon ve kalp damar hastalıkları olan katılımcılar arasında olduğu belirlenmiştir. Buradan hareketle, ankete katılan öğretmenlerin yemek yeme zevkine ilişkin ifadelerine verdikleri cevaplarda sağlık problemlerinin etkili bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır.

SONUÇLAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayanılarak varılan sonuçlara yer verilmektedir. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin %58,7'sini kadınların, %41,3'ünü ise erkeklerin oluşturduğu, katılımcıların %83,7 ile büyük çoğunluğunun 20-40 yaşları arasında olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların %63,9'unun eşleriyle evde kaldığı, % 47,6'sının ilçede yaşadığı tespit edilmiş; %60,5'inin normal BKİ'ne sahip olduğu görülmüş; dolayısıyla katılımcıların yarısından fazlasının yeterli ve dengeli beslendiği sonucu çıkarılmıştır. Buna rağmen öğretmenlerin %17,4'ünün sağlık problemi olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu sağlık problemlerinin %45,3'ünün diyabet, %32,8'inin ise yüksek tansiyon olduğu saptanmıştır.
- Katılımcıların büyük çoğunluğunun yemeğin görünüşünden lezzetli olup olmadığını anladığı, zevkli bir yemek için; özel yiyecekler seçip şık bir restorandaki gibi lezzetli bir yemek ve servisini özenle yaptığı bir masa hazırladığı, yemekten önce bir şey yemediği ve kendine has özel koşullar yerine getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.
- Kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha özel yiyecekler seçerek kendilerine daha lezzetli yemekler hazırladığı, şık bir restorandaki gibi masa hazırlayıp yemeklerini özenle servis ettiği ve yemekten hoşlanması için kendisine özel koşullar (sağlıklı, hijyenik vb.) istediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar ışığında kadın öğretmenlerin daha özenli ve mutfak işlerine daha yakın oldukları söylenebilir.
- Köyde yaşayan öğretmenlerin ilde yaşayan öğretmenlere göre kendilerine daha lezzetli yemekler hazırladığı, ayrıca ilçede yaşayan öğretmenlerin de ilde yaşayanlara göre yemekten önce daha az atıştırma yaptıkları belirlenmiştir. Köyde yaşayan öğretmenler taze ve organik ürünlere ildekilere göre daha kolay ulaşabildiği için yemeklerinin lezzetli olduğunu düşündükleri sonucu çıkarılabilir. Buna ek olarak, illerde yaşayan öğretmenlerin ilçede yaşayanlara göre yemekten önce daha fazla atıştırma yapmalarının nedeni illerdeki yaşam koşullarının beslenme biçimlerini olumsuz şekilde etkilemesiyle açıklanabilir.
- Şişman olan öğretmenlerin hafif şişman öğretmenlere göre yemeğin lezzetini görünüşünden daha kolay anladığı; normal kiloda olan öğretmenlerin hafif şişman olan öğretmenlere göre kendilerine daha şık masalar hazırladığı ve yemekten önce bir şey yemediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle, BKİ'si normal olan öğretmenlerin şık masalar hazırlayarak ve yemeye aç olarak başlayarak yemeği daha zevkli hale getirmek istedikleri ve yemek yemeyi sadece karın doyurmak olarak görmedikleri düşünülebilir. Ayrıca hafif şişman katılımcıların ara öğünlerde atıştırma yapmamasını ana öğünlerde çok fazla yemek gibi dengesiz beslenme alışkanlığına sahip olmalarıyla açıklanabilir.
- Sağlık problemi bulunmayan öğretmenlerin zevkli bir yemek için kendilerine özel yiyecekler seçtiği ve özel koşullar istediği; sağlık problemi bulunan öğretmenlerin ise yemekten önce bir şey yememeye daha fazla dikkat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buradan yola çıkarak, sağlık problemi olmayan öğretmenlerin sağlıkları için özel diyetler yapmadıklarından dolayı daha geniş bir yelpazede yiyecek seçimi yapabildikleri söylenebilir.

• Yaşı 31-40 arasında olan öğretmenlerin 41 ve üzeri yaş grubundaki öğretmenlere göre kendilerine daha sık masalar hazırladığı; 20-30 yaş arasındaki öğretmenlerin 41 ve üzeri öğretmenlere göre zevkli bir yemek için daha özel yiyecekler seçtiği ve 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin 20-30 yaş aralığındaki öğretmenlere göre yemeğin daha özenli servis edilmesi gerektiğini belirttikleri sonucuna varılmıştır. Eldeki veriler ışığında, 41 ve üzeri yaştaki öğretmenlerin diğer yaştaki öğretmenlere göre yaşam standartlarının düşmesine sebep okul çağındaki çocuklarının olması ve bu sebeple sık masalar ve özel yiyecekler seçme gibi lüks sayılabilecek standartlara ulaşmalarının daha zor olduğu düşünülmektedir. Ayrıca; 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin yemeğin özenle servis etmeleri yeni atanan genç yaştaki öğretmenlere nazaran daha oturmuş bir düzene sahip olmalarıyla açıklanabilir.

• Araştırmada, kalp damar hastalığı olan öğretmenlerin yüksek tansiyonu olan öğretmenlere göre yemeğin zevkli olması için çok özenle sunulmasını istedikleri sonucuna varılmıştır.

ÖNERİLER

Bu araştırma sonucunda getirilebilecek öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

- Yemek yemekten zevk almak için daima lezzetli yemekler hazırlanmalıdır.
- Yemekten alınan zevki artırmak için bireyler kendilerine özenli ve sık masalar hazırlamayı adet haline getirmeli ve yemekler masaya özenle servis edilmelidir.
- Bireyler yemekten aldıkları zevki artırmak için yemek yerken zevk alınan uygun ortamlarda ve yemek yemekten mutlu oldukları kişilerle birlikte öğünlerini tamamlamalıdır.
- Yemekten alınan zevki artırmak için yemekten önce bir şey yenmemelidir.
- Zevkli bir şekilde yemek yemek için sevilen yiyecek gruplarına masalarda yer verilmelidir.
- Herhangi bir sağlık problemi yaşayan kişiler, bu sağlık problemiyle baş ederken yemek yeme zevklerini ortadan kaldırmayan uygun diyet programlarını hayatlarına dahil etmelidirler.

KAYNAKÇA

- Baysal, A. (1996). Sağlıklı beslenme ve akdeniz diyeti. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 25(1), 21-29.
- Berenbaum, H. (2002). Varieties of joy-related activities and feelings. *Cognition & Emotion*. 16(4). 1-25.
- Booth, D. A. (1991). Learned ingestive motivation and the pleasures of the palate. In TIE Hedmics of Taste, ed. Bolles. R.C. Erlbaum. Hillsdale, pp 29-58.
- Csikszentmihalyi, M. and Wong M. H. (1991). The situational and personal correlates of happiness: A cross-national comparison. In F. Strack, M. Argyle, and N. Schwartz. (Eds.), *Subjective Well Being: An Interdisciplinary Perspective* (pp.193-212). Oxford, England: Pergamon Press.
- Çingir, H. (1994). Örneklem Kuramı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Matbaası.
- Driskell, J. A. (2000). *Sports nutrition*. London: CRC Press.
- Fromm, E. (1991). *Sahip olmak ya da olmak*. (Çev. A. Arıtan). İstanbul: Arıtan Yayınevi. (Eserin orijinali 1976'da yayımlandı).
- Lang, G. (1983). *Gastronomy in the New Encyclopedia Britannica*. (Mocropedia Volume 7). London.
- Macht, M., Haupt, C., Salawsky, A. (2004). Emotions and eating in everyday life: Application of the experience-sampling method. *Ecology of Food and Nutrition*, 43, 327-337.
- Sürücüoğlu, M. S. (1999). Beslenme ve sağlığımız. *Standard Dergisi*, 38 (448), 40-52.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-3272/turk-mutfak-kulturu.html> adresinden 14 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi* (2. Baskı), Detay Yayınları: Ankara.

OSMANLI DEVLETİ'NDE VERGİ SİSTEMİ VE BİR ÇEŞİT VERGİ TOPLAMA USULÜ SİSTEMİ: TEMETTUAT DEFTERLERİ

Berna ÇAÇAN¹

ÖZET

Osmanlı Devleti çeşitli zamanlarda ekonomi politikası çerçevesinde değişik usullerle maliye düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemeler içerisinde en önemli husus olarak vergi reformları ilk sırayı almıştır. Bu bağlamda araştırma gereği öncelikle "vergi" kelime anlamıyla irdelenmiş ve Osmanlı Devleti'nde vergi reformlarının tarihsel bir geçmişi özet olarak anlatılmıştır. Bu tarihsel geçmiş içerisinde gerçekleştirilen vergi düzenlemelerine de ayrıca açıklamalı olarak değinilmiştir. Ve bu açıklamalara örnek resimlerle netlik kazandırılmaya çalışılmıştır. Bir sonraki aşamada, araştırmanın örnek konusu olan, Osmanlı Devletinin vergi düzenlemelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bir gelir vergisi defteri olan "Temettuat Defterleri" izah edilmiş ve bu defterler, daha iyi kavranılabilmesi için resimlerle örneklendirilmiştir. Ayrıca bir diğer önemli husus ise, Osmanlı'da vergi belirleme usulünü etkileyen bir takım unsurların olmasıdır; bu unsurlar da tek tek ele alınmıştır. Zira sadece Osmanlı vergi politikasını değil fakat ayrıca temettuat defterlerini de anlayabilmek için bu maddelerin bilinmesi daha sağlıklı fikirlerin oluşmasına ihtimal verecektir. Bu unsurlar nüfus, hane, mahalle ve cemaatler şeklinde maddelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: vergi, temettuat defterleri, nüfus, hane, mahalle, cemaatler

TAX SYSTEM IN THE OTTOMAN EMPIRE AND A TYPES OF TAX COLLECTION SYSTEM: TEMETTÛÂT REGISTERS

ABSTRACT

Ottoman Empire made financial arrangements within the framework of economic policy at different times. The tax reforms were the most important issues among these arrangements. In this context, the lexical meaning of the 'tax' is discussed and a brief historical background of the tax reforms in the Ottoman Empire is described as required by the research. The tax regulations that were carried out in this historical background are also annotated. Besides, sample images are used to clarify these annotations. In the next phase, "Temeattuat Defterleri" which means the dividend books of Ottoman Empire that contains income taxes is explained and these explanations are illustrated with pictures of the dividend books for a better understanding of the tax regulations of the Ottoman Empire. In addition, there are a number of factors affecting the tax determination process in the Ottoman Empire; these factors are discussed particularly as they are other important issues. Because, it is important to know these factors to increase the likelihood of having more accurate opinions about the subject and they are important not only to understand Ottoman tax policy but also to understand the dividend books. These factors are listed as population, households, neighborhoods and communities.

Keywords: tax, dividend books, population, household, neighborhood, communities

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi, cacanberna@gmail.com

GİRİŞ

Günümüzde vergi, devletin kamu giderlerini karşılamak üzere kişilerden cebren ve karşılıksız olarak topladığı ekonomik değeri ifade etmektedir (Kenanoğlu, 2013: 52-58). Belli bir kamu hizmetine karşılık olmadan alınması vergiyi haraç ve resim gibi diğer kamusal mali yükümlülüklerden ayırır. Vergi, devletin mali gücünün temel kaynağı olması yönüyle çeşitli zamanlarda maliye politikasında çeşitli vergi düzenlemeleri hazırlanmış ve uygulanmıştır. Bu düzenlemeler zamanın ve ihtiyaçların doğurduğu bir ortamda kimi zaman başarılı olmuşsa da çoğu zaman süreklilik sağlayamayan girişimler olarak kalmıştır.

Osmanlı'da vergi sistemini anlayabilmek için öncelikle devletin bu doğrultuda yapmış olduğu nüfus sayımlarının altında yatan nedenleri bilmek özellikle bir zaruri önceliktir. Bu nedenle ve ayrıca devletin maliye politikasının anlaşılabilmesi için Osmanlı vergi düzenlemesi ve vergi çeşitlerinin tarihsel bir geçmişine değinilecektir.

Osmanlıda Vergi Usulü ve Çeşitleri

Osmanlı Devleti'nde gelir kaynaklarının temelini vergiler oluşturmuştur. Osmanlı vergi sistemi Tanzimat öncesinde ve sonrasında önemli farklılıklar göstermektedir (Saydam,1995: 289). Dolayısıyla Osmanlı maliye politikası ve Osmanlı vergi tarihi bu perspektiften çıkılarak Tanzimat öncesi ve sonrası şeklinde irdelenecektir.

Osmanlılarda vergiyle ilgili yükümlülükler işaret eden çok sayıda terim vardır. Kaynaklarda daha çok "virgü" olarak geçen kelime, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren (1855'ten sonra) bugünkü şekli ve kapsamıyla kullanılmaya başlanmıştır. Klasik dönemde vergi vb. yükümlülükleri ifade etmek için kullanılan en yaygın terim teklif/tekâlif kavramı olmuştur. Tekâlif vergi, resim gibi nakdî, aynî ve bedenî yükümlülükleri içerecek biçimde geniş kapsamlıdır ve "tekâlif-i şer'iyye", "tekâlif-i örfiye" diye ikiye ayrılmaktadır. Tekâlif-i şer'iyye; zekât, öşür, haraç ve cizyeden meydana gelmiştir (Abdurrahman Vefik, nşr. Özkan, 1999: 4-8; Kenanoğlu, 2013: 52-58). Tekâlif-i örfiye ise "tekâlif-i âdiyye" ve "tekâlif-i şâkka" olarak iki çeşittir (Süleyman Sûdî, 1307: 24; Kenanoğlu, 2013: 52-58). Tekâlifle ilgili bir başka taksimde ise "tekâlif-i şer'iyye" "tekâlif-i fevkalâde" ayrımı yapılmış ve "devletin olağan üstü ihtiyaçları için hükümdarın emriyle vazolunan teklif" şeklinde tanımlanan "tekâlif-i fevkalâde" de "tekâlif-i örfiye" ve "tekâlif-i şâkka" kısımlarına ayrılmıştır.

Osmanlı vergi literatüründe resim ve avâız gibi genel terimlerin yanında bir kısım vergilere işaret eden bâc, bâd-ı hevâ, hâsılat, bedel, câize, îâne gibi terimler de kullanılmıştır. Bâc Osmanlılar döneminde genel olarak vergi, özel olarak ise şehir pazarlarında tahsil edilen resimler veya ticaret mallarından alınan vergileri ifade etmektedir. Bâd-ı hevâ, ne zaman tahakkuk edip tahsil edileceği belli olmayan zuhurata bağlı bazı resimleri belirtmek için kullanılmıştır. Hâsılat, hem şer'î hükümler hem kanunlar gereğince alınan her türlü gelir ve rüsumu anlamına gelmektedir. Bedel verginin veya mükellefiyetin cinsini gösteren kelime ile birlikte kullanılmakta olup onların karşılığı anlamını taşımaktadır (bedel-i askerî gibi). Câize adıyla yapılan ödemeler önceleri (XVI. yüzyıl sonlarından itibaren) taşraya ve merkez idarî birimlerine yapılan tayinler için söz konusu iken zamanla bu ödeme düzenli bir gelir vergisine dönüşmüş, ancak 1830'da kaldırılmıştır. XIX. yüzyılda bazı olağan üstü giderler için iane adı altında halktan maddî yardımlar toplanmıştır.

Bu dönemde fethedilen araziler mîrî arazi şekline sokulup zekât, öşür, haraç ve cizye gibi şer'î vergiler karşılığında aynî veya nakdî birçok resim belirlenip tahsil edilmiştir. Her bölgenin tahririnden sonra o bölgeye has vergiler yine o bölgeye ait kanunnamelerle tespit edilmiştir. Kanunnamelerde geçen birçok vergi esasen öşür ve haraç karşılığı alınan resimlerdir ve isimleri mahallî kullanımlara göre farklılaşmıştır; zekât, öşür, haraç ve cizye mukabili tarh ve tahsil edilen seksen adet resim mevcuttur (Vefik, I-II, 1330: 118-123; Kenanoğlu, 2013: 52-58).

Osmanlı Devleti'nde ilk vergi olarak Osman Gazi zamanında uygulanan "bâc-ı pazar resmi" gösterilir; ancak bu bilginin gerçekliği şüphelidir. Malî teşkilâtın Orhan Bey zamanında gelişmeye başladığı kabul edilmektedir. Halil İnalçık'a göre Osmanlı Devleti'nde temel vergi ve toprak sistemi çift resmi, çiftlik vergisi veya çifhâne sistemi tabirleriyle ifade edilmektedir.

Çifhâne sistemi bunu tespiti yönelik arazi, vergi ve hâne sayımlarıyla belirlenmekteydi. Burada vergiye esas birim olan "Hâne" ayrıca fevkalâde hallerde alınan tekâlif türü (avâız) vergiler için de bir malî birim niteliği taşımaktaydı. Osmanlılar örfî vergi ve yükümlülüklerin çoğunu çift resmiyle ilişkili hâne esasına göre rüsum, tekâlif-i örfiye ve avâız-ı divâniyye sistemi adı altında sürdürmektedir (İnalçık, 2008: 96; Kenanoğlu, 2013: 52-58).

Osmanlı vergi sisteminin temel ayırıcı vasfı kanunîlik ilkesini önemli ölçüde gerçekleştirmiş olmasıdır.

Avâız tipi olağan üstü vergiler ve örfî vergilerin birçoğu ferman, berat ve kanunnamelerle konulmaktaydı (Kenanoğlu, 2013: 52-58). Ayrıca önceleri sadece olağanüstü hallerde alınan XVII. yüzyılda ise sürekli bir hale getirilen avâız vergisi kayıtlarının tutulduğu Avâız Defterleri ile Müslüman olmayan azınlıkların faal erkek nüfusundan varlıklarının devletçe korunması ve askerlik hizmetinden muaf tutulmaları karşılığında alınan cizye vergisi miktarlarının kaydedildiği Cizye Defterleri bulunmaktaydı. Osmanlı bütçesinde "avarız"

düzenli olmayan gelirlerin (varidat-ı gayr-ı mukarrere) başlıcalarını teşkil etmekteydi ve avarız nakit olarak alınır; avarız vergisi fevkalade vergilerdendi ve genellikle savaş zamanlarında ihtiyaç duyulduğunda toplanır ancak art arda yapılan savaşlar bu vergiyi de normal vergiler haline getirmiştir (Sahillioğlu, 1991: 108-109). Osmanlı hukukunda tekâlîf-i örfiyyenin başlangıcı olarak yürürlüğe konulan avâriz vergisi uygulaması gösterilirse de bunun daha eskiye dayandığı muhakkaktır.

Ardından seferlere destek için yapılan tekâlîfe “imdâdiyye-i seferiyye” denilmiştir. Nüzül gibi bir kısım tekâlîf-i örfiyye başlangıçta bedeli hazineden ödenerek halktan temin edilmekte iken daha sonra tekâlîf-i örfiyye olarak yerleşmiştir. Tekâlîf-i örfiyyenin zamanla ahali üzerine ağır bir yük yüklediği, yolsuzluk ve kuralsızlık neticesinde halkın ezildiği Osmanlı malî literatüründe ifade edilmektedir. Özellikle mahallî idarecilerin çeşitli adlarla halktan topladıkları gayri kanunî vergiler (tekâlîf-i şâkka) devletin her zaman önlemeye çalıştığı başlıca meseleyi oluşturmuştur. Tekâlîf kavramı içerisinde yer alan yükümlülüklerden biri de çeşitli muamelelerden alınan harçlardır. Bu harçlar arasında en bilineni mahkeme harcı olup ilk defa I. Bayezid zamanında uygulanmıştır. Tanzimat öncesinde “harc-ı i'lâm, mübâşiriyye, tahsildâriyye, kalemiyye” gibi örfî vergiler yanında şer'î mahkemelerde kadıların verdikleri belgelerden değişik isimlerde alınan harçlar mevcuttur.

Ayrıca XV. ve XVI. yüzyıllarla ilgili olarak tımar sisteminin uygulandığı topraklarda ve özellikle yeni fethedilen yerlerde o bölgenin arazi ve vergilendirilebilir gelir kaynaklarının ayrıntılı bir şekilde araştırılıp kaydedildiği Tahrir Defterleri yer almıştır (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2000: 141).

Sözlükte “yazma, kaydetme, deftere geçirme” anlamına gelen tahrir kelimesi terim olarak Osmanlı maliye teşkilatında vergilerin ve bu vergileri verenlerin ismen tespiti için değişik dönemlerde farklı şehirlerde gerçekleştirilen sayımları ve bu sayımların kaydedildiği defterleri ifade etmiştir (Öz, 2010: 425-429).

Resim 1: Osmanlı Dönemi Tahrir Defterlerine Örnekler

Fotokopi 2 (BOA, TD 718, s.147)

Karye			
Çamakofça,	tâbi-i Rahva,	zeameti Mehmed	
Kasım	Kasım	Şaban	Murad
Subaşı	Abdullah	Kalfa	Abdullah
Ç		Ç	M
Hızır	Mustafa	Kubad	Ali
Yusuf	Abdullah	Arab (?)	Veled-i o
Ç	M	Ç	M

Ayrıca Osmanlı tahrir defterlerinde nüfus, “avarız hanesi” ve “hane-i gayr avarız” olarak ayrılmış; avarız haneleri, vergilendirilebilir yahut fiilen vergilendirilmiş olan haneleri ifade etmiştir. Diğer hane ise belirli bir hizmetle yükümlü olanları, resmi görevlileri, din adamlarını ve bedeni sakatlıkları olan kimseleri içine almakta olup vergilerin tamamından veya bir kısmından muafiyeti belirtmiştir (Sahillioğlu, 1991: 108-109).

Osmanlı vergi usulünde yeni bir süreci ifade eden Tanzimat döneminde ise birçok alanda yapılan yenileşme hareketlerinin yanında öncelikli olarak vergi usullerinde de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Tanzimat dönemiyle birlikte vergi zihniyetinde, sisteminde ve uygulamasında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Maliye hazinesinin kurulması yanında maliye nezaretinin tüm mali işleri kontrol eden bir kuruluş haline dönüşmesiyle “birlik” prensibine uygun bütçelerin hazırlanması mümkün hale gelmiştir. Yıllık harcamaların önceden hesaplanması demek olan ‘tahsis usulü’ uygulamasına geçilmiştir (Güran, 1989: 7-9).

Belki de Tanzimatın vergi düzeni bakımından getirdiği en önemli yenilik vergilere oldukça basit ve sade bir şekil kazandırması olmuştur. Daha önce “tekâlîf-i şeriye” adı altında ve çok çeşitli oranlarda alınan tüm vergiler kaldırılarak yerine zirai ürünlerden onda bir oranında öşür, koyunlardan “ağnam resmi” ve gayrimüslimlerden “cizye” alınması esası getirilmiştir. Aynı şekilde “tekalif-i örfiye” adı altında pek çok türü ve

tahsil şekli olan muhtelif vergiler de birleştirilerek bir bütün halinde “virgü” adı altında alınması kararlaştırılmıştır (Güran, 1989: 7-9).

Bu yeni düzen öncelikle nüfus sayısının ve ödeme gücünün bilinmesini gerektirdiğinden muhassıllar vasıtasıyla bu vergiye esas olmak üzere tahrir çalışmaları yapılmıştır (Şener, 1990: 94-96).

Gerçekten de bu tahrirler verginin gerek bölgeler, gerekse kişiler arası dağılımının son derece adaletsiz olduğunu ortaya çıkarmıştır. Fakat bölgeler arasında geniş çaplı bir ayarlama yapmanın yaratacağı problemlerden kaçınılarak bu durumun devamına göz yumulmuştur (Güran, 1989: 13).

Tahrirler için merkezden görevliler gönderilmemesi kararlaştırılmıştır. Tahririn yapıldığı kazadan kâtipler görevlendirilmiştir. Mahalle ve köyün imam ve muhtarları ile gayrimüslim papaz veya kocabaşları vasıtasıyla tahrirler tamamlanmaktadır. Kontrol ve tahkik için ise kaza meclisine teslim edilmesi kararlaştırılmıştır. En nihayetinde her köyün ve kazanın defterleri ayrı ayrı düzenlendikten sonra topluca merkeze, maliye hazinesine gönderilmektedir (Soyyığıt, 2007: 11).

Tanzimat başlangıçta kısmî bir alanda uygulanmış olsa da örfî vergilere, iltizam usulüne, angarya ve aynî yükümlülükler son verme çabaları, maliyede merkezileşme, vergi tasnif biçimlerinde değişim, yeni vergi konuları ve tahsil şekilleri oluşturma dönemin karakteristik vasfı olarak kendini göstermiştir. Bu dönemde geniş yetkili tahsildarlar görevlendirilerek herkesten kazanç ve emlakine göre vergi alınması hedeflenmiştir. Vergiyle ilgili yükümlülüklerin kanuna uygun biçimde yerine getirilmesi için birtakım hukukî düzenlemeler yapılmıştır. Tanzimat’la birlikte tekâlif farklı bir tasnife tâbi tutulmuş, vasıtalı ve vasitasız vergi ayırımı ortaya çıkmıştır. Vasitasız vergiler emlak, arazi, patent, temettü ve eşhas vergileriyle bedel-i askerî olurken Vasıtalı vergiler ise resim adıyla anılan mezrûât, hayvanât, gümrük, damga, müskirât ve saydiye resimleri şeklinde olmuştur.

Tanzimat’ın önemli bir başka yeniliği de 1840 yılında toplam vergi miktarının yerel meclislerce halkın malî durumuna göre hâne başına tevzii şeklinde (an-cemaatin) bir uygulamaya geçilmesi olmuştur. 1856 Islahat Fermanı’nı takiben yeni reformlar yapılmış ve 1275 (1858-59) yılında “an-cemaatin” vergi uygulaması kaldırılarak yerine nisbî nitelikli emlak, arazi ve temettü vergileri getirilmiştir. Devletin sona ermesine kadar varlığını koruyan âşârla ilgili yapılan tek değişiklik âşâr oranının devletin her tarafında sabitlenmesi olmuştur. Ayrıca âşârın tahsilinde kullanılan usuller değişikliğe uğramıştır. Tanzimat’ta âşâr vergisi, emanet usulü, maktûan ihale, açık arttırma usulüyle iltizam veya bu usullerin farklı bölgelerde birlikte uygulanması yoluyla tahsil edilmeye çalışılmıştır (Kenanoğlu, 2013: 52-58).

Osmanlı vergileri içerisinde önem taşıyan bir diğer vergi gümrük resimleridir. Hazine adına hususi memurlar vasıtasıyla toplanan bu vergiler, Tanzimat öncesi hem yurt dışına ihraç edilen hem de oradan ithal edilen mallar yanında imparatorluk sınırları içerisinde deniz ve kara yoluyla bir yerden bir yere nakledilen mallardan da alınmıştır. Tanzimat’la birlikte bu konuda da önemli gelişmeler olmuş, 1838 ticaret anlaşmalarıyla yabancı tüccarlar dâhilî gümrük resimleri kapsamında çıkarılmıştır. Mahallî örf ve mal çeşitlerine göre farklılık gösteren gümrük vergisi oranları 1859 yılında her mal için %12 olarak uygulanmaya başlanmıştır. 1874’te ülkedeki bütün kara gümrükleri kaldırılmış, iskelelerde alınan dâhilî gümrük resimleri devam etmiştir. İskelelerdeki gümrük resmi de 1909-1910 yılına ait bütçe kanunuyla kaldırılmıştır (Şener, 1990: 145-149).

Tanzimat’ta nitelik farkı gösteren bir uygulama da damga resmiyle ilgili olup önceden mâmul mallar, kumaş, altın, gümüş ve bakır kaplar, at nalları ve ölçü-tartı aletlerine damga vurularak bu vergi tahsil edilmiş; bir kısım hukukî işlem ve mukavelelerde devletçe basılan kâğıtların kullanılması veya pul yapıştırılması yoluyla damga resmi alınmasına 1845’te başlanmıştır.

1847’de yayımlanmaya başlanan imparatorluk salnameleri ve ilki 1866’da yayımlanan vilayet salnamelerinin yanı sıra kaza, köy gibi iskân merkezlerinin hane hane ele alınarak herkese ait şahsî mal varlıklarının emlak, arazi, hayvanat ve ürün gibi bilgilerinin kaydedildiği Temettuat Defterleri ortaya çıkmıştır (Karpaz,2010: 37). Temettuat defterleri ayrı bir başlık altında ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Vergi uygulaması açısından işaret edilmesi gereken hususlardan biri de hukuken malî işlerinde özerk olan bölgelerdir. Osmanlı Devleti buralarda tahsil edilen vergilere karışmaz, ancak bu idareler merkezî devlet hazinesine yıllık maktû bir tutar ödemekteydi. Mısır bu uygulamanın en iyi örneği olmuştur. Merkezî idareye bağlı olmakla birlikte Tanzimat reformlarının uygulanmadığı, eski vergi düzenlerini koruyan müstesna bölgelerde ve reformların uygulandığı yerlerde yürürlüğe konulan pek çok vergi buralarda tahsil edilmemekteydi. Hicaz ve İstanbul gibi vergi ayrıcalığı tanınan bölge ve şehirler bulunmaktaydı. Klasik dönemde vergilerden muaf olan İstanbul’dan Tanzimat devrinde de “an-cemaatin” vergi, emlak ve temettü vergileri, âşâr ve ağnâm resimleri gibi vergiler alınmamaktaydı. Ancak Kânûn-ı Esâsî’nin yürürlüğe girmesinin ardından eşitlik ilkesi gereği bu konuda değişiklikler yapılmıştır. Bu tür uygulamalar, klasik dönemde şehir ve köylerde yaşayanların toprak sahibi olarak yaptıkları üretim şekillerine dayanmaktaydı. Şehirli statüsünde olanların farkı toprakları eken köylü-çiftçi gibi şahsî vergileri ödememeleriydi. Fakat yetiştirdikleri ürünlerin vergilerini tımar sistemi içinde vermektedirler.

Modern vergi hukuku terminolojisiyle ifade edilmese bile Osmanlı hukukunda vergiyle ilgili tarif, taksim ve esaslar belli usullere ve sınıflamalara dayanmaktaydı. Osmanlı hukukunda vergilendirme sürecinin basamakları olarak matrah, kaide, tevzi ve tahsil aşamaları tek tek gösterilmiştir.

Matrah verginin tarhedildiği şahıs veya maldan ibaret olan mahal anlamına gelmektedir. Matrahi şahıs olursa, kişinin serveti veya yıllık geliri nazara alınarak ödenecek miktar tespit edilmekte olup eğer vasitasız şekilde mükelleften tahsil edilirse buna “tekâlif-i bilâ vasita” denilmekteydi. Matrah mal olursa bu durumda vergiyi ödeyecek şahsın sermayesi dikkate alınmayıp maldan peşin olarak alınan vergiye “tekâlif-i bi'l-vasita” adı verilmekteydi. Verginin kaidesi, verginin tarhedildiği eşya ve malların kıymetinin tayin ve tahmininde uygulanan esas (mikyası) göstermekteydi. Tevzi ise umumi servetten alınacak vergi hissesinin mükelleflere taksimi anlamına gelmekteydi. Verginin tevzi ya bir topluluğun (mahalle veya köy) ya da bir şahsın serveti üzerine olumaktaydı. Bir topluluk üzerine tevzi edilen vergiye kasâme, köyce tahsili mukarrer vergi, urbân ve aşâyir malı maktû gibi adlar verilirdi (Kenanoğlu, 2013: 52-58).

Verginin tahsili de niteliğine göre değişirdi. Esas itibarıyla tahsil tarh olunan vergi hissesinin vakti geldiğinde mükelleften alınması şeklindeydi.

Osmanlı kanunlarında birçok verginin tahsil zamanları belirtilmiştir. Meselâ imdâdiyyeler için rûz-i hızır ve rûz-i kâsimda iki taksitte ödeme imkânı getirilmiştir. Taksitlerin bu iki aya yayılması Osmanlı vergi uygulamasında yerleşmiş bir uygulama olmuştur. Bağ resminin alınma zamanı hemen hemen imparatorluğun her tarafında görülen bağ bozumu dönemi gerçekleştirilmiştir. Bahçe ve bostan resimlerinin alınma zamanı da her mahsulün kemale eriştiği ve toplandığı mevsim olmuştur. Bennâk, boyunduruk, çift ve duhan (tütün) resimlerinin alınma zamanı ise mart başı alınmaktaydı. Dolayısıyla Tanzimatla beraber hazine hesaplarının tutuluş düzeni bakımından önemli bir gelişme de hazine hesaplarının rumi takvimi esas alan mali yıla göre düzenlenmesinin kabul edilmesi olmuştur. Bu yeni uygulamada mali yılbaşı Mart ayı iken mali yıl sonu ise şubat ayı şeklinde kabul edilmiştir. Bir diğer gelişme ise 1261 (M/1847) mali yılından itibaren hazinenin bir yıllık gelir ve giderlerinin diğer yıllara karıştırılmayarak senesi senesine kayıt edilmesidir (Güran, 1989: 7-9).

Sonuç olarak Tanzimat öncesinde Osmanlı Devletinde uygulanan vergiler miktarları itibarıyla çok sayıda olmuştur; ayrıca tarh ve tahsil usulleri tek tip olmadığından Tanzimat fermanıyla bunlar kaldırılmış ve tek bir adla vergi konulmuştur. Bu dönemde devletin gelir giderlerinin kontrol altına alınması için maliyenin merkezileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Merkezi bir hazine oluşturulması her türlü gelirin hazinede toplanması ve her türlü giderlerin hazineden karşılanması politikası güdülmüştür (Şener, 1990: 7-9).

Temettuat Defterleri

Tanzimat dönemi sadece bir döneme isim olmamış fakat birçok alanda da çalışmaların başladığı bir sürecin başlangıcı olmuştur. Mali sistemde önemli reformları gerçekleştirerek yepyeni bir mali yapı getirmesiyle, Tanzimat dönemi, iç ve daha sonra da dış borçlanmalar yoluyla Osmanlı Devletinin mali kaderiyle ilgili önemli sonuçlara yol açmış; Osmanlı mali tarihi içinde önemli bir dönem olmuştur (Güran, 1989: 5).

Tanzimat devrinde, önceleri değişik adlarla alınan vergilerin yerine tek bir verginin ikamesi için hane resimlerinin gelirlerinin tespiti maksadıyla yapılan temettü sayımları XIX. yüzyıl ortaları Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi için kıymetli bilgiler içermektedir. XV. ve XVI. yüzyıl için tahrir defterlerinden çıkarılan bilgilerden çok daha fazlasını bu defterlerde bulmak mümkündür. Hemen aynı tarihlerde İmparatorlukta nüfus sayımları da yapıldığından nüfusun tespiti bakımından nüfus defterleri derecesinde mühim değilse de hüviyetleri, itibarıyla bu defterler çok daha kapsamlı bilgiler ihtiva ettiğinden daha mükemmel sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır (Kütükoğlu, 1995: 395). Zira temettuat defterlerinin yardımıyla devlet sadece vergi mükelleflerini belirlemekte fakat aynı zamanda demografik, istatistik ve sosyolojik kimi verilere de ulaşabilmekteydi.

Maliye Varidat Kalemi defterlerinden olan Temettü Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. 1988'e kadar bu seriden çok az deftere Maliyeden müdevver ve Kepeci tasnifleri arasında rastlanmaktaydı. 1988 yılında kataloglanarak araştırmalara sunulan bu defterler serisi dokuz katalog içerisinde 17.747 defter ihtiva etmektedir. Temettü defterleri serisinin tasnif edilip araştırmaya açılmasından önce Kepeci ve Maliyeden Müdevver defterler içinde bulunan temettü defterleri, ilk defa İktisat fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Tefvik Güran tarafından kullanılmıştır (Kütükoğlu, 1995: 396).

Tablo 1. Temettuat Defterleri Arşiv Tasnifi

Katalog Genel No	Eyalet -Kaza Adı	Tarih		Defter Adedi
		Hicri	Miladi	
508	Ankara ve Aydın	1260-1261	1844-1845	1961
509	Aydın ve Bolu	1260-1261	1844-1845	2005
510	Bolu, Cezair-i Bahr-i Sefid,Edirne	1260-1261	1844-1845	1862
511	Edirne,Erzurum,Hüdavendigar	1260-1261	1844-1845	1407
512	Hüdavendigar	1260-1261	1844-1845	1936
513	Hüdavendigar,Konya,Niş	1260-1261	1844-1845	2243
514	Niş,Rumeli,Selanik,Silistre,Sivas	1260-1261	1844-1845	2015
515	Sivas	1260-1261	1844-1845	1886
516	Üsküp,Vidin	1260-1261	1844-1845	2432
Kodu	ML.VRD.TMT			

Kaynak: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2000.

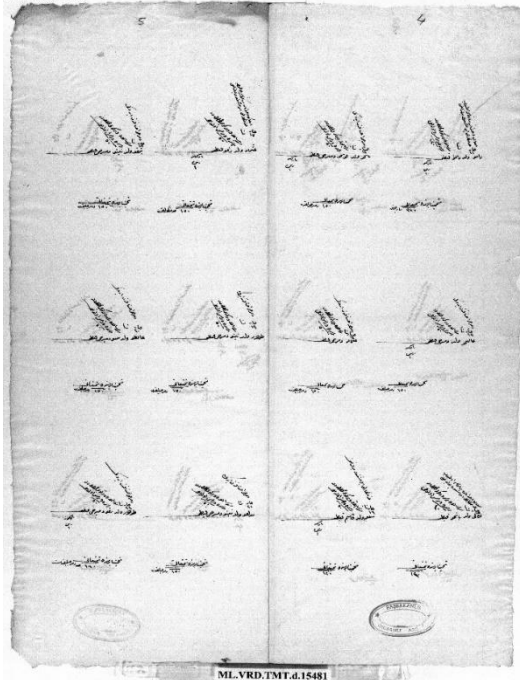
Temettuat defterleri meclis-i vâlâda incelendikten sonra maliye nezaretine gönderilmekteydi. Maliye nezareti bünyesinde emlak ve temettuat tahriri ile ilgili işleri takip etmek üzere ceride muhasebesi teşkil edilmiş; Ceride muhasebesi kalemine gelen temettuat defterlerinden iki nüsha defter tanzim edilerek; bir nüshası burada saklanarak diğer bir nüshası tekrar mahalline gönderilerek sistem bu şekilde işletilmeye çalışılmıştır. Tahrir esnasında her defterin sonuna geçmiş senenin vergi ve temettuat toplamının yazılması ve kazanın toplam temettuat ve vergilerini gösteren bir icmal pusulasının hazırlanarak merkeze gönderilmesi kararı uygulanmaktaydı. Vergilerin ruz-ı hızır ve ruz-ı kasımda olmak üzere iki taksitte toplandığı anlaşılmaktadır (Kütükoğlu, 1994: 542).

Temettuat defterlerinin kendilerine has özellikleri bulunmaktadır. Defterin kapak kısmından sonra ilk olarak araştırılan bölgelerin ismi yazmakta daha sonra ise araştırılan hanelerde yerleşik bulunan ahalinin isimleri; hane numarası ile numerosu kayıtları; vergisi, temettuatı ve mal varlıkları ile bu varlıkların kazanç miktarları belirtilmekteydi. Tabii gözden kaçırılmaması gereken bir durum ise bu defterlerin farklı şekillerde tutulabilmiş olmalarıdır. Dolayısıyla temettuat defterleri birbirlerinden farklı özellikler gösterebilmektedir. Ayrıca cemaatlerin Müslüman, gayrimüslim ve diğer ahalden olanları da ayrı ayrı belirtilerek yazılmıştır (kimi zamansa belirtilmeden hepsi bir başlık altında verilebilmiştir). Mesela gayrimüslimler ile Kıptiler (Çingeneler) aynı başlık altında verilmiş ve çalışmalarda da Kıptiler gayrimüslim başlığı altında incelenebilmiştir.

Aşağıda da temettuat defterlerine örnek teşkil edebilecek iki resimden birincisi temettuat defteri kapak kısmı iken ikincisi ise defterin ilerleyen sayfalarına bir örnek teşkil etmektedir.

Resim 2: Temettuat Defterlerine Örnekler

DEFTER BİLGİ FORMU (BDA-17-FR-10)				TARİH : ... / ... / 2007	
KOD : ML.VRD.TMT.d		SIRA NU : 15481		ORJİNAL NU :	
TEMETTUAT DEFTERİ					
BAŞLANGIÇ TARİHİ :			BİTİŞ TARİHİ :		
ŞEKLİ : Ciltli Ciltsiz Ebrulu Ebrusuz x x			EBADI : 19 x 52		
NUMARALAMA USULÜ : Varak Sayfa x			TOPLAM SAYFA SAYISI : Numaralı : 12		
Numaralı boş sayfalar : 1, 11-12					
Mükerrer sayfa numaraları :					
Ekler:					
Numarasız boş sayfalar (başta) :					
Numarasız boş sayfalar (sonda) :					
AÇIKLAMALAR :					
Çekimin Yapıldığı Kamera: Sayısal A2-3 Operatör: Nureddin GÜLER					

Kaynak: Osmanlı Başbakanlık Arşivleri Belgradcık Kazası Temettuat Defterleri

Temettuat defterlerini oluşturabilmek için öncelikle araştırılan bölgenin hane sayısı tespit edilmekteydi. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nde hane bilgisinin son derece önemli olduğu yadsınamaz bir gerçek olmuştur. Temettuat defterleri ve Osmanlı vergi usulünü anlayabilmek için başat unsurlar olan birkaç terime değinilecektir.

Osmanlı'da Nüfus ve Vergi

Arapça nefis kelimesinin çoğulu olan nefis; ruh, can, hayat anlamına gelen nüfus kelimesi ayrıca "bir yerde oturan, ikamet eden" manasındaki sakinin çoğulu sükkan/sekene de nüfus karşılığında kullanılmaktadır (Bozkurt, 2007: 293-294).

Nüfus kelimesinin barındırdığı bu anlamların ışığında tarihsel süreçlerde oynadığı rolün ehemmiyetinden olsa gerek belirli zamanlarda nüfus sayımları yapılmıştır.

Dolayısıyla Osmanlı'da farklı zamanlarda çeşitli sayımlar ve yazımlar yapılmıştır. Ancak başlangıcından itibaren nüfusa ilgili yapılan çalışmaların kaynağına bakıldığında amacın bireylerin istatistiksel verilerinden ziyade aslında önemli idarî ve askerî ihtiyaçları karşılamak olduğu görülmektedir (Karpaz,2010: 35). Bunun en önemli nedeni ise vergi ve asker konusunun devletin devamlılığının sağlanması açısından önemli ve vazgeçilmez unsurlar olmasıdır.

Zira vergilendirmenin düzenlenmesi amacıyla ülkenin sahip olduğu maddi kaynakların belirlenmesi ve ordu için sağlanabilecek insan gücünün tespiti gibi gereklilikler insanların sayısı ve ekonomik gücü hakkında doğru bilgi edinme zorunluluğunu getirmiştir (Şahin, 2010: 47).

Osmanlı nüfus araştırmaları açısından "modern anlamda ilk nüfus sayımı" 1831 yılında yapılmıştır (Karal, 1999: 155).

Söz konusu sayımlar temelde vergi esasına dayandığı için sayımı yapılanlar sadece erkek vergi mükellefleri olmuştur. Kadınlar, çocuklar, yetimler, akıf ya da fiziksel özürsümler, yüksek rütbeli devlet görevlileri gibi kişiler vergi vermekle ya da askerlik hizmetiyle yükümlü olmadıkları için sayım dışı tutulmuştur. Bu dönemde birey olarak insanla değil daha çok gelir kaynaklarıyla ilgilenilmiştir (Karpaz, 2010: 43). Temettuat defterlerinden yola çıkılarak araştırılan yerleşim yerinin nüfusu hakkında tahmini yahut yaklaşık bir bilgiye ulaşmak mümkün olabilmiş; bu bilgiye ulaşılırken 16. yüzyıldaki Tahrir defterlerini inceleyen Ömer Lütfi Barkan'ın hane sayısını 5 ile çarpması yöntemi günümüzde temettuat defterleri çalışmalarında sıkça kullanılan bir metot olmuştur (Barkan, 2000: 1413). Ayrıca nüfus tahmini konusunda ergenlik çağını geçmiş erkeklerin toplam nüfusun dörtte biri ile üçte biri arasında olduğunu belirten Suraiya Faroqhi'nin vergi mükellefi sayısının dört ile çarpılırsa azami bir değere ulaşacağını belirtmesi yorumundan faydalanılarak temettuat çalışmalarında hane sayısı 4 ile de çarpılmaktadır (Faroqhi, 2003: 98). Son varyasyon olarak ta Bulgar tarihçi Maria N. Todorova'nın Balkan bölgesindeki hanelerin nüfusunun ortalama 7 kişiden oluşabileceği tahmini de göz önüne alınarak hane sayılarının 4, 5 ve 7 ile çarpılabileceği söz konusu olmuştur (Todorova, 2013). Hangi verinin tarihin gerçekliğine daha uygun olacağını zamanın akışı içerisinde yine tarihin kendisi cevaplandıracaktır.

Temettuat çalışmalarının en önemli aktörleri elbette ki o defterlerin hazırlandığı bölge ve dolayısıyla o bölgeyi oluşturan Osmanlı toplumdur. Osmanlı toplumunu kavrayabilmek vergi mükellefi kimdir sorusuna da bir yerde cevap verecektir.

Osmanlı'da Mükellefler ve Vergi

Osmanlı toplumu çeşitli cemaatlere ayrılmaktaydı. İlber Ortaylı bu durumu, Osmanlı toplumunu çeşitli vagonlardan oluştuğunu söyleyerek tabir etmiştir. Bu cemaatleri anlayabilmek için Müslümanlar dışında reaya olarak tabir edilen halkı bilmek gerekmektedir.

Reaya: Sözlükte "sığır, koyun sürüsü" anlamına gelen raiyye/raiyyet kelimesinin çoğulu olan Osmanlılarda tebaa, halk anlamında kullanılan bir tabir olmuştur. Tarihsel gelişim içerisinde ilk dönemler Osmanlılarda reaya terimi seyfiye, kalemiye ve ilmiyeden oluşan askeri sınıf dışındaki bütün halkı kapsamaktadır yani vergi ödemekle yükümlü, yönetilen tabaka anlamındadır. Reaya, Müslüman reaya ve keferet taifesi (zimmi reaya, reaya keferesi) olarak ikiye ayrılmaktaydı. Osmanlı klasik devri için geçerli, vergi veren halk anlamındaki reaya tabiri Tanzimat öncesinde ise "gayrimüslim Osmanlı tebaası" anlamına gelmeye başlamıştır. Bu dönemde reaya (gayrimüslim tebaa) ve Ehl-i İslam ayrımı açık bir şekilde resmi dile yansımıştır (Öz, 'Reaya', 2007: 490-493). Reaya yalnızca gayrimüslimleri tabir eden bir terim olmuştur.

Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin yapısı ırk esasına göre değil "Millet Sistemi"ne göre inanç temelli bir yapıda şekillenmiştir (Eryılmaz, 1992: 11). Osmanlı devleti sınırları içerisinde sürekli yaşayan gayrimüslimlere Zimmi, Zimmiyan, Reaya denilmiştir.

Osmanlı'da Mahalle ve Vergi

Sözlükte “bir yere inmek, konmak, yerleşmek” anlamına gelen hall (halel ve hulul) kökünden türetilmiş bir mekân ismi olan mahalle kelimesi devamlı veya geçici olarak ikamet etmek için kurulan küçük yerleşim birimlerini ifade etmektedir. Osmanlı şehirlerinde mahallenin en önemli özelliği temel yönetim birimi olmasıdır.

Vergi yükümlüsü reaya tahrir defterlerine ve diğer vergi kayıtlarına buldukları mahallelere göre ismen yazılmış, oturdukları binaların hangi mahalle sınırları içinde bulunduğu belirlenmiştir. Osmanlılarda XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar Müslüman mahallelerinin sorumlu yöneticisi imam; gayrimüslim mahallelerin yöneticisi ise haham veya papaz olmuştur (Yel ve Küçükkaşçı, 2003: 323-326). O halde mahalle dini, kültürel birim olduğu gibi, mali ve idari bir birim olarak da değerlendirilmiştir (Ortaylı, 2013: 53).

İstisnaları dışında her mahalle münhasıran bir cemaatin konut alanı olmuş ve bir köyde bazen iki ayrı cemaat yan yana yaşıyorsa mutlaka mahalleleri ayrılmış ve arada görünmez bir duvar örülmüştür.

Osmanlı mahalleleri sınıf ve statünün mekânı biçimlendiremediği dolayısıyla mahalle sakinlerinin her gün birbirleriyle karşılaşp etnik ve dini farklılıklarına rağmen aynı kahvehanelerde toplandıkları yerler olmuştur. Öyle ki 19.yüzyıl başlarında mahallelerde toplumsal statüye göre biçimlenmiş belirgin bir mekân farklılaşması yoktu ve dinsel farklılıklar hariç her sınıf ve statüden olan insanlar kurallar çerçevesinde aynı mahallede beraberce yaşamaktadır.

Halkın mahallelerde ne şekilde konuşlandığını ise yine tarihi kaynaklardan öğrenebilmekteyiz. Osmanlı mahalleleri kurucu öğelerden cami esas alınarak kurulmuş ve mahalle cami ve mescit etrafında oluşan bir yapı arz etmiş ve bu nedenle caminin ismi yahut camiye veya mescide ismini veren şahsın ismi çoğu kere mahallenin de ismi olmuştur (Bayramoğlu, 2008: 146).

Osmanlı tahrir kayıtları bazı Anadolu ve Rumeli şehirlerinde Müslüman ve gayrimüslim unsurların aynı mahallede oturduklarını açıkça göstermektedir. Bunun dışında bazı meslek gurupları kendi mesleklerinin adını taşıyan mahallelerde (Vezneciler, Çıkrıkçılar) oturmuşlardır (Yel ve Küçükkaşçı, 2003: 323-326).

Osmanlı'da Hane ve Vergi

Osmanlılarda bir nüfus ve vergi birimi olarak ifade edilen “hane” kavramı ise Farsça'dan Türceğe'ye geçmiş bir kelimedir. Ev, bina, ikametgâh olarak anlandırılırsa da belki de bu çalışmanın muhtevası gereği vergiye esas olan bir maliye terimi olma özelliği daha ağır basacaktır. Hane kelimesinin kaç kişilik bir aileyi ifade ettiği meselesi tartışmalıdır. Bir önceki kısımlarda da anlatıldığı üzere Ömer Lütfi Barkan haneyi bir başka deyişle aileyi 5 kişi olarak kabul etmiş, bu teklif sonradan pek çok kimse tarafından kabul görmüştür. Ancak farklı türde fikirler de söz konusu olmuştur. Mesela Josiah C. Russell Barkan'ın fikrini onaylasa da Osmanlı Devleti'nde Hıristiyan veya Yahudi erkeklerin on iki- on dört yaşları arasında haraç ödemeye başladıkları gerekçesiyle 3,5 katsayısını öngörmekte; M. A. Cook ise 4,5; Bruce McGowan XVI. yüzyılın ikinci yarısında Semendire sancağında 3,57, Segedin'de 4,59, D'Ula'da 5,26, Srem'de 6 katsayısını uygun bulmuştur. M.Mehdi İlhan ise bu sayıyı 5,5 olarak uygun görmektedir.

Diğer taraftan Bernard Lewis için bu katsayısı 5-8, Faruk Sümer 7, Halil İnanlık XV. yüzyıl sonları Bursa'sında 9, XIX. yüzyıl İstanbul'unda ise 3-4 olarak hesaplamaktadır. XIX. yüzyılda Balkanlar'dan ve diğer yerlerden Anadolu'ya yönelik göçmenlere ait göçmen listelerindeki nefer ve hane verilerinin incelenmesiyle bir hanedeki nüfus sayısının 4,11 ile 4,17 arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Bizzat devlet adamları tarafından hesaplamalarda 3 ve 5 sayıları kullanılmıştır (Göyünç, 1997: 552-553).

Osmanlılarda vergi ve nüfus tespitleri aile (hane) sayımına dayanmakta, sayımlarda da vergi verebilecek durumda olan nüfus esas kabul edilmekteydi. Bu nedenle de sadece aile reisleri ve ailelerin kazanç sağlayabilecek durumda olan erkek fertleri sayılmakta, bu sonuncular mücerred (bekâr) olarak gösterilmekteydi (Sahillioğlu, 1991: 108-109).

Öyle ki vergi verirse Hıristiyan kadın da aile reisi sayılırdı (Ortaylı, 2013: 53). Dolayısıyla temettuat kayıtları hane reisleri dikkate alınarak tutulmuştur ve bu nedenle kesin nüfus verilerine ulaşılamamaktadır diğer yandan yalnızca gayrimüslim olan hane reislerinin hane içerisinde kaç yetişkin erkek bulunduğunu verdikleri cizyeden çıkarabilirken, Müslüman hane reisleri için bunun yapılması mümkün olmadığından hane toplamları dikkatle ele alınmalıdır (Akdağ, 2011: 10).

Ayrıca temettuat defterlerinde “hane” ve “numaro” terimleri geçmekte ve hane rakamı defterdeki kaçınıcı hane, numero ise hane içindeki diğer vergi ödeyen kişileri göstermektedir. Dolayısıyla temettuat defterlerindeki bu uygulamayla hane reisi olanlar dışında hane reisi olmayan ancak meslek sahibi olan yahut gelir elde edebilen kişiler de kayıt altına alınmıştır (Kabakçı, 2003: 41).

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından Tanzimat dönemine kadar olan maliye politikaları eksenindeki vergi düzenlemeleri ile Tanzimat'ın ilanından sonra oluşturulan yeni düzenlemelerle vergi sistemine yenik bir

soluk getirilmek istenmiş; bu amaçla da vergi mükelleflerini belirlemek gayesiyle yeni vergi usulleri oluşturulmuştur. Bu vergi usullerinden en önemlilerinden birisini ise Temettuat Defterleri oluşturmuştur. Bu defterlerin oluşturulmasında ve vergi mükelleflerini belirlemede araştırılan bölgenin hane sayısı, yaşayan cemaatleri, mahalle bilgisi gibi önemli birtakım başat unsurlar olmuştur. Özellikle hane bilgisi son derece büyük bir önem teşkil etmiştir.

Dolayısıyla Osmanlı'da farklı zamanlarda çeşitli sayımlar ve yazımlar yapılmıştır. Ancak bu sayımlardan elde edilecek veriler vergi ve asker konusunun devletin devamlılığının sağlanması açısından önemli ve vazgeçilmez unsurlar olmasından ötürü daha çok idari ve askeri amaçlarla kullanılmıştır. Zira vergilendirmenin düzenlenmesi amacıyla ülkenin sahip olduğu maddi kaynakların belirlenmesi ve ordu için sağlanabilecek insan gücünün tespiti gibi gereklilikler insanların sayısı ve ekonomik gücü hakkında doğru bilgi edinme zorunluluğunu getirmiştir.

Vergi usulleri ile ilgili olarak XV. ve XVI. yüzyıllarda tımar sisteminin uygulandığı topraklarda ve özellikle yeni fethedilen yerlerde o bölgenin arazi ve vergilendirilebilir gelir kaynaklarının ayrıntılı bir şekilde araştırılıp kaydedildiği Tahrir Defterleri söz konusu olmuştur. Ayrıca önceleri sadece olağanüstü hallerde alınan XVII. yüzyılda ise sürekli bir hale getirilen avâız vergisi kayıtlarının tutulduğu Avâız Defterleri ile Müslüman olmayan azınlıkların faal erkek nüfusundan varlıklarının devletçe korunması ve askerlik hizmetinden muaf tutulmaları karşılığında alınan cizye vergisi miktarlarının kaydedildiği Cizye Defterleri oluşturulmuştur.

XIX. Yüzyıla gelindiğinde 1847'de yayımlanmaya başlanan imparatorluk salnameleri ve ilki 1866'da yayımlanan vilayet salnamelerinin yanı sıra kaza, köy gibi iskân merkezlerinin hane hane ele alınarak herkese ait şahsî mal varlıklarının emlak, arazi, hayvanat ve ürün gibi bilgilerinin kaydedildiği Temettuat Defterleri ortaya çıkmıştır.

Temettuat defterleri ile vergi mükelleflerini belirleme ve vergiyi toplama usulü bir düzene yerleştirilmek istenmiştir. İstenilen sonuçların tatmin edici olup olmaması bir yana, temettuat defterlerinin vermiş olduğu bilgiler alan araştırması yapan araştırmacılar için son derece ayrıntılı malumatlar sunmuştur.

KAYNAKÇA

- AKDAĞ Kader(2011), 19. Yüzyıl Ortalarında Temettuat Defterlerine Göre Tatarpazarı Kazasının Sosyo-Ekonomik Durumu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BARKAN Ömer Lütfi (2000), Osmanlı Devleti'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi, Cilt: 2, Dilek Ofset Matbaacılık, İstanbul.
- BAŞBAKANLIK DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2000), Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, İstanbul.
- BAYRAMOĞLU Adalet(2008), Osmanlı Şehrinde Mahalle, Sümer Yayınları, İstanbul.
- BOZKURT Nabi (2007), Nüfus, DİA, C. XXXIII, İstanbul.
- ERYILMAZ Bilal (1992), Osmanlı Devletinde Millet Sistemi, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- FAROQHİ Suraiya(2003), Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- GÖYÜNÇ Nejat (1997), Hane, DİA, C.V, İstanbul.
- GÜRAN Tevfik (1989), Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İNALCIK Halil (2008), Çift-Hane Sistemi ve Köylünün Vergilendirilmesi, Doğu Batı: Makaleler II, İstanbul.
- KABAKCI Burcu Burnaz (2013), XIX. Yüzyıl Ortalarında Kırklareli'de (Kırkkilise) Sosyal ve Ekonomik Hayat, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KARAL Enver Ziya (1999), Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- KARPAT Kemal (2010), Osmanlı Nüfusu 1830-1914, Timaş Yayınları, İstanbul.
- KENANOĞLU M. Macit (2013), Vergi, DİA, Cilt: 43.
- KÜTÜKOĞLU Mübahat (1995), Osmanlı Sosyal ve Tarihi İktisadi Kaynaklarından Temettü Defterleri, Belleten, C.LIX, Sayı 225, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- KÜTÜKOĞLU Mübahat(1994), Osmanlı İktisadi Yapısı, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi,C.I, İstanbul.
- ORTAYLI İlber (2013), Osmanlı Toplumunda Aile, Timaş Yayınevi, İstanbul.
- ORTAYLI İlber (1979), Türkiye İdare Tarihi, Ankara Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No.180.
- ÖZ Mehmet (2010), Tahrir, DİA, C.XXXIX., İstanbul.
- ÖZ Mehmet (2007), Reaya, DİA, C.XXXIV, İstanbul.
- SAHİLLİOĞLU Halil (1991), Avarız, DİA, C.IV., İstanbul.
- SAYDAM Abdullah (1995), Osmanlı Medeniyet Tarihi, Trabzon.

- SOYYİĞİT İbrahim (2007), 15467 Numaralı Kosova Nahiyesi Temettuat Defterinin Tahlil ve Değerlendirilmesi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- SUDİ Süleyman (1307), Defter-i Muktesid, İstanbul.
- ŞAHİN Aslı Çandarlı (2010), 5141 Numaralı Temettuat Defterine Göre Sakız Şehir Merkezinin Etnik ve İktisadi Özellikleri (1260), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- ŞENER Abdüllatif (1990), Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi, İstanbul.
- TODOROVA Maria N. (2013), Balkanlar'ı Tahayyül Etmek, Çeviren: Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul.
- VEFİK Abdurrahman (1330), Târîh-i Mâlî I-II, İstanbul.
- VEFİK Abdurrahman (1999), Tekâlif-i Kavaidi (Osmanlı Vergi Sistemi), nşr. F Hakan Özkan, Ankara.
- YEL Ali Murat –KÜÇÜKAŞÇI Mustafa Sabri (2003), Mahalle, DİA, C.XXVII., İstanbul.

İNTERNETTEN ALIŞVERİŞ DAVRANIŞINDA ALGILANAN TÜKETİCİ RİSKLERİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

ZAFER CESUR¹, GIYASETTİN TAYFUR²

ÖZET

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle bağlı olarak oluşan birlikte internet kullanımının her geçen gün artmaktadır. Bu artış internet üzerinden yapılan alışverişin de gelişmesini etkilemiştir. internet ortamında alışverişin gerek tüketicilere gerekse de işletmelere sağladığı birçok avantajlar bulunmaktadır. İnternetin sağladığı avantajlara rağmen tüketicilerin internet ortamında alışveriş yapma veya yapmama tercihlerinin altında yatan birçok neden vardır. Bu nedenlerden biri de tüketicinin algıladığı risktir. Bu çalışma internette alışveriş davranışında algılanan tüketici risklerinin belirlenmesi amacı ile üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: internetten alışveriş, algılanan risk, satınalma davranışı

ABSTRACT

Depending on the progress in information and communication technologies, use of internet increases day by day. The growth of purchases made over the internet has been affected by this increase. internet shopping provides a lot of advantages not only to consumers but also to compnaies. Despite of the advantages of the Internet shopping, there are many reasons for consumers to buy or not to buy something from internet. One of these reasons is that the risk which is perceived by consumer. In this study, a research is made on college students, to determine the consumer's risk which is perceived in Internet shopping behavior.

Keywords: internet shopping, perceived risk, purchasing behavior

¹ Öğretim Görevlisi, Sakarya Üniversitesi, zafercesur@sakarya.edu.tr

² Öğretim Görevlisi Doktor, Sakarya Üniversitesi, gtayfur@sakarya.edu.tr

GİRİŞ

İletişim alanındaki teknolojik gelişmelerin bir ürünü olan internet, birçok alanı etkilediği gibi pazarlamayı da etkilemiştir. İnternet güçlü bir şekilde küresel pazarlama ortamını etkilemiş ve e-ticaret yoluyla şirketlere iş erişimini genişletme imkânı sağlamıştır. İnternet pazarlamada kendine özgü bir yöntem ve anlayış oluşturmuş ve özellikle yeni bir pazarlama kanalının oluşmasını sağlamıştır. İnternet; tüketicilere değişik bir alışveriş ortamı sunmakta, enerji zaman ve para tasarrufu ve karşılaştırma yapabilmektedir. İnternet üzerinden yapılan alışveriş miktarının artması, tüketici davranışını da değiştirmeye başlamıştır. Ürünlerin çeşitliliği, uygun alışveriş ortamı, hızlı fiyat karşılaştırmaları ve ürün bilgisine hızlı erişimi sağlamaktadır. Bu hızlı gelişmelere rağmen, tüketiciler internet üzerinden yapılan alışverişlerde bir takım riskler algılamakta ve bu algı yapacakları alışverişin boyutunu etkilemektedir.

İNTERNETTE ALIŞVERİŞTE ALGILANAN RISK

İnternet üzerinden alıveriş, geleneksel alışveriş ortamında karşılaşılan mağaza kalabalığından kurtulma ve kuyrukta bekleme gibi problemleri gidermenin yanında, fiyatların düşüklüğü, satınalmadaki alternatifler, yedi gün yirmi dört saat alışveriş imkanı ve geniş bir ürün çeşitliliği gibi bir çok avantaj sağlamaktadır (Algür, Cengiz, 2011:3668). Buna karşın, internet pazararındaki alıcılar ve satıcılar arasındaki fiziksel ve zamansal mesafelerden dolayı, internet alışverişi; ürünün satın alınma ve teslimat zamanı arasında geçen süreden kaynaklanan bazı belirsizlikler ve riskler barındırmaktadır. İnternette alışveriş, geleneksel alışveriş yöntemleriyle karşılaştırıldığında tüketicilerin, internette ürün satın alırken riski, geleneksel alışveriş yöntemlerine göre daha yüksek düzeyde algıladıkları görülmektedir. İnternette alışveriş ile ilgili algılanan bu riskler tüketicinin karar vermesinde kritik bir etkiye sahiptir. (Ziheng vd, 2012:225) İnternette alışveriş yapan tüketiciler bir ürün ya da hizmeti satın almak istediklerinde birtakım ödeme bilgilerini internet ortamında vermek durumundadırlar ki bu durum güvenlik sorununu doğurmakta ve tüketicilerin algıladıkları riski arttırmaktadır (İçli, Aslan, 2008: 97-98).

İnternetteki alışverişte algılanan riskler e-ticarette önemli bir konudur. "Risk algısı kişilerin riskin ciddiyeti ve özellikleri hakkındaki subjektif yargısıdır" şeklinde ifade edilmektedir. Hawkins vd. ise risk algısını, kişi, ürün ve durumun fonksiyonu olarak ifade etmektedir. Risk algısı kavramı literatür taramalarında farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. (Çetin, İrmak 2014:278). Bu tanımlardan bazılarını şöyle açıklayabiliriz:

Doolin'e göre riskler; ürün riski, güvenlik riski ve gizlilik riski olarak üç şekilde oluşmaktadır. Bu riskler, satın alma isteğini etkileyen derecenin belirlenmesinde önemli bir faktörlerdir (Flick,2009:33). Tüketicilerin bir ürünü internette satın alırken o ürünü fiziksel olarak inceleme imkanları yoktur, ürünleri fiziksel olarak test etme ihtiyacı ürünlerin gruplarına göre farklılık göstermektedir. Bu tür riske ürün riski denilmektedir. Öte yandan tüketiciler internet üzerinden satın alma işlemlerini gerçekleştirirken başka bir riskle daha karşı karşıya kalmaktadırlar, tüketicilerin kendilerine ait bilgileri internet üzerinden açık hatlarla iletilmektedir, bu da güvenlik riskini oluşturmaktadır (Bhatnagar, Ghose, 2004). İnternet güvenilirliğinin gizlilikle ilgili kaygılarının, tüketicilerin satın alma kararlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir.

Tüketiciler için internet alışverişlerinde riskten kaçınma büyük önem arz etmektedir. Öyle ki Smith ve Brynjolfsson (2001) bulgularına göre de internet mağazası tercihi, kitap gibi oldukça standart ürünlerde dahi tüketici riskten kaçınmaya çalışmaktadır.

Hassan ve diğerleri (2006) internette alışverişte tüketicinin algıladığı riskin boyutlarını; algılanan finansal risk, performans riski, psikolojik risk, fiziksel risk, zaman (uygunluk) riski ve kaynak riski olarak belirlemişlerdir. Algılanan finansal risk; tüketicinin, internette alışveriş yapması sonucunda finansal bir kayıpla karşı karşıya kalabileceği endişesidir. Ürünün satın alınmasıyla oluşabilecek gizli maliyetler (kargo ve kurulum masrafları gibi), ürünün iadesi kapanılan harcamalar ve hatalı ürünün iadesi ve para iadesinde yaşanacak durumlar ile internette alışveriş yapan tüketicilerin kredi kartı bilgileri ve diğer finansal bilgilerinin korunamaması nedeniyle oluşabilecek parasal kayıplar da bu risk boyutuna dahil edilmektedir. Algılanan performans riskinde, iletişim internetin işlevselliğiyle ilgili endişeleri(internetteki resimlerden ürün özelliklerinin tam olarak anlaşılabilmesi ve internette görünen ürünle tüketiciye ulaşacak ürünün farklı olabileceği) içermektedir. Algılanan fiziksel riskte, tüketicinin, internette ürün satın alma eylemi sonucunda fiziksel bir zararla karşılaşma endişesidir. Bunun yanında ürüne dokunma, ürünü deneme, ürünü gerçek boyutlarında görme isteği, ürünün teslim süresinin uzun olabilmesi ve bilgisayar ve hizmet sağlayıcılardan kaynaklanan erişim hızının düşük olması (Algür, Cengiz: 3668) Algılanan psikolojik risk, internette alışveriş nedeniyle tüketicinin kendini rahatsız hissedebileceği, gerilim yaşayabileceği ve endişe duyabileceği ihtimallerini içermektedir. Algılanan sosyal risk, tüketicinin, internette ürün satın alma eylemini gerçekleştirmesi sonucunda, diğer kişilerin/toplumun kendine karşı görüşlerinin olumsuz olarak değişebileceği endişesidir.

Algılanan zaman (uygunluk) riski ise, ürünün tüketiciye ulaştırılması, değiştirilmesi veya iade edilmesi gibi durumlar sırasında tüketicinin zaman kaybına uğraması ve çaba sarf etmesi ihtimalidir. Algılanan kaynak

riski, tüketicinin alışveriş yapacağı firmanın güvenilirliğine, saygınlığına ve uzmanlığına ilişkin endişeleri içermektedir.

ABD’de yapılan bir araştırma, neredeyse sanal tüketicilerin yarısının alışveriş sırasında bilgilerinin çalınmasından ve internetteki saldırılardan korktukları için sanal alışveriş davranışlarının bu durumdan etkilendiğini göstermiştir. 2006 yılında yapılan bu araştırma, tüketicilerin bu korkularından dolayı sanal alışveriş sırasında ya az harcama yaptıklarını ya da hiç sanal alışveriş yapmadıkları bulgusuna ulaşmıştır. Neredeyse 1 milyar 913 milyon USD’lik e-ticaret satış geliri, sanal alışveriş yapan tüketicilerin güvenlikten kaynaklanan endişelerinden be tüketicilerin bu endişelerinden dolayı hiçbir şekilde sanal alışveriş yapmalarından dolayı kaybedilmiştir (Lapin, 2006:1). Ödeme konusunda yaşanan kaygılar, sadece tüketicilerin internet üzerinden alışveriş yapmalarına sebep olmamakta aynı zamanda internetten alışveriş yapan mevcut müşterilerin de bu yöntemi bırakmalarına sebep olmaktadır. (Kwon, Lee, 2003). Bu risk ve belirsizliklerden dolayı, bir internet satıcısına karşı duyulan güven eksikliği, internet alışverişinin önündeki başlıca engellerden birisi olarak tanımlanmıştır (Kim vd., 2012: 241).

Kwon ve Lee(2003)’nin çalışmasında, internet üzerinden alışveriş yaparken ödeme hakkındaki güvenlik kaygıları, hem parasal kayıp (kredi kartı numarasının çalınması) hem de güvenlik konularını (kişisel bilgilerin ve kimlik bilgilerinin çalınması) içermektedir. Ayrıca kredi kartlarının internette kullanımı konusunda endişe duyan kişilerin, internetten daha az alışveriş yapmakta oldukları tespit edilmiştir.

Tolon ve Zengin (2011) yaptıkları çalışmada daha evvel internetten alışveriş yapan tüketicilerin internetten alışverişini daha az riskli bulduklarını ortaya koymuşlardır. Ayrıca, diğer çalışmalara benzer şekilde tüketicilerin kişisel bilgilerini paylaşmaya tereddüt ettikleri belirlenmiştir. Tüketicilerin online satıcıya güven duydukları takdirde kişisel bilgilerini paylaşacakları ve alışveriş etmeyi sürdürecekleri de bir diğer çalışma bulgusudur.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNETTEN SATINALMA DAVRANIŞLARINDA ALGILADIKLARI RİSKLERİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Araştırmanın Önemi

Pazarlamanın odak noktası tüketici ihtiyaç ve isteklerinin en iyi şekilde karşılanmasıdır. Bu anlamda tüketici davranışları etkileyen faktörleri belirlemek gerekmektedir. Tüketiciler ürün veya hizmet satın almadan önce ve daha sonrasında belirli riskler algılayabilmektedirler. Algılanan riskler tüketicilerin tüm satın alma kararlarını etkilemektedir.

Bu açıdan işletmelerin tüketicilerin internette satın alma sürecinde algıladıkları riskleri ve tüketicilerin genel eğilimlerini bilmeleri önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı Ve Kapsamı

Bu çalışmanın en temel amacı; internet üzerinden yapılan alışverişlerde riskin, tüketici tarafından nasıl algılandığının ve satın alma davranışlarına nasıl yansıtıldığının ortaya konması ve bu süreçte işletmelerin bu konuyla ilgili olarak nasıl hareket etmeleri konusunda tüketicilerin tutumlarının tespit edilmesi, bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, araştırma kapsamını oluşturan temel sorular şunlardır:

- İnternette satın alma davranışlarında algıladıkları risklere ilişkin tüketici algılamaları ve tutumları nelerdir?
- Tüketicilerin internette satın alma davranışlarında algıladıkları risklere ilişkin tutumları ile demografik özellikler arasında nasıl bir ilişki vardır?

Araştırmanın Kısıtları

İnternet kullanan ve internette alışveriş kavramına hakim üniversite öğrencileri ile araştırmanın başlatılmış olması araştırmanın temel kısıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca zaman ve maliyet kısıtları da göz önüne alındığında, kolayda örneklem yapma kısıtı bu da araştırmanın bir başka kısıtını oluşturmuştur.

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmada Örneklem Süreci Ve Örneklem

İnternet kullanan ve internette alışveriş kavramına hakim üniversite öğrencileri üzerinde araştırma gerçekleştirilmiştir.

Tesadüfi olmayan örneklem yöntemlerinden kolayda örneklem yoluyla araştırmaya başlanmıştır. Elbette, örnek seçimi subjektif olduğu için genelleştirme problemleriyle karşılaşmaktadır (Gegez, 2005:194).

Anket toplam 465 cevaplayıcıya uygulanmış, 30 anket tutarsızlık ve eksik kodlama sebeplerinden iptal edilmiş 435 anket değerlendirilmiştir.

Anket Sorularının Hazırlanması

Anket formunun nihai olarak hazırlanmasından önce sorulardaki eksiklik ya da hataların belirlenebilmesi için anket formu taslağı ana kütleyi temsil eden öğrencilerin bir bölümünde (Pre-test: 30 anket) uygulanarak sınanmıştır. Yapılan ön anket çalışması neticesinde yeteri kadar anlaşılmayan, birbirine benzer nitelikte bulunan sorularda gerekli düzeltmeler yapılarak ön çalışmada yer almayan bazı soruların eklenmesiyle ankete son şekli verilmiştir.

Verilerin toplanmasında 39 sorudan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Anket formu 3 bölümden oluşmuştur.

Anketin ilk bölümünde öğrencilerin demografik ve sosyo – ekonomik özelliklerine yönelik iki uçlu, açık uçlu ve çoktan seçmeli sorular yer almaktadır.

Anketin ikinci bölümünde öğrencilerin internetten ürün satın alma sıklığı ve ödedikleri tutarları ölçmeye yönelik çoktan seçmeli sorular yer almaktadır.

Anketin üçüncü bölümünde ise öğrencilerin “internette satın almada algı ve tutumları” ölçümlemek için Likert ölçeğine dayalı (5= Kesinlikle katılıyorum, 4= Katılıyorum, 3=Ne Katılıyorum / Ne Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 1= Kesinlikle Katılmıyorum) 29 ifade yer almaktadır.

Araştırma Analizinde Kullanılan İstatistikî Yöntemler

Araştırma kapsamına giren öğrencilerin demografik ve sosyo-ekonomik göstergelerinin değerlendirilmesinde yüzde dağılımları kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, çoktan seçmeli sorularda frekans dağılımları ve yüzdeleri ayrıca katılım sorularından elde edilen tüm verilerin ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

Araştırmada internette satın alma davranışlarında algıladıkları riskleri ölçmeye yönelik sorularda faktör analizi kullanılmış ve daha az sayıda faktörle veriler arasındaki ilişkilere dayanarak verilerin daha anlamlı ve özet bir biçimde sunulması amaçlanmıştır.

Faktör analizi sonuçlarının birbirleri ile ilgili ilişkilerini tespit etmek için korelasyon ve regresyon analizi, faktör analizi sonucu oluşan faktörler ile demografik özellikler arasındaki farklılıklar için faktör skorlarının normal dağılımı sağladığından “Bağımsız Örnek T Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova)” ve farklılıkların kaynağını araştırmak için “Tukey ve LSD Testleri” kullanılmıştır. Ayrıca ilişkileri ölçmek için ordinal ölçekli verilerde parametrik olmadıklarından ötürü “Spearman Sıra Korelasyonu” oransal ölçekli veriler arasındaki ilişkileri incelemek için “Pearson Korelasyonu” uygulanmıştır.

Korelasyon Katsayısının ilişki Düzeyleri belirlenirken: 0,00: İlişki Yok; 0,01–0,10 Arası: Çok Zayıf İlişki; 0,11–0,20 Arası: Nispeten Çok Zayıf İlişki; 0,21–0,30 Arası: Zayıf İlişki; 0,31–0,40 Arası: Nispeten Zayıf İlişki; 0,41–0,50 Arası: Çok Az Zayıf İlişki; 0,51–0,60 Arası: Çok Az Güçlü; 0,61–0,70 Arası: Nispeten Güçlü; 0,71–0,80 Arası: Güçlü İlişki; 0,81–0,90 Arası: Nispeten Çok Güçlü; 0,91–1,00: Çok Güçlü (Nakip, 2003: 322)

Araştırmada veri analizi ve değerlemesi için SPSS programından yararlanılmıştır.

Araştırma Bulguları

Araştırma bulguları; demografik özellikler ve araştırmada kullanılan yargılara ilişkin bulgular aşağıda açıklanmaktadır.

Örnek Kütleyle Ait Demografik Özellikler

Tablo 1: Örnek Kütleyle Ait Demografik Özellikler

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Öğrenim Türü	Frekans	Yüzde
Kız	320	%73,6	1.Öğretim (Örgün)	299	%68,7
Erkek	115	%26,4	2.Öğretim	136	%31,3
Sınıf	Frekans	Yüzde	Okuduğu Bölüm	Frekans	Yüzde
1.Sınıf	234	%53,8	Halkla İlişkiler	113	%26
2.Sınıf	201	%46,2	Dış Ticaret	59	%13,6
Aile Aylık Geliri	Frekans	Yüzde	Muhasebe ve Vergi U.	69	%15,9
1499 TL ve altı	153	%35,2	İşletme Yönetimi	75	%17,2
1500 TL – 2999 TL Arası	207	%47,6	Maliye	119	%27,4
3000 TL Üzeri	75	%17,2			

Araştırmadaki Yargıların Frekans Analizleri**Tablo 2: “Daha önce internette alışveriş yaptınız mı? Sorusuna Ait Cevap Frekansları**

Daha önce internette alışveriş yaptınız mı?	Frekans	Yüzde
Evet	231	%53,1
Hayır	204	%46,9

Tablo 3: “İnternete en çok nereden bağlanıyorsunuz?” Sorusuna Ait Cevap Frekansları

İnternete en çok nereden bağlanıyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Ev	82	%18,9
Yurt	96	%22,1
Okul	6	%1,4
İnternet Kafe	2	%0,5
Cep Telefonu	249	%57,2

Tablo 4: “Haftada ortalama kaç saat internet kullanırsınız?” Sorusuna Ait Cevap Frekansları

Haftada ortalama kaç saat internet kullanırsınız?	Frekans	Yüzde
14 Saatten az	225	%51,7
15 Saat – 35 Saat Arası	139	%32,0
36 saatten fazla	71	%16,3

Tablo 5: “İnternette hangi sıklıkla ürün satın alırsınız?” Sorusuna Ait Cevap Frekansları

İnternette hangi sıklıkla ürün satın alırsınız?	Frekans	Yüzde
Hiç Almadım	204	%46,9
Yılda 1 -2 Kez	126	%29
Yılda 3-4 Kez	50	%11,5
Ayda 1-2 Kez	42	%9,7
Ayda 3-4 kez Ve daha Sık	13	%3

Tablo 6: “İnternette bugüne kadar yaptığınız alışveriş toplamı ne kadardır?” Sorusuna Ait Cevap Frekansları

İnternette bugüne kadar yaptığınız alışveriş toplamı ne kadardır?	Frekans	Yüzde
100 TL ve Altı	336	%77,2
101 TL – 499 TL Arası	45	%10,3
500 TL - 999 TL Arası	31	%7,1
1000 TL ve üzeri	23	%5,3

Tablo 7: Araştırmada Kullanılan Katılım Yargılarının Ortalama & Standart Sapmaları

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN KATILIM YARGILARI	Ortalama	St. Sapma
İnternetteki satıcılardan satın aldığım ürün bana ulaşmazsa diye çekinirim.	3,57	1,243
İnternet üzerinden sıklıkla alışveriş yapmamamın tek ve en büyük nedeni kredi kartı bilgilerimi vermek zorunda kalmamdır.	3,70	1,251
İnternette sipariş vermek çok karmaşık bir işlemdir.	2,76	1,328
Yapmak istediğim alışverişle ilgili uygun web sayfasını bulmak zordur.	2,76	1,296
İnternette alışverişte, bilgisayar ekranında görünen ürünle bana ulaşacak ürünün aynı olmayabileceği konusunda endişelenirim.	3,95	1,146
Ürünleri internet yoluyla satın alırsam, bazı arkadaşlarım gösteriş yaptığımı düşünebilirler.	2,17	1,221

İnternetteki birçok firmanın güvenilirliğini ve uzmanlığını tespit etmek zordur.	3,89	1,110
İnternette satın aldığım bir ürünü firmaya iade edemeyeceğimi etsem bile çok fazla zaman harcayacağımı düşünürüm.	3,55	1,161
Kimlik bilgilerimin gizli kalacağı konusunda endişelenirim.	3,76	1,183
İnternet üzerinden satış yapan firmada kredi kartı bilgilerim güvenli bir şekilde saklanmaz, başkalarına verilebilir.	3,59	1,181
İnternette satın alacağım ürünün kendisini incelemek mümkün değildir.	3,93	1,098
Satın alacağım ürüne elle dokunma ve yakından inceleme imkânı yoktur.	4,30	0,815
İnternette alışverişin ne kadar güvenli, emniyetli olduğu konusunda endişe duyarım.	3,86	1,068
İnternette alışveriş yapmanın stres ve gerginliğe neden olduğunu düşünürüm.	2,99	1,238
Satış sonrası hizmetlerin vaat edildiği gibi olmayacağından endişe duyarım.	3,71	1,144
Parayı boş yere harcayabileceğimi düşünüyorum.	3,12	1,246
İnternette alışveriş yaparken bilgisayarım virüs girmesinden korkarım.	2,89	1,338
İnternette satın aldığım ürünlerin bana zamanında ulaştırılacağı konusunda endişelenirim.	3,63	1,157
Ürünlerin kalite, boy, renk ve tarz gibi özelliklerini dijital ortamda anlamak zordur.	4,02	1,088
İnternet üzerinden satın alınan ürünlerde, sipariş ile ulaşma zamanı arasındaki zaman kaybı konusunda endişelenirim.	3,58	1,160
İnternetteki birçok firmanın dürüstlüğü ve inanılabilirliği konusunda endişelenirim.	3,88	1,049
İnternette alışveriş sırasında bilgisayar ekranını çok kullanmam nedeniyle göz sağlığımın bozulacağı konusunda endişelenirim.	2,89	1,267
İnternette bir ürün satın alırsam, arkadaşlarıma bana daha fazla saygı duyabileceklerini düşünürüm.	2,21	1,309
İnternette ürün sipariş ederken kredi kartı numaramı vermem güvenli olmadığını düşünürüm.	3,74	1,145
İnternette alışverişin sosyal olarak bireyi yalnızlaştıracağına inanıyorum.	2,94	1,290
İnternette alışveriş yaparken zamanımı boşa harcamaktan endişe ederim.	2,86	1,218
İnternetteki satıcılara güvenemem.	3,64	1,095
İnternette alışveriş sırasında, ürün satın almadan önce ürünü hissetmek ve denemek zordur.	4,15	0,996
İnternetteki birçok firmanın saygınlığını tespit etmek zordur.	3,88	1,077

Tüketicilerin İnternette Satın Alma Davranışlarında Karşılaşılan Risklere İlişkin Tutumlarına Dair Faktörlere İlişkin Araştırma Bulguları

İnternette satın alma davranışlarında karşılaşılan tüketici riskleri ölçmek amacıyla ankete dahil edilen yirmi dokuz ifade, Faktör analizine tabi tutulmuş ve daha az faktör (dört faktör) altında toplandıkları tespit edilmiş olup çalışmada Faktör 1: "Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü", Faktör 2: "Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk Faktörü", Faktör 3: "Finansal Risk Faktörü" ve Faktör 4: "Alışveriş Sürecine Yönelik Risk Faktörü" olarak adlandırılmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce, yapılan örneklemin yeterliliğini gösteren Kaiser-Maier-Olkin testinin sonucu 0,957 olarak bulunmuş ve bu değer örneklemin yeterliliğinin oldukça iyi olduğunu ifade etmektedir. Bartlett testinin sonucunda ise değişkenler arası genel bir ilişki yapısının var olduğu tespit edilmiştir (Ki-Kare Değeri= 7.609,104 ve Sig.= 0,000). Bu sonuçlara göre Faktör analizi uygulanabilmektedir. Tablo 8' de Asal Bileşenler Yöntemi ile Faktör analizine tabi tutulan değişkenlerin faktör ağırlıkları gösterilmiştir; oluşturulan dört faktörün kümülatif varyans açıklama düzeyi ise %60,736'dır.

Yapılan araştırmanın sonuçlarının doğruluğunun ve tutarlılığının tespiti amacıyla "İnternette satın alma davranışlarında karşılaşılan tüketici riskleri Faktörleri" iç tutarlılıkları Cronbach's Alpha güvenilirlik testine tabi tutulmuş olup; Faktör 1: "Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü" güvenilirlik düzeyi Alpha = 0,926; Faktör 2: "Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk Faktörü" güvenilirlik düzeyi Alpha = 0,876; Faktör 3: "Finansal Risk Faktörü" güvenilirlik düzeyi Alpha = 0,817 olarak tespit edilmiştir. Faktör 4: "Alışveriş Sürecine Yönelik Risk Faktörü" güvenilirlik düzeyi Alpha = 0,778 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 8: İnternette Satın Alma Davranışlarında Karşılaşılan Tüketici Riskleri Faktörleri

Faktör 1: Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü	Faktör Ağırlıkları	Faktör Değeri	Varyans Açıklama (%)
İnternette alışverişte, bilgisayar ekranında görünen ürünle bana ulaşacak ürünün aynı olmayabileceği konusunda endişelenirim.	0,523	6,276	21,641
İnternetteki birçok firmanın güvenilirliğini ve uzmanlığını tespit etmek zordur.	0,438		
İnternette satın aldığım bir ürünü firmaya iade edemeyeceğimi etsem bile çok fazla zaman harcayacağımı düşünürüm.	0,417		
İnternette satın alacağım ürünün kendisini incelemek mümkün değildir.	0,615		
Satın alacağım ürüne elle dokunma ve yakından inceleme imkânı yoktur.	0,723		
Satış sonrası hizmetlerin vaat edildiği gibi olmayacağından endişe duyarım.	0,580		
İnternette satın aldığım ürünlerin bana zamanında ulaştırılacağı konusunda endişelenirim.	0,566		
Ürünlerin kalite, boy, renk ve tarz gibi özelliklerini dijital ortamda anlamak zordur.	0,760		
İnternet üzerinden satın alınan ürünlerde, sipariş ile ulaşma zamanı arasındaki zaman kaybı konusunda endişelenirim.	0,597		
İnternetteki birçok firmanın dürüstlüğü ve inanılabilirliği konusunda endişelenirim.	0,605		
İnternetteki satıcılara güvenemem.	0,552		
İnternette alışveriş sırasında, ürün satın almadan önce ürünü hissetmek ve denemek zordur.	0,776		
İnternetteki birçok firmanın saygınlığını tespit etmek zordur.	0,718		
Faktör 2: Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk Faktörü	Faktör Ağırlıkları	Faktör Değeri	Varyans Açıklama (%)
Ürünleri internet yoluyla satın alırsam, bazı arkadaşlarım gösteriş yaptığımı düşünebilirler.	0,496	4,754	16,394
İnternette alışveriş yapmanın stres ve gerginliğe neden olduğunu düşünürüm.	0,526		
Parayı boş yere harcayabileceğimi düşünüyorum.	0,536		
İnternette alışveriş yaparken bilgisayarım virüs girmesinden korkarım.	0,717		
İnternette alışveriş sırasında bilgisayar ekranını çok kullanmam nedeniyle göz sağlığımın bozulacağı konusunda endişelenirim.	0,755		
İnternette bir ürün satın alırsam, arkadaşlarıma bana daha fazla saygı duyabileceklerini düşünürüm.	0,715		
İnternette alışverişin sosyal olarak bireyi yalnızlaştıracağına inanıyorum.	0,662		
İnternette alışveriş yaparken zamanımı boşa harcamaktan endişe ederim.	0,731		
Faktör 3: Finansal Risk Faktörü	Faktör Ağırlıkları	Faktör Değeri	Varyans Açıklama (%)
İnternetteki satıcılardan satın aldığım ürün bana ulaşmazsa diye çekinirim.	0,487	4,122	14,214
İnternet üzerinden sıklıkla alışveriş yapmamamın tek ve en büyük nedeni kredi kartı bilgilerimi vermek zorunda kalmamdır.	0,774		

Kimlik bilgilerimin gizli kalacağı konusunda endişelenirim.	0,754		
İnternet üzerinden satış yapan firmada kredi kartı bilgilerim güvenli bir şekilde saklanmaz, başkalarına verilebilir.	0,697		
İnternette alışverişin ne kadar güvenli, emniyetli olduğu konusunda endişe duyarım.	0,488		
İnternette ürün sipariş ederken kredi kartı numaramı vermem güvenli olmadığını düşünürüm.	0,629		
Faktör 4: Alışveriş Sürecine Yönelik Risk Faktörü	Faktör Ağırlıkları	Faktör Değeri	Varyans Açıklama (%)
İnternette sipariş vermek çok karmaşık bir işlemdir.	0,691	2,461	8,486
Yapmak istediğim alışverişle ilgili uygun web sayfasını bulmak zordur.	0,664		

Yapılan araştırmanın ilişkiler ile ilgili sonuçlarında uygulanacak testleri belirlemek ve kontrolü amacıyla faktörlerin normal dağılıma uygun olup olmadığı Kolmogorov-Smirnov testine tabi tutulmuş olup; Faktör 1: "Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü" için Kolmogorov-Smirnov Z Değeri:1,294 (Asymp. Sig Değeri: 0,070); Faktör 2: "Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk Faktörü" için Kolmogorov-Smirnov Z Değeri:1,187 (Asymp. Sig Değeri: 0,119); Faktör 3: "Finansal Risk Faktörü" için Kolmogorov-Smirnov Z Değeri:1,311 (Asymp. Sig Değeri: 0,064); Faktör 4: "Alışveriş Sürecine Yönelik Risk Faktörü" için Kolmogorov-Smirnov Z Değeri:0,551 (Asymp. Sig Değeri: 0,922) olarak tespit edilmiştir. Ve Normal dağılıma uygun görülen faktörlerle ilgili olarak Parametrik testlerin uygulanması gerekliliği doğmuştur.

İnternette Satın Alma Davranışlarında Karşılaşılan Tüketici Risklerine İlişkin Araştırma Bulguları

Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü - Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

H₀: Ürün ve Satıcı Performansı Riski ile Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Ürün ve Satıcı Performansı Riski ile Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında bir ilişki vardır.

Tablo 9: Ürün ve Satıcı Performansı Riski Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı İlişkisine Ait "Pearson Korelasyon Sonucu"

		Ürün ve Satıcı Performansı Riski
Ürün Satın alma Sıklığı	Korelasyon	-0,278
	Anlam Düzeyi	0,000**
	N	435

** %99 Güven Aralığı

Yapılan korelasyon analizi sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H₀ hipotezi ret edilir. Ürün ve Satıcı Performansı Riski ile İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında ters yönde ve zayıf yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. İnternette satın alma sıklığı arttıkça ürün ve satıcı performansından algılanan risk azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk Faktörü - Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

H₀: Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk ile Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk ile Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında bir ilişki vardır.

Tablo 10: Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk - Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı İlişkisine Ait "Pearson Korelasyon Sonucu"

		Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk
Ürün Satın alma Sıklığı	Korelasyon	-0,113
	Anlam Düzeyi	0,018*
	N	435

* %95 Güven Aralığı

Yapılan korelasyon analizi sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk Faktörü ile İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında ters yönde ve zayıf yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. İnternette satın alma sıklığı arttıkça algılanan Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik risk azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Finansal Risk Faktörü - Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

H_0 : Finansal Risk ile Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında bir ilişki yoktur.

H_1 : Finansal Risk ile Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında bir ilişki vardır.

Tablo 11: Finansal Risk - Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı İlişkisine Ait "Pearson Korelasyon Sonucu"

		Finansal Risk
Ürün Satın alma Sıklığı	Korelasyon	-0,240
	Anlam Düzeyi	0,000**
	N	435

** %99 Güven Aralığı

Yapılan korelasyon analizi sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Finansal Risk ile İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında ters yönde ve zayıf yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. İnternette satın alma sıklığı arttıkça algılanan Finansal Risk azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Alışveriş Sürecine Yönelik Risk Faktörü - Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

H_0 : Alışveriş Sürecine Yönelik Risk ile Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında bir ilişki yoktur.

H_1 : Alışveriş Sürecine Yönelik Risk ile Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında bir ilişki vardır.

Tablo 12: Alışveriş Sürecine Yönelik Risk - Öğrencilerin İnternette Ürün Satın alma Sıklığı İlişkisine Ait "Pearson Korelasyon Sonucu"

		Alışveriş Sürecine Yönelik Risk
Ürün Satın alma Sıklığı	Korelasyon	-0,136
	Anlam Düzeyi	0,005**
	N	435

** %99 Güven Aralığı

Yapılan korelasyon analizi sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Alışveriş Sürecine Yönelik Risk ile İnternette Ürün Satın alma Sıklığı arasında ters yönde ve zayıf yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. İnternette satın alma sıklığı arttıkça Alışveriş Sürecine Yönelik algılanan risk azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk Faktörü - Öğrencilerin Haftalık Ortalama İnternet Kullanım Süresi Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

H_0 : Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk ile Öğrencilerin Haftalık Ortalama İnternet Kullanım Süresi arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk ile Öğrencilerin Haftalık Ortalama İnternet Kullanım Süresi arasında bir ilişki vardır.

Tablo 13: Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk - Öğrencilerin Haftalık Ortalama İnternet Kullanım Süresi İlişisine Ait "Pearson Korelasyon Sonucu"

		Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk
Haftalık Ortalama İnternet Kullanım Süresi	Korelasyon	-0,167
	Anlam Düzeyi	0,000**
	N	435

** %99 Güven Aralığı

Yapılan korelasyon analizi sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk Faktörü ile Haftalık Ortalama İnternet Kullanım Süresi arasında ters yönde ve zayıf yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Haftalık Ortalama İnternet Kullanım Süresi arttıkça algılanan Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik risk azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü - Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

H₀: Ürün ve Satıcı Performansı Riski ile Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Ürün ve Satıcı Performansı Riski ile Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arasında bir ilişki vardır.

Tablo 14: Ürün ve Satıcı Performansı Riski - Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı İlişisine Ait "Spearman's Rho Korelasyon Sonucu"

		Ürün ve Satıcı Performansı
Toplam Alışveriş Tutarı	Korelasyon	-0,245
	Anlam Düzeyi	0,000**
	N	435

** %99 Güven Aralığı

Yapılan korelasyon analizi sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Ürün ve Satıcı Performansı Riski ile İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arasında ters yönde ve zayıf yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arttıkça ürün ve satıcı performansından algılanan risk azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Finansal Risk Faktörü - Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

H₀: Finansal Risk ile Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Finansal Risk ile Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arasında bir ilişki vardır.

Tablo 15: Finansal Risk - Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı İlişisine Ait "Spearman's Rho Korelasyon Sonucu"

		Finansal Risk
Alışveriş Tutarı	Korelasyon	-0,235
	Anlam Düzeyi	0,000**
	N	435

** %99 Güven Aralığı

Yapılan korelasyon analizi sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Finansal Risk ile İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arasında ters yönde ve zayıf yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arttıkça Finansal Risk azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Alışveriş Sürecine Yönelik Risk Faktörü - Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

H₀: Alışveriş Sürecine Yönelik Risk ile Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Alışveriş Sürecine Yönelik Risk ile Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arasında bir ilişki vardır.

Tablo 16: Alışveriş Sürecine Yönelik Risk - Öğrencilerin İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı İlişisine Ait "Spearman's Rho Korelasyon Sonucu"

		Alışveriş Sürecine Yönelik Risk
Toplam Alışveriş Tutarı	Korelasyon	-0,129
	Anlam Düzeyi	0,007**
	N	435

** %99 Güven Aralığı

Yapılan korelasyon analizi sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H₀ hipotezi ret edilir. Alışveriş Sürecine Yönelik Risk ile İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arasında ters yönde ve zayıf yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. İnternette Yapılan Toplam Alışveriş Tutarı arttıkça Alışveriş Sürecine Yönelik Risk azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü - Öğrencilerin Aile Geliri Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

H₀: Ürün ve Satıcı Performansı Riski ile Öğrencilerin Aile Geliri arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Ürün ve Satıcı Performansı Riski ile Aile Geliri arasında bir ilişki vardır.

Tablo 17: Ürün ve Satıcı Performansı Riski - Öğrencilerin Aile Geliri İlişisine Ait "Spearman's Rho Korelasyon Sonucu"

		Ürün ve Satıcı Performansı Riski
Aile Geliri	Korelasyon	-0,095
	Anlam Düzeyi	0,048**
	N	435

** %95 Güven Aralığı

Yapılan korelasyon analizi sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H₀ hipotezi ret edilir. Ürün ve Satıcı Performansı Riski ile Aile Geliri arasında ters yönde ve zayıf yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Aile Geliri arttıkça ürün ve satıcı performansından algılanan risk azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Ürün ve Satıcı Performansı Riski - Cinsiyet

H₀: Ürün ve Satıcı Performansı Riski açısından kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Ürün ve Satıcı Performansı Riski açısından kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 18: Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü – Cinsiyet İlişisine Ait "Bağımsız Örneklem T Testi Sonucu" ve "Betimleyici İstatistikleri"

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	St. Hata	T Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Kız	320	0,1500	0,9692	0,0542	5,382	,000
Erkek	115	-0,4172	0,9695	0,0904		

Yapılan test sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H₀ hipotezi ret edilir. Buradan hareketle İnternette satın alma davranışında kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında Ürün ve Satıcı Performansı Riski açısından anlamlı bir fark olduğu ve kız öğrencilerin (Ortalama:0,1500) erkek öğrenciler (Ortalama:-0,4172) göre Ürün ve Satıcı Performansı Riski daha fazla olduğu söylenebilir.

Finansal Risk - Cinsiyet

H₀: Finansal Risk açısından kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Finansal Risk açısından kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 19: Finansal Risk Faktörü – Cinsiyet İlişisine Ait “Bağımsız Örneklem T Testi Sonucu” ve “Betimleyici İstatistikleri”

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	St. Hata	T Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Kız	320	0,0599	1,009	0,0564	2,144	,033
Erkek	115	-0,1666	0,9580	0,0893		

Yapılan test sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Buradan hareketle İnternette satın alma davranışında kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında Finansal Risk açısından anlamlı bir fark olduğu ve kız öğrencilerin (Ortalama:0,0599) erkek öğrencilere (Ortalama:-0,1666) göre Finansal Risk daha fazla olduğu söylenebilir.

Finansal Risk – Öğretim Türü

H₀: Finansal Risk açısından 1.Öğretim de okuyan öğrenciler ile 2.Öğretim de okuyan öğrenciler arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Finansal Risk açısından 1.Öğretim de okuyan öğrenciler ile 2.Öğretim de okuyan öğrenciler arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 20: Finansal Risk Faktörü – Öğretim Türü İlişisine Ait “Bağımsız Örneklem T Testi Sonucu” ve “Betimleyici İstatistikleri”

Öğretim Türü	N	Ortalama	Standart Sapma	St. Hata	T Değeri	Anlamlılık Düzeyi
1. Öğretim	299	-0,0909	1,0190	0,0589	-2,833	,004
2. Öğretim	136	0,1998	0,9296	0,0797		

Yapılan test sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Buradan hareketle İnternette satın alma davranışında 1.Öğretim de okuyan öğrenciler ile 2.Öğretim de okuyan öğrenciler arasında Finansal Risk açısından anlamlı bir fark olduğu ve 2.Öğretim de okuyan öğrencilerin (Ortalama:0,1998) 1.Öğretim de okuyan öğrencilere (Ortalama:-0,0909) göre Finansal Risk daha fazla olduğu söylenebilir.

Ürün ve Satıcı Performansı Riski – İnternette Alışveriş Yapma/Yapmama

H₀: Ürün ve Satıcı Performansı Riski açısından daha önce internette alışveriş yapan öğrenciler ile daha önce internette alışveriş yapmayan öğrenciler arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Ürün ve Satıcı Performansı Riski açısından daha önce internette alışveriş yapan öğrenciler ile daha önce internette alışveriş yapmayan öğrenciler arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 21: Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü – İnternette Alışveriş Yapma/Yapmama İlişisine Ait “Bağımsız Örneklem T Testi Sonucu” ve “Betimleyici İstatistikleri”

İnternette Alışveriş Yapma/Yapmama	N	Ortalama	Standart Sapma	St. Hata	T Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Evet	225	-0,1957	0,9999	0,0667	-4,308	,000
Hayır	210	0,2097	0,9590	0,0662		

Yapılan test sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Buradan hareketle İnternette satın alma daha önce internette alışveriş yapan öğrenciler ile daha önce internette alışveriş yapmayan öğrenciler arasında Ürün ve Satıcı Performansı Riski açısından anlamlı bir fark olduğu ve daha önce internette alışveriş yapmayan öğrencilerin (Ortalama:0,2097) daha önce internette alışveriş yapan öğrencilere (Ortalama: -0,1957) göre Ürün ve Satıcı Performansı Riski daha fazla olduğu söylenebilir.

Finansal Risk – İnternette Alışveriş Yapma/Yapmama

H₀: Finansal Risk açısından daha önce internette alışveriş yapan öğrenciler ile daha önce internette alışveriş yapmayan öğrenciler arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Finansal Risk açısından daha önce internette alışveriş yapan öğrenciler ile daha önce internette alışveriş yapmayan öğrenciler arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 22: Finansal Risk Faktörü – İnternette Alışveriş Yapma/Yapmama İlişisine Ait “Bağımsız Örneklem T Testi Sonucu” ve “Betimleyici İstatistikleri”

İnternette Yapma/Yapmama	Alışveriş	N	Ortalama	Standart Sapma	St. Hata	T Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Evet		225	-0,1780	0,9949	0,0663	-3,906	,000
Hayır		210	0,1908	0,9722	0,0671		

Yapılan test sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Buradan hareketle İnternette satın alma daha önce İnternette alışveriş yapan öğrenciler ile daha önce İnternette alışveriş yapmayan öğrenciler arasında Finansal Risk açısından anlamlı bir fark olduğu ve daha önce İnternette alışveriş yapmayan öğrencilerin (Ortalama:0,1908) daha önce İnternette alışveriş yapan öğrencilere (Ortalama: -0,1780) göre Finansal Risk daha fazla olduğu söylenebilir.

Alışveriş Sürecine Yönelik Risk – İnternette Alışveriş Yapma/Yapmama

H₀: Alışveriş Sürecine Yönelik Risk açısından daha önce İnternette alışveriş yapan öğrenciler ile daha önce İnternette alışveriş yapmayan öğrenciler arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Alışveriş Sürecine Yönelik Risk açısından daha önce İnternette alışveriş yapan öğrenciler ile daha önce İnternette alışveriş yapmayan öğrenciler arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 23: Alışveriş Sürecine Yönelik Risk Faktörü – İnternette Alışveriş Yapma/Yapmama İlişisine Ait “Bağımsız Örneklem T Testi Sonucu” ve “Betimleyici İstatistikleri”

İnternette Yapma/Yapmama	Alışveriş	N	Ortalama	Standart Sapma	St. Hata	T Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Evet		225	-0,0921	0,9706	0,0647	-1,995	,047
Hayır		210	0,0987	1,0240	0,0706		

Yapılan test sonucunda Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi ret edilir. Buradan hareketle İnternette satın alma daha önce İnternette alışveriş yapan öğrenciler ile daha önce İnternette alışveriş yapmayan öğrenciler arasında Alışveriş Sürecine Yönelik Risk açısından anlamlı bir fark olduğu ve daha önce İnternette alışveriş yapmayan öğrencilerin (Ortalama:0,0987) daha önce İnternette alışveriş yapan öğrencilere (Ortalama:-0,0921) göre Alışveriş Sürecine Yönelik Risk daha fazla olduğu söylenebilir.

Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk –Aile Geliri İlişkisi

H₀: Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk ile Aile Geliri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk ile Aile Geliri arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 24: Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk –Aile Geliri ilişkisine Ait “Tek Yönlü Varyans Analizi-Anova” ve “Betimleyici İstatistikleri”

Gelir Grupları	N	Ortalama	Standart Sapma	St. Hata	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
1499 TL ve altı	153	0,1161	1,1006	0,0890	3,138	,044
1500 TL – 2999 TL Arası	207	-0,1254	0,9094	0,0632		
3000 TL Üzeri	75	0,1093	0,9953	0,1149		

Yapılan test sonucunda, Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Buradan hareketle, öğrencilerin İnternette alışverişte algıladıkları Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk ile Aile Geliri arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 25: Gelir Gruplarına göre “Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk –Aile Geliri ilişkisi” arasındaki farklılığı araştıran LSD testi Sonuçları

	1499 TL ve altı	1500 TL – 2999 TL Arası	3000 TL Üzeri

1499 TL ve altı	-	*	-
1500 TL – 2999 TL Arası	*	-	-
3000 TL Üzeri	-	-	-

Farklılığın kaynağını ortaya koymak için yapılan Tukey Testi sonucunda fark tespit edilememiş, alternatif olarak en düşük anlamlı farklılık testi olan LSD (Least-Significant Difference) testi uygulanmış Aile geliri 1499 ve altı (Ortalama: 0,1161) ile Aile geliri 1500 ve 2999 TL (Ortalama: -0,0827) olanlar arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Finansal Risk –Aile Geliri İlişkisi

H₀: Finansal Risk ile Aile Geliri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Finansal Risk ile Aile Geliri arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 26: Finansal Risk –Aile Geliri ilişkisine Ait “Tek Yönlü Varyans Analizi-Anova” ve “Betimleyici İstatistikleri”

Gelir Grupları	N	Ortalama	Standart Sapma	St. Hata	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
1499 TL ve altı	153	0,1595	0,9777	0,0791	3,756	,024
1500 TL – 2999 TL Arası	207	-0,1292	0,9966	0,0693		
3000 TL Üzeri	75	0,0312	1,0179	0,1175		

Yapılan test sonucunda, Sig. Değeri 0,050 den küçük olduğu için H₀ hipotezi reddedilir. Buradan hareketle, öğrencilerin internette alışverişte algıladıkları Finansal Risk ile Aile Geliri arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 27: Gelir Gruplarına göre “Finansal Risk –Aile Geliri ilişkisi” arasındaki farklılığı araştıran LSD testi Sonuçları

	1499 TL ve altı	1500 TL – 2999 TL Arası	3000 TL Üzeri
1499 TL ve altı	-	*	-
1500 TL – 2999 TL Arası	*	-	-
3000 TL Üzeri	-	-	-

Farklılığın kaynağını ortaya koymak için yapılan Tukey Testi sonucunda fark tespit edilememiş, alternatif olarak en düşük anlamlı farklılık testi olan LSD (Least-Significant Difference) testi uygulanmış Aile geliri 1499 ve altı (Ortalama: 0,1595) ile Aile geliri 1500 ve 2999 TL (Ortalama: -0,1292) olanlar arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnternetin alıcı ile satıcı arasındaki mesafeyi ortadan kaldırması, ürün seçimi kolaylığı gibi avantajlarının olmasının yanında, bazı riskleri de taşımaktadır. Tüketici tarafından algılanan bu riskleri belirlemek önem taşımaktadır. Bu riskler tüketicilerin satın alma kararları üzerinde etkili olmaktadır. Bu doğrultuda yapılan araştırma sonuçlarına göre, internette alışverişte algılanan temel risk faktörleri (4 faktör) belirlenmiştir. Faktör 1: “Ürün ve Satıcı Performansı Riski Faktörü”, Faktör 2: “Fiziksel, Sosyal ve Psikolojik Risk Faktörü”, Faktör 3: “Finansal Risk Faktörü” ve Faktör 4: “Alışveriş Sürecine Yönelik Risk Faktörü” bu faktörler ile internet kullanım süresi, internette satın alma sıklığı ve internette şimdiye kadar yapılan harcama tutarları gibi değişkenler arasında ters yönde anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Buradan hareketle tüketicilerin internet kullanım süreleri arttıkça algılanan risklerin azaldığı görülmüştür. Yine tüketicilerin internette satın alma sıklıkları arttıkça algılanan risklerin azaldığı görülmüştür. Yapılan internet alışveriş tutarlarındaki artışta da tüketicilerin algıladıkları risklerde azalma görülmüştür. Daha önce internette alışveriş yapıp yapmama durumuna göre de algılanan risklerde bir azalma tespit edilmiş olup deneyim artışının algılanan riskleri düşürdüğünü söyleyebiliriz. Yine aile geliri ile algılanan risklerin ters ilişkisi olması yüksek gelir gruplarında daha az risk algıladıkları ve işletmelerin internette pazarlamada konumlandırma stratejilerinde bu unsuru değerlendirmeye almalarını önermekteyiz.

Araştırma örneğine dahil edilen üniversite öğrencilerinin geleceğin tüketim pazarını oluşturacağı varsayımından hareketle ve internetin kullanım sürelerinin arttığı bir dünyada riskleri azaltıcı stratejiler geliştirebilen işletmelerin internette başarılı iş modelleri oluşturabileceğini düşünmekteyiz. Daha sonra yapılacak araştırmalarda, internette alışverişlerde işletmelerin oluşturması gereken risk azaltıcı unsurlara

ilişkin bir çalışmanın yapılabilirliğini uygun görmekteyiz. Bununla beraber araştırma daha geniş demografik ve sosyo-ekonomik bir örneklem üzerinde tekrarlanarak üniversite öğrencileri dışında algılanan riskler ortaya konabilir.

KAYNAKÇA

- Algür S., Cengiz F., (2011), Türk Tüketicilere Göre Online (Çevrimiçi) Alışverişin Riskleri ve Yararları, Journal of Yaşar University, ,3666-3680
- Bhatnagar, A., Sanjoy G., (2004), Segmenting Consumers Based on the Benefits and Risks of Internet Shopping Journal of Business Research, Volume 57, Issue 12, December, pp 1352-1360
- Çetin H., İrmak S., (2014), Elektronik Alışverişte Akademisyenlerin Güvenlik ve Risk Algılarının Belirlenmesi, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 24, ss. 275-294,
- Cox, D.F. (1967). Risk Handling İn Consumer Behavior – An İntensive Study Of Two Cases. In Cox, D.F. (Ed.), Risk Taking and Information Handling on Consumer Behavior, Harvard University Press, Boston, 603-639.
- Flick Kenneth L. (2009), Assessing Consumer Acceptance Of Online Shopping: Examining, Factors, Proquest Llc, Usa pp:33
- Gegez, A. E. (2005). Pazarlama Araştırmaları, Beta Yayınları. İstanbul.
- İçli G. Eti, Aslan B., İnternette Ödeme ve Güvenlik, inet-tr'08 - XIII. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri 22-23 Aralık 2008 Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
- Hassan, A.M., Kunz, M.B., Allison W.P. Ve Mohamed, F.A. (2006), Conceptualization And Measurement Of Perceived Risk İn Online Shopping, Marketing Management Journal, 16(1), 138-147.
- Kim, H-W., XU, Y., Gupta, S. (2012) Which is More Important in Internet Shopping, Perceived Price or Trust?, Electronic Commerce Research and Applications: 11, ss. 241 – 252.
- Kwon, K., Lee J., (2003) Concerns About Payment Security of Internet Purchases: A Perspective on Current On-Line Shoppers, Clothing and Textiles Research Journal, 21(4), pp.174-184
- Lapin, J.F.(2006), İnternet Shopping Popularity Continues to Rise,Knight Ridder Tribune Business News. Washington: Nov 28, p.1
- Nakip, M. (2003). Pazarlama Araştırmaları: Teknikler ve SPSS Destekli Uygulamalar, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Smith, M.D., Brynjolfsson, E. (2001) Consumer Decision Making at İnternet Shopbot: Brand Still Matters, The Journal of Industrial Economics: 49 (4), s. 541 – 558.
- Tolon, M. & Zengin, A.Y. (2011). The Effect of Web Vendor Trust on Turkish Online Shoppers Buying Behavior. Australian Journal of Business and Management Research, 1(6), 87-96.
- Zheng L., Favier M., Huang Pei, Coat F., (2012), Chinese Consumer Perceived Risk And Risk Relievers İn E-Shopping For Clothing, Journal of Electronic Commerce Research, VOL 13, NO 3.

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VERGİ REKABETİ VE VERGİ UYUMLAŞTIRMASI

Adnan Erdal¹

ÖZET

Devletin kamusal talepleri karşılamak üzere egemenlik gücüne dayanarak almış olduğu vergiler, günümüzde küreselleşmenin etkisiyle sınırlar ötesine ulaşmıştır. Her ülkenin kendi sınırlarında kullandığı vergilendirme yetkisinin, ülkeler arasında çakışmasına yol açan bu durum aynı zamanda rekabete de yol açmaktadır. Ülkeler arasındaki vergi rekabeti olumlu ve olumsuz olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmakta ve zararlı vergi rekabetini önlemek için vergilerin birbiriyle uyumlu hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: vergilendirme, vergi rekabeti, vergi uyumu.

TAX COMPETITION AND HARMONIZATION IN EUROPEAN UNION

ABSTRACT

Taxes which are taken to meet the demands of public by sovereign power of the state, today, reached the beyond borders through the impact of globalization. Each country has power of taxation, which used in own country border, caused not only conflict but also competition among the countries. Tax competition among the countries emerges in two ways that positive and harmful, and to harmonize with each others tax for prevention of harmful tax competition is being studied.

Keywords: taxation, tax competition, tax harmonization.

¹ Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, adnanerdal@gmail.com

Giriş

Vergilendirme yetkisi, ülkelerin egemenlik unsuruna dayanarak vergi salma ve toplama konusunda sahip olduğu hukuki gücünü ifade etmektedir. Küreselleşme ile birlikte kural olarak ülke sınırları içinde geçerli olan vergilendirme yetkisinin nasıl kullanılacağı konusu gündeme gelmiştir.

Ülkeler de mükellefler gibi vergi yükünün en az olacağı bölgelerde yatırım kararlarını gerçekleştirmeyi tercih etmektedirler. Küreselleşme ile birlikte ülkeler arasındaki ticaret sınırlarının kalkması, ülkelerin yatırım kararlarını vergi oranı daha düşük olan ülkelere yönlendirmesini hızlandırmıştır. Bu durum ise vergi oranı yüksek seyreden diğer ülkeler aleyhine olan ve literatürde vergi rekabeti olarak tanımlanan kavramı ortaya çıkarmaktadır. Vergi rekabeti, ülkelerin daha fazla yabancı sermayeyi ülkesine çekebilmek için rakip ülkelerin vergi oranlarına göre daha düşük oranlar uygulayarak vergi tabanlarında bir aşınmaya neden olduğu durumu ifade etmektedir.

Vergi rekabetinin yararlı ve zararlı (haksız) vergi rekabeti olmak üzere iki şekli bulunmaktadır. Haksız vergi rekabeti, AB üye ülkelerini de zaman içerisinde olumsuz etkiler hale gelmiştir. Haksız vergi rekabetinin önlenmesi için rakip ülkelerin vergi oranlarında bir uyumlaştırma yoluna gidilmesi konusu gündeme gelmiştir. Bu nedenle OECD'nin yanı sıra AB de haksız vergi rekabeti konusunda dolaylı olarak birçok çalışma ortaya koymuştur. AB dolaylı ve dolaysız vergiler olmak üzere ayrı ayrı vergi uyumlaştırmasına ilişkin birçok direktif yayınlamıştır. Direktiflerle üye ülkelerin vergi oranları arasında uyumlaştırma sağlanmaya çalışılarak vergi rekabetinin zararlarının minimizasyonu amaçlanmıştır.

Bu çalışma içerisinde kavram olarak vergi rekabeti açıklandıktan sonra AB'nin bu konuda yapmış olduğu çalışmalara yer verilmeye çalışılacaktır.

VERGİ REKABETİ

Küreselleşme, sosyal, siyasal ve ekonomik alanda pek çok değişimi beraberinde getirmesi yanında, ulus devletlerin vergi politikalarının diğer devletler üzerindeki dışal etkilerinin artmasına da neden olmuştur. Dolayısıyla birçok devlet vergilendirme yetkisini kullanma konusunda bazı sıkıntılarla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Küreselleşmenin getirdiği gelişmelerle, bir ülkenin potansiyel vergi tabanı geçmişte olduğu gibi artık katı bir şekilde kendi topraklarıyla sınırlı olmadığı gibi dünyanın geri kalan kısmına kadar da ulaşabilmektedir. Bu nedenle bir ülke yabancı finansal sermayeyle, doğrudan yabancı yatırımlarla yüksek gelirleri kısmen ya da tamamen vergiler yoluyla ülkeye çekmeyi denemektedir. Ayrıca, ülkeler geçmişte sahip olmadıkları imkânlarla diğer ülkelerin vergi tabanlarına saldırabilirler. Böylece dünya vergi tabanı, okyanus ve atmosfer gibi açıkça mülkiyet hakları kurulmayan, bütün ülkelerin avantajlarından ve diğer ülkelerin muhtemel zararlarından yararlanmaya çalıştığı ortak bir kaynak haline almaya başlamıştır (Tanzi, 2008).

İnternet ve elektronik ticaretin de ortaya çıkmasıyla birlikte farklı vergilendirme otoritesine sahip olan ülkelerde faaliyet gösteren çok uluslu şirketler, kendi aralarında yaptıkları mal ve hizmet alım satımları sayesinde vergi matrahlarını vergi yükünün en az olduğu ülkede oluşturma çabalarını arttırmıştır (Çak, 2008). Mobilitesi küreselleşmeyle birlikte artan sermaye, ülkeler arasında vergi rekabetini arttırmış ve aynı zamanda bu konuya ilişkin vergi düzenlemelerinin yapılmasına yol açmıştır. Ekonomiler dışa açıldığında kötü vergi politikaları gibi uygulamalar; yatırım ve emek akımları üzerindeki önemli etkiler nedeniyle büyük ekonomilerin bile kayba uğramalarına neden olurlar. Böylece vergi rekabeti, her daim daha da önemli bir hal almaktadır (Edwards ve Rugs, 2002).

Kavram Olarak Vergi Rekabeti

Vergi rekabeti, üretim faktörleri için ülkeyi cazip hale getirmek üzere efektif vergi oranlarının düşürülmesini ifade etmektedir. Bu rekabet esas olarak üretim faktörlerinin ülkeler arasında hareketli olmasıyla ortaya çıkmakta ve etkisizlik meydana getirmektedir. Bu durum vergi oranları ve buna bağlı olarak da kamu harcamalarında ülkeler arasında dibe doğru bir yarışa neden olmaktadır (Göker, 2008).

Vergi rekabeti kapsamlı olarak vergilendirme yetkisine sahip olan devletin vergi politikalarının diğer devletler üzerinde meydana getirdiği etkiler olarak tanımlanabilir.

Vergi rekabeti, hanehalkı ve firmaların alt-merkezi hükümetin vergi politikalarında yaptığı değişiklikten sonra başka bir yerel yönetime doğru hareket etme isteği ya da yeteneğine dayanmaktadır. Dolayısıyla mobil vergi matrahı olmadan vergi rekabeti olmamaktadır (Blöchliger ve Pinero-Campos, 2011). Vergi rekabetine ilişkin ekonomik literatür, 1956'da Charles Tiebout tarafından yerel yönetimin hazırladığı kamusal malları değerlendirdiği çalışmasının izlerini taşımaktadır. Tiebout analizine göre mobil bulunan hanehalkı için yerel yönetimler arasındaki rekabet, bütün toplumun refahını arttırmaktadır. Bölge sakinlerini kaybetmekten kaçınmak için yerel yönetimler kamu harcamaları ve vergi düzeylerini yerel tercihlere göre

ayarlamalıdır. Bireyler yaşayacakları yerel idareyi, talep ettikleri kamusal malın yerel vergi düzeyiyle ilişkisine göre seçerler (Edwards ve Rugy, 2002).

İlgili literatürde vergi rekabeti, genelde bir ülkenin ekonomik refah seviyesini arttırmak, ülke içerisindeki ulusal sermayenin daha rekabetçi hale gelebilmesini sağlamak ve doğrudan yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için söz konusu ülkenin vergi sistemiyle oluşan toplam vergi yükünün, bu alanda yer alan rakip ülkelerin vergi koşulları düşünülerek hafifletilmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Uygulanan vergi rekabeti; birey, kurum ya da kuruluşlara çalışma, yatırım yapma, tasarrufta bulunma, faaliyet alanlarını belirleme gibi konularda onlara tercihte bulunma imkanı sağlamaktadır. Ancak uygulamalar daha fazla yabancı sermayeyi ülkelere çekmek isteyen ve vergi oranlarını bu amaçla sürekli azaltma eğiliminde olan ülkeler ve diğer ülke grupları için aleyhte bir sonuç meydana getirmektedir (Çak, 2008).

Vergi rekabeti (Giray, 2005):

- Vergi rekabeti, birey ya da işletmelerin uluslararası vergi gücünü arttırarak yabancı yatırımları ülkeye çekmeye yönelik bir uygulamadır.
- Vergi rekabeti, diğer ülkelerin vergi politikalarından etkilenen ülkenin daha iyi olması ya da tam tersi bir durumu ifade eden uluslararası rekabeti içerir.
- Vergi rekabetiyle sağlanacak vergi avantajları, çeşitli vergisel teşviklerle gerçekleştirilmektedir.

Vergi rekabeti farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Karlar üzerinden alınan dolaysız vergilerin azaltılarak yurtiçindeki yerleşik firmaların rekabet gücünün artırılmasını sağlayan vergi rekabeti iyi, yararlı; diğer koşullarda yabancı sermayeyi çekemeyen ülkenin bunu gerçekleştirebilmek için vergi oranlarını düşürmesi sonucu oluşan durumda ise zarar verici vergi rekabeti söz konusu olmaktadır. Ayrıca vergi rekabeti farklı devletler ve ülkeler arasında uluslararası ölçekte gerçekleşiyorsa yatay vergi rekabeti; farklı düzeydeki idari birimler arasında gerçekleşiyorsa dikey vergi rekabetinden söz edilmektedir (Aktan ve Vural, 2004).

Vergi rekabeti zararlı (haksız) vergi rekabeti, yararlı vergi rekabeti olmak üzere iki başlıkta değerlendirilecektir.

Zararlı (Haksız) Vergi Rekabeti

Ticaret ve yatırım sürecini hızlandıran küreselleşme öncelikle ulusal vergi sistemleri arasındaki ilişkiyi değiştirmiştir. Bu anlamda küreselleşmenin vergi sistemlerinin gelişimi üzerinde pozitif etkisinin yanı sıra firma ve bireyleri, vergiyi en aza indirmek ya da vergiden kaçınmaya yöneltmek gibi olumsuz etkileri de mevcuttur. Nitekim finansal ve coğrafi olarak hareketli sermayeyi öncelikle kendi ülkelerine yönlendirme de ülkelerin, vergi politikalarını geliştirerek bu yeni fırsatlardan çıkar sağlamayı amaçlaması olumsuz etkilere yol açmıştır (OECD, 2013).

Vergi cennetleri ve tercihli vergi sistemlerinin, efektif vergi oranlarını diğer ülkelere göre daha düşük tutarak uygun olmayan rekabet koşulları oluşturması zararlı vergi rekabeti olarak ifade edilmektedir (Arıkan ve Akdeniz, 2005). Vergi rekabeti, vergi matrahının önemli oranda aşınmasına neden olarak özellikle sermaye üzerinden alınan vergilerin sürdürülebilirliğini zedelemektedir (Çak, 2008). Zararlı (haksız) vergi rekabetinin OECD tarafından belirlenen genel kriterleri şöyledir (OECD, 2013):

- Vergi otoritesinin ilgili gelire hiç vergi uygulamaması ya da çok düşük oranlı bir verginin uygulanması,
- Vergi sisteminin düşük oranlı ya da sıfır vergilemeye olanak sağlayan tercihli ya da ayrımcı özellikler taşıması,
- Uygulanan efektif vergi oranlarının diğer ülkelerde aynı gelirlere uygulanan oranlara göre daha düşük olması.

Literatürde vergi cennetlerinin pek çok tanımı olmasına karşın uluslararası düzeyde kabul edilen ortak bir tanım bulunmamaktadır. OECD vergi cennetini; eğer ülke vergi rekabetinde aşağıya doğru yarışı engellemeye çalışmaz ve diğer ülkelerdeki vergi gelirlerinin erozyonuna aktif olarak katkıda bulunursa söz konusu ülkeler, vergi cenneti ya da vergi sığınağı olarak kabul edilmektedir. Vergi rekabetinin olumsuz etkilerini azaltmak üzere OECD "Zararlı Vergi Rekabeti" çalışmasında vergi cennetlerinin dört temel özelliğini şu şekilde sıralamıştır:

- Hiç vergi olmaması veya nominal vergileme yapılması,
- Efektif bilgi değişiminin olmaması,
- Şeffaflıktan yoksunluk ve vergi anlaşmaları,
- Belirli bir faaliyette bulunma gereğinin aranmaması (2001'den itibaren kaldırılmıştır).

Vergi cenneti diğer ülke ya da bölgelere kıyasla tüm ya da bazı gelir unsurlarına düşük veya sıfır oranlı vergi uygulayarak üretilen ürünlerin daha ucuz bir fiyattan piyasaya satış olanağının sağlanabildiği, başka bir ifade ile sağladığı çeşitli vergi avantajları nedeniyle haksız rekabetin sağlandığı ve üretilen ürün miktarlarının dünya serbest piyasa ekonomisindeki talep-arz kurallarına uyulmadığı, kıyı bankacılığı ve paravan şirketler yoluyla gizli çalışabilme olanağı sağlayan yerler olarak tanımlanabilmektedir (Canbay, 2009).

Faydalı Vergi Rekabeti

Ekonomide rekabetin her türünün faydalı sonuçlar meydana getirdiğinden hareketle vergi rekabetinin iş çevreleri, kişiler ve devlet üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğu ifade edilmektedir.

Bu olumlu etkiyi şu şekilde açıklamak mümkün olabilecektir. Vergi rekabeti, tasarrufları arttırmak suretiyle bireylerin refah seviyelerinde bir artışa neden olmaktadır. Yatırımlar ve kayıtlı tasarruflar üzerindeki yüksek vergi oranları, büyümenin unsurları arasında yer alan yatırım ve tasarrufları olumsuz etkilemekte ve daha az iş yaratılmasına sebebiyet vermektedir (Çak, 2008).

Uluslararası alanda rekabetin faydalı olduğu iddiasına karşın, ne zaman hangi durumlarda bu olumlu etkinin zarara dönüştüğünü belirlemek neredeyse olanaksızdır. Ülkeler kendi vergilendirme yetkilerini kullanılırken ve uluslararası rekabet gücünü arttırabilmek amacıyla bazı vergisel düzenlemeler yaparken amaç hep ulusal refahı arttırmak, ekonomik göstergeleri olumluya dönüştürmek ve uluslararası ilişkileri geliştirmektir. Bu anlamda vergilendirme yetkisi kullanılırken alınan kararlar ülkenin kendi menfaatleri üzerinde yararlı etkiler yaparken, diğer ülkeleri de teşvik edip, canlandırıyorrsa arzulan bir yapı meydana gelmektedir. Ancak belli bir noktadan sonra uluslararası alanda diğer ülkeleri olumsuz etkiliyorsa zararlı vergi rekabeti söz konusu olmaktadır (Arıkan ve Akdeniz, 2005).

Vergi rekabeti ile ilgili ve özellikle vergi rekabetinin önlenmesi konusunda vergi uyumlaştırması kavramı da sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Vergi uyumlaştırması ile ülkeler, efektif vergi oranlarını birbirine eşitlerken mali bağımsızlıklarını kaybetme ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Canbay, 2009).

VERGİ UYUMLAŞTIRMASI

Vergi uyumlaştırması, farklı vergi sistemlerine sahip ülkelerin vergi uygulamalarını kısmen ya da tamamen birbirine uyumlu hale getirmek için yapılan değişiklik, iptal ya da farklı bir düzenlemeyi birlikte kabul etmeyi içeren bir süreci ifade etmektedir.

Avrupa Birliği'nde Vergi Uyumlaştırması

AB'nin temel felsefesi olan "Tek Pazar" yaklaşımı, ekonomik bütünleşme hedeflerinin gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bunu gerçekleştirmek ve hızlandırmak için, üye ülkelerin vergi sistemlerinin farklılığı sonucu oluşan rekabet ve ticaret engelleri AB tarafından özellikle ele alınmaktadır (Atıla, 2009). 2002 yılında Avrupa Birliği genelinde Tek Para sistemine geçilmesiyle Ekonomik ve Parasal Birlik hedeflerini de içeren, Birliğin kuruluşundan bu yana gerçekleştirilmeye çalışılan hedeflerin; ancak üye ülkeler arasında vergilendirme alanında uyumlaştırma sağlandığı takdirde tam anlamıyla gerçekleşeceği düşünülmektedir. Üye ülkelerin vergi mevzuatlarındaki farklılıklar, ülkelerin vergi yüklerinin farklı olmasına neden olarak rekabetin oluşmasına engel oluşturmaktadır (Altunay, 2010).

AB'nde vergi uyumlaştırması, ekonomik birlik ya da gümrük birliği içinde bütünleşme yolundaki ulusların vergi konusundaki işbirliğini ifade etmekte olup, 1958 Roma Anlaşması'na dayanmaktadır (Turhan, 1998). Üye ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarından kaynaklanan farklılıklar, vergi sistem ve oranların tam olarak birbirine yaklaşmasını engellemektedir. Vergi uyumlaştırmasındaki amaç, Birlik üyesi ülkelerin vergi sistemlerini tek ve eşit hale getirmek değil; üretim faktörlerinin Birlik içinde serbest dolaşımının sağlanması, üye ülkeler arası ticaret saptırıcı ve rekabet bozucu vergi oranlarının kaldırılması, vergi yapısındaki farklılıkların giderilmesi ile Birlik içinde eşitlik ve rekabete dayalı bir ticari ilişki oluşturabilmektir (Yıldız, 2006). Öte yandan vergi uyumlaştırması ne kadar başarılı olursa ulus devletlerin maliye politikalarını kullanma yeteneği de o denli azalmaktadır (Aktan ve Vural, 2004). Bu nedenle vergilerin uyumlaştırılması (harmonizasyonu) iktisadi birlik için olduğu kadar birliğe üye olmayan herhangi bir ülke için de önem teşkil etmektedir (Turhan, 1998).

Avrupa Birliği'nde vergi uyumlaştırması, 1959 yılında Neumark'ın başkanlığında toplanan Avrupa Finans Komitesi tarafından geliştirilen "Vergi Ahenkleştirme Projesi" ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Buna göre üye ülkeler aynı ya da benzer vergileri aynı ya da yakın oranda uygulayacaklardır (Altunay, 2010). Örneğin Neumark raporu, AB üyesi tüm ülkelerde aynı gelir vergisi tipi uygulamayı öngörmekteydi. Ancak vergilerin uyumlaştırılması yoluyla uluslararası vergi tarafsızlığı oluşturma çabaları artan uluslararası vergi rekabeti sebebiyle başarısız olmuştur (Özpençe, 2009).

Mal ve hizmetlerin yanı sıra üretim faktörlerinin birlik içerisinde serbest dolaşımının görülmesi ve üye ülkelerin vergi sistemleri arasındaki farklılıkların belirleyiciliğini arttırması, AB'nde vergi uyumlaştırması konusunu daha da önemli hale getirmektedir. Vergi sistemleri arasındaki farklılıklar, birlik içinde vergi rekabetinin yoğunlaşmasına ve Ortak Pazar anlayışının önemini yitirmesine neden olabilmektedir. Avrupa Birliği'nde dolaylı ve dolaysız vergi uyumlaştırmasına gidilerek mal ve hizmetler ile sermaye faktörlerinin serbest dolaşımında vergi aracının tarafsız kalması sağlanmaya çalışılmaktadır (Atıla, 2009).

Avrupa Birliği'nde Vergi Uyumlaştırma Çalışmaları

Vergi rekabeti dünya çapında hızla yükselerek zamanla AB üye ülkeleri arasında bile adaletsiz ve zararlı bir düzeye ulaşmıştır (Erkan, 2009). Dolayısıyla haksız vergi rekabeti AB açısından da önem teşkil etmektedir. AB'nin diğer ekonomik entegrasyonlar karşısında kendi rekabet gücünü koruyabilmesi bir taraftan kendi üyeleri arasında vergi rekabetini engellemesine, diğer taraftan da birlik dışı ülkelerle ve ekonomik bloklarla vergi yükü farklılıklarının giderilmesi konusunda uluslararası girişimlerde bulunmasına bağlıdır. Birlik içerisinde vergi rekabetinin önlenmesine yönelik çalışmalarda daha çok vergi uyumlaştırması ve vergi idarelerinin koordinasyonu konularında mesafe katedilmiştir (Yıldız, 2006).

Avrupa Topluluğu anlaşmasında dolaysız vergilerle ilgili olarak özel bir düzenleme bulunmamaktadır, bu alanda topluluk kurumları özel olarak yetkilendirilmemiştir. Buna rağmen, Anlaşmanın mevzuatların uyumlaştırılması ile ilgili genel düzenlemesi dolaysız vergi uyumlaştırmasının hukuki temelini oluşturmuştur (Yaltı Soydan, 2002). Vergi uyumlaştırması konusunda Roma Anlaşması'nın 95 ve 102. maddeleri arasında yer alan hükümlere baktığımızda, 95-97. maddelerde üye ülkelerin, diğer üye ülkelerden ithal ettikleri ürünlere, kendi benzer ürünlerine uyguladıkları vergilerden daha yüksek bir iç vergi, ihraç ettikleri ürünlere ise ülkelerinde uyguladıklarından daha yüksek bir vergi iadesi uygulayamayacakları belirtilmiştir. Ayrıca üye ülkeler, ilkeleri ihlal etmemek koşuluyla ortalama vergi oranı saptayabilme olanağına sahiptirler.

98-102. maddelerde dolaylı vergiler dışındaki vergiler hakkında vergi rekabetine ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Bu maddelere göre üye ülkeler, komisyonun önerisi ile konsey tarafından nitelikli çoğunluğun onayı sağlanmadan üye ülkelere yaptıkları ihracatlarda indirim ve vergi iadesi uygulayamayacakları, yapılan ithalatlarda da telafi edici vergiler koyamayacakları hükme bağlanmıştır. Görüldüğü gibi Roma Anlaşmasında, vergi uyumlaştırması ile ilgili ayrıntıya yer verilmeden genel bir politika belirlenmiştir. Üye ülkeler vergiye ilişkin düzenlemeleri kendi aralarında imzalayacakları ikili anlaşmalarla yapacaklardır (Altunay, 2010).

Roma Anlaşmasında iç pazarı, serbest dolaşımı önleyen distorsiyonlara yol açan vergilemeye izin verilmemesi ilkesi benimsenmiş olmasına rağmen; vergileme konusunda Maastricht Anlaşması'nda verginin yerelliği ilkesi temel ilke olarak kabul edilmiştir. Verginin yerelliği ilkesi üye devletlerin mali özerkliğini öngörürken; ayrımcı olmayan tarafsız vergileme ilkeleri ciddi bir vergi uyumlaştırmasını öngörmekte ve bu ilkeler çelişebilmektedir (Özpençe, 2009).

Dolaysız Vergilerde Yapılan Uyumlaştırma Çalışmaları

Dolaysız vergilerdeki uyumlaştırma, dolaylı vergilere göre daha karmaşık ve daha fazla problem meydana getirebilmektedir. Dolaysız vergilerde önemli olan teşebbüs kârlarına ve şirket hisselerine ağır mükellefiyet yükleyen vergilerin etkilerinin uyumlaştırılmasını sağlamaktır.

Vergi uyumlaştırması sağlanmaya yönelik çalışmalar iki ilke üzerine odaklanmaktadır. İktisadi birlik içinde bulunan ya da sadece ikili iktisadi ilişkileri olan ülkelerin bu ilkelere birini benimsemeleri uyumlaştırmanın yapılabilmesi için gerekli görülmekte; aksi durumda çifte vergileme konusu gündeme gelebilmektedir. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), dolaysız vergilerin uyumlaştırılmasında varış ülkesi ve menşe ülkesi ilkelere "menşe ülkesi" ilkesinin uygulanmasını seçmiştir (Turhan, 1998).

Dolaysız vergiler alanındaki uyumlaştırma çalışmaları daha yavaş ilerlemektedir. Gelir vergisinin sermaye ve emeğin serbest dolaşımı üzerindeki etkisine rağmen Komisyon, üye devletlerin olumsuz tepkilerini düşünerek gelir vergisini kısa ve orta vadede uyumlaştırma programına almamıştır. Buna karşılık, kurumlar vergisindeki farklılıklar, sermaye hareketlerini kesin olarak etkilediğinden Komisyon tarafından uyumlaştırma programına alınmıştır (Sağlam, 2005).

Avrupa Ekonomik Topluluğu Komisyonu, 1959 yılı başında üye ülkelerin uzmanları ile birlikte gider vergilerini uyumlaştırma imkânlarını aramaya başlamıştır. Bunun ardından Mart 1961'de, Düsseldorf toplantısında dolaysız vergiler alanında da bu tür incelemeler yapılması eğilimi belirlenmiştir (Methibay, 1996). 1970 yılında ise Van Der Tempel Raporu yayınlanmıştır. 1992 yılında ise kurumlar vergisi alanında kapsamlı bir çalışma olan Ruding Raporu yayınlanmıştır.

1996 yılında Komisyon, yeni ve kapsamlı bir vergi yaklaşımını Maliye bakanları konseyine sunmuştur. Bu yaklaşım; geçmiş yıllar içinde vergi uyumlaştırmasının üye ülkelerce kendilerinin ulusal egemenlik kaybı olarak değerlendirilirken, uluslararası vergi rekabeti baskısının mali hareket alanını vergi kanunlarının birlik tarafından koordine edilmesinden daha fazla sınırladığının anlaşılması ile ECOFIN'de (AB Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi) kabul görmüştür. Yeni yaklaşım sonucunda hazırlanan bir vergi paketi 01.12.1997'de kabul edilmiştir. Bu paket üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar,

- Şirketlerin vergilendirilmesinde temel kurallar,
- Topluluk içinde faiz gelirlerinin asgari düzeyde vergilendirilmesine ilişkin direktif önerisi,
- Bağlı şirketler arasında gayri maddi hak ve faiz bedeli ödemelerine ilişkin direktif önerisi.

İşletme vergilemesi temel kurallarının amacı, bir işletmenin ekonomik faaliyetini nerede yapacağı konusundaki kararını etkileyecek olan düzenlemeleri (haksız vergi rekabetini) önlemektir. Bu kurallar, üye devletlere yeni haksız önlemlere başvurmama ve mevcut haksız önlemleri kaldırma yükümlülüğünü getirmektedir (Sağlam, 2005).

Dolaylı Vergilerde Yapılan Uyumlaştırma Çalışmaları

Dolaylı vergilerin uyumlaştırılmasının hukuki dayanağı Avrupa Topluluğunu kuran anlaşmanın 93. maddesinde yer alan "Konsey, komisyonun önerisi üzerine ve Avrupa Parlamentosunun görüşünü alarak oybirliği ile ortak pazarın yararına üye ülkeler arasında uygulanan önlemleri karşılamaya yarayan muamele vergileri (KDV), özel tüketim vergileri ve diğer dolaylı vergilerle ilgili mevzuatı uyumlaştırabilir." hükmüdür. KDV ve ÖTV'ye ilişkin uyumlaştırma çalışmaları direktifler aracılığıyla gerçekleştirilecektir (Alganer ve Yılmaz, 2010).

Dış ticaretin gelişmesiyle birlikte özellikle harcamalar üzerinden alınan vergi olması nedeniyle KDV'nin uyumlaştırılması gereği ortaya çıkmıştır. KDV uyumlaştırılması üzerinde oranlar ve istisna konular öne çıkmakta olup, dış ticaretin gelişmesiyle varış veya menşe ülkesinin vergilendirilmesi konusu AB'nin gündemine gelmiştir. AB KDV rejimine ilişkin temel esasları, Avrupa Birliği Konseyi tarafından çıkarılan direktiflerle belirlemiştir.

Uygulamalar çerçevesinde 1 Ocak 1993 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren geçici KDV rejiminde 1996 yılı sonuna kadar KDV'de varış ülkesi ilkesinin uygulanacağı, 1 Ocak 1997'den itibaren ise menşe ülkesi ilkesinin uygulanacağı belirtilmiştir. Ancak bazı üye ülkelerin bu duruma karşı çıkması nedeniyle menşe ülkesinde vergilendirilmeye geçilememiştir. Çıkış ülkesinde vergilendirme ilkesine göre KDV, vergi oranlarındaki farklılıklar nedeniyle rekabet bozucu etkiler meydana getirmektedir. Dolayısıyla vergi oranlarındaki farklılıklar nedeniyle varış ülkesinde vergilendirme ilkesinin, Ortak Pazar işleyişi açısından rekabet bozucu etkileri ortadan kaldıracak şekilde düşünülmektedir (Saraçoğlu ve Ejder, 2002).

SONUÇ

Sermayenin mobilitesinin küreselleşme ile birlikte artması, ülkelerin daha fazla sermayeyi kendi ülkesine çekebilmek için bir yarışa girdikleri sürecin hızlanmasına neden olmuştur. Ülkeler daha fazla yatırımı kendi ülkelerine çekebilmek için vergi oranlarını aşağıya çekme yoluna gitmişlerdir. Bu durum ise söz konusu ülkede yatırım kararı almış ülkeler açısından vergi yükünü azaltmakta iken vergi oranlarının yüksek olduğu ülkeler için olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Dolayısıyla ortaya haksız vergi rekabeti çıkmış olmaktadır. Ayrıca ülkelerin vergi oranlarının birbirinden farklı olması, Tek Pazar düşüncesinin sağlanmasında da engel oluşturabildiğinden, vergi oranlarının ve matrahlarının uyumlaştırılması konusu önemli hale gelmiştir.

Haksız vergi rekabetinin önlenmesi için vergi uyumlaştırmasına gidilmesi gereği ön plana çıkmıştır. Çünkü haksız vergi rekabeti, Birlik üyesi ülkeler için de olumsuz sonuçlar meydana getirmeye başlamıştır. Bu konuda öncelikle dolaylı vergilerin uyumlaştırılması ve dolaylı vergiler arasında da KDV oranlarının uyumlaştırılması öne çıkanlar arasında yer almaktadır. Dolaysız vergiler içinde ise gelir vergisi ve kurumlar vergisinde çalışmalar yapılmasına rağmen oranların birbirine yakınlaşması, Kurumlar Vergisi alanında olmuştur. Gelir vergisi bu konuda daha geride kalmış durumdadır. Dolaylı vergilerin uyumlaştırılma süreci, başarılı bir seyir izlemektedir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C., & Vural, İ. (2004). Vergi Rekabeti. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (22), 1-18.
- Alganer, Y., & Yılmaz, G. (2010). Avrupa Birliği Müktesebatı Bağlamında Katma Değer Vergisi'nde Yakınlaştırma ve Uyumlaştırma Çalışmaları. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi , XXVIII (1), 135-160.
- Altunay, E. (2010/2). Avrupa Birliği Vergi Politikası ve Türkiye'nin Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi. Bütçe Dünyası Dergisi (34), 93-110.
- Arıkan, Z., & Akdeniz, H. (2005). Küreselleşen Dünya'da Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi. Review of Social, Economic & Business Studies , 5/6, 285-338.
- Atila, Ö. (2009). Avrupa Birliği'nde Kurumların Vergilendirilmesi ve Türkiye. Vergi Dünyası (336).
- Blochiger, H., & Pinero-Campos, J. (2011). Tax Competition Between Sub-Cental Governments. OECD Working Papers on Fiscal Federalism .
- Canbay, T. (2009). Dünyada Vergileme Anlayışındaki Değişim (Antikçağdan Günümüze). Dora Yayınları.
- Çak, M. (2008/385). Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı .
- Edwards, C., & Rugsy, V. (2002). International Tax Competition A21st Century Restraint On Government. Policy Analysis (431).

- Erkan, F. (2009/399). Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergilerin Uyumlaştırılması ve Avrupa Mahkemesi'nin Bu Konudaki Rolü Tam Üyelik Yolundaki Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Giray, F. (2005). Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları . Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi , 9, 93-122.
- Göker, Z. (2008). Vergi Rekabetinin Kamu Harcamalarına Etkisi ve Harcama Rekabeti. Maliye Dergisi (154), 121-134.
- Methibay, Y. (1996). Avrupa Topluluğu'nda Vergi Uyumlaştırması ve Türk Kurumlar Vergisi. Turhan Kitabevi Yayınları Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar:4.
- OECD. (1998). Harmful Tax Competition An Emerging Global Issue. 19-20.
- Özpençe, Ö. (2009/391). Avrupa Parasal Birliği'nde Maliye Politikası Koordinasyonu ve Türkiye Analizi. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı .
- Sağlam, M. (2005). Avrupa Birliği'nde Kurumlar Vergisinin Uyumlaştırılmasına İlişkin Düzenlemeler ve Son Öneriler. Vergi Dünyası (291), 142-156.
- Saraçoğlu, F., & Ejder, H. (2002). Katma Değer Vergisi'nde Varış Ülkesinde Veya Menşé Ülkesinde Vergilendirme Ve İhracat İstisnası. Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi , 17 (1), 61-80.
- Tanzi, V. (2008, January). OECD. Eylül 2013 tarihinde <http://www.oecd.org/gov/budgeting/43410951.pdf> adresinden alındı.
- Turhan, S. (1998). Vergi Teorisi ve Politikası . İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Yaltı Soydan, B. (2002). Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler . İstanbul: Beta Yayınları .
- Yıldız, H. (2006). Avrupa Birliği Vergi Politikası ve Vergi Uyumlaştırması Çalışmaları. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , X (3-4), 544-569.

RTD SENSÖR KULLANILARAK HASSAS SICAKLIK ÖLÇÜM VE İZLEME SİSTEMİNİN TASARLANMASI

Ercan KURAK¹, Volkan ERDEMİR²

ÖZET

Sıcaklık ölçümünde, termokupul ve RTD 'ler yaygın olarak kullanılan sıcaklık algılayıcılarıdır. Bu algılayıcıları kullanan ölçme sistemleri gelişmekte, hassasiyetleri ve doğrulukları artmaktadır. Endüstriyel uygulamalara yönelik düşük hassasiyet, düşük doğruluk noktasından başlayarak çok yüksek doğruluk ve hassasiyet düzeyine kadar çok çeşitli ölçüm, kontrol ekipmanları üretilmektedir. Sıcaklık ölçüm ve kontrol sisteminin oluşturulmasında izlenecek yollar değerlendirilerek, mikro kontrolör ile RTD sensör kullanarak uygun maliyet ve yüksek hassasiyette sıcaklık ölçümü sistemi oluşturulması hedeflenmiştir. Bu deneysel çalışmada 8 bit mikro kontrolör, opamp ve PT100 RTD ile $\pm 0,3^{\circ}\text{C}$ hassasiyete sahip donanım oluşturulmuş, istenilen kontrol yapılarının sisteme entegre edilmesi sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: RTD, PT100, sıcaklık ölçümü, mikro kontrolör, ADC

THE DESIGN OF PRECISION TEMPERATURE MEASUREMENT AND MONITORING SYSTEM USING RTD SENSOR

ABSTRACT

Thermocouples and RTD's are commonly used temperature sensors for measuring temperature. Developing measurement systems that use these sensors, sensitivity and increases its accuracy. Including high accuracy and precision level many various measurement control equipments are manufactured by starting from the low accuracy and precision level for industrial temperature measurement applications. In this study, cost-efficient and precision of the temperature measurement and monitoring system was aimed to design using micro controller and RTD sensor by evaluating the methods. In this experimental study, the hardware in precision (of) $\pm 0,3^{\circ}\text{C}$ with 8 bit micro controller, opamp and PT100 RTD was designed and the integration of control mechanisms to system was implemented.

Keywords: RTD, PT100, temperature measurement, microcontroller, ADC

¹ Öğretim Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, ercan.kurak@klu.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, volkan.erdemir@klu.edu.tr

GİRİŞ

RTD Genel Bakış

Sıcaklık ölçümünün endüstriyel uygulamalarda geniş uygulama alanı vardır. Sıcaklık ölçümünde, RTD (Resistance Temperature Dedector-Direnç Sıcaklık Algılayıcısı), termistör ve diyot yaygın kullanılan elemanlar olup her birinin hassasiyeti ve sıcaklık aralıkları farklılıklar göstermektedir.

Sıcaklık, endüstriyel ve günlük uygulamalarda en fazla ölçülen fiziksel parametrelerden biridir. Termokupul ve direnç sıcaklık dedektörü (RTD) sensörleri, en yüksek sıcaklık ölçümleri için yeterli olmasına rağmen uygulamada en uygun özelliklere sahip bir sensörün seçilmesi gerekmektedir. Tablo 1’de sensör seçimi için genel kurallar gösterilmiştir.

Tablo 1: Sıcaklık Algılama Sensör Nitelikleri

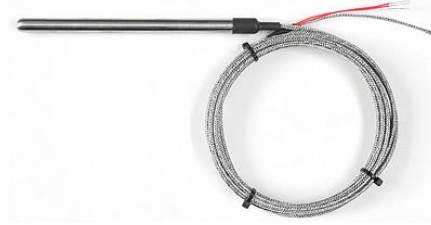
Özellik	Termokupul	RTD
Tepki Süresi	Daha iyi	Düşük
Maksimum Sıcaklık	Yüksek	Düşük
Dayanıklılık	Daha iyi	İyi
Maliyet	Daha iyi	İyi
Doğruluk	İyi	Daha iyi
Uzun Süreli Kararlılık	İyi	Daha iyi
Standardizasyon	Orta	Daha iyi

RTD’ler yüksek hassasiyet ve -200°C ile +850°C arasında bir ölçüm aralığı sağlamaktadır. RTD uçlarındaki elektriksel sinyal kolaylıkla iletilebilmekte, izlenebilen ve uygun veri işleme ekipmanı kullanılarak alınan değerler kaydedilebilmektedir. RTD direnci sıcaklık ile orantılı olduğu için, RTD devresine değeri bilinen bir akımın uygulanması, sıcaklıkla birlikte artan bir çıkış voltajı üretmektedir. RTD direnci ve sıcaklık arasındaki bu bağıntı, ölçülen sıcaklığın hesaplanmasına olanak tanımaktadır.

PT100 RTD

RTD sınıfı içerisinde yer alan PT100 sıcaklık sensörünün uygulamada yaygın olarak kullanılmasının başlıca sebebi, termistör sınıfı sensörlere göre doğrusal direnç değişim karakteristiğine sahip olmasıdır.

Platin PT100 RTD, uzun süreli kararlılık, kısa tepki süresi ve geniş sıcaklık aralığı nedeni ile birçok uygulamada tercih edilmektedir. Platin PT100 RTD Şekil 1’de görülmektedir. Sıcaklık ölçümü için en güvenilir standart olarak kabul edilmektedir (Tablo 2).

Şekil 1: Platin PT100 RTD

Tablo2: PT100 RTD Standartları

Organizasyon	Standart	α :Direnç sıcaklık katsayısı (1/°C)	0°C daki direnç değeri (Ω)
İngiliz Standartları	BS 1904: 1984	0.003850	100
Almanya Standartlar Enstitüsü Standartları	DIN 43760: 1980	0.003850	100
Uluslararası Elektroteknik Komisyonu Standartları	IEC 751: 1995	0.00385055	100
Amerika Bilimsel Araştırma Ekipman Standartları	SAMA RC-4-1966	0.003923	98,129
Japon Standartları	JIS C1604-1981	0.003916	100
Amerikan Test ve Ekipmanları Birliği	ASTM E1137	0.00385055	100

*Sensing Devices, Inc. Platin üreticisi verilerine göre

PT100, 0°C de 100Ω dirence sahiptir, direnç-sıcaklık ilişkisi en düşük ve en yüksek limitler arasında hemen hemen doğrusal kabul edilebilir. PT100 için direnç-sıcaklık ilişkisi Denklem1'e verilmiştir.

$$R_T = R_0(AT + BT^2 + C(T - 100)T^3)$$

Denklem 1

Denklem 1 de ifade edilen;

R_T = Ölçüm sıcaklığındaki PT100 direnci (Ω)

R_0 = 0°C' daki direnç değeri (100Ω)

T= Ölçüm sıcaklığı (°C)

A= $3,9083.10^{-3}$

B= $-5,775.10^{-7}$

C= $-4,183 .10^{-12}$ (sadece 0°C altında)

T≥ 0°C için C katsayısı değişimi çok küçük olduğundan ihmal edilebilir.

Aşağıdaki Tablo3' te Platin 385 PT100 için direnç-sıcaklık değişimleri gösterilmiştir.

Tablo3: -100°C ile +200°C sıcaklık aralığında, 385 Platin PT100 RTD için direnç-sıcaklık değerleri

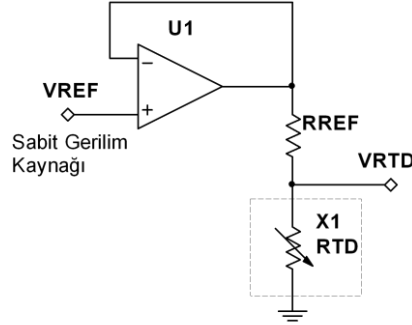
°C	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
-100	60,26									
-90	64.3	63.89	63.49	63.08	62.68	62.28	61.87	61.46	61.06	60.66
-80	68.32	67.92	67.52	67.12	66.72	66.31	65.91	65.51	65.1	64.7
-70	72.33	71.93	71.53	71.13	70.73	70.33	69.93	69.53	69.13	68.73
-60	76.33	75.93	75.53	75.13	74.73	74.33	73.93	73.53	73.13	72.73
-50	80.31	79.91	79.51	79.12	78.72	78.32	77.92	77.52	77.12	76.73
-40	84.27	83.88	83.48	83.08	82.69	82.29	81.9	81.5	81.1	80.7
-30	88.22	87.83	87.43	87.04	86.64	86.25	85.85	85.46	85.06	84.67
-20	92.16	91.77	91.37	90.98	90.59	90.19	89.8	89.4	89.01	88.62
-10	96.09	95.69	95.3	94.91	94.52	94.12	93.73	93.34	92.95	92.55
0	100	99.61	99.22	98.83	98.44	98.04	97.65	97.26	96.87	96.48
0	100	100.39	100.78	101.17	101.56	101.95	102.34	102.73	103.12	103.51
10	103.9	104.29	104.68	105.07	105.46	105.85	106.24	106.63	107.02	107.4
20	107.79	108.18	108.57	108.96	109.34	109.73	110.12	110.51	110.9	111.28
30	111.67	112.06	112.45	112.83	113.22	113.61	113.99	114.38	114.77	115.15
40	115.54	115.92	116.31	116.7	117.08	117.47	117.85	118.24	118.62	119.01
50	119.4	119.78	120.16	120.55	120.93	121.32	121.7	122.09	122.47	122.86
60	123.24	123.62	124.01	124.39	124.77	125.16	125.54	125.92	126.31	126.69
70	127.07	127.45	127.84	128.22	128.6	128.98	129.36	129.75	130.13	130.51
80	130.89	131.27	131.66	132.04	132.42	132.8	133.18	133.56	133.94	134.32
90	134.7	135.08	135.46	135.84	136.22	136.6	136.98	137.36	137.74	138.12
100	138.5	138.88	139.26	139.64	140.02	140.4	140.77	141.15	141.53	141.91
110	142.29	142.66	143.04	143.42	143.8	144.18	144.55	144.93	145.31	145.68
120	146.06	146.44	146.82	147.19	147.57	147.94	148.32	148.7	149.07	149.44
130	149.82	150.2	150.70	150.95	151.33	151.7	152.08	152.45	152.83	153.2
140	153.70	153.95	154.32	154.7	155.07	155.45	155.82	156.2	156.57	156.94
150	157.32	157.69	170.06	170.44	170.81	159.18	159.56	159.93	160.3	160.67
160	161.04	161.42	161.79	162.16	162.53	162.9	163.28	163.65	164.02	164.39
170	164.76	165.13	165.5	165.88	166.24	166.62	166.99	167.32	167.73	168.1
180	168.47	168.84	169.21	169.70	169.95	170.32	170.68	171.05	171.42	171.79
190	172.16	172.53	172.9	173.27	173.64	174	174.37	174.74	175.11	175.48
200	175.84									

T °C Sıcaklığında RTD Direnç Değerinin Bulunması

Tablo 3 'te görüldüğü gibi PT100 uçları arasında ölçülen direnç değişimi çok küçük oranlarda olmaktadır. PT100 direnç değişimi katsayılarından yararlanılarak bilinen herhangi bir T °C sıcaklığında PT100'ün sahip olduğu direnç değeri Denklem 1'den hesaplanabilir. Ancak T °C sıcaklığın bulunması söz konusu ise, PT100'ün sahip olduğu R_T direnci ölçülerek veya hesaplanarak bulunmalıdır.

RTD'nin T °C da sahip olduğu R_T direncini değerini bulmak için iki yöntem kullanılmaktadır.

Birinci yöntem; RTD uçlarına sabit bir gerilim uygulamaktır. Bu yöntemde Hassas Gerilim Kaynağı (*Precision Voltage Source*) devre elemanları ile 1,25V, 2,5V 4,096V sabit gerilim kaynakları kullanılmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Sabit Gerilim Kaynağı ve RTD Bağlantısı

Oluşturulan devrede R_{REF} , değeri bilinen sabit bir dirençtir. U_1 opamp elemanı gerilim izleyici olarak kullanılmakta ve gerekli akımı sağlayıp, V_{REF} üzerindeki güç tüketimini ortadan kaldırarak referans gerilimindeki değişimlerin önlenmesini sağlamaktadır. Şekil 2' deki devrede R_{REF} ile RTD gerilim bölücü devreyi meydana getirir ve V_{RTD} gerilimi Denklem 2 ile hesaplanır.

$$V_{RTD} = V_{REF} \cdot \frac{R_T}{(R_{REF} + R_T)}$$

Denklem 2

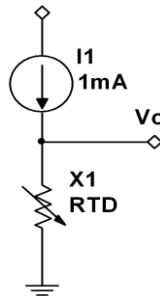
PT100'ün T °C daki R_T direnci;

$$R_T = R_{REF} \cdot \frac{V_{RTD}}{V_{REF} - V_{RTD}}$$

Denklem 3

Bu yöntemin kullanımının kolay olması en büyük avantajıdır. R_{REF} direncinin sıcaklık - direnç değişimi çok az olmalıdır. Aynı zamanda RTD üzerinden geçecek akımın iç ısınma (Self Heating) etkisinin de en aza indirgenmiş olması gerekmektedir. Üreticiler, RTD için iç ısınmayı en aza indirmek için maksimum akım değerlerini belirtmektedir.

RTD üzerinde sıcaklık sonucu meydana gelen küçük direnç değişimini hassas bir şekilde algılanması için kullanılan ikinci yöntem ise, sabit akım kaynağı kullanarak RTD uçlarındaki gerilim değişimini ölçmektir (Şekil 3). Bu yöntemde, akımın sabit olması ve bilinen bir değerde olması R_T direncinin elde edilmesini kolaylaştırmaktadır. Akım değeri metrik (0,1, 1, 10, 100...) alınırsa R_T direnci ölçülen gerilimin yine katları şeklinde doğrudan bulunabilmektedir.

Şekil 3: RTD Sabit Akım Kaynağı İle Kullanım Prensibi

RTD sisteminde meydana gelen en büyük hatalardan biri de sensör üzerinden geçen akımın oluşturduğu iç ısınma etkisidir (Self Heating). Deneysel çalışmada, pozitif tek bir kaynak üzerinde sabit akım kaynağı yardımıyla PT100 RTD üzerinden 1 mA sabit akım geçişi sağlanmıştır. RTD üzerinden geçen akımın 1 mA ile sabit olması bu etkiyi en aza indirmektedir. Ayrıca sabit akım kaynağı yöntemi ile RTD direnci ne olursa olsun akım değeri sabit olduğundan, RTD direnç değeri hassas bir şekilde hesaplanabilmektedir.

Şekil 3' de oluşturulan gerilim bölücü devrede, V0 RTD uçlarındaki çıkış gerilimidir. Akım 1 mA sabit olduğuna göre çıkış gerilimi Denklem 4'teki gibi yazılabilir.

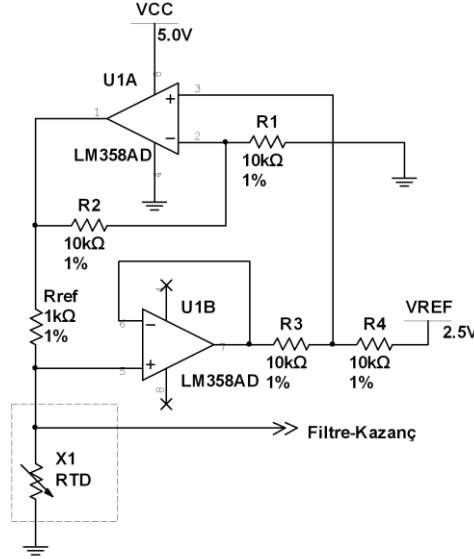
$$V_0 = 1mA \cdot R_T \quad \text{Denklem 4}$$

Denklem 4' teki ifadeden RTD uçlarındaki direnç Denklem 5 ile gösterilir.

$$R_T = \frac{V_0}{1mA} \quad \text{Denklem 5}$$

PT100 RTD 'nin 0°C 'de direnci 100Ω olduğuna göre ölçülecek çıkış gerilimi V0=100mV olacaktır. Pozitif sıcaklık değişimlerinde RTD uçlarındaki gerilim değeri de artacaktır.

Sabit Akım Kaynağı ve Analog Çıkışın Oluşturulması

Şekil 4: RTD Sisteminde Sabit Akım Kaynağının İki Opamp Kullanılarak Oluşturulması

RTD sıcaklık ölçüm sisteminde en iyi doğrusallık, RTD üzerinden sabit bir akım değerinin geçirilmesi ile elde edilmektedir. Şekil 4'deki devrede U1A opamp kazançlı, AU1A 1V/V dur ve evirmeyen yükselteç olarak kullanılmaktadır. U1A opampı VREF ile VRTD gerilimleri farkına bağlı olarak çıkış gerilimini değiştirecektir.

$$V_{U1A} = V_{REF} \cdot A_{U1A} + V_{U1B} \quad \text{Denklem 6}$$

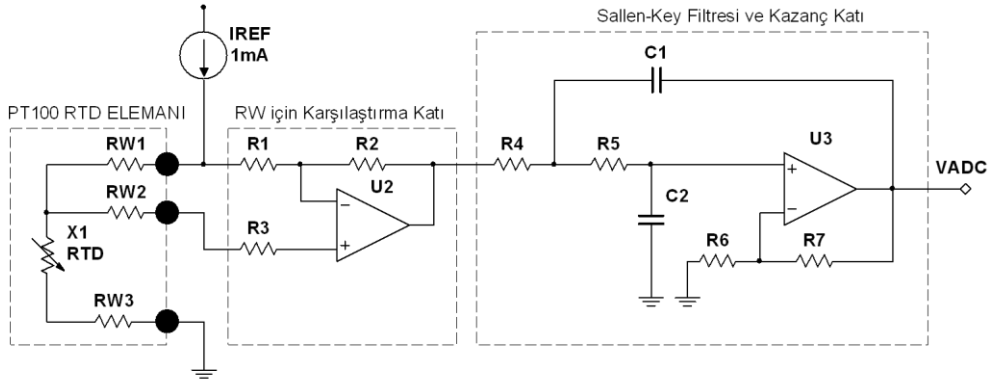
Devrede U1B opampı, gerilim izleyici olarak yer almaktadır. U1B çıkış gerilimi RTD uçları arasındaki gerilim değerindedir. Rref direnci uçları arasındaki gerilim VRref ve direnç üzerinden geçen akım IRref Denklem 7 ve Denklem 8 de verilmiştir.

$$V_{Rref} = V_{U1A} - V_{RTD} \quad \text{Denklem 7}$$

$$I_{Rref} = \frac{V_{Rref}}{R_{Rref}} \quad I_{Rref} = 1mA \quad \text{Denklem 8}$$

Alçak Geçiren Filtre ve Kazanç Katının Uygulanması

PT100 RTD'ler üç uçlu veya dört uçlu kablo yapısında kullanıma sunulmaktadır. Bu uygulamanın başlıca amacı, iletkenlerin direncinden kaynaklanan hata değerinin en aza indirilmesidir. Bu amaçla Şekil 5'de gösterilen devre üç uçlu bir RTD için uygulanabilir.

Şekil 5: İkinci Dereceden Alçak Geçiren Filtre Ve Kazanç Katı Uygulaması

Şekil 5'de RW1, RW2 ve RW3 RTD kablolarının iletken dirençlerini ifade etmektedir. Sıcaklığın yükselmesi ile artan iletken direnci hata değerini artıracak ve ölçüm sonuçlarını etkileyecektir. Bu etkinin en aza indirilmesi için U2 opampı ile RW1 ile RW3 arasındaki denge ölçümlenir. Kısacası iletken kablonun direnç değerleri eşit olduğu durumda, RTD üzerindeki gerilim V_{RTD} U2 opamp çıkışında elde edilmiş olacaktır. R1 ve R2 dirençleri değeri yeterince yüksek ve eşit seçilir. U2 opampı çıkış gerilimi Denklem 9'da verildiği gibidir.

$$V_{U2} = [(V_{RW1} + V_{RTD} + V_{RW3}) - V_{RW1}] \cdot \left(1 + \frac{R_2}{R_1}\right) - \left[(V_{RW1} + V_{RTD} + V_{RW3}) \cdot \left(\frac{R_2}{R_1}\right)\right] \quad \text{Denklem 9}$$

R₁=R₂ ve R_{W1}= R_{W3} olduğunda; V_{U2}= V_{RTD} olacaktır.

İkinci dereceden alçak geçiren Sallen-Key filtresi kullanılarak oluşabilecek yüksek frekanslı sinyallerin bastırılması sağlanır. Filtrenin kesim frekansı f_C=10Hz gibi düşük bir frekans değerine ayarlanarak çıkıştaki daha yüksek frekanslı değişimler ortadan kaldırılmış olacaktır. Dolayısı ile çıkış kararlılığı yükseltilmesi sağlanmaktadır (Microchip - Precision Temperature-Sensing With RTD Circuits).

İkinci dereceden alçak geçiren Sallen-Key filtresi için kesim frekansı f_C Denklem 10'da belirtilmiştir.

$$f_C = \frac{1}{2\pi\sqrt{R_4 \cdot R_5 \cdot C_1 \cdot C_2}} \quad \text{Denklem 10}$$

Filtre kalite faktörü ise Denklem 11 'de olduğu gibidir.

$$Q = \frac{\sqrt{R_4 \cdot R_5 \cdot C_1 \cdot C_2}}{C_2 \cdot (R_4 + R_5)} \quad \text{Denklem 11}$$

Filtre tasarımında öncelikle f_C ve Q parametreleri belirlenir. Q ≤ 1/√2 değerinde olmalıdır. Dirençlerin oranı m ve kapasitörlerin oranı n ile ifade edilirse R₄, R₅, C₁ ve C₂ ile f_C ve Q parametreleri, Denklem 12 ve Denklem 13 kullanılarak hesaplanır.

$$R_4 = m \cdot R \quad R_5 = R \quad C_1 = n \cdot C \quad C_2 = C \quad \text{Denklem 12}$$

$$f_C = \frac{1}{2\pi RC\sqrt{mn}} \quad Q = \frac{\sqrt{mn}}{m+1} \quad \text{Denklem 13}$$

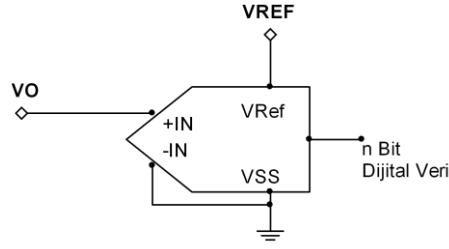
U3 opamp kazancı Denklem 14'de verilmiştir.

$$A_{U3} = 1 + \frac{R_7}{R_6} \quad \text{Denklem 14}$$

Analog-Dijital Dönüşüm (ADC) Uygulamak

Filtre çıkışındaki gerilim kazancı belirlenmiş çıkış gerilimi, ADC birimine uygulanıp işlemlerde kullanılmak üzere tam sayı değerine dönüştürülmektedir. ADC birimince üretilen bu değer kullanılan sıcaklık ölçme sisteminin hassasiyetini belirlemektedir.

ADC birimine uygulanan gerilimin en düşük değeri ile en yüksek değeri arası, kullanılacak ADC birimi için dönüşüm değerini oluşturmaktadır. V_{REF} gerilimi ADC n bit çevrimi için en büyük tam sayıyı ifade etmektedir. Bu nedenle ADC girişine uygulanan gerilim V_{REF} değerinden daima küçük olmalıdır. Kazanç katının kazancı bu ölçüt göz önünde bulundurularak belirlenmelidir.

Şekil 6: ADC Birimi Genel Yapısı

Oluşturulacak ölçüm sisteminde harici ADC birimi kullanılabileceği gibi mikro kontrolör dahili ADC birimi kullanılmaktadır. Mikro kontrolör içerisinde yer alan ADC birimi genellikle 8 Bit, 10 Bit çözünürlüğe sahip olmaktadır.

Ölçme sisteminin hassasiyeti;

$$S = \frac{V_{Omax}}{T_{max}} \left(\frac{mV}{^{\circ}C} \right) \quad \text{Denklem 15}$$

$$RES_{VOLT} = \frac{V_{REF}}{2^{n \text{ bit}} - 1} \left(\frac{mV}{\text{bit}} \right) \quad \text{Denklem 16}$$

$$RES_{^{\circ}C} = \frac{(RES_{VOLT})}{(S)} \left(\frac{^{\circ}C}{\text{bit}} \right) \quad \text{Denklem 17}$$

Örneğin RTD ile ölçülecek 0 - +200°C aralığında ölçüm alınacak ve filtre çıkış kazancı $A_0 = 10$ olduğu kabul edilirse;

$$V_{Omin} = 100mV \cdot 10 = 1000mV$$

$$V_{Omax} = 175,84mV \cdot 10 = 1758,4mV$$

$$V_{REF} = 2,5V$$

$$S = \frac{1758,4mV}{200^{\circ}C} = 8,792mV/^{\circ}C. \text{ Her } 1^{\circ}C \text{ başına } 8,792mV \text{ adım düşmektedir.}$$

n_bit=8 bit ADC olması durumunda;

$$RES_{VOLT} = \frac{2500mV}{2^8 - 1} = 9,803921 \frac{mV}{\text{bit}}$$

$$RES_{^{\circ}C} = \frac{9,803921mV/\text{bit}}{8,792mV/^{\circ}C} = 1,115^{\circ}C/\text{bit} \text{ bulunur.}$$

Eğer 8 bit ADC kullanılarak işlem gerçekleştirilirse; ADC değerinin 1 artması 1,115°C değişim oluşturacaktır.

Aynı işlem 10 bit ADC kullanılarak yapılsaydı;

n_bit= 10 Bit

$$RES_{VOLT} = \frac{2500mV}{2^{10} - 1} = 2,443792 \left(\frac{mV}{\text{bit}} \right)$$

$$RES_{^{\circ}C} = \frac{2,443792mV/\text{bit}}{8,792mV/^{\circ}C} = 0,2779^{\circ}C/\text{bit} \text{ bulunur.}$$

12 bit ADC kullanılması durumunda ise; 0,06943°C/bit değerine sahip olunacaktır.

Ölçüm sınırı RTD uçlarındaki VRTD gerilimini belirlerken, filtre ve kazanç katından alınacak maksimum çıkış gerilimi, ADC için maksimum gerilim değeri VREF gerilim değerini geçmemelidir. Ancak VREF değerine yakın olması, sistem için çözünürlük parametresini belirlemektedir. Bundan dolayı kazanç katının gerilim kazancının en iyi şekilde tanımlanması ölçme sisteminin çözünürlüğü açısından önem taşımaktadır.

Uygulama Devresinin Gerçekleştirilmesi

DeneySEL olarak gerçekleştirilen çalışmada Tablo 4'de belirtilen özellikler içerisinde PT100 ile sıcaklık ölçüm sistemi oluşturulmuştur.

Tablo 4: Uygulanan Ölçme Sistemi Özellikleri

Ölçüm Aralığı	-50°C / +150°C		
RTD	Platin PT100		
Mikro Kontrolör	PIC16F873A 8 Bit		
Referans Gerilim	2,465V		
Sabit Akım Kaynağı	1 mA		
Gerilim Kazancı	10 V/V		
ADC	Mikro Kontrolör 10 bit		
Hassasiyet	0,3°C/bit		
Sıcaklık Hesaplama Yöntemi	Doğrusallaştırma (Linearization)		
R=A.T _x + B	A=0,385075324	B=99,931471861	r ² =0,9999338

PT100 RTD için iki adet LM358 opamp tümdevresi kullanılmıştır. LM358 dual opamp yapısındadır ve tek pozitif kaynak ile kullanılabilir. İki opamp RTD için 1mA sabit akım kaynağını oluştururken, bir opamp kablo iletken direnci dengelemesi katı ve bir opamp ise alçak geçiren filtre ve kazanç katında kullanılmıştır. Opamp devrelerinde %1 toleransta dirençler kullanılmıştır.

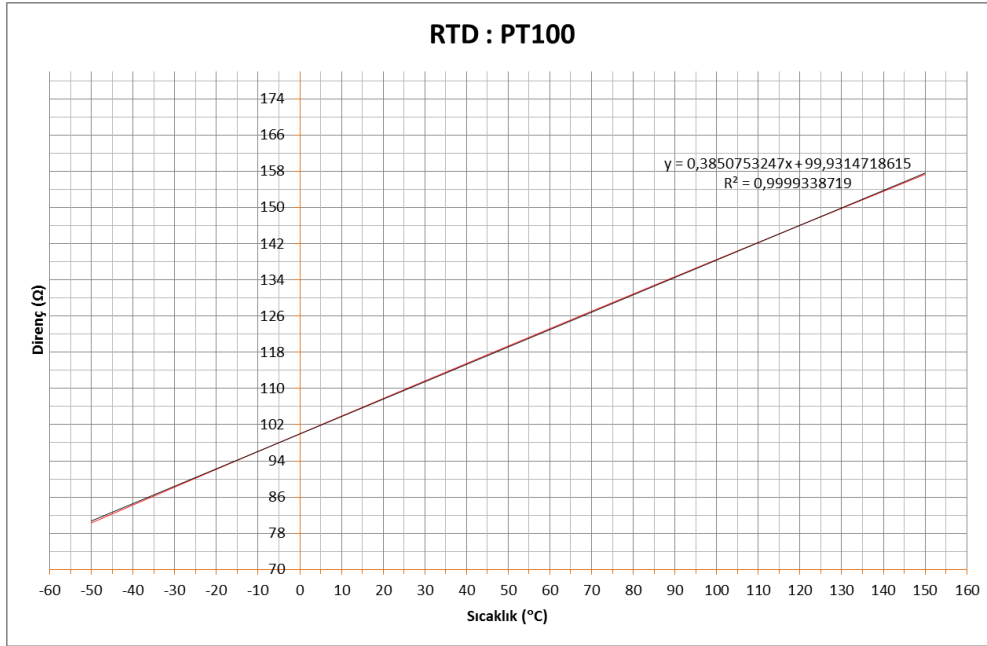
Uygulamada mikro kontrolör olarak PIC16F673A ve 4x20 karakter LDC kullanılmıştır. Mikro kontrolör içerisinde yer alan ADC birimi 10 bit çözünürlüğe ayarlanmıştır. Burada TMR0 zamanlayıcı birimi ADC okuma çevrimi için 100ms zamanlamayı sağlamaktadır. Ayrıca TMR1 zamanlayıcı birimi 5s periyoduna ayarlanarak alınan sıcaklık bilgilerinin ortalama değerlerinin hesaplanması çevrimini sağlamaktadır.

PT100 üretici bilgileri direnç değişimleri gösterir tablodan doğrusallaştırma yöntemi ile;

$$R_y = A.T_x + B$$

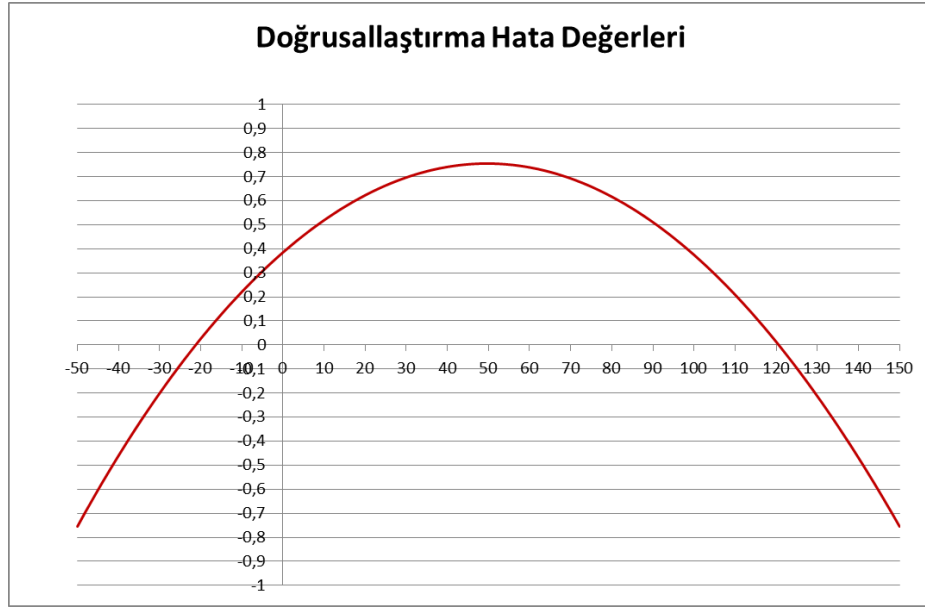
Denklem 18

ifadesinde yer alan A ve B katsayıları hesaplanmıştır (Şekil 7).

Şekil 7: PT100 doğrusallaştırma grafiği ve elde edilen katsayılar

ADC birimi için donanımsal konfigürasyon yapılırken Precision Voltage Source elemanından alınan VREF geriliminin mikro kontrolör için ADC_VREF+ ucuna bağlanarak, ADC portundaki analog gerilim değerinin referans gerilime göre sayısal değerinin elde edilmesi gerekmektedir.

Şekil 8: Doğrusallaştırma işleminde sıcaklık hata değerleri

Doğrusallaştırma işleminde en oluşan yüksek hata değeri $\pm 0,75491^\circ\text{C}$ olarak hesaplanmıştır (Şekil 8). ADC çevriminden alınan 10 bit uzunluğundaki (0-1023) tam sayı değeri VREF değerine göre belirlenen kazanç değeri ile çarpılarak RRTD değeri elde edilmektedir.

$$A_{ADC} = V_{REF} / (2^n - 1)$$

Denklem 19

Mikro kontrolörün ADC birimi 10 bit kullanıldığında mikro kontrolör için ADC kazancı;

$$A_{ADC} = \frac{2,465}{1023} = 2,409579667 \cdot 10^{-3} \text{ olarak bulunur.}$$

Örneğin; $T=0^\circ\text{C}$ için $V_{RTD}=100\text{mV}$ olacaktır. Filtre Çıkışında $V_0 = 100\text{mV}$. $10 = 1000\text{mV}$ ADC girişine uygulanacaktır. Mikro kontrolör ADC çevrimi sonucu 415,01 olması gerekirken tam sayı olarak bu gerilim değerini 415 değeri olarak dönüştürecektir. Hesaplanan direnç değeri; $R_{RTD} = 415 \cdot 2,409579667 \cdot 10^{-3} \cdot 100 = 99,99756$ bulunur. Denklem 18'de belirtilen doğrusallaştırma katsayıları kullanılarak hesaplanan sıcaklık değeri;

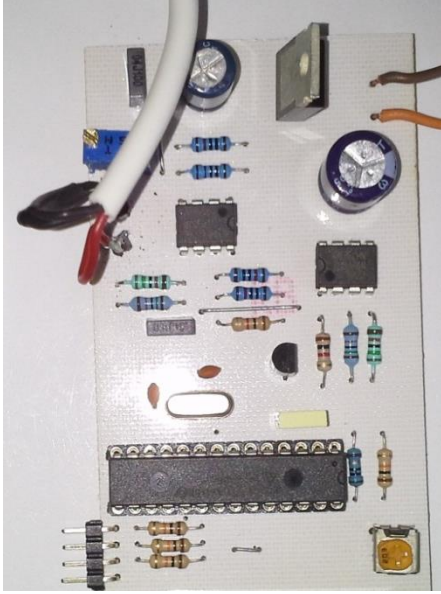
$$T_x = \frac{R_{RTD}-B}{A} = \frac{99,99755621-99,93147186}{0,385075324} = 0,171637^\circ\text{C} \text{ olarak bulunacaktır.}$$

Sıcaklık değerinin onda bir çözünürlük ile ölçüm sonucunun gösterimi durumunda $0,1^\circ\text{C}$ sonucu elde edilmiş olacaktır. Burada meydana gelen hata PT100 için doğrusallaştırma katsayılarından kaynaklanmaktadır. Bu katsayıların elde edilmesinde PT100 sıcaklık-direnç değişim değerlerinin daha sık aralıkta incelenmesi daha iyi sonuçlar verecektir.

Şekil 11'de görülen değerlerde $RRTD=106,503$ ve de ADC değeri 442 görülmektedir;

$$T_x = \frac{106,5034213-99,93147186}{0,385075324} = 17,0666^\circ\text{C} \text{ değeri elde edilecektir.}$$

Şekil 9, 10, 11'da oluşturulan devre ve bilgilerin görüntülenmesi verilmiştir.

Şekil 9: Ölçüm Sistemi Donanımı

Şekil 10: PT100 bağlı sistemin test edilmesi

Şekil 11: PT100'e ait değerler için örnek değerlendirme

SONUÇLAR

Uygulama devresinden alınan sonuçlar ile matematiksel hesaplama sonuçları karşılaştırıldığında; alınan analog sinyal 10 bit ADC kullanılarak 0-1023 arasında R_{ADC} değerine dönüştürülmüştür. Şekil 11'de VRTD olarak görünen değer PT100 uçları arasındaki gerilim değeridir. Mikro kontrolör analog portuna uygulanan gerilim ölçümleri sonucunda filtre ve kazanç katının hesaplamalar çerçevesinde çıkış gerilimi sağladığı gözlemlenmiştir.

Doğrusallaştırma yöntemi ile sıcaklık denklemi katsayıları mikro kontrolör ile işlenerek, ani değerler ve ortalama değerler olarak ortam sıcaklığı veri kümesi olarak saklanmıştır. Elde edilen ölçüm verileri, kullanılan karakter LCD ile izlenilmesi sağlanarak değerlendirilmiştir. Doğrusallaştırma için PT100 üretici veri tablolarında belirtilen direnç değerleri kullanılmıştır.

100ms ADC çevrimi ile sıcaklık değerleri 10s periyot ortalaması için girdi oluşturulmuş ve 10s ortalaması LCD üzerinde gösterilmiştir.

Mikro kontrolör üzerinde oluşturulan yazılım 2KB program bellek alanı içerisinde kalmaktadır. Bu bakımdan 2KB program bellek alanı ve analog dijital dönüşüm birimi olan her mikro kontrolör ile deneysel bu

sistemin oluşturulabileceği görülmektedir. Ayrıca sisteme seri haberleşme protokolü eklenerek bilgisayar bağlantısı oluşturulabileceği gibi kullanılan mikro kontrolör üzerinden doğrudan çoklu kontrol veya uyarı sistemi oluşturulabilmektedir.

Oluşturulan deneysel donanım ile dört PT100 kullanım imkanı vardır. Bunun için mikro kontrolün sahip olduğu diğer ADC girişlerinin tanımlanması yeterlidir.

Kullanılan ADC biriminin bit uzunluğu, ölçme sisteminin hassasiyetini belirlemektedir. Harici 12 bit ADC kullanılarak $\pm 0,01^{\circ}\text{C}$ hassasiyet sağlanabileceği gibi maliyet artışı sınırlandırılabilir.

ÖNERİLER

Analog yapıdaki termistör, termokupul ve RTD sensörleri basit sinyal koşullandırma yapısından daha fazla devre yapısını gerektirmektedir. Çok yüksek hassasiyet ve doğruluk sağlanması ancak bu sayede mümkün olmaktadır. Yüksek hassasiyet ve doğrulukta sıcaklık ölçüm sistemlerinin maliyetleri dikkate alındığında, bu yöntem düşük maliyet ve uygulanabilirlik açısından genel ölçümler ve izleme yapısı için kullanılabilir olduğu görülmüştür.

RTD karakteristiğinden elde edilen doğrusallaştırma parametreleri ile ölçme hatalarını azaltma açısından yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir.

PT100 ile $+600^{\circ}\text{C}$ sıcaklığa kadar ölçüm yapılabilir. Bununla birlikte karakteristiği -100°C ile $+200^{\circ}\text{C}$ arasında en doğrusal bölümdür. Bu geniş sıcaklık aralığı PT100 ün geniş bir uygulama alanı bulmasını sağlamaktadır.

Çok yüksek doğrulukta sıcaklık ölçümü için 20-24 bit Delta/Sigma ADC entegre devre sitemlerin maliyetlerinin düşmesi ile kullanımı yaygınlaşmaktadır. Programlanabilir yapıdaki bu tümdevre elemanlar için uygulamalar geliştirmek önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Madhu Mohan, N. ve Jagadeesh Kumar, V. (2009), "Direct Digital Converter for a Single Active Element Resistive Sensor", International Instrumentation and Measurement Technology Conference Singapore
- Witt, T. ve Mena R. ve Cornell, E. (2014), "Single Chip, 2-wire, 4-20mA Current Loop RTD Temperature Transmitter Design", Page 2380-2383
- Mirza, S. ve Shtargot, J. EDN Voice of Engineer, (2011) "High-Accuracy Temperature Measurements Call for Platinum Resistance Temperature Detectors (PRTDs) and Precision Delta-Sigma ADCs", Page 41-46 Issue 16/2011
- Sachin Gupta, Umanath R Kamath, (October 2010) "Using Precision Temperature Sensing in Industrial Monitoring Systems", Time Design EE
- King, G. ve Fukushima, T., Analog Devices, Application Note, , "RTD Interfacing and Linearization Using an ADuC8xx MicroConverter".
- Baker, Bonnie C., Microchip Application Note, (2008) "Precision Temperature-Sensing With RTD Circuits"
- Maxim Integrated, Application Note, (2005) "Positive Analog Feedback Compensates PT100 Transducer"
- Agilent Technologies, Inc. "Practical Temperature Measurements".
- WIKA Instrument Corporation, "Pressure & Temperature Measurement".

NACA 23012 VE NREL S 809 KANAT KESİTLERİNİN HAD İLE ANALİZİ

Mehmet BAKIRCI¹, Hüseyin CEYLAN², Sezai YILMAZ³

ÖZET

Bu çalışmada, NACA 23012 ve NREL S809 kanat kesitlerinin aerodinamik performansları analiz edilmiş ve karşılaştırılmıştır. Bu analizde kullanılan Hesaplamalı Akışkanlar Dinamiği (HAD), Ansys-Fluent bilgisayar paket programı ile yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: kanat kesiti; hesaplamalı akışkanlar dinamiği; kaldırma; sürüklenme.

ANALYSING OF NACA 23012 AND NREL S 809 AIRFOILS BY CFD

ABSTRACT

In this study, NACA 23012 and NREL S 809 airfoils which is used for blades of wind turbine are analyzed by Ansys-Fluent which is Computational Fluid Dynamics (CFD) computer program and the aerodynamics performances of them are compared.

Keywords: airfoil; computational fluids dynamics; lift; drag.

¹Öğr.Gör, Karabük Üniversitesi, MYO, mehmetbakirci@karabuk.edu.tr

²Yrd.Doç.Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale MYO, huseeylan@hotmail.com

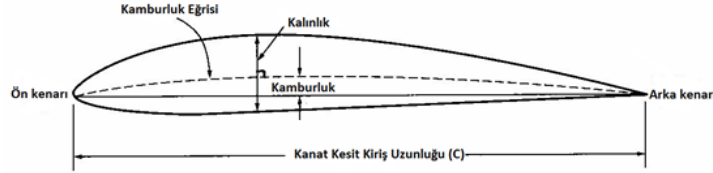
³Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, MYO, syilmaz@karabuk.edu.tr

GİRİŞ

Her üretim yapılan yerde enerji ihtiyacı vardır. Bu enerjiyi sağlamanın yollarından biri elektrik kullanmaktır. Kömür, doğal gaz, petrol kullanarak elde edilen ısı enerjisi ile oluşan kızgın su buhar basıncı türbinde mekanik enerjiye dönüşür. Bu enerji manyetik alan sayesinde jeneratör vasıtasıyla elektrik enerjisine dönüştürülür. Türbinler basınç enerjisini mekanik enerjiye dönüştürürken kanatçıklar kullanır. Bu kanatçıklar aerodinamik ilkelere göre çalışır. Kanatçıkların kesitleri airfoil ismi verilen bir geometriye sahiptir. Ayrıca yenilenebilir enerji türlerinden biri olan rüzgar enerjisinden elektrik elde edilirken kullanılan kanatlarda kesit olarak airfoil kullanılır. Airfoil performansının ölçülmesi, istenilen şartlarda airfoil seçiminin yapılması veya yeni geometrinin geliştirilmesi, enerji üretimi açısından hayati bir öneme sahiptir.

Kanat Kesitleri ve Kanat Kesitlerinin Aerodinamik Özellikleri

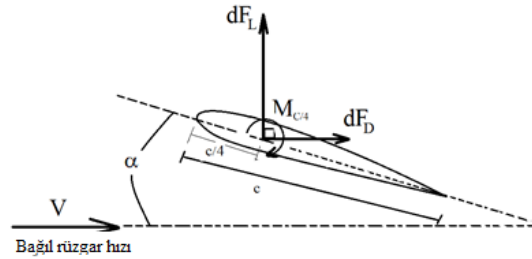
Özel tasarlanmış standart kanat kesitleri iki eğri yüzeyden oluşur. Kesitlerin uzunlukları, kanat kesit giriş uzunluğu (veter, chord) olarak isimlendirilir ve c ile gösterilir. İki yüzey arasındaki dikey uzunluk ise kanat kesit kalınlığı diye isimlendirilir ve t ile gösterilir. Kesitin, akışı karşılayan ön kısmına ön(hücum) kenar, diğer kısmına arka(fırar) kenar ismi verilir. Bu iki ucu birleştiren doğruya kanat kesit giriş hattı (veter) denir. Üst ve alt yüzeylerin ortasından geçip ön kenar ile arka kenarı birleştiren eğriye kamburluk eğrisi denir. Bu eğri ile giriş hattı arasındaki dikey uzaklık ise kamburluk olarak isimlendirilir (Şekil 1)[1, 2].

Şekil 1: Kanat kesit geometrisi

NACA 23012 kanat kesitinde, maksimum kamburluk hücum kenarından giriş uzunluğunun %15 gerisinde, maksimum kamburluk miktarı giriş uzunluğunun %2'si, maksimum kalınlık giriş uzunluğunun %12'sidir[3]. NACA 23012 kanat kesiti daha çok, düşük hızlı uçak kanatlarında kullanılırken, NREL S 809 kanat kesiti çoğunlukla yatay eksenli rüzgar türbin kanat kesitlerinde kullanılmaktadır. NREL S 809 kanat kesitinin maksimum kalınlığı giriş uzunluğunun %21'idir[4].

Kanat kesitine V hızı ile gelen akışkan (hava), bu kesitin özel tasarlanmış geometrisi sayesinde alt ve üst yüzeyleri arasında basınç farkı oluşturur. Bu basınç farkı sayesinde akış doğrultusuna dik bir dF_L kaldırma kuvveti (lift) meydana gelir. V hızının kanat kesit giriş hattı ile yaptığı açıya hücum açısı denir ve α ile gösterilir. Burada kaldırma kuvveti, c_r uzunluğundaki kanat elemanı için yazıldığı için F_L yerine dF_L simgesi kullanılmıştır. F_L nin birimi N (Newton) iken dF_L nin birimi (birim uzunluk başına etkiyen kuvvet olduğundan) N/m olur. Kanat kesitinde kaldırma kuvveti dışında ikinci bir kuvvet daha oluşur. Akış doğrultusunda meydana gelen bu kuvvet sürükleme kuvveti (drag) olarak isimlendirilir ve dF_D ile gösterilir. Bu iki kuvvetin dışında, kanat kesitini saat yönünde dönmeye zorlayacak şekilde bir de moment oluşur. Kaldırma ve sürükleme kuvvetlerinin uygulama noktası düşük hızlı akışkana maruz kalan kesitlerde, kanat kesitinin ön hücum kenarının 1/4 gerindedir(Şekil 2) [2].

Şekil 2: Kaldırma ve sürükleme kuvvetleri ve moment

V havanın hızı, kanat elemanında oluşan dF_L kaldırma kuvveti ve dF_D sürükleme kuvveti olmak üzere, C_L kaldırma kuvvet katsayısı,

$$C_L = \frac{dF_L}{\frac{1}{2} \rho V^2 c dr} \quad (1.1)$$

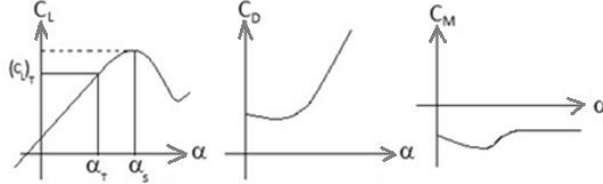
C_D sürükleme kuvvet katsayısı,

$$C_D = \frac{dF_D}{\frac{1}{2} \rho V^2 c dr} \quad (1.2)$$

şeklinde tanımlanırlar. Burada C_L ve C_D birimsiz katsayılarıdır. Kanat elemanında oluşan dM moment ise C_M moment katsayısı,

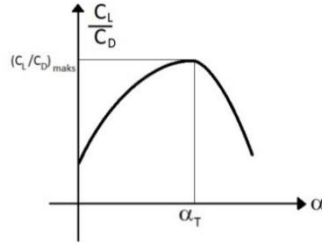
$$C_M = \frac{dM}{\frac{1}{2} \rho V^2 c^2 dr} \quad (1.3)$$

biçiminde tanımlanır. C_L kaldırma ve C_D sürüklenme kuvvet katsayıları α hücum açısıyla değişirken, C_M moment katsayısı hücum açısıyla pek fazla değişmez. Bu katsayıların hücum açısına göre değişen değerleri polar grafikler ismi ile anılan grafiklerle gösterilir.

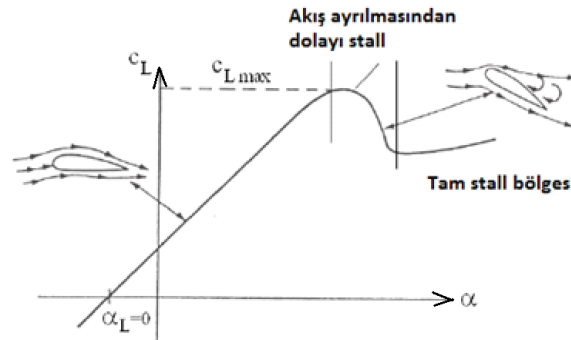
Şekil 3: Polar grafikler [3]

Kaldırma/sürüklenme oranının en yüksek olduğu açı, rüzgar türbinlerinde tasarım açısı olarak alınır(Şekil 4)[2].

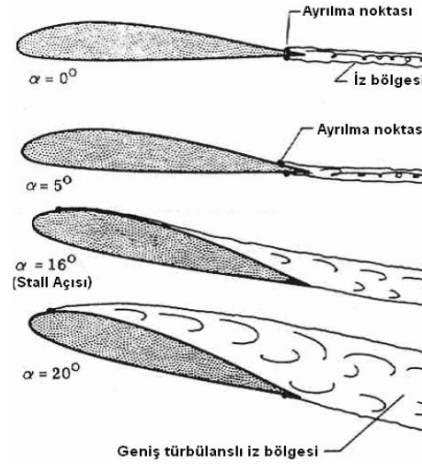
Şekil 4: Tasarım hücum açısı[2]

Şekil 3' de stall açısı α_s , tasarım hücum açısı α_T ile gösterilmiş ve C_L kaldırma katsayısının C_D sürüklenme kuvvetinin ve C_M moment katsayısının α hücum açısına göre değişimlerini gösteren polar grafikler gösterilmiştir[2]. Hücum açısı arttıkça C_L ve C_D değerleri artar. Ancak bu artış, hücum açısının kritik bir değerine kadar (100 ile 200 arasında) devam eder ve bu açıdan sonra C_L değeri azalmaya başlarken C_D değeri hızla artmaya devam eder (Şekil 5). Bu kritik açıya kadar akış, kanat kesit üst yüzeyinde yüzeye uyumlu bir şekilde hareket ederken hücum açısının artmasıyla birlikte akış yüzeyden ayrılmaya başlar [2]. Akış ayrılmasının ön uca yaklaşmasıyla beraber C_L değeri azalmaya başlar. Bu olay 'stall' veya 'tutunma kaybı' olarak isimlendirilir ve stall olayının başladığı bu açıya stall açısı denir. Şekil 5' de gösterildiği gibi, stall öncesinde C_L kaldırma katsayısı α hücum açıyla artar, α stall hücum açısında maksimum değerine ulaşır. Stall sonrası ise C_L azalır[2].

Şekil 5: Kanat kesitinin üç farklı akış davranışı [2]

Akış ayrılması, kanat kesitinin arka ucunda başlar ve hücum açısının artmasıyla birlikte ön uca doğru kayar (Şekil 6).

Şekil 6: Stall olayı [2]

Kaldırma ve sürüklenme kuvvetlerinin oluşmasının sebebi, cisim etrafında oluşan basınç değişimi ve yüzey sürtünmesidir. C_f yüzey sürtünme katsayısı olup kayma gerilmesinin dinamik basınca oranı olarak tanımlanır. C_p basınç katsayısı olup statik basınç farkının dinamik basınca oranı olarak tanımlanır. Kanat kesit yüzeyindeki C_p basınç ve C_f sürtünme katsayılarının dağılımı bilinirse C_L ve C_D katsayıları belli bir hücum açısında hesaplanabilir. P_0 açık hava basıncı, P akışkanın statik basıncı, V akışkanın hızı olmak üzere, basınç katsayısı C_p

$$C_p = \frac{P - P_0}{\frac{1}{2} \rho V^2} \quad (1.4)$$

eşitliği ile verilir. Sürtünme katsayısı C_f ,

$$C_f = \frac{\tau}{\frac{1}{2} \rho V^2} \quad (1.5)$$

eşitliği ile verilir. τ terimi, kayma gerilmesini (shear stress) ifade eder ve

$$\tau = \mu \left. \frac{\partial U}{\partial y} \right|_{y=0} \quad (1.6)$$

şeklinde tanımlanır. Burada, $\left. \frac{\partial U}{\partial y} \right|_{y=0}$ terimi yüzeydeki hız profilinin eğimini, μ terimi havanın dinamik

viskozitesini ve $\frac{1}{2} \rho V^2$ terimi dinamik basıncı ifade eder[2]. Kanat kesitinin hem alt hem de üst yüzeyi üzerindeki basınç katsayısı C_p ve yüzey sürtünme katsayısı C_f dağılımı bilinirse, kanat kesit kiriş (x) doğrultusunda oluşan aksel kuvvet katsayısı C_x ile bu doğrultuya dik (y) oluşan normal kuvvet katsayısı C_y aşağıdaki eşitliklere göre hesaplanabilir[2].

$$C_y = \frac{1}{c} \left[\int_0^c (c_{p,alt} - c_{p,üst}) dx + \int_0^c \left(c_{f,üst} \frac{dy_{üst}}{dx} - c_{f,alt} \frac{dy_{alt}}{dx} \right) dx \right] \quad (1.7)$$

$$C_x = \frac{1}{c} \left[\int_0^c \left(c_{p,üst} \frac{dy_{üst}}{dx} - c_{p,alt} \frac{dy_{alt}}{dx} \right) dx + \int_0^c (c_{f,üst} + c_{f,alt}) dx \right] \quad (1.8)$$

C_y ile C_x değerleri hesaplandıktan sonra, V akış doğrultusundaki C_D sürüklenme kuvvet katsayısı ile akış doğrultusuna dik oluşacak C_L kaldırma kuvvet katsayısı, α hücum açısına göre aşağıdaki formüllerle hesaplanır [2].

$$C_L = C_y \cos \alpha - C_x \sin \alpha \quad (1.9)$$

$$C_D = C_x \sin \alpha + C_y \cos \alpha \quad (1.10)$$

Kanat kesitlerinin aerodinamik karakterleri, Reynold sayısından etkilenmektedir. Atalet kuvvetlerin viskoz kuvvetlere oranı olarak tanımlanan Reynold sayısı,

$$Re = \frac{\rho V c}{\mu} \quad (1.11)$$

eşitliği ile hesaplanır. Burada V havanın cisme göre bağlı hızını, μ terimi havanın dinamik viskozitesini, ρ havanın yoğunluğunu, c cismin karakteristik uzunluğunu (kanat elemanı için bu uzunluk kanat kesit kiriş uzunluğu c alınır) ifade eder. Reynold sayısının büyüklüğü akışın laminar veya türbülans olduğunu belirler. Akışta düzenlilik varsa laminar akış, akışta yüzeye dikey veya dairesel hareketler varsa türbülans akış oluşur. Reynold sayısı arttıkça; akım alanında atalet kuvvetlerinin hakimiyeti artar, viskoz kuvvetlerin etkinliği dar bir bölge içerisinde (sınır tabaka) kalır ve sınır tabaka daha çabuk türbülanslı hale geçer. Böylece yüksek Reynold sayı değerlerinde ayrılma olayı daha geç olacağından kaldırma katsayı değeri artarken sürüklenme katsayı değeri azalır.

Metot - Hesaplamalı Akışkanlar Dinamiği

Bir kanat kesiti etrafındaki akışkan sayesinde oluşacak C_L , C_D ve C_M aerodinamik katsayı değerleri deneylerle, teorik formüllerle veya HAD (CFD-Computational Fluids Dynamics) bilgisayar paket programlarıyla hesaplanabilmektedir. Teorik hesaplamalarda yapılan kabullenmeler, elde edilen değerlerin yaklaşık sonuçlar olmasına sebep olmaktadır. Bu teorik hesaplamalara dayalı olan düz levha yaklaşımı, vortex(girdap) panel metodu, kaldırma çizgisi teorisi kullanılan metotlardan bazılarıdır. Rüzgar tünellerinde yapılan deneysel çalışmalarda daha güvenilir sonuçlar elde edilmekte ancak akış ayrılmasının olduğu stall durumlarında güvenilirlik azalmaktadır. Ayrıca rüzgar tünellerinde çok fazla değişik hücum açılarında bu katsayı değerlerini bulmak hem çok zaman alıcı hem de daha masraflı olmaktadır. Son zamanlarda daha da gelişen ve güvenilirliği artan HAD, XFÖİL (panel metot) gibi bilgisayar paket programları ile kanat kesit etrafındaki akışla oluşan kuvvetleri ve aerodinamik katsayılarını elde etmek daha az zaman alıcı ve daha güvenilir olmaktadır. Dış akış analizlerinde, cisim etrafındaki akışta oluşan hız ve basınç değişimleri hesaplanır. Bu hesaplar için, akışın matematiksel modeli olan Navier Stokes denklemlerinin sayısal olarak çözüldüğü bir bilgisayar paket programı olan Hesaplamalı Akışkanlar Dinamiği (HAD) kullanılır. HAD analizinde akış fiziğinin, hücre oluşturma sisteminin, türbülans model seçiminin ne kadar doğru yapıldığı elde edilecek sonuçların güvenilirliğini doğrudan etkilemektedir[8]. İki boyutlu Navier Stokes denklemleri, bir süreklilik ve iki momentum korunum denklemlerinden oluşur. Türbülans ve sıkıştırılmaz akışlarda, bu korunum denklemlerine türbülans etkisini hesaba katan ilave denklemler ortaya çıkar. Bu denklemler şunlardır[8]:

$$\frac{\partial u}{\partial x} + \frac{\partial v}{\partial y} = 0 \quad (2.1)$$

$$\rho u \frac{\partial u}{\partial x} + \rho v \frac{\partial u}{\partial y} = -\frac{\partial p}{\partial x} + \frac{\partial}{\partial y} \left[\mu \left(\frac{\partial v}{\partial x} + \frac{\partial u}{\partial y} \right) \right] + \frac{\partial}{\partial x} (-\rho \overline{u'v'}) \quad (2.2)$$

$$\rho u \frac{\partial v}{\partial x} + \rho v \frac{\partial v}{\partial y} = -\frac{\partial p}{\partial y} + \frac{\partial}{\partial x} \left[\mu \left(\frac{\partial v}{\partial x} + \frac{\partial u}{\partial y} \right) \right] + \frac{\partial}{\partial y} (-\rho \overline{u'v'}) \quad (2.3)$$

Bu denklemlerde yer alan u ve v sırasıyla x ve y doğrultusundaki hız bileşenlerini, p basıncı, μ dinamik viskoziteyi, ρ akışkanın yoğunluğunu, τ türbülans kayma gerilmesini ve u' ve v' yatay ve düşey türbülans hız sapmalarını temsil etmektedir. Denklemde yer alan türbülans kayma gerilmesi aşağıdaki formülle hesaplanır:

$$-\rho \overline{u'v'} = \eta \left(\frac{\partial u}{\partial y} + \frac{\partial v}{\partial x} \right) \quad (2.4)$$

Denklemde görülen η terimi, türbülans viskozitesi olarak adlandırılmaktadır ve η nin belirlenmesi için farklı türbülans modelleri geliştirilmiştir[8]. Farklı fiziksel durumlara ve yorumlara göre geliştirilen farklı türbülans modelleri söz konusudur. Cebirsel, tek denklemlilik, iki denklemlilik ve Reynolds gerilme modelleri dahil olmak üzere günümüzde kullanılan birçok türbülans modeli vardır. Türbülans modellerinin en çok kullanılanları, Spalart Allmaras, k-epsilon, k-omega modelleridir. Tüm akışlar için en iyi olan belli bir türbülans modeli yoktur. Akış fiziğine uygun türbülans modeli kullanılmalı, gerekirse aynı akış için farklı modeller kullanılarak elde edilen sonuçlar karşılaştırılmalıdır. Bu çalışmada türbülans modeli olarak k-epsilon modeli seçilmiştir. Bu modelde iki yeni denklem, korunum denklemlerine eklenir. Bu denklemler, ortalama hız değişiminin ve kaldırma (bouyance) kuvvetinin oluşturduğu türbülans kinetik enerjisi ve bütün yayılma oranlarında sıkıştırılabilir türbülans genişleyen çalkantıların katkısını dikkate alır. Türbülans kinetik enerjisi 'k', türbülans kaybolma hızı 'ε' ile gösterilir [6].

$$\frac{\partial}{\partial t} (\rho k) + \frac{\partial}{\partial x} (\rho k u) = \frac{\partial}{\partial x} (\alpha_k \mu_{eff} \frac{\partial k}{\partial y}) + G_k + G_b - \rho \epsilon - Y_M + S_k \quad (2.5)$$

$$\frac{\partial}{\partial t} (\rho \epsilon) + \frac{\partial}{\partial x} (\rho \epsilon u) = \frac{\partial}{\partial x} (\alpha_\epsilon \mu_{eff} \frac{\partial \epsilon}{\partial y}) + c_{1\epsilon} \frac{\epsilon}{k} (G_k + c_{3\epsilon} G_b) - c_{2\epsilon} \rho \frac{\epsilon^2}{k} + S_\epsilon \quad (2.6)$$

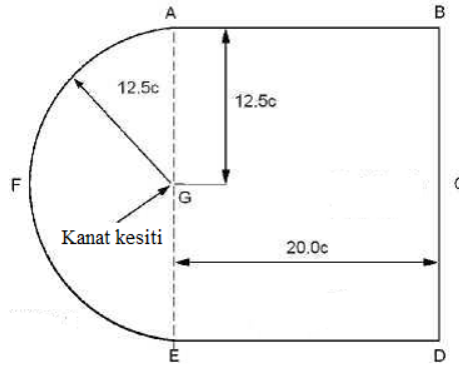
G_k , ortalama hızdaki değişimin neden olduğu türbülans kinetik enerji üretimini, G_b , kaldırma (bouyance) kuvvetinin neden olduğu türbülans kinetik enerji üretimini, Y_M sıkışabilen türbülans çalkantılardaki genişlemenin bütün yayılmaya etkisini göstermektedir. Bu denklemler deneysel ve matematiksel hesaplamaların birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Bu çalışmada k-epsilon modeline ait $c_{1\epsilon} = 1,44$, $c_{2\epsilon} = 1,92$, $c_{\mu} = 0,09$, $\sigma_{\epsilon} = 1,3$, $\sigma_k = 1$ değerleri aynen kullanılmıştır. Birçok ticari HAD paket bilgisayar programları vardır: Star-CD, Ansys-Fluent, Ansys-CFX, Ellipsys 2D gibi. Hepsinde üç temel aşama söz konusudur: Çözüm öncesi işlemler, çözüm ve çözüm sonrası sonuçların alınması. HAD paket programlarında üç temel eşitlik çözülür: kütle, momentum ve enerji korunum denklemleri. Sınır koşulları (boundary conditions) akış ve akış alanı özelliklerine göre tanımlanır. Akış alanı hücrelere (mesh) bölünür. Üç korunum denklemi, sınır koşulları ile birlikte bu hücrelerde (eşitlikler yeterince yakın değerlere ulaşıncaya kadar iterasyonla) çözülür. Hücreler iki boyutlu alanlar için, yapılandırılmış dörtgenel veya yapılandırılmamış üçgenel şeklinde olabilir. Geçerli fiziksel sonuçların alınabilmesi için hücrelerin doğru bölünmesi çok önemlidir. Az sayıda hücre hatalı sonuçlara neden olurken gereğinden fazla hücre sayısı yüksek kapasiteli bilgisayar ve daha fazla zaman gerektirir[8]. Dolayısı ile optimum hücre sayısını yakalamak gerekir. Korunum (Navire Stokes) denklemlerinin çözümünde sonlu fark (FDM-finite difference method), sonlu eleman (FEM-finite element method) ve sonlu hacim (FVM-finite volume method) metotları olmak üzere üç farklı sayısal metot kullanılır. Ansys Fluent bilgisayar paket programı FVM metodunu kullanır[7]. Burada yapılan HAD çalışmasında ki amaç, kanat kesit geometrisinde yapılan değişikliklerin aerodinamik performansa (C_L , C_D , C_M katsayı değerlerine) etkilerini incelemek ve daha iyi aerodinamik performansa sahip kanat kesit geometrisi tasarlamaktır. NACA 23012, NREL S809 kanat kesit geometrilerinin aerodinamik analizi k-epsilon türbülans modeli ile yapılmıştır. 4, 8, 12, 16, 20 derece hücum açılarında, 100 m/s akış hızında bu üç farklı geometri etrafında oluşan basınç ve hız değişimi incelenmiş, C_p basınç katsayı grafikleri elde edilmiş, C_L kaldırma ve C_D sürüklenme katsayıları hesaplanmıştır. Bu işlemler aşağıdaki sırası ile yapılmıştır:

1. Kanat kesit geometrisinin koordinatları Ansys fluent (bilgisayar paket programının) geometri kısmına alınmış ve burada iki boyutlu geometri oluşturulmuştur.
2. Kanat kesit geometrisinin etrafındaki akış bölgesinin sınırları çizilmiştir. Akış bölgesi için C-mesh geometrisi kullanılmıştır (Şekil 7).
3. Bu bölümde, sınır bölgelerinin giriş (input) ve çıkış (output) kısımları belirlenmiş ve yüzeyler oluşturulmuştur. Sınır koşulları belirlenmiş ve değerleri girilmiştir. Burada, giriş kısmında hız ve çıkış kısımlarında basınç değerleri tanımlanmıştır. EC ve AB ise simetri (symmetry) olarak tanımlanmıştır [6].

$$V_x = V \cos \alpha \rightarrow AFE \quad (2.7)$$

$$V_y = V \sin \alpha \rightarrow AFE \quad (2.8)$$

$$P_o = 101\ 000 \text{ Pa} \rightarrow BCD$$

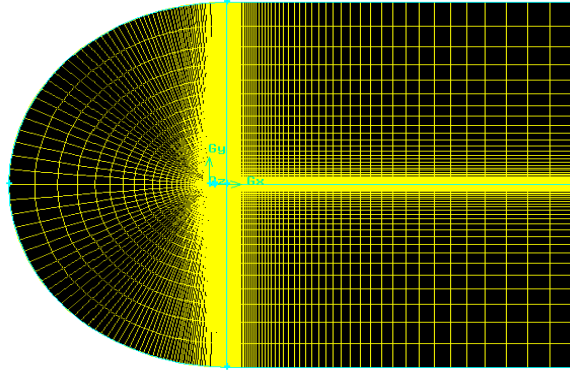

Şekil 7: Kanat kesit geometrisi etrafındaki akış alanı[6]

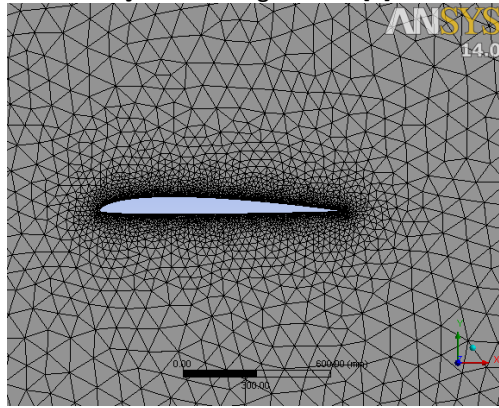
4. Elde edilen geometri (kanat kesiti ve akış alanı), mesh programına alındıktan sonra akış alanı hücrelere (mesh) bölünmüştür. İki boyutlu mesh olarak üçgen (yapılandırılmamış) mesh ve dörtgen mesh (yapılandırılmış) olarak iki farklı mesh geometrisi vardır. Kanat kesit yüzeyi üzerinde daha küçük hücreler ve geometriden uzaklaştıkça büyüyen hücreler oluşturulmuştur (Şekil 8 ve Şekil 9). Her bir hücre, korunum denklemlerinin çözüldüğü çok çok küçük kontrol hacimleri olarak düşünülebilir. HAD çözümünün doğruluğu büyük oranda oluşturulan hücrelere bağlıdır[6].

5. Mesh programında hücrelere bölünmüş geometri, fluent programına alınmış, çözüm başlatılmış ve yakınsama alınca kadar beklenilmiştir. Başlangıç değerlerinden başlayarak tüm hücreler için korunum

denklemleri (ve türbülans modelinin denklemleri) iteratif olarak çözülür. İlerleyen iterasyonlarda korunum denklemlerinin sağ ve sol tarafındaki terimlerin değerleri arasındaki fark sifıra yaklaşır[6].

Şekil 8: Dörtgen mesh[6]

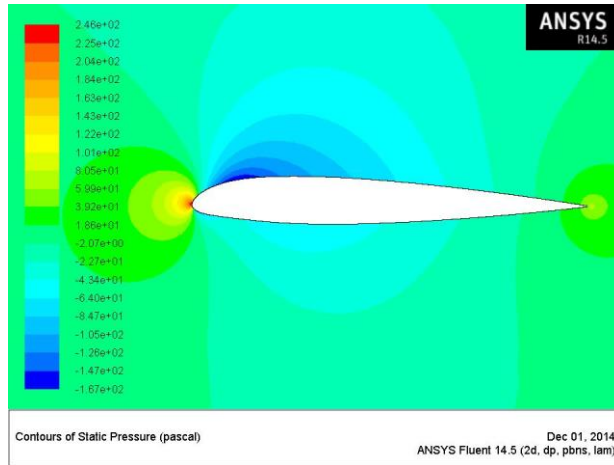

Şekil 9: Üçgen mesh

6. Sonuçların alınması: Hız, basınç değerleri renkli görüntü olarak alınmıştır. Geometri üzerinde ve akış alanında bu değerlerin minimum ve maksimum olduğu yerler belirlenmiş, C_f yüzey sürtünme katsayısı, C_p basınç katsayısı ve eksenel yöndeki C_x kuvvet ile normal yöndeki C_y kuvvet katsayılarının değerleri elde edilmiştir. Hücum açısının kosinüs ve sinüs değerleri kullanılarak C_L ve C_D katsayılarının değerleri hesaplanmıştır.

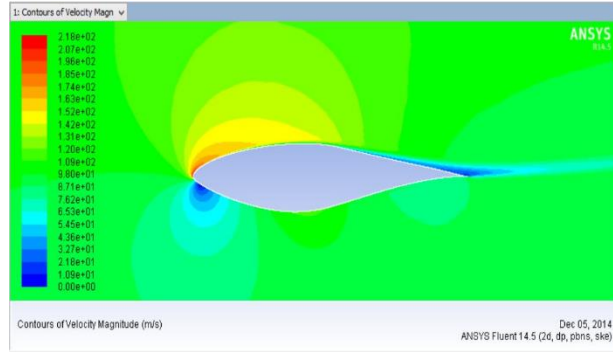
SONUÇLAR

NACA 23012 ve NREL S809 standart kanat kesitlerinin CFD (HAD) ile farklı hücum açılarında yapılan analizlerinde elde edilen hız, basınç renkli resimleri ile basınç katsayı grafikleri Şekil 10, 11, 12 ve 13 de gösterilmiştir.

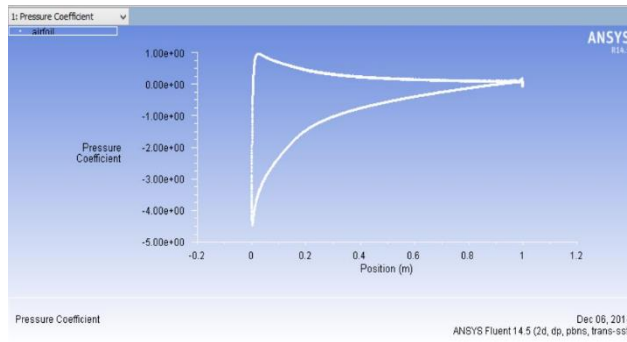

Şekil 10: NACA 23012 (Hücum açısı: 18 derece)

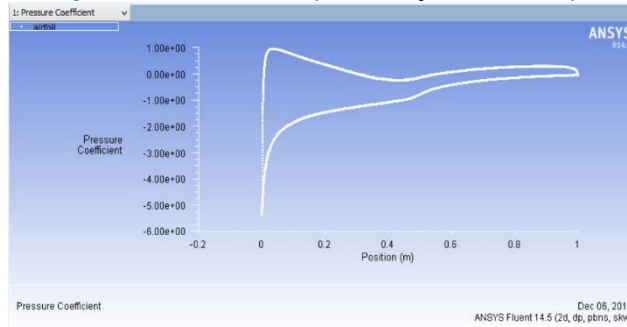
Kanat kesitinin üst kısmında statik basınç değeri, alt kısmındaki statik basınç değerinden daha küçüktür. Böylece oluşan basınç farkı nedeniyle bir kaldırma kuvveti oluşmaktadır. Üst kısımdaki basınç ne kadar az ve alt kısımdaki basınç ne kadar yüksek olursa o oranda da yüksek kaldırma kuvveti oluşur

Şekil 11: NREL S 809 (Hücum açısı: 18 derece)

Şekil 12: NACA 23012 (Hücum açısı: 18 derece)

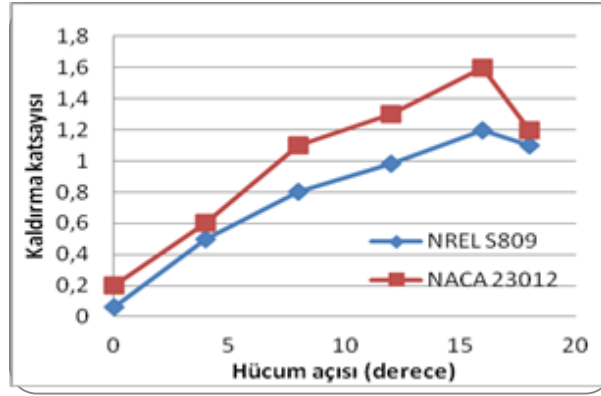

Şekil 13: NREL S 809 (Hücum açısı: 18 derece) Şekil 10 ve Şekil 11 de verilen renkli resimlerde mavi bölgeler, statik basınç değerinin düşük, kırmızı, sarı veya yeşil bölgelerde statik basıncın mavi bölgeler göre daha yüksek olduğunu yerleri göstermektedir. Kanat kesitlerinin ön ucunda, statik basınç kırmızı ile görülmektedir çünkü bu noktada akış hızı sıfır ve statik basınç en büyük değerine ulaşmıştır. Hücum açısı arttıkça kanat kesit alt kısmındaki bölgenin rengi sarıya doğru değişmektedir. Bu değişim, statik basınç değerinin artması (ve dolayısı ile basınç farkının ve kaldırma kuvvetinin artması) olarak değerlendirilir. Bu iki standart kanat kesitinin kaldırma ve sürüklenme katsayı değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Kaldırma ve sürüklenme katsayıları.

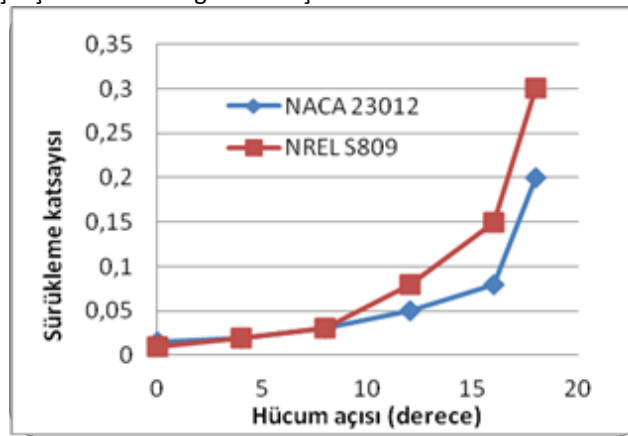
Hücum Açısı	NACA 23012		NREL S 809	
	C_L	C_D	C_L	C_D
0 derece	0,2	0,01	0,06	0,015
4 derece	0,6	0,02	0,5	0,02
8 derece	1,1	0,03	0,8	0,03
12 derece	1,3	0,08	0,98	0,05
16 derece	1,6	0,15	1,2	0,08
18 derece	1,2	0,3	1,1	0,2

İki standart kanat kesitinin kaldırma katsayısının hücum açısına göre değişen değerleri Şekil 14' de gösterilmiştir.

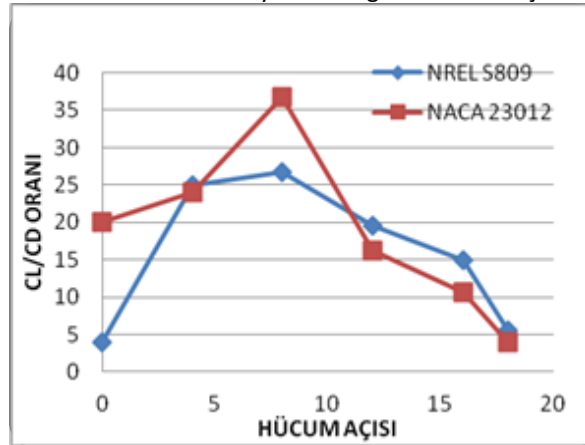
Şekil 14: Kaldırma katsayıları

Şekil 14 de görüldüğü gibi NACA 23012 de, stall öncesi her hücum açısında daha yüksek kaldırma kuvveti elde edilmektedir. Bu iki kesitin sürüklenme katsayılarının hücum açısına göre değişen değerleri Şekil 14'te polar grafiklerle karşılaştırılmalı olarak gösterilmiştir.

Şekil 15: Sürüklenme katsayıları

Şekil 16' da gösterildiği gibi, kaldırma/sürüklenme oranı, 4 ile 10 derece aralığında NACA 23012 için daha yüksek olurken, 10 derece ile 18 derece aralığında bu oran NREL S 809 için daha yüksek olmaktadır. Maksimum kaldırma/sürüklenme oranı ise NACA 23012 de daha yüksek değer elde edilmiştir.

Şekil 16: Kaldırma/Sürüklenme Oranları

KAYNAKLAR

- [1] Martin O.L. Hansen, "Aerodynamics of Wind Turbine" Chapter 2: 2-D Aerodynamics, Second Edition, Earthscan, UK and USA, 2008.
- [2] Anderson J.D., "Fundamentals of Aerodynamics", McGraw Hill Book Company, New York, 1986.
- [3] UIUC Airfoil Coordinates Database, http://aerospace.illinois.edu/m-selig/ads/coord_database.html (Erişim tarihi: 18.10.2014)
- [4] Somers, D. M., "Design and Experimental Results for the S809 Airfoil", Airfoils, Inc., State College, PA, 1989.
- [5] Abbott. I. H., "Theory of Wing Section, Including a Summary of Airfoil Data", Dover book on Physics, 1995.

[6] Cornell University web site: <https://confluence.cornell.edu/display/Simulation/Home>
(Erişim tarihi: 10.11.2014)

[7] Fluent Inc, "12.5 Standard and SST– k-epsilon Models Theory" FLUENT 6.3 User's Guide Fluent Inc, 2006.

[8] Anderson John D., "Computational Fluid Dynamics", McGraw-Hill, 1995.

[9] Jonkman, J. M., "Modeling of the UAE Wind Turbine for Refinement of FAST_AD, NREL/TP-500-34755",
National Renewable Energy Laboratory, Colorado, 2003.

VAKIF VE DEVLET MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER DEĞERLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Öğuz BAŞOL¹, Emin Cihan DUYAN², Hilmi ETCİ³

ÖZET

Geleneksel anlamda yalnızca hiyerarşik ilerleme olarak tanımlanan kariyer, modern anlamıyla daha çok gelir, sorumluluk, mesleki ve sosyal anlamda daha yüksek saygınlık elde etmeyi ifade etmektedir. 543 öğrencinin katılımıyla gerçekleşen bu araştırmanın amacı, devlet üniversitesinde eğitim alan öğrenciler ile vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin kariyer değerlerinin karşılaştırılmasıdır. Kariyer değerlerinin ölçümü için Jansen ve Chandler (1990) tarafından geliştirilen ve Aktaş (2004) tarafından Türkçe'ye uyarlanan kariyer değerleri ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin içsel tutarlığı 0,78 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular; vakıf üniversitesi öğrencilerinin girişimcilik değerinin (4,30±0,95), devlet üniversitesi öğrencilerinin girişimcilik değerinden (4,16±0,87) daha yüksek olduğunu (Mann-Whitney U: -2,653; p=0,008) göstermiştir. Elde edilen bir diğer bulgu ise, devlet üniversitesi öğrencilerinin güvenlik/istikrar değeri ortalamasının (4,33±0,87), vakıf üniversitesi öğrencilerinin güvenlik/istikrar değeri ortalamasından (4,14±1,01) yüksek olduğudur (Mann-Whitney U: -2,077; p=0,038).

Anahtar Kelimeler: Kariyer, Kariyer Değerleri, Schein, Öğrenciler, Meslek Yüksekokulları

THE COMPARISON OF CAREER ANCHORS OF THE STUDENTS IN PRIVATE AND PUBLIC VOCATIONAL SCHOOLS

ABSTRACT

Conventionally career term is taken as hierarchical improvement, from a contemporary view career term is defined as to have more income and responsibility and also to gain professional and social prestige. The aim of this research is to compare the career anchors of the students studying in public vocational schools and the students studying in private vocational schools. The quantity of the sample is 543. For the measurement of career anchors, the career anchor scale is used. This scale is developed by Jansen and Chandler (1990), reliability and validity of this scale is done by Aktaş (2004). The Cronbach Alpha of the scale is calculated as 0,781. The findings show that the average of the entrepreneurial creativity anchor of the students studying in private vocational schools (4,30±0,95) is higher than the average of the entrepreneurial creativity anchor of the students studying in public vocational schools (4,16±0,87) (Mann-Whitney U: -2,653; p=0,008). The another finding is that the average of the security/stability anchor of the students studying in public vocational schools (4,33±0,87) is higher than the average of the security/stability anchor of the students studying in private vocational schools (4,14±1,01) (Mann-Whitney U: -2,077; p=0,038).

Key Words: Career, Career Anchor, Schein, Students, Vocational Schools

¹ Öğretim Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi, Lüleburgaz MYO – İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, oguzbasol@klu.edu.tr

² Yardımcı Doçent Dr., Anadolu Üniversitesi, İİBF – Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ecduyan@anadolu.edu.tr

³ Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, İİBF – Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, hilmiecti@anadolu.edu.tr

1. Giriş

Günümüzde toplumların gelişmesi ile çalışma yaşamında önemli değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimlerin bir yansıması da kariyer kavramı üzerinedir ve kariyer alanındaki değişimlerin kariyer tercihleri üzerinde etkisini görmek mümkündür. Kariyer yönelimlerinin veya tercihlerinin pozitif yönlü gelişimi için bireylerin kendi yetenek ve yeterliliklerinin farkında olmaları ve doğru bir şekilde yönlendirilmeleri gerekmektedir. Özellikle genç kuşağın istihdamının veya geleceğe bakışlarının en uygun şekilde gerçekleşmesinde kariyer yöneliminin önemi ortaya çıkmaktadır. Ekonominin olumlu gelişmeler içermesinin temel belirleyicilerinin bir tanesi de genç kuşağın içinde yer aldığı ülke içi toplam işgücünün vasıflarının gerekli görülen alanlarda geliştirilmesidir. Bunun gerçekleştirilmesi için de genç kuşağın özellikle işgücü piyasasına yeni girecek olan öğrencilerin kariyer yönelimlerinin çözümlenmesi gerekmektedir. Türkiye nüfusunun yaklaşık %50'si 30 yaşın altındadır, 2014 yılında yükseköğretimde 5,5 milyon öğrenci bulunmaktadır ve öğrenciler ülke nüfusunun %7,1'ini oluşturmaktadır. Dolayısıyla genç kuşağın kariyer değerlerinin incelenmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede mevcut çalışma, devlet üniversitesi öğrencileriyle ve vakıf üniversitesi öğrencilerinin kariyer değerlerini incelemeyi ve karşılaştırmayı hedeflemektedir.

2. Kariyer Kavramı

21. yy'ın anahtar kelimelerinden biri olan kariyer kavramının önemi özellikle son dönemde sıkça vurgulanmaktadır. Değişen çalışma koşulları (yarı zamanlı çalışma, uzaktan çalışma, vb.) ile birlikte yeni meslek gruplarının ortaya çıkması, bireylerin kendi kariyerlerini belirleme sürecinde daha fazla sorumluluk üstlenmesini gerektirmektedir. Bunun yanında değişime ve yeniliğe açık, esnek, sürekli kendini geliştiren, çalışma hayatı ile özel hayatını dengelemeye çalışan daima farklı kariyer olanaklarını araştıran bir birey olma gereksinimi ortaya çıkmıştır (Dündar, 2008: 340).

Kariyer kelimesinin köklerine bakıldığında, Latince'de "carrus" (at arabası) ve "carrera" (yol), Fransızca'da "carrierre" (yarış yolu) ve İngilizce'de "career" (meslek) olarak kullanıldığı görülmektedir (Aytaç, 1997: 19). Türk Dil Kurumu kariyer kavramını; "bir meslekte zaman ve çalışmayla elde edilen aşama, başarı ve uzmanlık" olarak tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2015). Kariyer, insanın doğumuyla, yetiştirilmesiyle, ailesinin tutumuyla, ailesinin olumlu ya da olumsuz yönlendirmesiyle, eğitimiyle, kişilik özellikleriyle şekillenmektedir (Özdemir ve Mazgal, 2012: 101) ve daima ilerlemeyi ifade etmektedir (Keser, 2006: 89). Geleneksel kariyer yaklaşımı, bireyin belli bir çalışma süresi boyunca örgütte gelebileceği hiyerarşik basamakların önceden belli olduğu bir yapıya işaret etmektedir (Seçer ve Çınar, 2011: 51). Bir diğer tanıma göre ise kariyer, yaşam deneyimlerinden anlam çıkarma çabasının göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu tanıma göre kariyer, çalışma hayatı boyunca gelişerek devam eden üstlenilen yaşam rollerinin tamamını içeren bir kavram niteliğindedir (Batur ve Adıgüzel, 2014: 328). Modern anlamıyla kariyer, bir işe sahip olmanın ötesinde bir anlam taşımaktadır. Geleneksel anlamıyla yalnızca hiyerarşik ilerleme olarak tanımlanan kariyer, modern anlamıyla daha çok gelir, sorumluluk, mesleki ve sosyal anlamda daha yüksek saygınlık elde etmeyi ifade etmektedir. Bu anlamda kariyer, başarıma duygusu, karşılaşılabilecek olanaklar, psikolojik ödüller ve yaşam biçimi gibi pek çok psikolojik öğeyle yakından ilgilidir (Demirbilek, 1994: 72). Bireyin yaşamı boyunca öğrenmesi, ilerlemesi ve gelişmesi olarak ifade edilmektedir (Özler, 2013: 127).

2.1. Kariyer Değerleri

Bireyin yaşamının önemli bölümlerinden biri yapacağı mesleğini veya kariyerini seçmesidir. Bireyler bu seçimiyle tüm yaşamını etkileyecek (ekonomik ve sosyal çevre vb.) kararı vermektedirler. Kariyerin seçilmesinde birçok faktör etki etmektedir. Bu faktörler arasında kişilik gelişimi yani fiziksel ve psikolojik gelişim, ailenin sosyo-ekonomik statüsü, mesleği ve toplumun etkileri yer almaktadır (Adıgüzel, 2009: 278). Diğer yandan örgütlerin kariyer değerlerine önem vermesi bireylerin kişiliklerine uygun işlerde istihdam edilmesinin önünü açmış olacaktır (Erdoğan, 2003: 155).

Kariyer kavramıyla ilgili önemli gelişmelerden biri de kariyer değerleri kavramıdır. Kariyer değerleri kavramı (Career Anchors) ABD'de bulunan Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde görevli olan Edgar Schein (1978) tarafından geliştirilmiş bir kuramdır (Bhatt, 2011: 265). Türkçe'ye kariyer çapısı ve kariyer çapısı olarak da çevrilen kariyer değerleri kavramı Schein tarafından; bir bireyin kendi kendine algıladığı yetenek ve kabiliyetleri, temel değerleri, güdü ve ihtiyaçlarından oluşan bir benlik olarak tanımlanmaktadır (Schein, 1980: 78).

Kariyer değerleri kavramı, kişilik özellikleri ile kariyer arasındaki ilişkileri tanımlamaya çalışmaktadır (Türkay ve Eryılmaz, 2010: 181; Çerik ve Bozkurt, 2010: 85). Bu kavram kişilerin yaşamları boyunca yaptıkları iş seçimleri ve iş değiştirmeleri ile ilgilenebilir. Kariyer değerleri bireylerin kariyerleri için gerekli unsurları belirlemede, kariyer için gerekli kişilik özelliklerini ortaya koymakta, bireylerin yeteneklerini ve

gereksinimlerini incelemektedir (Özler, 2013: 130). Nitekim Bhatt (2011), kariyer değerlerinin bireylerin hayatında önemli bir yeri olduğunu ve tercihlerini etkilediğini dile getirmektedir. Bu bağlamda kariyer değerleri;

- Bireylerin seçimlerini etkilemektedir,
- Bir işten diğerine geçme kararını etkilemektedir,
- Bireylerin hayattan aradıklarını şekillendirmektedir,
- Bireylerin gelecekle ilgili görüşlerini belirlemektedir,
- Belirli mesleklerin ve çalışma ortamının seçimini belirlemektedir,
- Bireylerin iş tecrübelerine ilişkin tepkilerini etkilemektedir (Bhatt, 2011: 265).

Bir kavram olarak kariyer, kişinin çalışma yaşamında sahip olmak isteyeceği uzmanlık ve iş başarısı olarak tanımlanmakta (Şirin vd., 2010: 58), bu uzmanlık ve başarıya ulaşmada değerlerin neler olması gerektiği önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında kariyer değerleri yaklaşımı, bireylerin kariyer seçimlerini nelerin etkilediğini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Batur ve Adıgüzel, 2014: 328).

Schein'in 1970'lerin ortalarında yaptığı araştırma, bireylerin kariyer seçimlerinin altında yatan nedenleri ortaya koymaya çalışmış ve bu çalışmada kariyer değerleri kümesinin öz değerleri, güdüleri ve ihtiyaçları yansıtan 5 kariyer değerinden oluştuğunu belirtmektedir. Bu kariyer değerleri;

- *Otonomi/Bağımsızlık*: Otonomi ya da bağımsızlık kariyer değerine sahip bireyler, özgür hareket edebilmek ve bağımsız çalışmak istemektedirler. Bu bireyler örgütlerde kendi çalışma alanlarını oluşturmayı ya da kendi işletmelerini kurmayı veya danışmanlık yapmayı önemli görmektedirler.
- *Güvenlik/İstikrar*: Güvenlik ya da istikrar kariyer değerine sahip bireyler, çalıştıkları örgütlerde iş güvencesi konusuna hassasiyet göstermektedirler.
- *Teknik/Fonksiyonel*: Teknik ya da fonksiyonel kariyer değerine sahip olan bireyler, kendi uzmanlık alanlarında ileri gitmeyi, uzmanlık alanlarıyla ilgili derin bilgi ve eğitim almayı önemseyen bireyler olarak değerlendirilmektedir. İlaveten bu bireyler yönetsel sorumluluk almak yerine kendi teknik becerisini kullanabileceği ya da geliştirebileceği kariyer adımlarını atmayı daha önemli olarak değerlendirmektedirler.
- *Yönetmel Etkinlik*: Yönetmel kariyer değerine sahip olan bireyler, diğer kişilerin ve grupların organize edilmesi ve yönetilmesi konusunda yetenekli bireyler olarak değerlendirilmektedir. Bu bireyler, ortak amaçlara ulaşma yolunda analiz, problem çözme, zor durumlarda hızlı ve çabuk karar alma konularında örgütlere katkı sağlayan bireyler olarak değerlendirilmektedir.
- *Girişimcilik/Yaratıcılık*: Girişimcilik ya da yaratıcılık kariyer değerine sahip olan bireyler, yeni ürün ve hizmet üretmek için bilgi ve becerilerini kullanan, aynı zamanda yeni işletmeler kurmak ve yeni projeler geliştirmek isteyen bireyler olarak değerlendirilmektedir (Schein, 2007: 27; Erdoğan, 2003: 18; Başol vd., 2012: 59).

1980'lerde dünyadaki gelişmelere paralel olarak kariyer değerlerinde de bir farklılaşma meydana gelmiş ve Schein takip eden yıllarda 3 farklı kariyer değerini daha teorisine eklemiştir. Bu kariyer değerleri ise;

- *Hizmet veya bir amaca kendini adanma (Saygınlık)*: Hizmet ya da bir amaca kendini adanma kariyer değerine sahip olan bireyler, bireysel ve sosyal değerleri geliştirmeye yönelik faaliyetlere yönelen, aynı zamanda başkalarına yardım etmek için profesyonel hizmetler sağlayan bireyler olarak değerlendirilmiştir.
- *Saf meydan okuma (Rekabet)*: Saf meydan okuma kariyer değerine sahip olan bireyler, çözülemeyen problemleri çözmeye çalışan, büyük engellerin üstesinden gelmek için çaba harcayan ve önemli rakiplerle rekabete girmekten hoşlanan bireyler olarak değerlendirilmektedir.
- *Yaşam tarzı (Özel yaşam)*: Yaşam tarzı kariyer değerine sahip olan bireyler, iş ve aile yaşantısı arasında denge kuracak bir kariyeri tercih etme eğiliminde bulunan bireyler olarak değerlendirilmektedir. Bu bireyler aile yaşamı ve değerlerine saygı gösteren örgütlerde istihdam edilmek istemektedirler. İlaveten, bu bireyler için aile değerleri, kariyerin bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Schein, 2007: 27; Erdoğan, 2003: 18; Başol vd., 2012: 59).

Yukarıda bahsedilen unsurların her biri bireylerin kendi kariyerlerini sürdürmesi açısından önemli görülmektedir. Bireyler kariyerleri ve yaşamları geliştikçe bu sekiz kategoriden birine yakın olduğunu keşfetmektedirler (her ne kadar bireylerde bir kariyer baskın olsa da birden fazla kariyer değerine sahip olmak da mümkündür). Kariyer değerleriyle ilgili önemli bir nokta da, her birey için kariyerin anlamının farklı olmasıdır. Bu farklılık beraberinde farklı kariyer değerlerine sahip bireylerin farklı ihtiyaçlarını getirmektedir (Schein, 2007: 27-28). Bu bağlamda bireyler çalışma ve kariyer değerleri arasında uyum sağladıklarında bireylerin iş verimliliği, tatmin ve istikrar gibi pozitif kariyer çıktıları elde etmeleri daha olası olmaktadır (Danziger, 2008: 8).

3. Yöntem

Araştırmanın amacı devlet üniversitesi öğrencileri ile vakıf üniversitesi öğrencilerinin kariyer değerlerinin karşılaştırılmasıdır. Bu amaçla örneklem olarak birbirine yakın şehirlerde bulunan biri devlet biri vakıf üniversitesi bünyesinde kurulan meslek yüksekokulları belirlenmiştir. Devlet bünyesindeki meslek yüksekokulunda 3098 öğrenci bulunmaktadır ve yapılan analiz sonrasında 342 öğrencinin %95 güven düzeyinde evreni temsil ettiği belirlenmiştir (Sample Size Calculator, 2015). Vakıf bünyesinde kurulan meslek yüksekokulunda ise 340 öğrenci bulunmaktadır ve yapılan analiz sonrasında 181 öğrencinin %95 güven düzeyinde evreni temsil ettiği belirlenmiştir (Sample Size Calculator, 2015). Bölümlerdeki öğrenci dağılımları (cinsiyet, sınıf, I. Öğretim ve II. Öğretim öğrenci sayıları) dikkate alınarak örneklem seçimi yapılmıştır.

Anket formu 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğrencilerin demografik özellikleri (cinsiyet, aylık harcama, genel akademik not ortalaması ve ebeveynlerin eğitim durumu) sorgulanmıştır. İkinci bölümde ise, öğrencilerin kariyer yönelimlerini ölçmek için Jansen ve Chandler (1990) tarafından geliştirilen ve Aktaş (2004) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Likert tipinde olan kariyer değerleri ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek Edgar Schein'in kariyer değerleri kümesini dikkate almaktadır. Ölçekte yer alan her bir madde "kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" arasında değişmektedir. Ölçekte *Otonomi/Bağımsızlık (3 madde)*, *Güvenlik/İstikrar (4 madde)*, *Teknik/Fonksiyonel (4 madde)*, *Yönetimsel (3 madde)*, *Girişimcilik/Yaratıcılık (3 madde)*, *Hizmet veya bir amaca kendini adanma/Saygınlık (2 madde)*, *Saf meydan okuma/Rekabet (3 madde)* ve *Yaşam tarzı/Özel yaşam (3 madde)* olmak üzere sekiz farklı kariyer değeri yer almaktadır. Sorulara verilen cevaplar ortalamaları alınarak değerlendirilmiştir. Bir kariyer değerine ait ortalamanın yüksek olması bireyin ilgili kariyer değerini benimsediğini göstermektedir.

Kariyer değerleri ölçeğinin boyutlarına ait içsel tutarlık (Cronbach Alpha) değerleri 0,71 ile 0,81 arasında değişirken ölçeğin tümüne ait içsel tutarlık (Cronbach Alpha) değeri 0,78 olarak hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda kariyer değerleri, aylık harcama ve genel akademik not ortalaması değişkenlerinin normal dağılmadığı saptanmıştır. Buna göre değişkenlere ilişkin analizlerde parametrik olmayan analiz yöntemleri kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 20.0 paket programından yararlanılmış ve frekans dağılımları, güvenilirlik analizi ve Mann-Whitney U analizi kullanılmıştır.

4. Bulgular

Araştırmaya devlet üniversitesi öğrencisi olan 356 kişi ve vakıf üniversitesi öğrencisi olan 187 kişi katılmıştır. Anketi toplam 543 öğrenci tamamlamıştır. Katılımcıların 290'ı kız, 253'ü erkektir. Genel akademik not ortalaması (GANO) açısından vakıf üniversitesi öğrencilerinin (2,73±0,56), devlet üniversitesi öğrencilerinden (2,42±0,68) daha iyi bir performans sergilediği tespit edilmiştir (Mann-Whitney U: -4,425; p=0,00). Diğer bir ifade ile vakıf üniversitesi öğrencilerinin genel akademik not ortalaması devlet üniversitesi öğrencilerinin genel akademik not ortalamasından daha yüksektir. Son olarak aylık harcama değişkeni incelendiğinde; vakıf üniversitesi öğrencilerinin aylık harcama ortalamasının (815±639 TL), devlet üniversitesi öğrencilerinin aylık harcama ortalamasından (595±248) yüksek olduğu tespit edilmiştir (Mann-Whitney U: -2,486; p=0,00). Tablo 1 öğrencilerin cinsiyetlerini ve ebeveynlerin eğitim durumunun dağılımını göstermektedir.

Tablo 1. Kimlik Sorularına İlişkin Değerlendirmeler

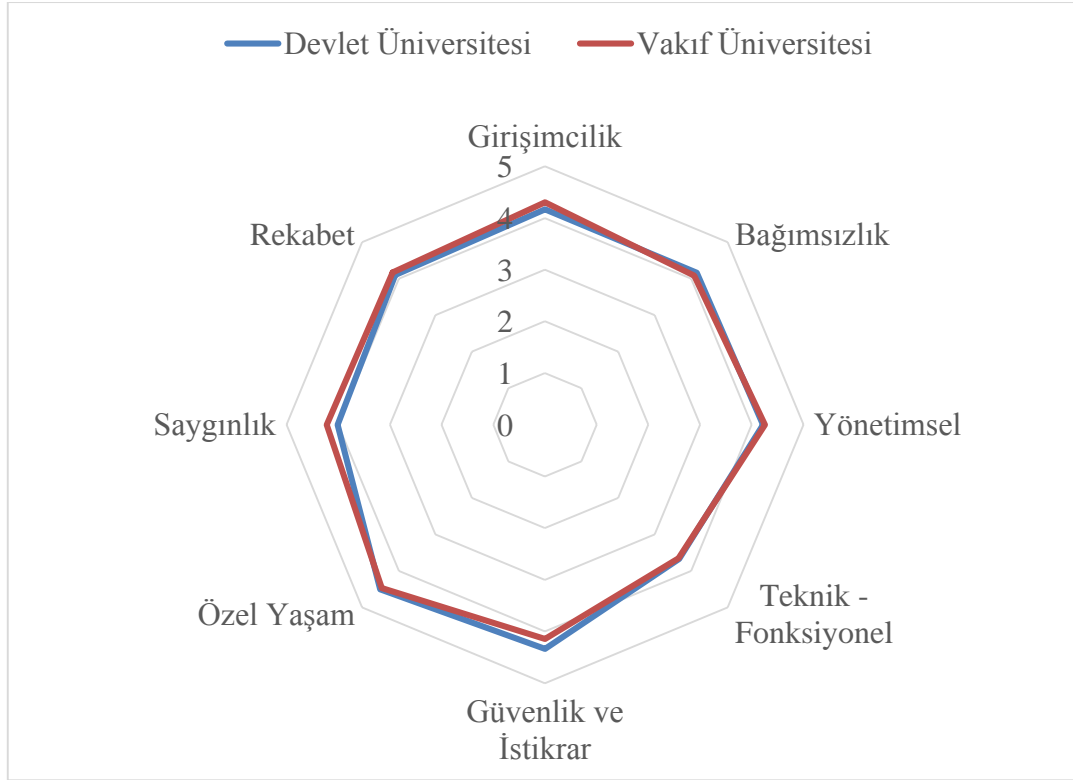
Devlet Üniversitesi Öğrencileri			Vakıf Üniversitesi Öğrencileri		
Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	133	37,4	Kız	157	84,0
Erkek	223	62,6	Erkek	30	16,0
Anne Eğitim Durumu			Anne Eğitim Durumu		
İlköğretim	273	76,7	İlköğretim	80	42,8
Lise	58	16,3	Lise	75	40,1
Ön lisans	11	3,1	Ön lisans	14	7,5
Lisans ve Üstü	14	3,9	Lisans ve Üstü	18	9,6
Baba Eğitim Durumu			Baba Eğitim Durumu		
İlköğretim	215	60,4	İlköğretim	54	28,9
Lise	112	31,5	Lise	90	48,1
Ön lisans	8	2,2	Ön lisans	11	5,9
Lisans	21	5,9	Lisans	32	17,1
Toplam	356	100	Toplam	187	100

Tablo 1'deki sonuçlara göre ankete katılan devlet üniversitesi öğrencilerin %37,4'ü kız iken %62,6'sı erkektir. Vakıf üniversitesinde ise kız öğrenciler katılımcıların %84'ünü, erkek öğrenciler ise %16'sını oluşturmaktadır. Vakıf üniversitesindeki bölümler kız öğrencilerin ağırlıkla tercih ettiği bölümler olurken, devlet üniversitesindeki bölümler ağırlıklı olarak erkek öğrenciler tarafından tercih edilmektedir. Devlet üniversitesinde öğrenci olanların annelerinin %76,7'sinin ilköğretim düzeyinde, %16,3'ünün ise lise düzeyinde eğitim aldığı; vakıf üniversitesinde öğrenci olanların annelerinin %42,8'inin ilköğretim düzeyinde, %40,1'inin ise lise düzeyinde eğitim aldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri incelendiğinde; devlet üniversitesi öğrencilerinin babalarının %60,4'ü ilköğretim, %31,5'i de lise düzeyinde eğitime sahiptir; vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin babalarının ise %48,1'inin lise düzeyinde, %28,9'unun ise ilköğretim düzeyinde eğitim aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Kariyer Değerleri

Boyutlar	Devlet Üniversitesi Öğrencileri	Boyutlar	Vakıf Üniversitesi Öğrencileri
Özel Yaşam	4,50±0,69	Özel Yaşam	4,46±0,81
Güvenlik/İstikrar	4,33±0,87	Girişimcilik	4,30±0,95
Yönetimsel	4,21±0,83	Yönetimsel	4,25±0,87
Girişimcilik	4,16±0,87	Saygınlık	4,22±2,19
Bağımsızlık	4,15±0,81	Rekabet	4,17±0,86
Rekabet	4,09±0,94	Güvenlik/İstikrar	4,14±1,01
Saygınlık	4,01±0,93	Bağımsızlık	4,08±0,93
Teknik/Fonksiyonel	3,66±1,00	Teknik/Fonksiyonel	3,65±1,00

Tablo 2, devlet üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin kariyer değerleri ile vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin kariyer değerlerinin ortalamalarını göstermektedir. Buna göre devlet üniversitesinde eğitim alan öğrenciler için en yüksek ortalamaya sahip kariyer değerleri sırasıyla; özel yaşam, güvenlik/istikrar ve yönetimsel yetkinlikler olurken, en düşük ortalamaya sahip kariyer değerleri ise; rekabet, saygınlık ve teknik/fonksiyonel yetkinlikler olarak gerçekleşmektedir. Vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrenciler için en yüksek ortalamaya sahip kariyer değerleri sırasıyla; özel yaşam, girişimcilik ve yönetimsel yetkinlikler olurken, en düşük ortalamaya sahip kariyer değerleri ise güvenlik/istikrar, bağımsızlık ve teknik/fonksiyonel yetkinlikler olarak hesaplanmıştır.

Şekil 1: Öğrencilerin Kariyer Değerlerinin Karşılaştırılması

Şekil 1, devlet üniversitesinde ve vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin kariyer değerlerinin karşılaştırma sonuçlarının radar grafiği olarak göstermektedir. Buna göre güvenlik/istikrar kariyer değerinde devlet üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin daha yüksek ortalamaya, saygınlık ve girişimcilik kariyer değerlerinde ise vakıf üniversitesi öğrencilerinin daha yüksek ortalamaya sahip olduğu belirlenmiştir. Diğer kariyer değerlerine bakıldığında ise devlet ve vakıf üniversitesi öğrencilerinin değerlerinin birbirine yakın olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3. Kariyer Değerlerinin Öğrencinin Kurumuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Devlet Üniversitesi Öğrencileri	Vakıf Üniversitesi Öğrencileri	Test Tipi	Test Değeri	P Değeri
Girişimcilik	4,16±0,87	4,30±0,95	MW-U (Z)	-2,653	0,008**
Bağımsızlık	4,15±0,81	4,08±0,93	MW-U (Z)	-0,361	0,718
Yönetimsel	4,21±0,83	4,25±0,87	MW-U (Z)	-0,840	0,401
Teknik/Fonksiyonel	3,66±1,00	3,65±1,00	MW-U (Z)	-0,258	0,797
Güvenlik/İstikrar	4,33±0,87	4,14±1,01	MW-U (Z)	-2,077	0,038*
Özel Yaşam	4,50±0,69	4,46±0,81	MW-U (Z)	-0,181	0,856
Saygınlık	4,01±0,93	4,22±2,19	MW-U (Z)	-1,246	0,213
Rekabet	4,09±0,94	4,17±0,86	MW-U (Z)	-0,671	0,502

MW-U: Mann-Whitney U

** p<0,01

*p<0,05

Tablo 3, devlet ve vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin kariyer değerlerinin karşılaştırılmasına dair analiz sonuçlarını göstermektedir. Buna göre, "girişimcilik" ve "güvenlik/istikrar" değerlerinde iki grup arasında istatistikî farklılık olduğu, diğer 6 boyutta ise iki grup arasında bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre; bağımsızlık, yönetimsel, teknik/fonksiyonel, özel yaşam, saygınlık ve rekabet kariyer değerleri açısından devlet üniversitesi öğrencileri ile vakıf üniversitesi öğrencileri arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile bahsi geçen kariyer değerlerinde öğrencilerin yetkinlik düzeyleri istatistikî olarak birbirinden farklı değildir.

Anlamli farklılığa neden olan girişimcilik kariyer değerine bakıldığında vakıf üniversitesi öğrencilerinin girişimcilik değeri ortalamasının (4,30±0,95), devlet üniversitesi öğrencilerinin girişimcilik değeri ortalamasından (4,16±0,87) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Mann-Whitney U: -2,653; p=0,008). Diğer bir ifade ile yeni ürün ve hizmet üretmek, bilgi ve becerilerini yeni işletmeler kurmak ve yeni projeler geliştirmek üzerine kurgulayan bir kariyer değeri olan girişimcilik için; vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan öğrencilerin girişimcilik yetkinliği, devlet üniversitesinde eğitim almakta olan öğrencilerin girişimcilik yetkinliğinden daha yüksektir. Son bulgu ise, örgütte kalma ve istikrar konularında güven aramayla ilgili olan, iş ve istihdam güvenliğini kariyer seçiminde belirleyici bir olgu olarak görmeye yakından ilişkili olan güvenlik/istikrar ile ilgilidir. Buna göre devlet üniversitesinde eğitim almakta olan öğrencilerin güvenlik/istikrar değeri ortalaması (4,33±0,87), vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan öğrencilerin güvenlik/istikrar değeri ortalamasından (4,14±1,01) yüksek olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile devlet üniversitesinde eğitim almakta olan öğrencilerin iş güvencesi (örneğin, kamu sektörü gibi) beklentisi, vakıf üniversitesi öğrencilerinin iş güvencesi beklentisinden daha yüksektir (Mann-Whitney U: -2,077; p=0,038).

Tablo 4. Kız Öğrencilerin Kariyer Değerlerinin Kurumuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Devlet Üniversitesi Öğrencileri	Vakıf Üniversitesi Öğrencileri	Test Tipi	Test Değeri	P Değeri
Girişimcilik	4,15±0,89	4,31±0,96	MW-U (Z)	-2,331	0,020*
Bağımsızlık	4,00±0,83	4,02±0,91	MW-U (Z)	-0,613	0,540
Yönetimsel	4,21±0,85	4,27±0,85	MW-U (Z)	-0,735	0,462
Teknik/Fonksiyonel	3,63±1,02	3,66±1,00	MW-U (Z)	-0,310	0,757
Güvenlik/İstikrar	4,43±0,84	4,21±0,96	MW-U (Z)	-2,194	0,028*
Özel Yaşam	4,50±0,75	4,49±0,76	MW-U (Z)	-0,196	0,844
Saygınlık	4,00±1,00	4,36±2,25	MW-U (Z)	-1,895	0,058
Rekabet	4,10±0,91	4,15±0,83	MW-U (Z)	-0,293	0,770

MW-U: Mann-Whitney U

*p<0,05

Tablo 4, devlet ve vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan kız öğrencilerin kariyer değerlerinin kuruma göre farklılaşmasının sonuçlarını göstermektedir. Sonuçlar "*girişimcilik*" ve "*güvenlik/istikrar*" değerlerinde iki grup arasında istatistikî farklılık olduğunu, diğer 6 boyutta ise bir farklılaşma olmadığını göstermektedir. Buna göre; bağımsızlık, yönetimsel, teknik/fonksiyonel, özel yaşam, saygınlık ve rekabet kariyer değerleri açısından devlet üniversitesinde eğitim alan kız öğrenciler ile vakıf üniversitesinde eğitim alan kız öğrenciler arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile bahsi geçen kariyer değerlerinde kız öğrencilerin yetkinlik düzeyleri istatistikî olarak birbirinden farklı değildir.

İstatistikî farklılık nedeni olarak tespit edilen girişimcilik kariyer değerine bakıldığında vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan kız öğrencilerin girişimcilik değerinin (4,31±0,96), devlet üniversitesinde eğitim almakta olan kız öğrencilerin girişimcilik değerinden (4,15±0,89) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Mann-Whitney U: -2,331; p=0,020). Diğer bir ifade ile yeni ürün ve hizmet üretmek, bilgi ve becerilerini yeni işletmeler kurmak ve yeni projeler geliştirmek üzerine kurgulayan bir kariyer değeri olan girişimcilik için; vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan kız öğrencilerin girişimci kişiliği, devlet üniversitesinde eğitim almakta olan kız öğrencilerin girişimci kişiliğinden daha yüksektir. Diğer bulgu ise, istihdam güvenliğini kariyer seçiminde belirleyici bir olgu olarak görmeye yakından ilişkili olan güvenlik/istikrar ile ilgilidir. Buna göre devlet üniversitesinde eğitim almakta olan kız öğrencilerin güvenlik ve istikrar değeri ortalaması (4,43±0,84), vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan kız öğrencilerin güvenlik ve istikrar değeri ortalamasından (4,21±0,96) yüksek olarak belirlenmiştir (Mann-Whitney U: -2,194; p=0,058). Diğer bir ifade ile devlet üniversitesinde eğitim almakta olan kız öğrencilerin iş güvencesi (örneğin, kamu sektörü gibi) beklentisi, vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan kız öğrencilerin iş güvencesi beklentisinden daha yüksektir.

Tablo 5. Erkek Öğrencilerin Kariyer Değerlerinin Kurumuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Devlet Üniversitesi Öğrencileri	Vakıf Üniversitesi Öğrencileri	Test Tipi	Test Değeri	P Değeri
Girişimcilik	4,17±0,86	4,23±0,93	MW-U (Z)	-0,646	0,518
Bağımsızlık	4,24±0,78	4,36±0,99	MW-U (Z)	-1,616	0,106
Yönetimsel	4,21±0,83	4,16±0,97	MW-U (Z)	-0,010	0,992
Teknik/Fonksiyonel	3,69±0,99	3,58±1,02	MW-U (Z)	-0,768	0,442
Güvenlik/İstikrar	4,27±0,88	3,75±1,18	MW-U (Z)	-2,300	0,021*
Özel Yaşam	4,50±0,64	4,28±1,02	MW-U (Z)	-0,774	0,439
Saygınlık	4,02±0,88	3,48±0,97	MW-U (Z)	-2,888	0,004**
Rekabet	4,09±0,96	4,25±1,02	MW-U (Z)	-1,233	0,218

MW-U: Mann-Whitney U

** p<0,01

*p<0,05

Tablo 5, devlet ve vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan erkek öğrencilerin kariyer değerlerinin karşılaştırılması sonuçlarını göstermektedir. Sonuçlar “güvenlik/istikrar” ve “saygınlık” değerlerinde iki grup arasında istatistikî farklılık olduğunu, diğer 6 boyutta ise bir farklılaşma olmadığını göstermektedir. Buna göre; girişimcilik, bağımsızlık, yönetimsel, teknik/fonksiyonel, özel yaşam ve rekabet kariyer değerleri açısından devlet üniversitesinde eğitim alan erkek öğrenciler ile vakıf üniversitesinde eğitim alan erkek öğrenciler arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile bahsi geçen kariyer değerlerinde erkek öğrencilerin yetkinlik düzeyleri istatistikî olarak birbirinden farklı değildir.

İstatistiki olarak farklılığın ortaya çıktığı bir kariyer değeri olan güvenlik/istikrar değeri detaylıca incelendiğinde, devlet üniversitesinde eğitim almakta olan erkek öğrencilerin güvenlik/istikrar değeri ortalamasının (4,27±0,88), vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan erkek öğrencilerin güvenlik/istikrar değeri ortalamasından (3,75±1,18) yüksek olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile devlet üniversitesinde eğitim almakta olan erkek öğrencilerin iş güvencesi (örneğin, kamu sektörü gibi) beklentisi, vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan erkek öğrencilerin iş güvencesi beklentisinden daha yüksektir (Mann-Whitney U: -2,300; p=0,021). Son bulgu ise erkek öğrencilerin saygınlık kariyer değeri üzerinedir. Devlet üniversitesinde eğitim almakta olan erkek öğrencilerin, bireysel ve sosyal değerleri geliştirmeye yönelik faaliyetlere yönelme ortalaması (4,02±0,88), vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan erkek öğrencilerin, bireysel ve sosyal değerleri geliştirmeye yönelik faaliyetlere yönelme ortalamasından (3,48±0,97) yüksektir (Mann-Whitney U: -2,888; p=0,004). Diğer bir ifade ile devlet üniversitesinde eğitim almakta olan erkek öğrencilerin vakıf, dernek ya da sivil toplum kuruluşlarında çalışma eğilimleri vakıf üniversitesinde eğitim almakta olan erkek öğrencilere kıyasla daha yüksektir.

5. Sonuçlar

Sonuçlar değerlendirildiğinde devlet üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin önemli çoğunluğunun erkek olduğu, vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin ise çoğunluğunun kız öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumu, devlet üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumundan daha yüksektir. Genel akademik not ortalaması açısından vakıf üniversitesi öğrencilerinin, devlet üniversitesi öğrencilerinden daha iyi bir performans sergilediği ve aylık harcama düzeyleri bakımından da vakıf üniversitesi öğrencilerinin aylık harcama ortalamasının, devlet üniversitesi öğrencilerinin aylık harcama ortalamasından yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Devlet üniversitesinde eğitim alan öğrenciler için en yüksek ortalamaya sahip kariyer değerleri; özel yaşam, güvenlik/istikrar ve yönetimsel yetkinlikler olurken; vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrenciler için en yüksek ortalamaya sahip kariyer değerlerinin; özel yaşam, girişimcilik ve yönetimsel yetkinlik olduğu tespit edilmiştir.

Vakıf üniversitesi öğrencilerinin girişimcilik değeri ortalaması, devlet üniversitesi öğrencilerinin girişimcilik değeri ortalamasından daha yüksektir. Devlet üniversitesi öğrencilerinin ise, güvenlik/istikrar değeri, vakıf üniversitesi öğrencilerinin güvenlik/istikrar değerinden yüksektir. Bu sonuçlar kız öğrenciler için aynen tekrarlanmaktadır. Erkek öğrenciler için durum incelendiğinde ise, devlet üniversitesi öğrencilerinin güvenlik/istikrar değerinin, vakıf üniversitesi öğrencilerinin güvenlik/istikrar değerinden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrenciler adına elde edilen bir diğer bulgu da, devlet üniversitesi öğrencilerinin, bireysel ve sosyal değerleri geliştirmeye yönelik faaliyetlere yönelme ortalamasının, vakıf üniversitesi öğrencilerinin, bireysel ve sosyal değerleri geliştirmeye yönelik faaliyetlere yönelme ortalamasından yüksek olduğudur.

6. Tartışma

Devlet ve vakıf üniversitesinde eğitim alan öğrenciler için en yüksek ortalamaya sahip kariyer değerlerinin; iş – aile yaşam dengesi ve yönetsel yetkinlikler olması genel hatlarıyla öğrencilerin benzer olduğunu göstermektedir. Bu benzerliğe neden olan değişkenlerin kültürel olduğunu söylemek yerinde olabilecektir. Ancak anlamlı farklılığa neden olan asıl faktör devlet üniversitesi öğrencilerinin iş güvencesine önem vermesi, vakıf üniversitesi öğrencilerinin ise girişimcilğe önem vermesidir. Nitekim yazında benzer sonuçlara rastlamak mümkündür. Bayram ve arkadaşlarının öğrenciler üzerine yaptığı araştırma, en yüksek kariyer değerleri ortalamasının; güvenlik, girişimcilik ve özel yaşam olduğunu tespit etmiştir (Bayram vd., 2012: 185). Adıgüzel'in araştırması da öğrencilerin kariyer değerlerinin sırasıyla; güvenlik, girişimcilik ve özel yaşam olduğunu göstermiştir (Adıgüzel, 2009: 285). Batur ve Adıgüzel ise, güvenlik, hizmet ya da amaca kendini adama ve girişimcilik kariyer değerlerinin öğrencilerde baskın kariyer değer olduğunu tespit etmiştir (Batur ve Adıgüzel, 2014: 355). Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin kariyer değerlerinin benzer olduğu görülmektedir. Öğrenciler iş – aile dengesine önem veren kariyer değerine sahip olmakla birlikte, iş güvencesine ve girişimcilğe önem göstermektedir. Nitekim çalışma yaşamında bulunan bireylerin kariyer değerlerini araştıran çalışmalar da güvenlik/istikrar, özel yaşam ve girişimcilik değerlerinin çalışan bireyler için ön planda olan kariyer değerleri olduğunu göstermektedir (Ünal ve Gizir, 2014: 1751; Türkay ve Eryılmaz, 2010: 193; Leea ve Pong, 2004: 20).

Vakıf üniversitesindeki koşullar incelendiğinde; ders programında öğrencileri cesaretlendiren derslerin olması, yabancı dil ile yapılan derslerin varlığı, üniversitenin uluslararasılaşmaya önem göstermesi ve sosyal etkinliklerin sayıca fazla olması öğrencilerin girişimcilik/yaratıcılık değerlerinin yüksek olmasına neden olabileceği düşünülebilir. Devlet üniversitesinde ise ders programlarının daha çok "garanti iş" algısını desteklediğini söylemek mümkündür. İlaveten devlet üniversitesinde yabancı dil dersleri sadece yasal zorunluluklar seviyesinde kalması, uluslararasılaşma faaliyetlerinin yeterince önemsenmemesi ve sosyal faaliyetlere davet edilen bireylerin devlet güvencesi veren işleri tavsiye eder nitelikte olması öğrenciler üzerinde böyle bir algının ortaya çıkmasına neden olabilir. Ayrıca iş güvencesi algısının bu denli yüksek çıkmasına, ailelerin çocukları üzerinde "garanti iş" sahibi olma mesajı göndermesi de yatıyor olabilir. Devlet üniversitesindeki öğrenci kulüplerinin, sosyal yardımlaşmayı destekleyecek ve geliştirecek nitelikte olması devlet üniversitesindeki erkek öğrencilerin saygınlık kariyer değerinin yüksek olmasının nedeni olarak görmek mümkün olabilir. Vakıf üniversitesi öğrencilerinin devlet üniversitesi öğrencilerinden daha düşük bir saygınlık kariyer değerine sahip olmasının bir nedeni de, okuldaki öğrenci kulüplerinin temelinde rekabet, girişimcilik ve meydan okuma algısının daha ağır basması olabilir.

7. Kısıtlar ve Gelecek Çalışmalar

Araştırma yalnızca meslek yüksekokulu seviyesindeki öğrencilere ait sonuçları barındırmaktadır. Örneklemin lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesindeki öğrencileri kapsayacak şekilde genişletilmesi kariyer değerlerinin gelişiminin takibi için önem arz etmektedir. Gelecekteki çalışmalarda kariyer değerleri ile kişilik değerleri, kariyer değerleri ile yaşam tatmini, kariyer değerleri ile ergonomi algısı ve kariyer değerleri ile hayattan beklentiler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılması yazına önemli katkılar sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Adıgüzel, O. (2009). Schein'in Kariyer Çapaları Perspektifinde Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Öğrencilerinin Kariyer Değerlerine İlişkin Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 14, Cilt: 2, ss. 277-292.
- Aktaş, H. (2004). The Importance of Career Anchor Notion for an Effective Career Planning and an Example Application at Turkish Air Force Undergraduate and Graduate Schools. Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aytaç, S. (1997). *Çalışma Yaşamında Kariyer*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Başol, O. – Bilge, E. – Kuzgun, Ş. (2012). Öğrencilerin Kariyer Değerlerini Etkileyen Unsurların Tespitine Yönelik Bir Araştırma: Bireysel Değerler. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 57-68.
- Batur, H. Z. – Adıgüzel, O. (2014). Schein'in Kariyer Değerleri Perspektifinde Öğrencilerin Kariyer Tercihlerini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Isparta İli Fen Lisesi Öğrencileri Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 42, ss. 327-348.
- Bayram, N. – Gürsakal, S. – Aytaç, S. (2012). Öğrencilerin Kariyer Değerlerini Açıklamada Kişiliğin Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, Cilt: 12, ss. 181-189.
- Bhatt, A. S. (2011). A Career Anchor Perspective of Employees in a Large Company. *2011 International Conference on Advancements in Information Technology (IACSIT)*, Volume: 20, pp. 265-270.

- Çerik, Ş. – Bozkurt, S. (2010). Çalışanların Örgütsel Sosyalleşme ve Kariyer Çapalarına Yönelik Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ve Banka Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 35, ss. 77-97.
- Danziger, N. – Rachman-Moore, D. – Valency, R. (2008). The Construct Validity of Schein's Career Anchors Orientation Inventory. *Career Development International*, Volume: 13, Issue: 1, pp. 7-19.
- Demirbilek, T. (1994). Örgütlerde Kariyer Danışmanlığı Hizmetleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, Cilt: 2, ss. 71-85.
- Dündar, G. (2008). Kariyer Geliştirme. *İnsan Kaynakları Yönetimi*. 3. Baskı. Beta Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, N. (2003). *Kariyer Geliştirme Kuram ve Uygulama*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Erdoğan, N. (2004). Career Orientations of Salaried Professionals: The Case of Turkey. *Career Development International*, Volume: 9, Issue: 2, pp. 153-175.
- Leea, S. H. – Wong, P. K. (2004). An Exploratory Study of Technopreneurial Intentions: A Career Anchor Perspective. *Journal of Business Venturing*, Volume: 19, pp. 7-28.
- Özdemir, Y. – Mazgal, S. (2012). Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Sayı: 7, Cilt: 1, ss. 87-102.
- Özler, E. D. (2013). Performans Değerleme ve Kariyer Yönetimi. *İnsan Kaynakları Yönetimi*. (Ed: R. Geylan – H. Z. Tonus). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Eskişehir.
- Sample Size Calculator (2015). <http://www.surveysystem.com/sscalc.htm> (Erişim Tarihi: 01.03.2015)
- Schein, E. H. (1980). *Organizational Psychology*. Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
- Schein, E. H. (2007). Career Anchors Revisited: Implications For Career Development In the 21st Century. *NHRD Journal*, Volume: 1, Issue: 4, pp. 27-33.
- Seçer, B. – Çınar, E. (2011). Bireycilik ve Yeni Kariyer Yönelimleri. *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 18, Sayı: 2, ss. 49-62.
- Şirin, E. F. – Erdoğan, M. – Mülazımoğlu, O. (2010). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Sistemine İlişkin Görüşleri. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Sayı: 8, Cilt: 2, ss. 57-68.
- Türk Dil Kurumu (2015). <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=comgts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54819b5c16b170.14753547> (Erişim tarihi: 01.12.2014)
- Türkay, O. – Eryılmaz, B. (2010). Kariyer Değerleri ve Kariyer Yolu Tercihleri İlişkisi: Türk Turizm Sektöründen Örnekler. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 24, Cilt: Bahar, ss. 179-199.
- Ünal, B. – Gizir, S. (2014). Öğretim Elemanlarının Baskın Kariyer Çapalarının İncelenmesi: Mersin Üniversitesi Örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Sayı: 14, Cilt: 5, ss. 1743-1765.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET BAĞIMLILIKLARI İLE İYİLİK HALLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Harun ÇİĞDEM¹, Gökhan YARAR²

Özet

Son yıllarda, İnternet kullanımı herkesin özellikle de ergenlerin ve gençlerin yaşamını etkilemiştir. İnternet bağımlılığı özellikle üniversite öğrencileri arasında önemli bir problem olarak görülmektedir. Bu çalışmada bir meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin İnternet bağımlılıkları ile iyilik halleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya Meslek Yüksekokulunun çeşitli bölümlerinde okuyan yaşları 17 ile 21 arasında değişen 731 öğrenci katılmıştır. Veri toplamak amacıyla "İnternet Bağımlılığı Ölçeği" ve "İyilik Hali Değerlendirme Formu" kullanılmıştır. Verilerin analizinde farklılıkları araştırırken tek yönlü varyans analizi ve değişkenler arası ilişki incelenirken korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; meslek yüksekokulu öğrencilerinin İnternet bağımlılık düzeylerinin kendilerini çeşitli açılardan kötü bulan öğrencilerin lehine anlamlı derecede farklılık gösterdiği bulunmuştur. Eğer öğrencilerin genel olarak iyilik halleri geliştirilirse, İnternet bağımlılık düzeylerinde azalış görülebileceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: İnternet bağımlılığı, kendine güven, mesleki eğitim, meslek yüksekokulu.

INVESTIGATION RELATIONSHIP BETWEEN VOCATIONAL COLLEGE STUDENTS' INTERNET ADDICTION AND WELL-BEING

Abstract

The using of Internet affected everyone's life, specifically, adolescents and young adults, in recent years. Internet addiction appears as an important potential problem among university students. The current study investigated the relationship between Internet addiction and well-being among a vocational college students. Participants were 731 students attending different departments at a vocational college, their age ranges between 17-21 . The "Internet Addiction Scale" and "Assessment Form of Well-Being" were used to collect the data. One-way ANOVA were conducted to examine the differences; and correlation analyses was used to examine the relationships between variables. According to findings students whose well-beings are less were more Internet addicted compared to students whose well-beings are good and very good. Negative correlation was found between the level of Internet addiction subscales and well-beings of the students. We can say that enhancing well-being levels of students may also decrease Internet addiction levels of the students

Keywords: Internet addiction, self-esteem, vocational education, post-secondary school.

¹ Dr., Kara Kuvvetleri Astsubay Meslek Yüksekokulu Komutanlığı, hcigdem@gmail.com

² Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, gokyar1314@hotmail.com

Giriş

İnternet, bireylerin istedikleri bilgiye ulaşmalarını kolaylaştırması ve bireyler arası iletişimi hızlandırması gibi özelliklerinden dolayı herkes tarafından, özellikle üniversite öğrencileri tarafından sıklıkla kullanılan vazgeçilmez bir teknoloji durumuna gelmiştir. 21'inci yüzyılın en güçlü ortamlarından biri olarak görülen İnternet daha çok bilgi kaynağı, problem çözme, öz-yönelimli öğrenme aracı olarak görülmektedir. Ancak İnternet, amacı dışında kontrolsüz ve bilinçsiz kullanıldığında kişisel gelişimi olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Gün geçtikçe artan ve gençler arasında hızla büyüyen bir problem olarak görülen aşırı – çok fazla, saplantılı, kontrolsüz ve zararlı İnternet kullanımı İnternet Bağımlılığı (İB) olarak tanımlanmaktadır (Young, 1996, 1998; Dalbudak vd., 2013). Bireylerin İnternet kullanımını kontrol edememeleri ve internette çok fazla zaman harcamaları yaşamlarında diğer özelliklerini faaliyetlerini ihmal etmelerine ve bazı olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır (Gunuc ve Kayri, 2010; Huang, 2010; Young, 1996, 1998).

Gençlerin İnternet bağımlılıklarını araştıran çalışmalar incelendiğinde, İnternet bağımlılığı oranları Asya'da %2.4 ile %37.9 arasında değişirken, Avrupa'da %3.1 ile %18.3 arasında değişmektedir (Durkee vd. 2012). Türkiye'de üniversite öğrencileri ile yapılan İB araştırmalarında ise %12.3 (Kayri ve Günüş, 2009), %9.7 (Canan, Ataoglu, Ozcetin, ve İcmeli, 2012), %7.2 (Dalbudak vd., 2013;) ve son olarak %7.2-10 (Dalbudak ve Evren, 2014; Şenormancı vd., 2014) oranında İnternet bağımlılığı bulunmuştur. Sonuçlarda görülen bu farklılıkların sebebi ise, kullanılan farklı yöntemlerden, örneklemin özelliklerinden ya da kullanılan ölçekten kaynaklanmış olabilir.

İnternet bağımlılığı, son yıllarda sosyoloji, psikoloji ve iletişim başta olmak üzere farklı disiplinlerden araştırmacıların dikkatini çeken önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre interneti kullanma miktarının önemli bir oranda artmasıyla birlikte İnternet bağımlılığı toplumda daha sık görülür hale gelmekte özellikle de dünyanın her yerindeki gençler için önemli bir sağlık problemi olarak görülmektedir. Bu nedenle, gençlerde İnternet bağımlılığına sebep olan faktörlerin belirlenmesi yararlı olacaktır. Alanyazında üniversite öğrencileri ve yetişkinlerin İnternet bağımlılığını araştıran birçok çalışma bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar (Patchin ve Hinduja, 2006; Slonja ve Smith, 2008) ergenlerin cep telefonunu, bilgisayarları, interneti, cep bilgisayarlarını içeren bilişim ve iletişim teknolojilerini yoğun biçimde kullandığını göstermektedir. İnternet, 21. yüzyılın en güçlü ortamlarından biri olarak öncelikle üniversite öğrencilerinin (ergen ya da genç de diyebiliriz) sosyal iletişimini değiştirmiştir (Greydanus ve Greydanus, 2012).

Pek çok değişken İnternet bağımlılığını etkilemekte olup, İnternet bağımlılığı da insanların yaşamlarına tesir etmektedir. İnternet bağımlılığı, özellikle gençler arasında nörolojik komplikasyonlara, psikolojik sıkıntılara, toplumsal sorunlara, ve sağlık problemlerine neden olabilmektedir (Young, 1998; Zhou et al., 2011). Son yıllarda yapılan araştırmalar analiz edildiğinde araştırmaların %75'i İnternet bağımlılığı ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, %57'si İnternet bağımlılığı ile kaygı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır (Carli vd. 2013). İnternet bağımlılığının, gençlerin depresif belirtilerini artırdığı saptanmıştır (Cheung ve Wong, 2011; Park, 2009). İnternet bağımlılığı ile sosyal izolasyon (Douglas vd., 2008), düşük sosyal özyeterlik (İskender ve Akin, 2010) ve yalnızlık (Bozoglan, Demirer, ve Sahin, 2013) arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Kişiler arası ilişkilerde problem yaşayan (ilişkileri kötü olan) gençlerin İnternet bağımlılığına daha yatkın olabileceği belirtilmiştir (Milani, Osualdella, ve Di Blasio, 2009).

Li, Garland ve Howard (2014) yaptıkları araştırmada İnternet bağımlılarının ailelerinden memnun olmadıklarını bulmuşlardır. Benzer bir şekilde Lam, Peng, Mai ve Jing (2009), yaptıkları araştırmada İnternet bağımlısı öğrencilerin aileleri ile mutsuz olduklarını ve son zamanlarda stresli olaylar yaşadıklarını belirlemişlerdir. Wang vd. (2011), yaptıkları çalışmada İnternet bağımlılarının çalışırken stres yaşadıklarını, öğretmenleri ve arkadaşları ile kötü ilişkileri olduğunu ve aile ilişkilerinde çatışmalar yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Aile ilişkileri ile ilgili olarak Gunuc ve Dogan ise (2013), anneleriyle fazla vakit geçiren gençlerin, algıladıkları sosyal desteklerinin yüksek olduğunu ve İnternet bağımlılık oranlarının düşük olduğunu bulmuşlardır.

İnternet bağımlılığı, kişilerin uyku düzenlerini bozmakta (Choi vd., 2009), çalışma verimliliğini etkilemekte (Cheung ve Wong, 2011; Choi vd., 2009; Huang ve Leung, 2009; Lin ve Tsai, 2002; Young, 1998), İnternet bağımlılığı kişilerin günlük olağan işlerine ve sosyal ilişkilerine zarar vermektedir (Young, 1996, 1998). Choi ve ark. (2009) yaptıkları araştırmada İnternet bağımlısı öğrencilerin gündüzleri aşırı uyku halinde olduklarını ve uyku düzensizliği yaşadıklarını bulmuşlardır. İnternet bağımlılığının, ergenlerin akademik başarılarını ve uyku düzenlerini etkilediği birçok çalışma tarafından tespit edilmiştir. (Cheung ve Wong, 2011; Choi vd., 2009; Huang ve Leung, 2009; Lin ve Tsai, 2002; Young, 1998). Gençler üzerinde yapılan bir çalışmada sohbet, oyun gibi bağımlılık yapan sitelerin filtrelenmesi yani erişiminin engellenmesi durumunda, İnternet kullanıcılarının, interneti bilgi ve haber amaçlı kullanmaya yöneldikleri ve kullanım sürelerinin azaldığı gözlemlenmiştir (Günüş ve Kayri, 2008).

Alanyazına göre genç İnternet bağımlıların çoğu erkektir (Stavropoulos, Alexandraki, ve Motti-Stefanidi, 2013). Birçok araştırmada cinsiyet, İnternet kullanım zamanı, depresyon, tutum gibi nedenler İnternet bağımlılığının yordayıcıları olarak bulunmuştur (Şenormancı vd., 2014). Bazı araştırmacılara göre İnternet bağımlılığın başlıca nedenleri arasında kendini beğenme düzeyinin düşük olması da gelmektedir (Aydın ve Sari, 2011; Caplan, 2003). Akın (2012), İnternet bağımlılığı ile mutluluk arasında da bir bağlantı olduğunu belirtmiştir. Birçok çalışma İnternet bağımlılığının düşük psikolojik iyilik hali ile ilişkili olduğunu bulmuştur (Chou, Condran, ve Belland, 2005; Widyanto ve Griffiths, 2006). Ancak bu konuda araştırmacılar arasında herhangi bir fikir birliği sağlanamamıştır (Muusses, Finkenauer, Kerkhof, ve Billedo, 2014). Bazı araştırmacılar İnternet bağımlılığının düşük iyilik haline sebep olduğunu belirtirken (Moody, 2001), bazıları düşük iyilik halinin İnternet bağımlılığının artmasına sebep olduğunu belirtmektedirler (LaRose, Lin, ve Eastin, 2003). Caplan (2003) kişisel iyilik halinin İnternet bağımlılığını etkilediğini belirtirken, özgüveni düşük olan bireylerin, interneti kendilerini daha rahat ifade etme imkânı sunan bir araç olarak görebileceklerini belirtmiştir.

Psikolojik iyilik hali, kişinin yaşam kalitesini ya da yaşamdan doyumunu değerlendirdiği kişisel iyiliği olarak görülmektedir. Genel olarak mutluluk, depresyon, stres, yalnızlık ve kendini beğenme psikolojik iyilik halinin belirleyicileridir (Augner ve Hacker, 2011; Crocker, Luhtanen, Blaine, ve Broadnax, 1994; Kang, 2007). Bu çalışma, İnternet bağımlılığı ile meslek yüksekokulu öğrencilerinin çeşitli yönlerden iyilik halleri ile olan ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

İnternet bağımlılığını yordayan değişkenleri saptamaya yönelik araştırmaların sayısı son yıllarda artış göstermesine rağmen, özellikle İnternet bağımlılığı ile bireylerin kişisel iyilik halleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sayısı yeterli değildir. Bu bağlamda kullanımı gittikçe artan ve hayatın vazgeçilmez bir parçası olan internetin, aşırı kullanılması sonucu ortaya çıkan İnternet bağımlılığı ile bireylerin iyilik halleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca araştırmaların büyük bir çoğunluğu ergenler ile üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır.

Bu araştırmada bir meslek yüksekokulunda yatılı öğrenim gören öğrencilerin kişisel iyilik halleri (fiziksel açıdan, ekonomik açıdan, mutluluk açısından, ruhsal açıdan, genel olarak yaşam açısından ve gelecekte beklenen açısından) ile İnternet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmanın katılımcılarını, yatılı bir meslek yüksekokulunda 2013–2014 öğretim yılında öğrenim gören seçkisiz olarak belirlenmiş 731 öğrenci oluşturmaktadır. Katılanların yaş aralığı 17–21, yaş ortalaması 19.24±1.24'dir. Katılımcılara ait diğer demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Demografik Bilginin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişken	N	%	Değişken	N	%
Sınıf			Mezun Olduğu Lise Türü		
1	363	49,7	Genel Lise	223	30.5
2	368	50,3	Meslek Lisesi	508	69.5
Bölüm			Gelir Durumu		
Bilgisayar	56	7.7	Düşük	121	16.6
Elektronik	298	40.8	Orta	460	62.9
Otomotiv	217	29.7	İyi	134	18.3
İşletme	160	21.9	Çok iyi	16	2.2
Facebook Sahipliği			Twitter Sahipliği		
Evet	479	65.5	Evet	158	21.6
Hayır	252	34.5	Hayır	573	78.4

Katılımcıların kişisel olarak iyilik hallerini değerlendirdikleri özellikleri, fiziksel açıdan memnuniyet, ekonomik açıdan memnuniyet, ruhsal açıdan memnuniyet, mutluluk açısından memnuniyet, genel olarak yaşamdan memnuniyet ve gelecek beklentileri olmak üzere altı kategoride incelenmiştir. Katılımcıların kişisel değerlendirmelerine ilişkin istatistiksel bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların İyilik Hallerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişken	Çok Kötü 1		Kötü 2		İyi 3		Çok iyi 4		Ortalama
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Fiziksel Açıdan	11	1.5	35	4.8	394	53.9	291	39.8	3.32
Ekonomik Açıdan	28	3.8	90	12.3	506	69.2	107	14.6	2.95
Ruhsal Açıdan	20	2.7	37	5.1	368	50.3	306	41.9	3.31
Mutluluk Açısından	17	2.3	60	8.2	375	51.3	279	38.2	3.25
Genel olarak yaşamdan memnuniyet	14	1.9	26	3.6	448	61.3	243	33.2	3.26
Gelecekte beklenen	7	1.0	9	1.2	263	36.0	452	61.8	3.59
Ölçek Toplam									19.67

Verilerin Toplanması

Katılımcıların İnternet Bağımlılık durumlarını belirlemek amacıyla Günüş ve Kayri (2010) tarafından geliştirilen "İnternet Bağımlılık Ölçeği" kullanılmıştır. Öğrencilerin kendilerini kişisel olarak değerlendirmeleri için araştırmacı tarafından "Yaşam Doyumu Değerlendirme Formu" ve "Kişisel Bilgi Formu"nu da içeren veri toplama aracı katılımcılara meslek yüksekokulu ders yönetim sistemi üzerinden çevrimiçi olarak sunulmuştur. 731 öğrenciden elde edilen formlar değerlendirmeye alınmıştır.

İnternet Bağımlılığı Ölçeği Likert tipinde bir ölçek olup 35 maddeden oluşmaktadır. Likert tipindeki derecelenmeler; "Tamamen Katılıyorum (5)", "Katılıyorum (4)", "Kararsızım (3)", "Katılmıyorum (2)", "Kesinlikle Katılmıyorum (1)" şeklindedir. Madde puanları 1'den 5'e doğru arttıkça bağımlılık düzeyi de artmaktadır. Ölçeğin özgün halinin güvenilirlik katsayıları ile bu çalışmada elde edilen güvenilirlik katsayıları karşılaştırmalı olarak Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. İnternet Bağımlılığı Ölçeğinin Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları

Alt Boyutlar	Madde Sayısı	Günüç ve Kayri (2010)	Bu Çalışma
Yoksunluk	11	.877	.905
Kontrol Güçlüğü	10	.855	.942
İşlevsellikte Bozulma	7	.827	.948
Sosyal İzolasyon	7	.791	.926
TOPLAM	35	.944	.968

Tablo 3'te sunulduğu gibi İnternet bağımlılık ölçeğinin hem alt faktörlerin hem de ölçeğin genelinin Cronbach Alfa (α) güvenilirlik katsayıları Fraenkl ve Wallen'in (2006) önerdiği güvenilirlik sınırı olan .70'in üzerindedir.

Kendini değerlendirme formu ise araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcıların kendilerini fiziksel açıdan, ekonomik açıdan, yaşamdan aldıkları mutluluk açısından, ruhsal açıdan, genel olarak yaşamlarından ve gelecek beklentileri açısından değerlendirmelerini sağlayan bir formdur. Formun derecelenmeleri "Çok Kötü", "Kötü", "İyi" ve "Çok iyi" şeklindedir. Altı maddeden oluşan Kendini değerlendirme formunun Cronbach Alfa (α) güvenilirlik katsayısı .80 bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Öğrencilerin İnternet bağımlılık düzeylerinin iyilik hallerine göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. İyilik hali değerlendirme formundan elde edilen veriler (Tablo 2) incelendiğinde "Çok Kötü" seçeneğinin frekansının düşük olduğu belirlenmiş ve "Kötü" seçeneği ile birleştirilerek kullanılmıştır. Yapılan tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

Genel iyilik hali değerlendirme puanı ile İnternet bağımlılığı alt boyutlarının puanları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Bulgular

Katılımcıların İnternet Bağımlılık Puanları

İnternet bağımlılık ölçeğinden elde edilen toplam puanlara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4'te sunulmuştur. Analiz edildiğinde, ortalama puan 60.27 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Ölçeği Puanları

Boyut	N	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
Yoksunluk	731	11,00	55,00	23,61	9,49
Kontrol güçlüğü	731	10,00	50,00	16,05	7,73
İşlevsellikte Bozulma	731	7,00	35,00	10,22	5,26
Sosyal İzolasyon	731	7,00	35,00	10,38	5,18
İnternet Bağımlılığı	731	35,00	175,00	60,27	24,47

Tablo 4'e göre araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin % 10,4'ünün (n=76) diğer katılımcılara göre yüksek düzeyde (İB> Ortalama + Standart Sapma) İnternet bağımlısı olduğu ortaya çıkmıştır

Katılımcıların Fiziksel İyilik Halleri ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişki

Katılımcıların fiziksel olarak kendilerini değerlendirmeleri ile İnternet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Fiziksel İyilik Hallerine Göre İnternet Bağımlılık Durumları

Faktör		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Yoksunluk	Gruplar Arası	690,570		345,285			
	Gruplar İçi	65096,870		89,419	3,861	,021	Kotu>Çok iyi
	Toplam	65787,439					
Kontrol güçlüğü	Gruplar Arası	1098,290		549,145			
	Gruplar İçi	42560,629		58,462	9,393	,000	Kötü>iyi Kötü>Çok iyi
	Toplam	43658,919					
İşlevsellikte Bozulma	Gruplar Arası	276,315		138,158			
	Gruplar İçi	19976,533	2	27,440	5,035	,007	Kötü>iyi Kötü>Çok iyi
	Toplam	20252,848	728				
Sosyal İzolasyon	Gruplar Arası	271,419		135,710			
	Gruplar İçi	19369,095		26,606	5,101	,006	Kötü>iyi Kötü>Çok iyi
	Toplam	19640,514	730				
İnternet Bağımlılığı	Gruplar Arası	8228,069		4114,034			
	Gruplar İçi	428898,112		589,146	6,983	,001	Kötü>iyi Kötü>Çok iyi
	Toplam	437126,181					

Meslek yüksekokulu öğrencilerinden kendilerini fiziksel olarak kötü bulan öğrencilerin İnternet bağımlılık düzeylerinin kendilerini fiziksel olarak iyi ve çok iyi bulan öğrencilere göre daha fazla olduğu söylenebilir.

Katılımcıların Ekonomik İyilik Hali ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişki

Tablo 6'da katılımcıların ekonomik durumlarını değerlendirmeleri ile İnternet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Ekonomik İyilik Hallerine Göre İnternet Bağımlılık Durumları

Faktör		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Yoksunluk	Gruplar Arası	294,809		147,405			
	Gruplar İçi	65492,630		89,962	1,639	,195	
	Toplam	65787,439					
Kontrol güçlüğü	Gruplar Arası	325,423	2	162,712			
	Gruplar İçi	43333,496	728	59,524	2,734	,066	
	Toplam	43658,919	730				
İşlevsellikte Bozulma	Gruplar Arası	161,895		80,947			
	Gruplar İçi	20090,953		27,597	2,933	,054	

	Toplam	20252,848				
Sosyal İzolasyon	Gruplar Arası	175,152		87,576		
	Gruplar İçi	19465,362		26,738	3,275	,038 Kötü>İyi
	Toplam	19640,514				
İnternet Bağımlılığı	Gruplar Arası	3702,870		1851,435		
	Gruplar İçi	433423,311		595,362	3,110	,045 Kötü>İyi
	Toplam	437126,181				

Meslek yüksekokulu öğrencilerinden kendilerini ekonomik olarak kötü bulan öğrencilerin İnternet bağımlılık düzeylerinin sosyal izolasyonlarının ve toplam İnternet bağımlılıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Katılımcıların Ruhsal İyilik Hali ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişki

Katılımcıların kendilerini ruhsal açıdan değerlendirmeleri ile İnternet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların Ruhsal İyilik Hallerine Göre İnternet Bağımlılık Durumları

Faktör		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Yoksunluk	Gruplar Arası	2230,974		1115,487			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	63556,465		87,303	12,777	,000	Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi
	Toplam	65787,439					
Kontrol güçlüğü	Gruplar Arası	1130,527		565,264			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	42528,392		58,418	9,676	,000	Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi
	Toplam	43658,919					
İşlevsellikte Bozulma	Gruplar Arası	370,053		185,026			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	19882,795	2	27,312	6,775	,001	Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi
	Toplam	20252,848	730				
Sosyal İzolasyon	Gruplar Arası	398,810		199,405			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	19241,704		26,431	7,544	,001	Kötü>Çok İyi
	Toplam	19640,514					
İnternet Bağımlılığı	Gruplar Arası	14380,666		7190,333			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	422745,515		580,694	12,382	,000	Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi
	Toplam	437126,181					

Ruhsal açıdan kendini kötü bulan meslek yüksekokulu öğrencilerinin İnternet bağımlılık düzeylerinin iyi ve çok iyi bulan öğrencilerin İnternet bağımlılık düzeylerine göre oldukça fazladır. Ruhsal açıdan kendini iyi bulan öğrencilerin yoksunluk, kontrol güçlüğü ve genel İnternet bağımlılığı düzeylerinin çok iyi bulan öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Katılımcıların Mutluluk İyilik Halleri ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişki

Katılımcıların kendilerini mutluluk açısından değerlendirmeleri ile İnternet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Katılımcıların Mutluluk İyilik Hallerine Göre İnternet Bağımlılık Durumları

Faktör		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Yoksunluk	Gruplar Arası	1268,513		634,256			Kötü>Çok İyi
	Gruplar İçi	64518,927		88,625	7,157	,001	İyi>Çok İyi
	Toplam	65787,439					
Kontrol güçlüğü	Gruplar Arası	986,571	2	493,286			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	42672,348	728	58,616	8,416	,000	Kötü>Çok İyi
	Toplam	43658,919	730				
İşlevsellikte Bozulma	Gruplar Arası	530,519		265,260			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	19722,329		27,091	9,791	,000	Kötü>Çok İyi

	Toplam	20252,848			
Sosyal İzolasyon	Gruplar Arası	615,991		307,996	
	Gruplar İçi	19024,523		26,133	11,786 ,000
	Toplam	19640,514			Kötü>İyi Kötü>Çok İyi
İnternet Bağımlılığı	Gruplar Arası	12927,510		6463,755	
	Gruplar İçi	424198,671		582,690	11,093 ,000
	Toplam	437126,181			Kötü>İyi Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi

Kendisini mutsuz hisseden katılımcıların İnternet bağımlılığı düzeylerinin, kendini mutlu hisseden katılımcılara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların Genel Olarak Yaşamları Açısından İyilik Halleri ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişki

Tablo 9'da katılımcıların genel olarak yaşamlarını değerlendirmeleri ile İnternet bağımlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Genel Olarak Yaşamları Açısından İyilik Hallerine Göre İnternet Bağımlılık Durumları

Faktör		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p.	Anlamlı Fark
Yoksunluk	Gruplar Arası	1431,038		715,519			
	Gruplar İçi	64356,401		88,402	8,094	,000	Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi
	Toplam	65787,439					
Kontrol güçlüğü	Gruplar Arası	1229,282		614,641			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	42429,638		58,282	10,546	,000	Kötü>Çok İyi
	Toplam	43658,919					
İşlevsellikte Bozulma	Gruplar Arası	854,463		427,232			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	19398,385	2	26,646	16,034	,000	Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi
	Toplam	20252,848	730				
Sosyal İzolasyon	Gruplar Arası	750,676		375,338			
	Gruplar İçi	18889,839		25,948	14,465	,000	Kötü>İyi Kötü>Çok İyi
	Toplam	19640,514					
İnternet Bağımlılığı	Gruplar Arası	16702,817		8351,409			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	420423,363		577,505	14,461	,000	Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi
	Toplam	437126,181					

Genel olarak yaşamından memnun olmayan öğrencilerin İnternet bağımlılık düzeyleri daha yüksektir.

Katılımcıların Gelecek Beklenti İyilik Halleri ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişki

Tablo 10'da katılımcıların kendilerini gelecek beklentisi açısından değerlendirmeleri ile İnternet bağımlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Gelecek Beklenti İyilik Hallerine Göre İnternet Bağımlılık Durumları

Faktör		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Yoksunluk	Gruplar Arası	1375,900		687,950			
	Gruplar İçi	64411,539		88,477	7,775	,000	Kötü> İyi Kötü>Çok İyi
	Toplam	65787,439					
Kontrol güçlüğü	Gruplar Arası	2103,220		1051,610			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	41555,699		57,082	18,423	,000	Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi
	Toplam	43658,919					
İşlevsellikte Bozulma	Gruplar Arası	1011,321	2	505,661			Kötü>İyi
	Gruplar İçi	19241,527	728	26,431	19,132	,000	Kötü>Çok İyi İyi>Çok İyi
	Toplam	20252,848	730				
Sosyal İzolasyon	Gruplar Arası	744,690		372,345			
	Gruplar İçi	18895,824		25,956	14,345	,000	Kötü>İyi Kötü>Çok İyi
	Toplam	19640,514					
İnternet Bağımlılığı	Gruplar Arası	19884,440		9942,220	17,347	,000	Kötü>İyi

Gruplar İçi	417241,741	573,134	Kötü>Çok İyi
Toplam	437126,181		

Meslek yüksekokulu öğrencilerinden gelecek beklentisi kötü olan öğrencilerin İnternet bağımlılıkları daha fazladır.

Katılımcıların Genel Yaşam İyilik Halleri ile İnternet Bağımlılık Puanları Arasındaki Korelasyon

Tablo 9'da katılımcıların genel yaşam değerlendirmeleri ile İnternet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan Pearson Momentum korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9. Genel Yaşam Değerlendirmesi ile İnternet Bağımlılık Puanları Arasındaki Korelasyon

	Yoksunluk	Kontrol Güçlüğü	İşlevsel Bozukluk	Sosyal İzolasyon	İnternet Bağımlılığı
Genel Yaşam Değerlendirme	-,178**	-,216**	-,218**	-,203**	-,227**

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Meslek yüksekokulu öğrencilerin genel yaşam değerlendirme puanları ile İnternet bağımlılık puanları arasında ters yönde (negatif) anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Sonuçlar

Bu çalışmada, bir meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin İnternet bağımlılık düzeylerinin çeşitli yönlerden iyilik hallerine göre nasıl değiştiği incelenmiştir. Öğrencilerin İnternet bağımlılık puanlarının ortalaması düşük bulunmuştur. Temel olarak öğrencilerin iyilik halleri ile İnternet bağımlılıkları arasında ters yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Kendini her açıdan kötü hisseden öğrencilerin İnternet bağımlılıkları, iyi ve çok iyi hisseden öğrencilere göre daha fazladır. Bu bulguya paralel olarak Aydın ve Sari (2011) ve Caplan (2003) İnternet bağımlılığının, kendini beğenme düzeyi düşük olanlarda daha fazla olduğunu bulmuştur.

Öncelikle araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin İnternet bağımlılık düzeylerinin, fiziksel iyilik hallerine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Kendini fiziksel açıdan kötü hisseden öğrencilerin İnternet bağımlılık düzeylerinin, iyi ve çok iyi hisseden öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Elde edilen bu bulgu Akın (2012)'ın bireylerin fiziksel özsaygıları ile İnternet bağımlılıkları arasında negatif ilişki olduğu bulgusuyla örtüşmektedir.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin İnternet bağımlılık düzeyleri, öğrencilerin kendilerini ekonomik olarak değerlendirmelerine göre incelendiğinde, sosyal izolasyon boyutu ve toplam İnternet bağımlılığı boyutlarında kendisini ekonomik olarak kötü hisseden öğrenciler ile kendisini ekonomik olarak iyi hisseden öğrenciler arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir. Ekonomik düzey açısından bakıldığında, bu değişkene ilişkin çok fazla bilginin bulunmadığı görülmektedir. Jackson ve arkadaşları (2003), gelir düzeyinin İnternet kullanımı ile önceleri bağlantılı olduğunu, fakat yıllar içindeki yaygınlaştırma politikaları ile bu durumun ortadan kalktığını belirtmektedir.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin İnternet bağımlılık düzeyleri, öğrencilerin kendilerini ruhsal, kişisel mutluluk ve genel yaşam doyumuna göre incelenmiştir. Kendisini her üç yönden de kötü hisseden öğrencilerin İnternet bağımlılık puanlarının, kendisini her üç yönden iyi ve çok iyi hisseden öğrencilerinkinden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca kendisini her üç yönden iyi hisseden öğrencilerin İnternet bağımlılık puanlarının, kendisini ruhsal, mutluluk ve genel yaşam doyumuna açılarından çok iyi hisseden öğrencilerinkinden anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgulara paralel olarak Young (1996); günlük yaşamda kişilerarası ilişkilerden alınan doyum derecesi ile İnternet bağımlılığı arasında negatif bir ilişki, Akın (2012) insanların kişisel mutlulukları ile İnternet bağımlılıkları arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. İnternet bağımlısı öğrencilerin, yaşamlarında daha az mutlu oldukları söylenebilir.

İnternet bağımlılık düzeyleri, öğrencilerin gelecekte beklenen durumlarına göre de farklılaşmaktadır. Gelecekte beklenen kötü olan öğrencilerin İnternet bağımlılık puanlarının, gelecekte beklenen iyi ve çok iyi olan öğrencilerin İnternet bağımlılık puanlarına göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sonuç olarak öğrencilerin genel olarak yaşam değerlendirmeleri ile İnternet bağımlılık boyutları arasında ters yönlü anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Öğrenciler yaşamlarında herhangi bir konuda kötü hissettikçe daha fazla internete bağımlı olmaktadır. Eğer öğrencilerin genel olarak iyilik halleri geliştirilirse, İnternet bağımlılık düzeylerinde azalış görülebileceği söylenebilir.

Konu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışındaki araştırmaların sınırlı sayıda olduğu düşünülürse, yeni araştırmaların daha geniş ve farklı örneklerde tekrar edilmesinin, cinsiyet değişkeninin, yaş faktörünün, bölümler arası farkın dikkate alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akın, A. (2012). The relationships between Internet addiction, subjective vitality, and subjective happiness. *Cyberpsychology Behavior And Social Networking*, 15, 404 – 410.
- Augner, C., & Hacker, G. W. (2011). Associations between problematic mobile phone use and psychological parameters in young adults. *International Journal of Public Health* 1–5.
- Aydin, B., ve Sari, V. S. (2011). Internet addiction among adolescents: the role of self-esteem. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 3500–3505.
- Bozoglan, B., Demirer, V., ve Sahin, I. (2013). Loneliness, self-esteem, and life satisfaction as predictors of Internet addiction: A cross-sectional study among Turkish university students. *Scandinavian Journal of Psychology*, 54, 313–319.
- Canan, F., Ataoglu, A., Ozcetin, A., ve Icmeli, C., 2012. The association between Internet addiction and dissociation among Turkish college students. *Comprehensive Psychiatry*, 53, 422–426.
- Caplan, S. (2003). Preference for online social interaction: a theory of problematic Internet use and psychosocial well-being. *Communication Research*, 30, 625–648.
- Carli, V., Durkee, T., Wasserman, D., Hadlaczky, G., Despalins, R., Kramarz, E., v.d., (2013). The association between pathological Internet use and comorbid psychopathology: a systematic review. *Psychopathology*, 46, 1–13.
- Cheung, L. M., ve Wong, W. S. (2011). The effects of insomnia and Internet addiction on depression in Hong Kong Chinese adolescents: An exploratory cross-sectional analysis. *Journal of Sleep Research*, 20, 311–317.
- Choi, K., Son, H., Park, M., Han, J., Kim, K., Lee, B., v.d. (2009). Internet overuse and excessive daytime sleepiness in adolescents. *Psychiatry Clinical Neurosciences*, 63 (4), 455–462.
- Chou, C., Condron, L., ve Belland, J. C. (2005). A review of the research on Internet addiction. *Educational Psychology Review*, 17, 363–388.
- Crocker, J., Luhtanen, R., Blaine, B., & Broadnax, S. (1994). Collective self-esteem and psychological well-being among White, Black, and Asian college students. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 503–513.
- Dalbudak, E., Evren, C., Aldemir, S., Coskun, K.S., Ugurlu, H., ve Yildirim, F.G., (2013). Relationship of Internet addiction severity with depression, anxiety, and alexithymia, temperament and character in university students. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16, 272–278.
- Dalbudak, E., ve Evren, C., (2014). The relationship of Internet addiction severity with Attention Deficit Hyperactivity Disorder symptoms in Turkish university students; impact of personality traits, depression and anxiety. *Comprehensive Psychiatry*, 55, 497-503.
- Douglas, A.C., Mills, J. E., Niang, M., Stepchenkova, S., Byun, S., Ruffini, C., vd. (2008). Internet addiction: Meta-synthesis of qualitative research for the decade 1996–2006. *Computers in Human Behavior*, 24 (6), 3027–3044.
- Durkee, T., Kaess, M., Carli V., Parzer P., Wasserman C., Floderus B., vd. (2012). Prevalence of pathological Internet use among adolescents in Europe: demographic and social factors. *Addiction*, 107, 2210-22.
- Fraenkel, R.M., ve Wallen, N.E. (2006). *How to design and evaluate research in education. (6th Edition)*. New York: McGraw-Hill International Edition.
- Greydanus DE, Greydanus MM. (2012). Internet use, misuse, and addiction in adolescents: current issues and challenges. *Int J Adolesc Med Health*, 24, 283-9.
- Gunuc, S. ve Doğan, A. (2013). The relationships between Turkish adolescents' Internet addiction, their perceived social support and family activities. *Computers in Human Behavior*, 29, 2197–2207.
- Günüç, S. ve Kayri, M. (2008). *Sayısal uçurum ve internet bağımlılığı paradigmasının lojistik regresyon ile açıklanması*. II. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan bildiri (s. 924-937). Kuşadası, İzmir.
- Gunuc, S., ve Kayri, M. (2010). The profile of Internet dependency in Turkey and development of Internet addiction scale: Study of validity and reliability. *Hacettepe University Journal of Education*, 39, 220–232.
- Huang, C. (2010). Internet addiction: Stability and change. *European Journal of Psychology of Education*, 25, 345-361.
- Huang, H., ve Leung, L. (2009). Instant messaging addiction among teenagers in China: Shyness, alienation, and academic performance decrement. *CyberPsychology and Behavior*, 12, 675–679.

- Iskender, M., ve Akin, A. (2010). Social self-efficacy, academic locus of control, and Internet addiction. *Computers & Education*, 54, 1101–1106.
- Jackson LA, Alexander E, Biocca FA, Barbatsis G, Fitzgerald HE, ve Zhao Y (2003). Personality, cognitive style, demographic characteristics and Internet use-findings from the HomeNetToo project. *Swiss J Psychol*; 62, 79-90.
- Kang, S. (2007). Disembodiment in online social interaction: Impact of online chat on social support and psychosocial well-being. *CyberPsychology & Behavior*, 10, 475–477.
- Kayri, M., ve Gunuc,S., (2009). The adaptation of Internet addiction scale into Turkish: the study of validity and reliability. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 42,157–175.
- Lam, L. T., Peng, Z.-W., Mai, J.-C., ve Jing, J. (2009). Factors associated with Internet addiction among adolescents. *CyberPsychology and Behavior*, 12(5), 551–555.
- LaRose, R., Lin, C. A., ve Eastin, M. S. (2003). Unregulated Internet usage: Addiction, habit, or deficient self-regulation? *Media Psychology*, 5, 225–253.
- Li, W. , Garland, E.L., ve Howard, M. (2014). Family factors in Internet addiction among Chinese youth: A review of English- and Chinese-language studies. *Computers in Human Behavior*, 31, 393-411.
- Lin, S. S. J., ve Tsai, C.-C. (2002). Sensation seeking and Internet dependence of Taiwanese high school adolescents. *Computers in Human Behavior*, 18, 411–426.
- Milani, L., Osualdella, D., ve Di Blasio, P. (2009). Quality of interpersonal relationships and problematic Internet use in adolescence. *Cyberpsychology & Behavior*, 12 (6), 681–684.
- Moody, E. J. (2001). Internet use and its relationship to loneliness. *CyberPsychology & Behavior*, 4, 393–401.
- Muusses, L.D., Finkenauer, C., Kerkhof, P., ve Billedo, C.J. (2014). A longitudinal study of the association between Compulsive Internet use and wellbeing. *Computers in Human Behavior*, 36, 21-28.
- Park, S. (2009). The association between Internet use and depressive symptoms among South Korean adolescents. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 14, 230–238.
- Patchin, J. W., ve Hinduja ,S. (2006) Bullies move beyond the schoolyard : A pre-liminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice* , 4 (2) ,148-169
- Slonje ,R . ve Smith ,P.K . (2008) Cyberbullying : Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology* 49 ,147-154 .
- Stavropoulos, V., Alexandraki, K., ve Motti-Stefanidi, F. (2013). Recognizing Internet addiction: Prevalence and relationship to academic achievement in adolescents enrolled in urban and rural Greek high schools. *Journal of Adolescence*, 36, 565–576.
- Şenormancı, Ö, Saraçlı Ö, Atasoy, N., Şenormancı G., Kaktürk, F. ve Atik, L. (2014). Relationship of Internet addiction with cognitive style, personality, and depression in university students. *Comprehensive Psychiatry* 55, 1385-1390.
- Wang, H., Zhou, X., Lu, C., Wu, J., Deng, X., ve Hong, L. (2011). Problematic Internet use in high school students in Guangdong Province. China. *PLoS ONE*, 6 (5).
- Widyanto, L., ve Griffiths, M. (2006). “Internet addiction”: A critical review. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 4, 31–51.
- Young, K. S. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 3, 237-244.
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychol & Behavior*, 1, 237-244.
- Zhou, Y., Lin, F. C., Du, Y. S., Qin, L. D., Zhao, Z. M., Xu, J. R., vd. (2011). Gray matter abnormalities in Internet addiction: A voxel-based morphometry study. *European Journal of Radiology*, 79, 92–95.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ZAMAN YÖNETİMİ BECERİLERİ: PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Serkan ÖZDEMİR¹, Emine UTKUN², Erkan YEŞİL³

ÖZET

Bu çalışmada öncelikle meslek yüksekokulu öğrencilerinin zaman yönetimi becerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin demografik özelliklerle olan farklılık ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın ana kütlesi, Pamukkale Üniversitesi bünyesinde bulunan meslek yüksekokullarında 2014-2015 eğitim döneminde kayıtlı bulunan 15.147 öğrencidir. Belirlenen ana kütleden hareketle hesaplanan %95 güven seviyesinde istatistiksel çıkarımlar yapmak için 375 örneğin yeterli olduğu belirlenmiş ve hazırlanan anket 379 öğrenciye uygulanmıştır. Verilerin toplanmasında Britton ve Tesser (1991) tarafından geliştirilen ve daha sonra Alay ve Koçak (2002) ve Başak vd. (2008) tarafından kullanılan Zaman Yönetimi Envanteri (ZYE) kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 15.0 for Windows bilgisayar programından faydalanılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde Descriptives ve One-Way ANOVA analiz yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin, zaman planlaması, zaman tutumları ve zaman harcatıcı faktörler yönünden ortalamanın altında kaldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin zaman yönetim becerilerinde cinsiyet, mezun olunan lise türü ve öğrenim görülen sınıf bakımından farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Zaman Yönetimi, Zaman Yönetimi Becerisi, Meslek Yüksekokulu Öğrencisi

TIME MANAGEMENT SKILLS of VOCATIONAL TRAINING SCHOOL STUDENTS: CASE of PAMUKKALE UNIVERSITY

ABSTRACT

In this study, it was aimed that to research the time management skills of vocational training school students. In addition, it was investigated the time management skills differences between the students according to demographic characteristics. The main mass of the research was 15.147 students of vocational training school who were registered for Pamukkale University in 2014-2015 period. According to main mass of research, it was analyzed that statistically for 95% confidence level, and it was seen 375 students were enough for study, so a questionnaire was applied for 379 students. It was used Time Management Inventory (TME) which was developed by Britton and Tesser (1991), and then used by Alay & Koçak (2002), and Başak et. al. (2008). The data obtained were analyzed by utilizing the SPSS 15.0 statistical package software. In this study, Descriptives ve One-Way ANOVA analyze techniques were used. At the end of the study, it was seen that the students were below the average in terms of time management, time attitudes and time-consuming factors. On the other hand, it was seen that there were differences between the students according to gender, graduated high school and class.

Keywords: Time management, skills of time management, students of vocational training school.

¹Yrd.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO, sozdemir15041976@gmail.com

²Yrd.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO, eutkun@pau.edu.tr

³Okutman, Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO, eyesil@pau.edu.tr

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu zamanı 'bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit' şeklinde tanımlanmıştır (www.tkd.gov.tr). Ayrıca zaman, yerine konması, geri döndürülmesi, yenilenmesi, depolanması, satın alınması mümkün olmayan bir kaynaktır. Yapılabilecek tek şey harcanmasıdır (Başak vd., 2008: 429). Günlük hayatlarında insanlar, yaşadıkları zamanın farkına varamamaktadır. Halbuki zamanı fark etmek, etkili ve verimli bir şekilde kullanabilmek ve yönetebilmek için ön şarttır (Yılmaz ve Aslan, 2002: 26).

Çağımızda zaman yetersizliği, hemen hemen bütün insanların ortak problemidir. Özellikle profesyonel çalışma hayatında insanlar, sınırlı zamanda birçok işi yapmak durumundadır. Belli bir sürenin sonunda yapılması gerekli işlerin bitirilememiş olması, insanları zamanı değerlendirme konusunda tekrar düşünmeye itmektir. Bu yüzden günümüzde zaman yönetimi konusu, kişisel gelişim konuları içinde liste başı olmaya devam etmektedir (Erdem vd. 2005: 167).

Zamanı iyi yönetmek bireysel anlamda; kariyeri daha iyi planlama ve geleceğe hazırlanma, daha fazla okuma ve öğrenme, yeni gelişmeleri ve teknolojiyi takip etme, aile ve diğer insanlara daha fazla zaman ayırma, dinlenme, eğlenme, düşünme, yeni fikirler yaratma, yeni projeler başlatmak için fırsatlar sağlar. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerinin başarısı, zamanı tam ve etkin kullanmasından geçer. Öğrencinin öğrenme için ayrılan zamanı tam ve etkin kullanamaması, öğrenmeyi etkileyen olumsuz etmenler arasında sıralanmıştır (Başak vd., 2008: 430).

ZAMAN YÖNETİMİ

Zaman yönetimi kavramının, işgücü yoğun yöneticilerin zamanlarını daha iyi organize etmelerine yardımcı olmak amacıyla Danimarka'da doğup, dünyaya yayıldığı kabul görmektedir (Yavaş vd. 2012: 6). Yakın zamana kadar araştırmacıların ilgi alanı dışında kalan, ancak insan yaşamının amacı ve kişiliğinin verimliliğini doğrudan etkilediği fark edilen zamanın, etkili ve üretken kullanılabilmesi için, yönetimi gündeme gelmiştir (Çağlıyan ve Göral, 2009: 176).

Lakein'e göre zaman yönetimi, ihtiyaçların belirlenmesi, ihtiyaçlara ulaşmak için amaçların hazırlanması, gerekli görevlerin önceliklendirilmesi ve bu görevlerin planlama, programlama ve liste yapma yöntemleriyle kaynaklara ve zamana göre ayarlamasını kapsar (Çağlıyan ve Göral, 2009: 176). Etkili zaman yönetiminin birkaç pozitif sonucu vardır. Bunlardan birincisi verimliliğe yönelik sonuçlardır. Örneğin, zamanını etkili yöneten bireyler daha iyi performans gösterirler ve verimlilikleri artar. Bu, kişiye ve örgüte yarar sağlar. İkincisi, etkili zaman yönetimi olumlu psikolojik sonuçlar verir (Demirtaş ve Özer, 2007).

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Amaç

Bu çalışmada öncelikle meslek yüksekokulu öğrencilerinin zaman yönetimi becerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Zaman yönetimi becerileri üç alt başlık altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bunlar zaman planlamasına ilişkin tutumlar, zaman tutumlarına ilişkin değerlendirmeler ve zaman harcatan tutumların belirlenmesidir. Ayrıca öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin demografik özelliklerle olan farklılık ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen üç hipotez aşağıdaki gibidir:

Hipotez 1: Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinde, cinsiyet durumuna göre farklılık vardır.

Hipotez 2: Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinde, mezun olunan lise türüne göre farklılık vardır.

Hipotez 3: Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinde, öğrenim gördükleri sınıfa göre farklılık vardır.

Yöntem

Bu araştırma kesitsel tipte bir çalışma olup araştırmanın ana kütlesi, Pamukkale Üniversitesi bünyesinde bulunan meslek yüksekokullarında 2014-2015 eğitim döneminde kayıtlı bulunan 15.147 öğrencidir. Belirlenen ana küleden hareketle hesaplanan, %95 güven seviyesinde istatistiksel çıkarımlar yapmak için 375 örneğin yeterli olduğu belirlenmiştir. Hazırlanan anket çalışması kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 379 öğrenciye yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 15.0 for Windows bilgisayar programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde anket çalışmasına katılan öğrencilerin cinsiyet, sınıf durumu, öğretim türü ve mezuniyet gibi durumlarını tespit etmeye yönelik hazırlanmış dört adet soru bulunmaktadır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde yüzdeler yöntemi kullanılmıştır.

Anketin ikinci bölümünde anket çalışmasına katılan öğrencilerin zaman yönetimi becerilerini tespit etmeye yönelik bir envanter çalışması uygulanmıştır. Verilerin toplanmasında, Britton ve Tesser (1991) tarafından geliştirilen ve daha sonra Alay ve Koçak (2002) ve Başak vd. (2008) tarafından Türkçeye çevrilerek kullanılan Zaman Yönetimi Envanterinden (ZYE) faydalanılmıştır. Alay ve Koçak (2002) tarafından Türkçeye uyarlanmış çalışmanın güvenilirliği iç tutarlılık katsayısı hesaplanarak ölçülmüş, Zaman Planlaması boyutu için "0,88", Zaman Tutumları boyutu için "0,66", Zaman Harcattırıcılar boyutu için "0,47" ve ölçeğin geneli için 0,80

olarak bulunmuştur. Envanter, “Zaman Planlaması”, “Zaman Tutumları” ve “Zaman Harcattırıcılar” başlıklarından oluşan üç alt boyutta, toplam 27 maddeden oluşmuştur. Soruların cevap şıkları “Hiçbir Zaman”, “Ara Sıra”, “Sık Sık”, “Çok Sık” ve “Her Zaman” olmak üzere likert yöntemi kullanılarak hazırlanmış ve 1 ile 5 arasında puanlamaya tabi tutulmuştur. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde Descriptives ve One-Way ANOVA analiz yöntemleri kullanılmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan 2004) (Kalaycı 2009).

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Genel Sonuçlar

Araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin Tablo 1’de de görüldüğü gibi, %68,3’ü kız ve %31,7’si erkek öğrencilerden; %62,5’i birinci sınıf, %37,5’i ikinci sınıf öğrencilerden; %74,4’ü birinci öğretim ve %25,6’sı ikinci öğretim öğrencilerinden oluşmaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin %52,5’i Meslek Lisesi ve %47,5’i Klasik liselerden mezundur.

Tablo 1: Öğrencilerin Genel Özellikleri

	Frekans	Yüzde
1. Cinsiyet		
Kız	259	68,3
Erkek	120	31,7
2. Sınıf		
1	237	62,5
2	142	37,5
3. Öğretim Durumu		
Birinci Öğretim	282	74,4
İkinci Öğretim	97	25,6
4. Mezuniyet Durumu		
Meslek Lisesi	199	52,5
Klasik Lise	180	47,5

Not: n= 379

Öğrencilerin Zaman Yönetimi Becerilerinin İncelenmesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin zaman yönetimi becerileri ile ilgili değerlendirmeleri Tablo 2’de verilmiştir. Verilerin analizinde Descriptives(Tanımlayıcı) analiz yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin zaman planlamasında en çok uyguladıkları yöntemin, kendileri için önemli gördükleri tarihleri takvime işaretlemek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrenciler önceliklerini belirleyerek, çok uğraş gerektirecek çalışmalarda, detaylı programlar yapmaktadır. Zaman planlaması ile ilgili tespit edilen en önemli olumsuz sonuç ise, öğrencilerin genellikle günlük hatta haftalık plan yapma eğiliminde olmamalarıdır.

Öğrencilerin zaman planlamasına yönelik becerilerinin genel ortalaması 2,8477’dir. Bu rakam araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin zaman planlaması konusunda iyi durumda olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 2: Zaman Planlamasına İlişkin Değerlendirmeler

Zaman Planlamasına İlişkin Faktörler	Ort.	Std.
Sizin için önemli tarihleri (sınav tarihleri, ödev teslim tarihleri vs.) bir takvim üzerinde işaretler misiniz?	3,5172	1,48773
Önceliklerinizi belirler ve onlara uyar mısınız?	3,3404	1,22916
Çok uğraş gerektiren çalışmalarınız için en iyi zamanınızı programlamaya çalışır mısınız?	3,3061	1,31183
Ders notlarınızı şimdi gerekli olmasalar bile gelecekte olabilir diye dosyalar/fotokopisini çeker misiniz?	3,1953	1,50269
Bir akademik dönem için bir dizi amaçlar belirler misiniz?	2,9631	1,59487

Çalışmalarınızı bitirmek için kendinize tarih saptar mısınız?	2,9472	1,26087
Her gün kendiniz için bir takım amaçlar belirler misiniz?	2,9156	1,14238
Güne başlamadan önce gününüzü planlar mısınız?	2,7968	1,23159
Üzerinde çalışabileceğiniz şeyleri boş zaman bulduğunuzda yapabilmek için yanınızda taşır mısınız?	2,7757	1,27235
Her hafta sizinle ilgili şeyleri önceden bir plan yapmadan ve önceden takip etmeden yapar mısınız?	2,7282	1,31234
Okul günlerinizde yapmak zorunda olduğunuz aktivitelerin programını yapar mısınız?	2,7124	1,36243
Yakın tarihte sınavınız olmasa bile, ders notlarınızı düzenli olarak tekrar eder misiniz?	2,6702	1,17263
Bir sonraki hafta için ne başarmak istediğiniz net olarak belirgin mi?	2,6385	1,24879
Hafta başlarında her hafta için bir dizi amaçlar saptar mısınız?	2,5620	1,22722
Her gün planlama için zaman harcar mısınız?	2,3325	1,13635
Her gün yapmak zorunda olduğunuz şeylerin listesini yapar mısınız?	2,1636	1,24494
Ortalama	2,8477	1,29611

Not: n= 379, Ölçekte 1 Hiçbir Zaman ve 5 Her Zaman anlamındadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin zaman tutumlarına yönelik değerlendirmeleri Tablo 3’de verilmiştir. Verilerin analizinde Descriptives(Tanımlayıcı) analiz yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin küçük kararları kısa sürede verdikleri ve zaman planlamalarını genellikle kendilerinin yaptığı tespit edilmiştir. Zaman tutumları ile ilgili tespit edilen olumsuz sonuçlar ise; öğrencilerin yakınındakilere hayır diyememekten genelde okul işleri dışındaki başka işlerle uğraşmak zorunda kaldıkları ve boş zamanlarını kaliteli değerlendiremedikleridir.

Öğrencilerin zaman tutumlarına yönelik değerlendirmelerinin genel ortalaması 3,1470’dır. Bu rakam araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin zaman tutumları konusunda iyi olmasa bile orta düzeyde olduklarını göstermektedir.

Tablo 3: Zaman Tutumlarına İlişkin Değerlendirmeler

Zaman Tutumlarına İlişkin Faktörler	Ort.	Std.
Küçük kararları çabucak verebiliyor musunuz?	3,7441	1,33549
Genel olarak kendi zamanınızı kendiniz planladığınızı hisseder misiniz?*	3,5594	1,23808
Genellikle amaçlarınızın hepsini size verilen hafta içerisinde çoğunlukla başarabileceğinizi düşünür müsünüz?	3,3958	1,22866
Zamanınızı planlama işinde kendinizi geliştirmeye ihtiyaç duyuyor musunuz?	3,2454	1,23462
Zamanınızı yapıcı olarak kullanır mısınız?	2,9525	1,12587
Yapacak bir şeyiniz yoksa kendinizi uzun süre bekliyor durumda bulur musunuz?	2,5910	1,25526
İnsanlara hayır diyememekten, kendinizi sık sık okul işlerinizi engelleyen işlerle meşgul durumda bulur musunuz? *	2,5409	1,30740
Ortalama	3,1470	1,24648

Notlar: n= 379, Ölçekte 1 Hiçbir Zaman ve 5 Her Zaman anlamındadır,

* Ters Puanlanan Sorulardır (Ölçekte 1 Her Zaman ve 5 Hiçbir Zaman anlamındadır).

Araştırmaya katılan öğrencilerin zaman harcatıcı faktörlerle ilgili değerlendirmeleri Tablo 4’de verilmiştir. Verilerin analizinde Descriptives(Tanımlayıcı) analiz yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin okul ilgili önemli ödevlerde teslim öncesi gece dahi çalışma yaptıkları konusunda kararsız kaldıkları belirlenmiştir. Zaman harcatıcı faktörler ile ilgili tespit edilen en önemli sonuç ise, öğrencilerin büyük

çoğunluğunun günde bir paket sigara içmedikleridir. Fakat bu sonuç öğrencilerin büyük çoğunluğunun sigara içmediğini göstermemektedir.

Öğrencilerin zaman harcatıcı faktörlerle ilgili değerlendirmelerinin genel ortalaması 2,2783'dir. Bu rakam araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin zaman harcatıcı faktörlerle ilgili iyi durumda olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 4: Zaman Harcatıcı Faktörlere İlişkin Değerlendirmeler

Zaman Harcatıcı Faktörler	Ort.	Std.
Önemli okul ödevinin son teslim gününden bir gece önce hala onun üzerinde çalışır mısınız? *	3,0237	1,45732
Normal bir okul gününde, okul işlerinden kendi özel işlerinizle daha çok zaman harcar mısınız? *	2,4776	1,11336
Fayda sağlamayan alışkanlıklara veya aktivitelere devam eder misiniz? *	1,9235	1,14640
Günde ortalama bir paket sigara içiyor musunuz? *	1,6887	1,27373
Ortalama	2,2783	1,24770

Notlar: n= 379, Ölçekte 1 Hiçbir Zaman ve 5 Her Zaman anlamındadır,

* Ters Puanlanan Sorulardır (Ölçekte 1 Her Zaman ve 5 Hiçbir Zaman anlamındadır).

Zaman Yönetimi Becerilerinin Demografik Özelliklerle Olan İlişkinin İncelenmesi

Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin cinsiyet durumuna göre farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 5'de verilmiştir. One-Way ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinde, zaman planlamasına ilişkin faktörlerde cinsiyet durumuna göre farklılık olmadığı görülmektedir. Fakat öğrencilerin zaman tutumları ve zaman harcatıcı faktörler de cinsiyet durumuna göre farklılık olduğu görülmektedir. Genel ortalamaya bakıldığında ise, 1 nolu hipotez kabul edilmektedir. Ayrıca hem kız hem de erkek öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin ortalamaları karşılaştırıldığında, erkek öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin bir miktar daha iyi olduğu görülmektedir. Fakat her iki grubun zaman yönetimi becerileri, ortalamanın altında kalmıştır.

Tablo 5: Cinsiyet Durumlarına Göre Zaman Yönetimi Becerileri

Zaman Yönetimi Envanteri	Kız		Erkek		One-Way ANOVA	
	Ort.	Std.	Ort.	Std.	F	P
Zaman Planlamasına İlişkin Faktörlerin Toplanması	2,8730	1,2744	2,7932	1,3338	0,781	0,506
Zaman Tutumlarına İlişkin Faktörlerin Toplanması	3,0927	1,2430	3,2643	1,2429	2,873	0,354
Zaman Harcatıcı Faktörlerin Toplanması	2,2751	1,2395	2,2854	1,2558	2,009	0,227
GENEL ORTALAMA	2,7469	1,2523	2,7809	1,2775	1,887	0,362

Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin mezun olunan lise türüne göre farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. One-Way ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinde, zaman planlamasına ilişkin ve zaman harcatıcı faktörlerde mezun olunan lise türüne göre farklılık olmadığı görülmektedir. Fakat öğrencilerin zaman tutumlarına ilişkin faktörler de mezun olunan lise türüne göre farklılık olduğu görülmektedir. Genel ortalamaya bakıldığında ise, 2 nolu hipotez kabul edilmektedir. Ayrıca hem meslek hem de klasik liselerden mezun olan öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin ortalamaları karşılaştırıldığında, klasik liselerden mezun olan öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin bir miktar daha iyi olduğu görülmektedir. Fakat her iki grubun zaman yönetimi becerileri, ortalamanın altında kalmıştır.

Tablo 6: Mezun Olunan Lise Türüne Göre Zaman Yönetimi Becerileri

Zaman Yönetimi Envanteri	Meslek Lisesi		Klasik Lise		One-Way ANOVA	
	Ort.	Std.	Ort.	Std.	F	P
Zaman Planlamasına İlişkin Faktörlerin Toplanması	2,8806	1,3183	2,8114	1,2662	0,966	0,515
Zaman Tutumlarına İlişkin Faktörlerin Toplanması	3,1658	1,2444	3,1262	1,2443	1,689	0,407
Zaman Harcatıcı Faktörlerin Toplanması	2,2714	1,2363	2,2861	1,2604	0,660	0,519
GENEL ORTALAMA	2,7726	1,2663	2,7412	1,2569	1,105	0,480

Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin öğrenim gördükleri sınıfa göre farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 7’de verilmiştir. One-Way ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinde, zaman planlamasına ilişkin faktörlerde öğrenim gördükleri sınıf durumlarına göre farklılık olmadığı görülmektedir. Fakat öğrencilerin zaman tutumları ve zaman harcatıcı faktörler de öğrenim gördükleri sınıf durumlarına göre farklılık olduğu görülmektedir. Genel ortalamaya bakıldığında ise, 3 nolu hipotez kabul edilmektedir. Ayrıca hem birinci hem de ikinci sınıf öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin ortalamaları karşılaştırıldığında, birinci sınıf öğrencilerinin zaman yönetimi becerilerinin bir miktar daha iyi olduğu görülmektedir. Fakat her iki grubun zaman yönetimi becerileri, ortalamasının altında kalmıştır.

Tablo 7: Öğrenim Gördükleri Sınıf Durumuna Göre Zaman Yönetimi Becerileri

Zaman Yönetimi Envanteri	Birinci Sınıf Öğrencileri		İkinci Sınıf Öğrencileri		One-Way ANOVA	
	Ort.	Std.	Ort.	Std.	F	P
Zaman Planlamasına İlişkin Faktörlerin Toplanması	2,8496	1,3275	2,8446	1,2408	0,728	0,597
Zaman Tutumlarına İlişkin Faktörlerin Toplanması	3,1459	1,2712	3,1489	1,2021	1,229	0,581
Zaman Harcatıcı Faktörlerin Toplanması	2,3312	1,2786	2,1901	1,1870	2,177	0,435
GENEL ORTALAMA	2,7756	1,2924	2,7288	1,2099	1,378	0,537

SONUÇ

Zamanı yönetiminin öneminin anlaşılacağı en önemli alanlardan biri üniversite eğitim sürecidir. Üniversite eğitimi alan öğrenciler bir taraftan derslerine devam ederken diğer taraftan derslere ilişkin araştırma yapmak ve bu araştırma sonuçlarını düzenlemek, sonuçları bir rapor haline getirmek, yürütülen derslerin sınavlarına hazırlanmak ve bu sınavlara girmek gibi faaliyetleri yürütmektedirler. Öğrenciler ayrıca bu görevlerinin yanında sinema, tiyatro, müzik, spor gibi sosyal yaşamlarına yönelik faaliyetlere de zaman ayırmak zorundadır. Dolayısıyla bir taraftan eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürüten öğrenciler, diğer taraftan sosyal faaliyetlere katılmanın bir sonucu olarak zamanı etkin ve verimli kullanmak bir başka deyişle zamanı yönetmek zorunda kalmaktadır (Çağlıyan ve Göral, 2009: 175).

Bu çalışmada araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin zaman yönetimi becerilerinin tespitine çalışılmıştır. Ayrıca öğrencilerin tespit edilen zaman yönetimi becerilerinin, demografik özelliklerle olan farklılık ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

- Öğrencilerin zaman planlamasına yönelik becerilerinin genel ortalaması 2,8477’dir. Bu rakam araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin zaman planlaması konusunda iyi durumda olmadıklarını göstermektedir.
- Öğrencilerin zaman tutumlarına yönelik değerlendirmelerinin genel ortalaması 3,1470’dir. Bu rakam

araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin zaman tutumları konusunda iyi olmasa bile orta düzeyde olduklarını göstermektedir.

- Öğrencilerin zaman harcatıcı faktörlerle ilgili değerlendirmelerinin genel ortalaması 2,2783'dir. Bu rakam araştırmaya katılan meslek yüksekokulu öğrencilerinin zaman harcatıcı faktörlerle ilgili iyi durumda olmadıklarını göstermektedir.
- Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinde, cinsiyet durumuna göre farklılıklar olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinde, mezun olunan lise türüne göre farklılıklar olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinde, öğrenim gördükleri sınıfa göre farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Alay, S. ve Koçak, S. (2002), "Validity and Reliability of Time Management Questionnaire", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22, s.9-13.
- Başak, T., Uzun, Ş. ve Arslan, F. (2008), "Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerileri", TAF Preventive Medicine Bulletin, 7(5), s.429-434.
- Britton, B.K. ve Tesser, A. (1991), "Effects of Time Management Practices oncollege Grades", Journal of Educational Psychology, 83, s.405-410.
- Çağlıyan, V., ve Göral, R. (2009). Zaman yönetimi becerileri: Meslek yüksekokulu öğrencileri üzerine bir değerlendirme. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi, 11(17), 174-188.
- Demirtaş, H., ve Özer, N. (2007). Öğretmen adaylarının zaman yönetimi becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişkisi. Eğitimde Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2(1).
- Erdem, R., Pirinççi, E. ve Dikmetaş, E. (2005), "Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Davranışları ve Bu Davranışların Akademik Başarı İle İlişkisi", Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14, s.167-177.
- Kalaycı, Ş. (2009), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, (Ankara: Asil Yayın Dağıtım).
- Yazıcıoğlu, Y. ve Samiye E. (2004), SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, (Ankara: Detay Yayıncılık).
- Yılmaz A. ve Aslan S. (2002), "Örgütsel Zaman Yönetimi", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(1), 25-46.
- Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük: <http://www.tdk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 16.11.2014]

AN OVERVIEW ON THE SOME PHENOTIAZINE DERIVATIVE MOLECULES USED IN ORGANIC DYE-SENSITIZED SOLAR CELLS

Özgül Birel¹

Abstract

The aim of this review article is to give a short and simple information about photovoltaic performance and structure of the some phenothiazine (PTZ) dyes used in dye-sensitized solar cells (DSSC). The dye chromophore is a heart component in the DSSC device to improve the conversion efficiency to electric energy of the solar cells. It describes the some electrochemical, spectral properties and structure of the phenothiazine dyes used in dye based-solar cells.

Key Words: Dye-sensitized solar cells, Phenothiazine

¹ Luleburgaz Higher Vocational School, Kirklareli University, Luleburgaz, Kirklareli, TURKEY
Chemistry Department, Faculty of Science, Mugla University, Mugla, TURKEY
ozgulhakli@yahoo.com; ozgulbirel@mu.edu.tr

Introduction

Solar cells, also called photovoltaic cells, is an electronic device used to generate electricity directly from sunlight. Dye-sensitized solar cells (DSSCs) have attracted alternative to the conventional photovoltaic cell due to low-cost electricity production from sun light, high power conversion efficiency for solar energy. DSSCs are promising alternatives to silicon-based photovoltaic technologies for solar energy conversion (Maheswari, 2015; Thomas, 2008).

The typical DSSC is a sandwich structure device consisting of a porous layer of titanium dioxide (TiO_2) nanoparticles having wide band gap suitable for generation of useful voltage, a dye called as sensitizer, an electrolyte containing a suitable redox couple and a Pt coated counter electrode. The light-to-energy conversion performance of solar cell depends on the relative energy levels of the semiconductor and molecular structure of dye. Organic dyes such as triphenylamine, coumarin, indoline, carbazole, squaraine and phenothiazine used in solar cells are attracted molecules due to the advantages of easier preparation and purification (Hua,2013;Longo,2003).

In photoelectrochemical cell based on organic dye-sensitized, under the illumination of sunlight, light adsorbed by sensitizer excites an electron. An electron injects to the conduction band of the semiconductor electrode. By losing an electron the dye is oxidized. The free electron travels through the layer of TiO_2 and flow through the external circuit to arrive at the counter- electrode. The oxidized dye is then reduced by the electron from an electrolyte ion to get its original state. Thus, the dye is restored to original state by electron donation from electrolyte containing usually the solution of an organic solvent or ionic liquid solvent containing I_3^-/I^- redox system. The rate of electron injection must be faster than the decay of the dye excited state. Also, the rate of reduction of the the oxidized sensitizer by the electron donor in the electrolyte. The iodide is regenerated by reduction of triiodide at the counter electrode. Thus circuit is completed and the process can continue without permanent chemical change. The process leads to direct conversion of sunlight into electricity. The photocurrent yield depends on the spectral and redox properties of the dye, its excited state lifetimes, the efficiency of charge injection, the ionic conductivity of the electrolyte and the properties of the semiconductor electrode to collect and channel the electrons through the external circuit (Longo,2003).

The main parts of dye sensitized solar cell are illustrated schematically in Figure 1.

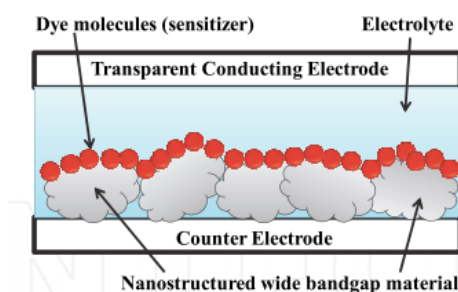

Figure 1: Schematic of the structures of dye-sensitized solar cell (Jasim, 2011)

Dye-Sensitized Solar Cell Materials

The basic structure of dye-sensitized solar cells consists of semiconductor oxide film, the sensitizer, electrolyte and a platinum counter electrode. Semiconductor oxide film electrode has nanostructured mesoporous surface deposited on a glass or a flexible substrate. The dye adsorbed on the surface of the semiconductor acts as the sensitizer. Electrolyte contains a redox couple. The operating mechanism of the solar cells is shown in Figure 2.

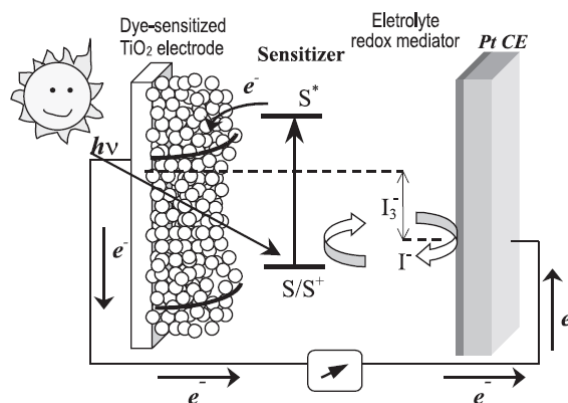

Figure 2: Operating mechanism of Dye-sensitized solar cell diagram (Longo,2003)

The operating of DSSC;

1. Firstly the sensitizer absorbs the photon to get excited.
2. The excited sensitizer injects an electron into the conduction band of the semiconductor and it gets oxidized.
3. Semiconductor film layer collects the excited electron from the conduction band and the electrons flow from the external load to the counter electrode.
4. Finally the oxidized dye molecule is reduced by gaining electrons from the electrolyte solution (Nazeeruddin, 2011).

The basic structure of dye-sensitized solar cells;

1. A support coated with nanostructured mesoporous semiconductor oxide film.
2. The nanoporous semiconductor film, usually TiO_2
Although semiconductor oxides used in dye-sensitized solar cell include TiO_2 , ZnO , SnO_2 , Nb_2O_5 etc.(Kong,2007), TiO_2 or titanium (IV) oxide becomes the best choice in semiconductor due to some advantages such as low cost, widely available, biocompatible, cheap, thermally stable, chemically inert and non-toxic. It is also a common additive in many food, personal care, and other consumer products used by people (Kong,2007;Weir,2012). TiO_2 particles which are used as a photoanode to absorb sunlight for application in dye-sensitized solar cell, particularly in anatase form due to its larger bandgap to permit significant collection of visible light, is a well-known n-type semiconductor. In a typical DSSC the particle size of TiO_2 anatase is in the range of 10-25 nm with a film thickness of 5-15 μm (Gratzel,2013). The semiconductor is responsible for providing the surface for dye adsorption, for accepting electrons from the excited dye and for conducting them towards the external circuit (Andrade,2010).
3. A sensitizer, organic dye
The dye should be present long stability, good adsorption to the semiconductor's surface, high solubility in the corresponding solvent and no toxicity (Andrade,2010). The dye should have a broad absorption spectrum in the visible range in order to capture solar radiation. Dye sensitizers serve as the solar energy absorber. The sensitizers used in dye based solar cell are divided into two types according to their structure: organic and inorganic dye. Inorganic dyes contain a transition metal in the structure. Ruthenium-based sensitizer which have high conversion efficiency are the most commonly used as sensitizer early on and still now the most commonly used sensitizer (Kong,2007). Compared with metallic organic dyes, metal free organic dyes are inexpensive, easy to synthesize with molar extinction coefficients, their tunable absorption and electrochemical properties through suitable structure design. Organic dye anchored to TiO_2 surface absorbs the photon to get oxidized state by losing the its electron. An electron injects to semiconductor. Oxidized organic dye accepts an electron from the redox couple in the electrolyte (Iqbal,2013).
The sensitizer is very important component in DSSCs (Wu,2010). The organic dyes generally consist of electron donor(D) (a molecule that can donate electrons to another compound), electron acceptor(A) (a molecule that can accept electrons), conjugated spacer(π) between donor and acceptor, and surface

anchoring groups. With the electron withdrawing and donating effects of acceptor and the donor moieties, the absorption of the visible light are red shifted and leads to improving the light harvesting. Metal free organic dyes with D-A- π -A structures are reported to exhibit better performance than of D- π -A (Basheer,2014).

The sensitizers anchored on the surface of semiconductor film electrode with carboxylate group or phosphonate group, which enable the electron injection into the conduction band of the semiconductor. Organic dye was adsorbed on the TiO₂ surface. Organic dye is used as a photoanode to absorb the sunlight. Dye-derived nanocrystalline titania films are photoanode. It is very important the structure of organic dye for solar cell efficiency. For example; the role of the carboxylate groups attached to dye is to allow immobilization of dye to the film surface via the formation of bidentate coordination and ester linkages. The isothiocyanato (-NSC) groups enhance its response the visible light absorption. Generally, organic dye has the general structure of Donor (D)- π conjugation bridge-acceptor (A). With the electron withdrawing and donating effects of acceptor and the donor moieties, the absorption response of the visible light are red-shifted, which improves the light harvesting and short circuit photocurrent of the solar cell. The conjugation structure of a dye molecule plays important role for its absorption spectrum to match with the solar emission spectrum (Kong,2007).

4. An electrolyte

The electrolyte is one of the key components for dye-sensitized solar cells. Electron injection depends on the reducing ability of the electrolyte (Nwanya,2011). The electrolyte reduces oxidized dye and transport holes in the cell. An electrolyte contains a redox mediator. The main redox couple used is triiodide/iodine. Iodide/triiodide-based redox electrolyte has been the most widely used and efficient electrolyte. Though liquid electrolyte has achieved high efficiency, there are some disadvantages such as evaporation of electrolyte, health hazards, thermal stability problems, sealing problems. The pores of the nanocrystalline TiO₂ film are filled with a liquid electrolyte containing the iodide/triiodide redox couple in a non-aqueous electrolyte, such as acetonitrile (Ojah, 2013).

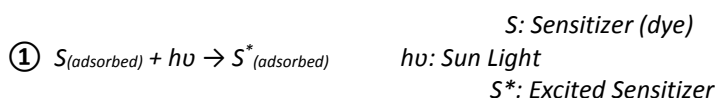
5. A counter electrode

A transparent counter electrode is placed over the nanocrystalline TiO₂ and the edges of the cell are sealed.

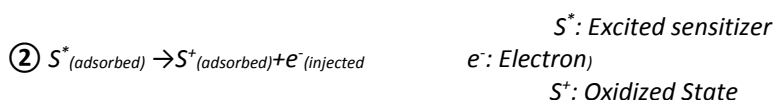
Steps of Operating Principle of Dye-Sensitized Solar Cells

Solar energy conversion and storage can be achieved by photo-electrochemical processes (Longo,2003).

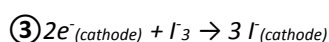
1. When illuminated, light is absorbed by the dye adsorbed on the surface of the TiO₂ transparent film. It leads to the excited sensitizer (S*).

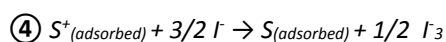
2. Excited sensitizer transfers an electron within a short time into the conduction band of the semiconductor, TiO₂. This leads to an effective charge separation (S⁺).

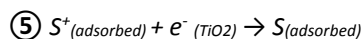
3. The injected electron flows through the semiconductor network to arrive at the back contact and then through the external load to the counter electrode to reduce the redox mediator. The oxidized sensitizer (S⁺) is regenerated by accepting electrons from the iodide ion. The triiodide redox mediator diffuses towards the counter electrode and is reduced to iodide.

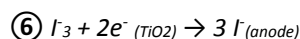
4. This completes the circuit.

Some undesirable reactions are the recombination of the injected electrons either with oxidized sensitizer,

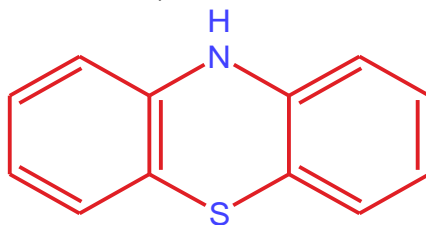

or with the oxidized redox couple at the TiO_2 surface (Nazeeruddin,2011).

Some Phenothiazine Derivative Dyes Used in Dye-Based Solar Cells

Phenothiazine (PTZ) are a molecule with electron-rich nitrogen and sulfur heteroatoms in the central ring in a heterocyclic structure with high electron-donating ability (Scheme 1). PTZ is even better donor than triphenylamine, tetrahydroquinoline, carbazole and iminobenzyles. The electron rich nature of a phenothiazine makes it a good electron donor during a photo-excited charge transfer transition. Phenothiazine ring with nonplanar with a butterfly conformation in the ground state can sufficiently inhibit molecular aggregation and the formation of intermolecular excimers. The structural features of a phenothiazine dye make it a promising type of sensitizer for DSSC applications. Phenothiazine is a potential hole transport semiconductor in organic devices (Wu,2010;Chang,2012;Dai,2015;Hua,2013).

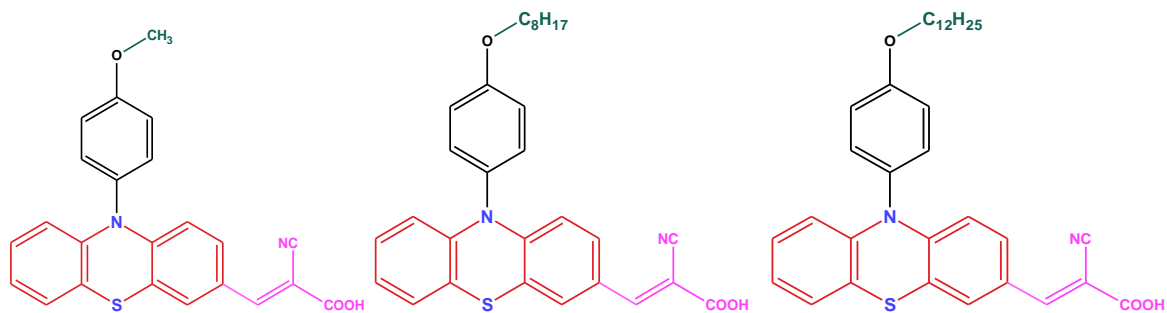

Scheme 1: Molecular Structure of phenothiazine

Usually, N-substituted simple phenothiazines are colorless and can not absorb visible light. However, further introduction of electron withdrawing groups into aromatic rings in phenothiazines can induce shift of the absorption band into the visible light region. It has been reported that phenothiazine-based dyes with a directly connected anchoring group showed higher visible light harvesting efficiencies in dye-sensitized solar cells than typical donor-acceptor type dyes with additional π -conjugated bridges (Lee,2012).

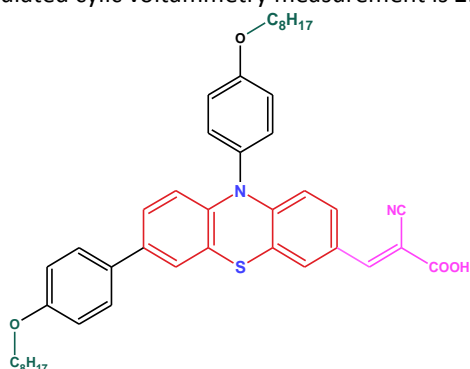
Phenothiazine for dye based-dyes are promising organic sensitizer for DSSCs because of their excellent photoresponse in the visible region.

Iqbal et al. have synthesized some novel phenothiazine chromophores with different alkoxy chain lengths and increased conjugation the following (Scheme 2 and Scheme 3). The main aims of modifications of these phenothiazines were made for the enhancement of the light harvesting capabilities and reduction of aggregation. It has been reported that alkoxy groups besides electron donating also reduce aggregation of dyes in TiO_2 films. Aromatic rings do not only increase the light harvesting capacity but also reduce surface aggregation. As known, phenothiazine is a strong electron donor. Cynoacrylic acid is a electron acceptor group linked to phenothiazine molecule. The UV spectra of the phenothiazine dyes in solvent mixture exhibit two distinct bands, one at 306-324 nm which correspond to π - π^* transition and the other at 420-459 nm which assign to an intramolecular charge transfer (ICT) between the central phenothiazine and the cyanoacetic acid. The average band gap value of dyes is 2.50 eV. The requirement for appropriate electron injection from the excited state to the conduction band of titanium dioxide is 0.2 eV. Photovoltaic performance of these dyes 4.53, 4.79 and 4.54%, respectively.

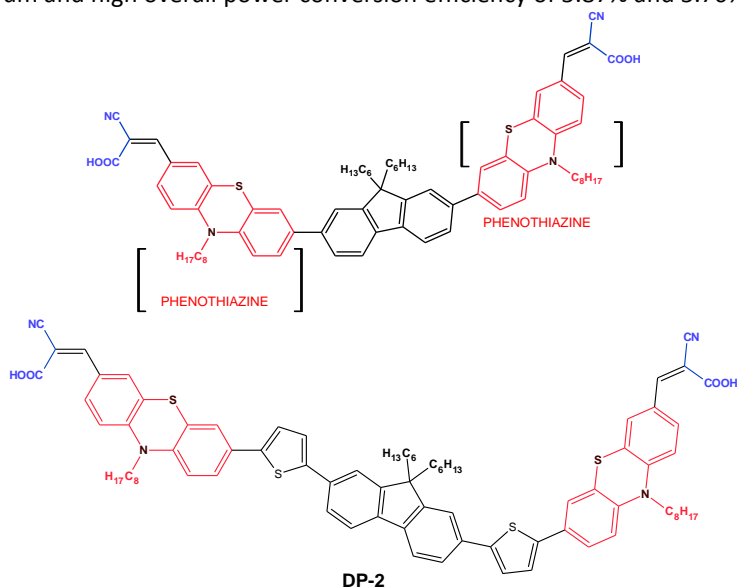
Scheme 2: Structures of molecules synthesized by Iqbal et al.

Also they have synthesized bilateral phenothiazine molecule following. This dye exhibits a maximum efficiency of 5.73%. The band gap value calculated cyclic voltammetry measurement is 2.37 eV. (Iqbal,2013).

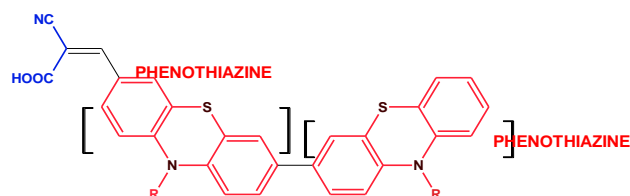
Scheme 3: Structure of molecule synthesized by Iqbal et al.

Dai et al. have synthesized a new di-anchoring organic dye based on phenothiazine featuring A-D- π -D-A (acceptor-donor- π -linker-donor-acceptor) configuration with fluorene as the π linker (Scheme 4). Phenothiazine di-anchoring dye contains N-octylphenothiazine as the donor, cyanoacetic acid as the acceptor. The hydrophobic alkyl chains on the fluorene moiety can not only improve the solubility, but also reduce dye aggregation and effectively suppress the charge recombination. The adsorption in shorter wavelengths ranging from 280-380 nm is from aromatic π - π^* electronic transitions of the phenothiazine unit. The absorption in longer wavelengths in the range of 380-550 nm is attributed to the intramolecular charge from the donor to the acceptor, which provides efficient charge separation in the excited state. DP-2 with two thiophene groups displayed one more absorption band compared with other dye molecule. These molecules exhibit a red shift of the absorption spectrum and high overall power conversion efficiency of 5.87% and 5.70% (Dai,2015).

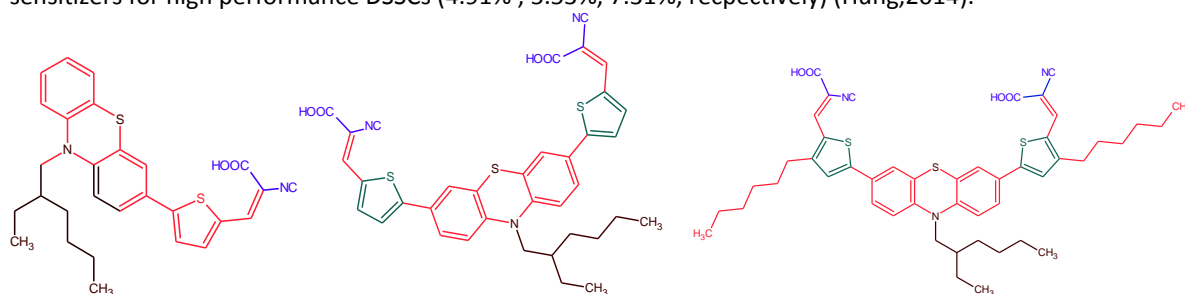
Scheme 4: Structures of molecules synthesized by Dail et al.

Chang et al. have prepared phenothiazine dye containing cyanoacrylate group attached to one side of the dye, acting as an electron acceptor following (Scheme 5). The nitrogen atom of compound is substituted by two kinds of linear chains. The dye synthesized by Chang et al. exhibit broad absorption in the range of 250–600 nm. The short wavelength region at 250–330 nm is attributed to localized $\pi-\pi^*$ and $n-\pi^*$ transitions, while the long wavelength region in the range of 459–496 nm is derived from intramolecular charge-transfer transitions (ICT). The intensity of UV transition increases with the number of phenothiazine units. The conversion efficiency of dye is 7.38% (Chang,2012).

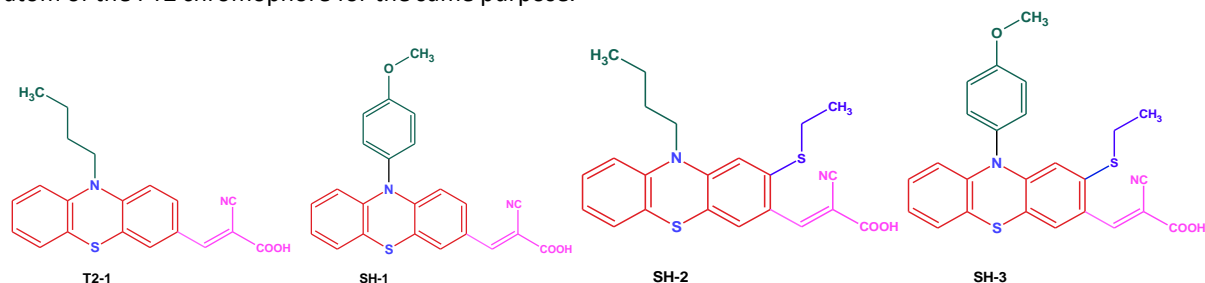
Scheme 5: Structure of molecule synthesized by Chang et al.

Hung et al. have designed a series of new phenothiazine-based dyes including various π spacers (thiophene derivatives) following (Scheme 6). These dyes exhibited broader spectral response ranges and higher absorptivity. UV/Vis absorption spectra of this phenothiazine's dyes show two distinct bands. The band located at a shorter wavelength is attributed to an aromatic $\pi-\pi^*$ transition, and the band at a longer wavelength is assign to an intramolecular donor \rightarrow acceptor charge transfer transition. These dyes could be used as the sensitizers for high performance DSSCs (4.91% , 5.53%, 7.31%, respectively) (Hung,2014).

Scheme 6: Structures of molecules synthesized by Hung et al.

Kim et al. have investigated the effect of N-substitution and ethylthio substitution on the performance of phenothiazine donors in dye-sensitized solar cells (Scheme7). N-substituents are added to the phenothiazine to suppress dye aggregation and an ethylthiol is added as an additional donor function. Hydrophobic ethylthiol groups are expected to suppress electron recombination between electrons injected on the TiO_2 surface and I_3^- ions in the electrolyte. An aliphatic butyl chain or an aromatic methoxyphenyl ring is also introduced on the N atom of the PTZ chromophore for the same purpose.

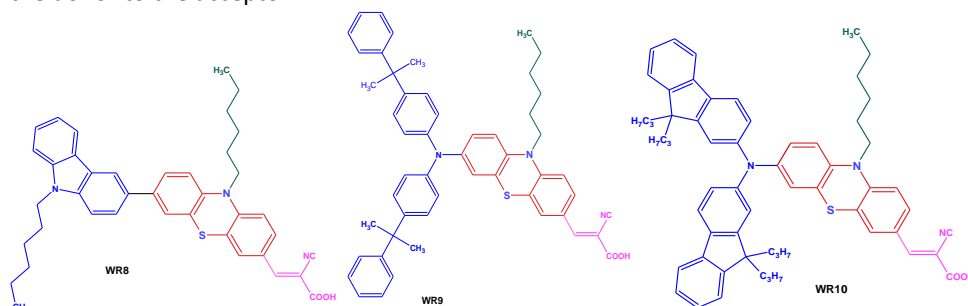

Scheme 7: Structure of molecule synthesized by Kim et al.

A butyl chain or methoxyphenyl ring is introduced on the phenothiazine moiety to improve its solubility and electron density. Addition of N-methoxyphenyl rings resulted in more planar structures of the PTZ moieties that led to red-shifted absorption maxima by 20 nm compared with those of the dyes with N-butyl chains. The ethylthio unit also red shifted λ_{max} by 16 nm compared with the corresponding structure without ethylthiol due to the extension of electron delocalization over the whole molecule. The band gap values are 2.26 eV, 2.18 eV,

2.17 eV, 2.12 eV for 1, 2, 3, 4 molecules of phenothiazine, respectively. The best overall conversion efficiency showed molecule 1 (6.02%) (Kim,2013).

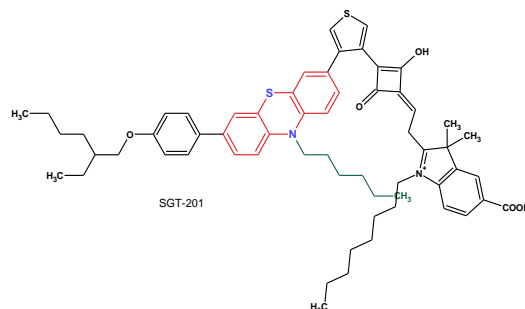
Wang and co-workers have reported influence of the terminal electron donor in D-D- π -A phenothiazine dyes for dye-sensitized solar cells (Scheme 8). Studies have demonstrated that the performance of DSSCs strongly depends on the nature of sensitizers. On general, organic sensitizers are constituted with the donor- π -acceptor (D- π -A) configuration. This push-pull structure can induce an efficient intramolecular charge transfer (ICT) from the donor to the acceptor.

Scheme 8: Structures of molecules synthesized by Wang et al.

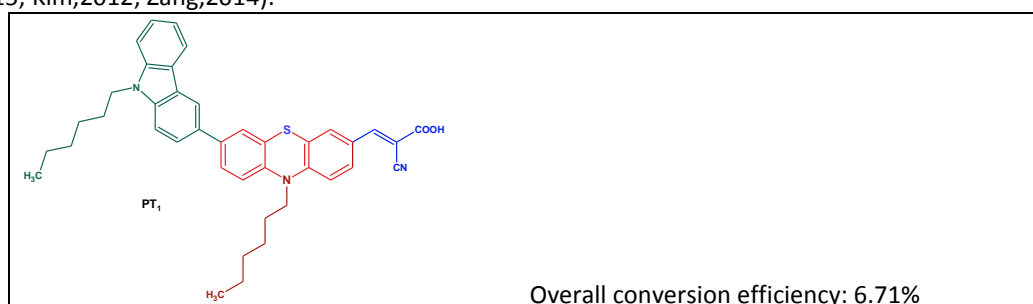
The excellent photoelectric function of the carbazole unit makes it a promising type of terminal electron donor for PTZ dyes. Electrochemical data are 2.24, 2.28, 2.36 eV for WR8, WR9, WR10, respectively. The HOMO levels of these dyes are more positive than I^-/I_3^- redox couples and LUMO levels of these dyes are much more negative than the conduction band of the TiO_2 level. WR8 shows the best overall conversion efficiency of 7.13% (Wang,2014).

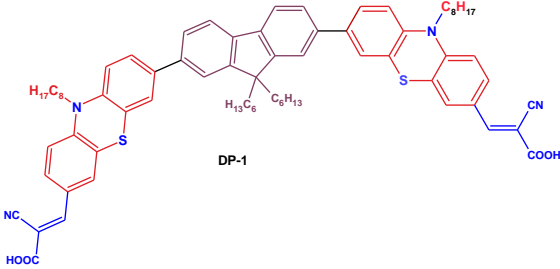
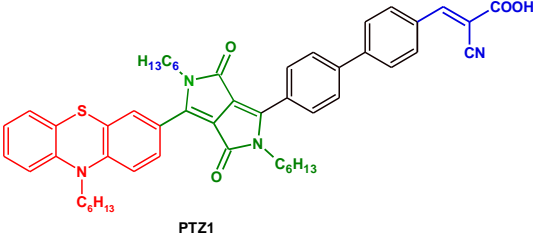
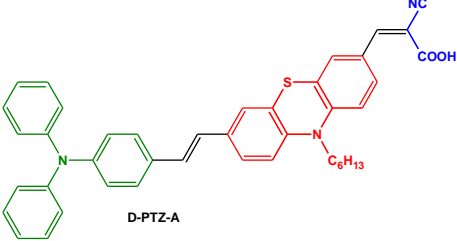
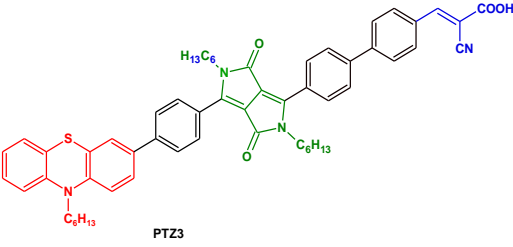
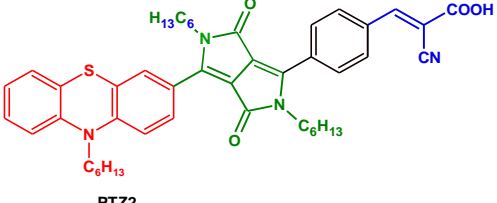
Bae et al. have synthesized unsymmetrical squaraine near-infrared (NIR) sensitizer with π -bridge unit, based on the donor- π -squaraine core-acceptor structural motif for dye-sensitized solar cells (Scheme 9). Squaraines have received much attention as photosensitizers due to their sensitizing abilities in the NIR region, extremely high molar absorption coefficient for DSSCs. Recently, use of extended aromatic or heterocyclic units has allowed us to red-shifted the absorption maxima of the squaraine dye to the longer wavelength region. By the introduction of π -bridge groups, such as phenyl, thienyl and pyrrole groups between the donor and acceptor groups in the squaraine dyes, the moiety has been shown to lead to a red shift in the absorption maximum (Bae,2015).

Scheme 9: Structure of molecule synthesized by Bae et al.

Other some phenothiazin molecules and their photovoltaic performance are shown following (Hua,2013; Dai,2015; Kim,2012; Zang,2014).

 <p style="text-align: center;">DP-1</p>	Overall conversion efficiency: 5.70%
 <p style="text-align: center;">PTZ1</p>	Overall conversion efficiency: 5.16%
 <p style="text-align: center;">D-PTZ-A</p>	Overall conversion efficiency: 4.6%
 <p style="text-align: center;">PTZ3</p>	Overall conversion efficiency: 4.56%
 <p style="text-align: center;">PTZ2</p>	Overall conversion efficiency: 3.26%

References

- Adrade, L.M.M. (2010). Study and characterization of Gratzel solar cells. PhD thesis.
- Bae, S.H., Seo, K.D., Choi, W.S., Hong, J.Y., Kim, H.K. (2015). Near-IR organic sensitizers containing squaraine and phenothiazine units for dye-sensitized solar cells. *Dyes and Pigments*, 113, 18-26.
- Basheer, B., Mathew, D., George, B.K., Nair, R.C.P. (2014). An overview of the spectrum of sensitizers: The heart of dye sensitized solar cells. *Solar Energy*, 108, 479-507.
- Chang, Y.J., Chou, P.T., Lin, Y.Z., Watanabe, M., Yang, C.J., Chin, T.M., Chow, T.J. (2012). Organic dyes containing oligo-phenothiazine for dye-sensitized solar cells. *J. Mater. Chem.*, 22, 21704-21712.
- Dai, X.X, Feng, H.L., Huang, Z.S., Wang, M.J., Wang, L., Kuang, D.B., Meier, H., Cao, D. (2015). Synthesis of phenothiazine-based di-anchoring dyes containing fluorene linker and their photovoltaic Performance. *Dyes and Pigments*, 114, 47-54.
- Gratzel, C., Zakeeruddin, M. (2013). Recent trends in mesoscopic solar cells based on molecular and nanopigment light harvesters. *Materials*, 16, 11-18.

- Hua, Y., Chang, S., Wang, H., Huang, D., Zhao, J., Chen, T., Wong, W.Y., Wong, W.K, Zhu, X. (2013). New phenothiazine-based dyes for efficient dye-sensitized solar cells: positioning effect of a donor group on the cell performance. *Journal of Power Source*, 243, 253-259.
- Hung, W., Liao, Y.Y., Hsu, C.Y., Chou, H.H., Lee, T.H., Kao, W.S., Lin, J.T. (2014). High-performance dye-sensitized solar cells based on phenothiazine dyes containing double anchors and thiophene spacer. *Chem. Asian J.*, 9, 357-366.
- Iqbal, Z., Wu, W.Q., Kuang, D.B., Wang, L., Meier, Cao, D. (2013). Phenothiazine-based dyes with bilateral extension of π -conjugation for efficient dye-sensitized solar cells. *Dyes and Pigments*, 96, 722-731.
- Jasim, E.K., Kosyachenko, A.S.L., (Ed.) (2011). *Dye sensitized solar cells - working principles, challenges and opportunities, solar cells - dye-sensitized devices*, 171-204.
- Kim, M.J., Yu, Y.J., Kim, J.H., Jung, Y.S., Kay, K.Y., Ko, S.B., Lee, C.R., Jang, I.H., Kwon, Y.U., Park, N.G. (2012). Tuning of spacer groups in organic dyes for efficient inhibition of charge recombination in dye-sensitized solar cells. *Dyes and Pigments*, 95, 134-141.
- Kim, S.H., Sakong, C., Chang, J.B., Ko, M.J., Kim D.H., Hong, K.S., Kim, J.P. (2013). The effect of N- substitution and ethylthio substitution on the performance of phenothiazine donors in dye-sensitized solar cells. *Dyes and Pigments*, 97, 262-271.
- Kong, F.T., Dai, S.Y., Wang, K.J. (2007). Review of recent progress in dye-sensitized solar cells. *Advances in Optoelectronics*, doi:10.1155/2007/75384.
- Lee, J., Kwak, J., Ko, K.C., Park, J.H., Ko, J.H., Park, N., Kim, E., Ryu, D.H., Ahn, T.K., Lee, J.Y., Son, S.U. (2012). Phenothiazine-based organic dyes with two anchoring groups on TiO₂ for highly efficient visible light-induced water splitting. *Chem. Commun.*, 48, 11431-11433.
- Longo, C., Paoli, M.A.D. (2003). Dye-Sensitized Solar Cells: A Successful Combination of Materials. *J. Braz. Chem. Soc.*, 14, 6, 889-901.
- Maheswari, D., Venkatachalam, P., (2015). Enhancing the performance of dye-sensitized solar cells based on organic dye sensitized TiO₂ nanoparticles/nanowires composite photoanodes with ionic liquid electrolyte. *Measurement*, 60, 146-154.
- Nazeeriddin, M.K., Baranoff, E., Gratzel, M. (2011). Dye-sensitized solar cells: a brief overview. *Solar Energy*, 1172-1178.
- Nwanya, A.C., Ezema, F.I., Ejikeme, P.M. (2011). Dyed sensitized solar cells: a technically and Economically alternative concept to p-n junction photovoltaic devices. *International Journal The physical Sciences*, 6(22), 5190-5201.
- Ojah, S., Nair, R.G., Samdarshi, S.K. (2013). Recent development in dye-sensitized solar cells. *Renewable Energy*, 12(1), 10-13.
- Reddy, M.A., Vinayak, B., Suresh, T., Niveditha, S., Bhanuprakash, K., Singh, S.P., Islam, A., Han, L., Chandrasekhar, M. (2014). Highly conjugated electron rich thiophene antennas on phenothiazine and phenoxazine-based sensitizers for dye sensitized solar cells. *Synthetic Metals*, 195, 208-216.
- Thomas, W.H., Jensen, R.A., Martinson, A.B.F., Ryswyk, H.V., Hupp, J.T. (2008). Advancing beyond current generation dye-sensitized solar cells. *Energy & Environmental Science*, 1, 66-78.
- Wang, S., Wang, H., Guo, J., Tang, H., Zhao, J. (2014). Influence of the terminal electron donor in D-D- π -A phenothiazine dyes for dye-sensitized solar cells. *Dyes and Pigments*, 109, 96-104.
- Wan, Z., Jia, C.Y., Zhang, J.Q., Duan, Y.D., Lin, Y., Shi, Y. (2012). Triphenylamine-based starburst dyes With carbazole and phenothiazine antennas for dye-sensitized solar cells. *Journal of Power Sources*, 199, 426-431
- Weir, A., Westerhoff, P., Fabricius, L., Goetz, N. (2012). Titanium dioxide nanoparticles in food and personal care products, *Environ Sci Technol.*, 46(4), 2242-2250.
- Wu, W., Yang, J., Hua, J., Tang, J., Zhanng, L., Long, Y., Tian, H. (2010). Efficient and stable dye-sensitized solar cells based on phenothiazine sensitizers with thiophene units, *J. Mater. Chem.*, 20, 1772-1779.
- Zang, X.F., Huang, Z.S., Wu, H.L., Iqbal, Z., Wang, L., Meier, H., Cao, D. (2014). Molecular design of the diketopyrrolopyrrole-based dyes with varied donor units for efficient dye-sensitized solar cells. *Journal of Power Sources*, 271, 455-464.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA KALİTE: MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hüseyin CEYLAN¹, Muhammed Ali ERBİR²

ÖZET

77 milyonluk bir nüfusa sahip Türkiye, 2023 yılında Dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisinden biri olmayı hedeflemektedir. Türkiye’de her yıl 1 milyondan daha fazla kişi işgücüne katılıyor. Bu durum çok büyük bir kitlenin eğitimden, özellikle mesleki ve teknik eğitimden geçirilmesi gereğini ortaya çıkarıyor. Eğitime olan bu talebi karşılama ihtiyacı çoğunlukla kalite problemlerini beraberinde getiriyor. Hâlbuki rekabetin hızla arttığı günümüzde, ülkeler için katma değeri ve kârlılığı yüksek ürünlerin üretimi hayati bir öneme sahiptir. Katma değeri yüksek, ileri teknoloji ürünlerinin üretimi daha nitelikli, daha donanımlı insan gücünü gerektiriyor. Bu durum eğitimde niteliğin, kalitenin sorgulanmasını zorunlu kılıyor.

Bu çalışmada Türkiye’de sayıları 955’e ulaşan ve yaklaşık 1.750.000 kişinin eğitim gördüğü Meslek Yüksekokullarında (MYO) verilen eğitimin sorunları tartışılacaktır. Bu amaçla öncelikle meslek yüksekokullarının mevcut durumu incelenecektir. Daha sonra bu kurumlarda verilen eğitimin kalitesini etkileyen sorunlar sıralanacak ve her bir sorun için çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu; Mesleki ve Teknik Eğitim; Kalite.

QUALITY IN VOCATIONAL SCHOOL: CURRENT SITUATION, PROBLEMS AND SUGGESTED SOLUTIONS

ABSTRACT

Turkey as a country with a population of 77 million, aims to be one of the top 10 economy of the World. Every year, more than 1 million people are added to labor force in Turkey. This results the need of education, especially vocational and technical education of a large group of people. This necessity to meet the demand of the education brings many quality problems in its wake. However, nowadays the competition increases rapidly. Therefore manufacturing high added value and profitable products has a vital importance. Manufacturing of the high-tech products which have high added value requires much more equipped manpower. This situation obliges questioning the quality of education.

The number of Vocational Schools in Turkey is reaching 955 and the number of students studying within them is approximately 1,750,000. In this article, problems of education in these Vocational Schools are discussed. For this purpose, firstly, the current situation of Vocational Schools is analyzed. Then, the problems affecting the education quality of these institutions are listed and then solution proposals are offered for each problem.

Keywords: Vocational School; Vocational and Technical Education; Quality.

¹Yrd.Doç.Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale MYO, husceylan@hotmail.com

²Öğr.Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale MYO, kku.maerbir@gmail.com

1. Giriş ve Amaç

Meslek Yüksekokulları, belirli mesleklere yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan, iki yıllık eğitim-öğretim sürdüren, ön lisans derecesi veren yükseköğretim kurumlarıdır[1,2]. Bu okullardan mezun olma hakkı kazanan öğrencilere, **Tekniker** veya **Meslek Elemanı** unvanı verilir. Meslek yüksekokulu mezunları, mühendis veya uzmanlar ile işçiler arasında nitelikli ara insan gücünü oluştururlar. Üretim veya hizmet sektörlerinin temel elemanlarıdır. Mühendis veya uzmanların projelerini uygulayarak üretimi veya hizmeti gerçekleştiren elemanlardır. Meslek Yüksekokulları, bu süreçte ihtiyaç duyulan nitelikli ara elemanları yetiştiren en önemli kurumlardır.

Meslek yüksekokullarının temel hedefi, belli mesleklere yönelik olarak sanayinin ve hizmet sektörünün ihtiyacı olan nitelikli ara insan gücünün yetiştirilmesidir. Bununla birlikte meslek yüksekokullarının, bilimsel araştırmalar yoluyla bilgi üretme, bilgiyi topluma yayma, bilgiyi ürüne ve teknolojiye dönüştürme gibi amaçları da bulunmaktadır[3]. Türkiye’de Meslek Yüksekokullarının yaygınlaştırılmasının temel nedeni; yukarıda ifade edilen amaçlardan daha ziyade, üniversite kapılarında bekleyen büyük yığınları eritmektir. Hâl böyle olunca, bu okullarda verilen eğitimin kalitesi sürekli olarak tartışılır olmuştur[4,5].

Teknolojinin hızla geliştiği, üretim sistemlerinin karmaşıklaştığı günümüzde eğitimin yeri ve önemi yadsınamaz. Nitelikli insan gücünün, ülkelerin rekabet gücünün artırılmasında özel bir önemi vardır[6]. Türkiye’de büyüyen ekonominin nitelikli işgücüne talebi her geçen gün artmaktadır. Meslek Yüksekokulları, bu süreçte ihtiyaç duyulan nitelikli ara elemanları yetiştiren en önemli kurumlardır. Mesleki teknik eğitimin ve meslek yüksekokullarının sorunlarının çözülmesi, eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi; Türkiye’nin Dünyanın en büyük on ekonomisinden birisi olma hedefine ulaşma noktasında yapması gereken önemli ödevlerinden birisidir. Bu nedenle, bu çalışmada Türk yükseköğretim sisteminin yaklaşık %30’una oluşturan, 215 farklı alanda 1,7 milyon öğrenciye hizmet veren meslek yüksekokullarının sorunları incelenmiş, bu sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur[6, 7].

2. Meslek Yüksekokullarının Tarihçesi

Türkiye’de ilk mesleki ve teknik eğitim 1911 yılında "**Kondüktör Fen Mektebi**" adıyla bir okulun kurulmasıyla başlamıştır. 1922 yılında bu okulun adı "**Nafia Fen Mektebi**" olarak değiştirilmiş ve öğrenim süresi ortaokuldan sonra iki yıl olarak tespit edilmiştir[8]. Cumhuriyet dönemine geçiş ile birlikte, üretimde çalışacak olan ara insan gücünü yetiştirmek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı(MEB)’na bağlı **Çıraklık Okulları, Akşam Sanat Okulları, Gezici ve Geçici Kurslar, Orta Meslek Okulları, Tekniker Okulları ve Mühendis okulları** açılmıştır[3, 5]. Türkiye’de ilk planlı ve düzenli teknikerlik eğitimi MEB bünyesinde 1953 yılında başlamıştır. 1965 yılında biri Ankara’da diğeri İstanbul’da olmak üzere iki adet Tekniker Yüksekokulu öğrenime açılmıştır. MEB, 1969 yılında Tekniker okullarını, 1971 yılında ise Tekniker Yüksekokulları kapatmış; 1974-1975 öğrenim yılından itibaren MEB Örgün Yükseköğretim Genel Müdürlüğü-Yaygın Eğitim Kurumu (YAY-KUR) Dairesi Başkanlığı’na bağlı olarak "**Meslek Yüksekokulları**" adıyla yeniden öğretime açmıştır. 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile tüm yükseköğretim kurumlarının Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplanması öngörülmüş; bu kanun gereği Meslek Yüksekokulları 1982 yılında üniversitelere bağlanmıştır[1].

3. Meslek Yüksekokullarının Mevcut Durumu

Türkiye’de 13’ü üniversitelere, birisi Emniyet Genel Müdürlüğüne, birisi ise Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı olmak üzere 15 çeşit (Tablo-1) [5,9]; halen 800’ü aktif olmak üzere 955 meslek yüksekokulu bulunmaktadır[6,7]. Bunların da yaklaşık %90’ı devlet üniversiteleri bünyesinde faaliyet göstermektedir (Tablo-2). Bu okullarda 215 farklı program türü olmak üzere 7 bin 454 programda eğitim verilmektedir[6]. Açık öğretim ön lisans programları da dahil edildiğinde bu okullarda yaklaşık 1,75 milyon öğrenci eğitim almaktadır (Tablo-3). Meslek yüksekokullarında okuyan öğrenciler, tüm Türk yüksek öğretiminde okuyan öğrencilerin yaklaşık yüzde 30’una karşılık gelmektedir. Yani bütün yüksek öğretim sisteminin yüzde 30’unu mesleki ve teknik eğitim oluşturmaktadır[6]. Bu büyüklüğe erişmiş MYO yapısının nitelik olarak da kendisinden beklenen fonksiyonları yerine getirmesi hayati bir öneme sahiptir.

Tablo 1: Meslek Yüksekokulu Çeşitleri [5, 9].

1	Meslek Yüksekokulu (MYO)
2	Teknik Bilimler MYO
3	Sosyal Bilimler MYO
4	Sağlık Bilimleri MYO
5	Sağlık Hizmetleri MYO
6	Adalet MYO
7	Uzaktan Eğitim MYO
8	Turizm ve Otelcilik MYO
9	Tapu ve Kadastro MYO
10	Ormancılık MYO
11	İşletmecilik MYO
12	Denizcilik MYO
13	Engelliler Entegre MYO (2 yıllık program)
14	Polis Meslek Yüksekokulları
15	Astsubay Meslek Yüksekokulları

Tablo 2: Meslek Yüksekokulu Sayıları[7].

Devlet Üniversiteleri	Vakıf Üniversiteleri	Vakıf MYO	TOPLAM
854	93	8	955

Tablo 3: Meslek Yüksekokullarındaki Öğrenci Sayıları[7].

	Devlet Üniversiteleri	Vakıf Üniversiteleri	Vakıf MYO	TOPLAM
Birinci Öğretim	489.749	43.704	7.154	540.607
İkinci Öğretim	239.134	13.075	1.579	253.788
Açık Öğretim	935.750	-----	-----	935.750
Uzaktan Öğretim	18.411	639	938	19.988
Toplam	1.683.044	57.418	9.671	1.750.133

MYO'lara öğrenci yerleştirme sınavlı ve sınavsız olmak üzere iki farklı şekilde olmaktadır. Bu programlara öncelikle ilgili alandan mezun olmuş mesleki ve teknik ortaöğretim mezunları sınavsız yerleştirilmektedir (4702 sayılı yasayla mesleki ve teknik ortaöğretim mezunlarına sınavsız giriş hakkı verilmiştir.) [10]. Bu yerleştirmeden sonra boş kalan kontenjanlara ise Genel Lise mezunları Yükseköğretim Geçiş Sınavı (YGS) ile yerleşebilmektedir. Yıllara göre Türkiye'de MYO'lardaki öğrenci kontenjanları ve Sınavlı/Sınavsız yerleştirme dağılımı Tablo-4'de verilmiştir [4,11]. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere MYO'lara yerleşen öğrencilerin yaklaşık yarısı sınavla yerleşirken, diğer yarısı ise sınavsız bir şekilde yerleşmektedir. Bu durum, pek çok programda homojen bir öğrenci dağılımının oluşmasını engellemektedir. Bir kısım öğrenciler ilgili mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından geldiği için belirli bir düzeyde pratik bilgiye sahipken, diğer bir grup o meslekle daha henüz tanışmaktadır. Buna karşın, düz liseden sınavla gelen öğrenciler ise akademik altyapı olarak sınavsız yerleşen öğrencilere göre daha iyi durumdadırlar. Ayrıca bugünkü meslek lisesi “**düşük başarılı öğrenciler**”, “**düşük kalitede eğitim**”, “**düşük statülü işler**”, “**üniversite yolu kapalı**” imajlarını içermektedir. Bu durum, nitelikli öğrencilerin bu okullara olan talebini kırmaktadır. Daha az nitelikli öğrencilerin tercih ettiği bu okul öğrencilerinin sınavsız bir şekilde MYO'lara yerleşmeleri otomatik olarak MYO'lardaki öğrenci profilini de olumsuz etkilemektedir. Öğrenci profilinin, öğretim elemanı profiliyle beraber eğitimin kalitesini belirleyen en önemli unsurlar olduğu dikkate alındığında, bu durum üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır [12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22, 23].

Tablo 4: Yıllara Göre MYO'lardaki Öğrenci Kontenjanları ve Yerleştirme Dağılımı[4, 11].

Yıllar	Kontenjan	Yerleşen			Sınavsız Yerleşenlerin Oranı (%)
		Sınavsız	YGS	Toplam	
2011	227.248	143.898	108.569	252.467	%57,0
2012	316.181	153.657	130.698	284.355	%54,0

2013	359.628	154.510	132.112	286.622	%53,9
2014	364.735	173.113	163.294	336.407	%51,5

Çok farklı türde MYO'ların olması, bu okullarda çok farklı alanlarda eğitim yapılması ve öğrenci profillerinin birbirlerinden çok farklı olması gibi unsurlardan dolayı; MYO'lar konusunda genelleme yapmak çok doğru olmayabilir. Örneğin devlet üniversitelerine bağlı MYO'lar ile Vakıf üniversitelerine bağlı MYO'lar hakkında değerlendirme farklı olabilir; keza Sağlık Hizmetleri MYO'ları ile Denizcilik MYO'larının nitelikleri diğerlerinden farklılık arz edebilir. Ayrıca eğitim türleri itibarıyla (örneğin örgün-uzaktan) MYO'ların değerlendirilmesinde genelleştirme yapmak doğru sonuçlar vermeyebilir. Hatta aynı devlet üniversitelerine bağlı farklı MYO'lar arasında da kalite ve başarı açısından farklılıklar söz konusudur ve bu genel değerlendirmeyi zorlaştırır[23]. Tüm bu gerekçelerle; bu çalışmada özellikle Kırıkkale MYO'da faaliyet gösteren teknik programlardan hareketle bazı değerlendirmeler yapılacak, MYO'larında yaşanan sıkıntılar ortaya konulacak ve sorunların çözümüne dönük çözüm önerileri sunulacaktır.

4. Meslek Yüksekokullarda Sorunlar ve Çözüm Önerileri

MYO'lardan beklenen nitelikli ara eleman vasfına sahip eleman yetiştirme hedefine tam olarak ulaşılamamasının nedenleri;

- ✓ Gelen öğrencilerin teknik alt yapısı,
- ✓ Gelen öğrencilerin sosyal alt yapısı,
- ✓ Akademik personel eksikliği ve personelin eğitim kalitesi konusunda ümitsizliğe düşmeleri,
- ✓ MYO'larla sanayi işbirliğinin ileri derecede zayıf olması,
- ✓ MYO'lardaki ölçme mekanizmasının verimsiz olması,
- ✓ MYO öğrencileri arasında sadece diploma almayı hedefleyen bir kitlenin olması,
- ✓ MYO'lardaki teknolojik araç gereç ve donanım eksikliği

olarak tasnif edilebilir. Bu sebepler ve bunları bertaraf edecek çözümler aşağıda detaylandırılmıştır.

4.1 Gelen Öğrencilerin Teknik Alt Yapısı

Meslek liselerine uygulanmaya başlayan negatif katsayı uygulamasından sonra teknik bilimlere kapasiteli öğrenciler hem kendi hem de çevrelerinin yönlendirmeleriyle istedikleri fakültelere gidebilmek için meslek liselerini tercih etmediler. Bunun yerine Fen liseleri, Öğretmen liseleri, Anadolu liseleri, Süper liseler ve hatta düz liseler tercih edilir duruma geldi. Meslek liseleri ise sadece diğer liselere gidemeyen analitik düşünce ve hesaplama konusunda kendilerini çok zayıf ve isteksiz hisseden öğrencilerin gittiği okul durumuna geldi. Bu durumdaki öğrencilerin meslek liselerinde zaten çok zayıf olan hesaplama, analiz ve tasarım yapma gibi kabiliyetleri gelişme imkânı bulamamış, yalnızca el becerileri ve gördüğünü tekrar etme özellikleri gelişme fırsatı bulabilmiştir.

İşte içinde bulunduğumuz zaman itibarıyla MYO öğrencileri bu katsayı uygulamasıyla başlayan uygulamanın kurbanları görünümündedir. Teknik alt yapıları, analitik kabiliyetleri, düşünme ve çözüm üretme yetenekleri, bir üniversite ortamına intibak etmeye kifayetsiz kalmaktadır. Şu an itibarıyla MYO'larda verilmeye çalışılan teknik derslerde kullanılması gereken Matematik, Fizik gibi temel konulara hakimiyetleri, dersleri zayıf olan bir ilköğretim öğrencisi seviyesindedir[12,13].

Bu durumun bertaraf edilmesi için ya MYO'lara gelmesi beklenen öğrenci kitlesinin temel bilimler ve analitik düşünme kabiliyetlerinin geliştirilmesi ya da bunlara kabil görünmeyen gençlerimiz MYO'lara gelmek yerine doğrudan başarı ile icra edebilecekleri mesleğe sevk edilmeliler.

4.2 Gelen Öğrencilerin Sosyal Durumu

MYO'lara eğitim için gelen öğrencilerin ekseriyetinde ezilmişlik, ümitsizlik, cesaretsizlik, anne-baba baskısı gibi sosyal problemlerden bir kısmı mevcuttur. Bilhassa sınavsız geçişten sonra MYO'lara büyük bir oranda meslek liseli öğrencilerin gelmeye başlaması ile bu hal iyice şiddetlenmiştir. Fakültelere girememiş olmanın vermiş olduğu eziklik başlı başına hem öğrenciyi kendi kendine bir başarısızlık psikolojisine, hem de çevrenin bakış açısı onu bir işe yaramazlık duygusuna itmektedir. Zira Türkiye'de şu an itibarıyla pek çok insanın nazarında MYO'lar ancak fakültelere girememiş, başarısız ve kabiliyetsiz öğrencilerin güzergâhıdır. Bu psikolojik iklim altında, gönülsüz ve ümitsiz olan MYO talebelerinden başarı ve kalite beklenemez.

MYO'ların eğitim kalitesini fevkalade olumsuz etkileyen bu sebebin bertaraf edilmesi için bir adım atılmış ve katsayı engeli kaldırılarak meslek liselerine her kabiliyette öğrencinin gidebilmesinin, dolayısıyla MYO'lara da her Liseden öğrenci gelebilmesinin önü açılmıştır.

Ancak öğrencilerin psikolojisinin düzelmesi, ümit, iştıyak içerisinde eğitim sürecini icra edebilmeleri, sürekli kendilerine değer katma gayreti içinde çalışmalarını için sadece öğrencileri değiştirmeye çalışmak; kökleri susuz kalan bir ağacın kuruyan dalları ilaçlayarak kurtarmaya çalışmak kabilinden olacaktır. Zira öğrencinin psikolojisi, bulunduğu okul ve eğitimcilerin psikolojisi ile, aile efradının psikolojisi ile ve yaşadığı milletin psikolojisi ile doğrudan irtibatlıdır.

Öğrencilerin psikolojisinin düzelmesi için eğitimcilerin ve velilerin,

- ✓ öğrencilerden ümitli olması,
- ✓ gençlere geleceğin varisleri olarak bakması,
- ✓ onları hırsla neticeye sevk etmek yerine, gayretli bir şekilde çalışmaya sevk etmesi,
- ✓ beklenmedik durumlara karşılaştıklarında onları teselli etmesi

gerekmektedir.

4.3 Akademik Personel Eksikliği ve Personelin Eğitim Kalitesi Konusunda Ümitsizliğe Düşmeleri

MYO'larda öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının, fakültelelere nispeten çok yüksek olması MYO eğitim kalitesini düşüren önemli etkenlerden birisidir. Öğretim elemanın öğrencilerle birebir vakit geçirememesi, onları teknik ve sosyal konularda yönlendirmeye vakit bulamaması, birebir deneysel veya teorik çalışmaların takibinin yapılamamasının en büyük engeli sayıca öğretim elemanı azlığıdır[14].

Öğretim elemanı başına yüksek öğrenci sayısı düşmesi unsuruna, bir de üniversite sınavında düşük puanlar almış öğrencilerle muhatap olduğunu düşünmesi, bu öğrencilerin puanlarının düşüklüğü ile beraber ümitsizlik, kendine güvensizlik ve haylazlık düzeyinin yüksek görünmesi MYO'larda faaliyet gösteren öğretim elemanlarının şevklerini fevkalade zedelemektedir.

Bu engelin aşılabilmesi için,

- ✓ Altyapısı yetersiz, özellikle beldelerde veya küçük ilçelerde faaliyet gösteren MYO'ların kapatılması, buradaki akademik personelin diğer MYO'lara kaydırılması,
- ✓ Sanayinin veya hizmet sektörünün talep etmediği, istihdam imkanı bulunmayan bölüm veya programların kapatılması; ihtiyaç olan alanlarda, yeni bölüm veya programların, gerekli teknik ve akademik personel altyapısı oluşturulduktan sonra açılması,
- ✓ Halihazırda faaliyet gösteren okulların akademik personel eksikliklerinin giderilmesi ve teknik altyapılarının güçlendirilmesi,

gerekmektedir. Zira mezun edeceği öğrencilerin iş bulmakta zorlanacaklarını bilmesi bir Öğretim Elemanı için fevkalade iştıyak kırıcı bir sebeptir. Ancak mezun edeceği öğrencilere toplumun ihtiyaç duyduğunu bilmesi hem Öğretim Elemanını hem de öğrencileri motive eden bir durumdur.

4.4 MYO'larla Sanayi İşbirliğinin Ciddi Derecede Zayıf Olması

MYO mezunu öğrencilerinin ifa etmeleri beklenen vazife düşünüldüğünde sanayide en çok ihtiyaç duyulan vasa sahip eleman olmalarına karşın, an itibarıyla staj yapacak kurum ve kuruluş dahi bulmakta zorlanmaktadır[24].

Bu durum araştırıldığında tüm kamu veya özel kurum ve kuruluşlar, kendilerini haklı görerek, stajyer öğrencilere ihtiyaç duymadıklarını, mezun olan öğrencilerin yetersizliklerle dolu olduklarını beyan etmektedirler. Zira MYO eğitim sürecinde eğitim kurumu veya personeli, eğittiği öğrencinin çalışma ihtimali olan kurum, kuruluş veya sanayi ile iş ve fikir birliği yapma hususunda çok eksiktir.

Bahsi geçen iş ve fikir birliğinin sağlanması, eğitim sürecinde lazım olan personelin yetiştirilmesi amacının önemsenmesi, "böyle gelmiş-böyle gider" mantığından vazgeçilerek, eğitim personelinin ve işverenlerin beraberce eğitim sistemini dizayn etmesi ile bu sorun çözülebilecektir.

Bu iş ve fikir birliğinin sağlanması teknik olarak öğrencilerin kapasitelerini geliştireceği gibi, aldıkları eğitimin kendilerini işverene yakınlattığını görüp hissetmelerini sağlayacak ve onları da motive edecektir. Öğrendiklerinin doğrudan kendilerine mesleki değer ilave ettiğini görecekle, eğitim sistemine, kurumuna ve eğitim personeline olan itibar ve güvenleri artacak, daha ziyade şevk ve gayretle eğitim sürecini en istifadeli şekilde geçirmek ve derhal iş hayatına başlamak arzusunu doğuracaktır.

4.5 MYO'lardaki Ölçme Mekanizmasının Verimsiz Olması

Ölçme mekanizmasının eksikliği sadece MYO'lara has bir durum değildir. Birçok eğitim kurumunda benzer eksiklikler mevcuttur. Üniversitelerdeki ölçme mekanizması yıllardır, aynıdır. Bu alanda hiçbir çalışma söz konusu da olmamaktadır.

Hâlbuki öğrenciyi yönlendiren en büyük amil sınavdır, yani nottur. Öğrencinin yegâne hedefi yüksek ya da yeterli not almaya çalışmaktır. Bunun için elinden gelen tüm gayreti gösterip, haricindeki iş ve sorumlulukları ise israf olarak hissetmektedirler.

Öyle ise ölçme mekanizması öyle dizayn edilmelidir ki:

- ✓ Dönemde sadece iki sınav yapılarak 2 defa ders çalıştırmak yerine sürekli ders çalışmaları ve derse devamları sağlanmalıdır,
- ✓ Klişe ve demode sorular sormak yerine, sınavlarda öğrencinin ne öğrenmesi gerekiyorsa onlar sorulmalıdır,
- ✓ Değerlendirme sadece yazılı şekilde değil, uygulamalar da değerlendirilmeye alınmalıdır,
- ✓ Az sayıda sınav yapılarak bir sınavda her şeye karar vermek, öğrenciyi başarılı veya başarısız ilan etmek yerine; çok sayıda sınav veya değerlendirme yapılarak, hem öğrencinin stresini azaltmak, hem telafi imkanı sağlamak, hem de planlı ve yıpratıcı olmayan bir tarzda çalışma alışkanlığı kazandırılmalıdır.

4.6 MYO Öğrencileri Arasında Sadece Diploma Almayı Hedefleyen Bir Kitlenin Olması

Bazı kurum ve kuruluşlarda aynı vazifeyi ifa eden iki kişiden, MYO diplomasına sahip olan birinin, diğer arkadaşına göre daha az verimli olsa dahi fazla maaş alıyor olması durumu; MYO'lara kaliteli eğitime sekte vuran bir öğrenci kitlesi sunmaktadır. Bu grup öğrenciler

- ✓ Halen bir işyerinde çalışıyor olmalarına,
- ✓ MYO mezunu olmak işini daha iyi yapmalarına destek vermeyecek olmasına,
- ✓ Hatta MYO eğitiminin onların işyerlerindeki görevlerini aksatmasına neden olmasına,

rağmen, MYO'lara gelip sadece diploma alarak maaş zammı hedeflemektedirler. Bu durumdaki öğrenciler, MYO'larda verilmek istenen değerlerden hiçbirisine müşteri olmayıp, asgari yeter puan ile de olsa, sadece diplomayı almak için okula kayıt yaptırmaktadırlar. Bu durumu da bizzat kendileri defalarca öğretim elemanlarına arz ederek,

- ✓ mezuniyet sonrası mezun oldukları bölüme ait işlerde çalışmayacaklarını,
- ✓ bunun için mesleği öğrenmeye ihtiyaçlarının olmadığını,
- ✓ sadece diploma almalarının yeterli olacağını,
- ✓ öğretim elemanlarının kendilerinden fazla bir şey beklememelerini,

şifahen bildirmektedirler.

Bu menfi durumun izalesi için kurum ve kuruluşların sadece diplomaya bakarak maaş ve terfi vermekten vazgeçmesi, çalışanların yaptıkları görev, aldıkları sorumluluk, icra ettikleri vazife, vazifelerindeki başarı ve sadakatleri gibi kriterleri değerlendirilerek bir ücretlendirme politikası geliştirmeleri gerekmektedir.

4.7 MYO'lardaki Teknolojik Araç-Gereç ve Donanım Eksikliği

Mesleki ve teknik eğitim, çeşitli teknolojik araç-gereç, donanım, yazılım ve laboratuvar gerektirdiği için nispeten pahalı bir eğitimidir. Bu sebeple MYO'larında herhangi bir program veya bölüm açılacağı zaman ciddi bir ihtiyaç analizi yapılmalıdır. Eğer o bölüm veya programa gerçekten ihtiyaç varsa, öncelikle teknik altyapı ihtiyaçları sağlanmalıdır.

Teknolojik araç-gereç ve donanımla ilgili bir diğer sorun, bu cihazların zaman içerisinde eskimesi veya demode olması sorunudur. Özellikle elektrik, elektronik, bilişim, mekatronik gibi alanlarda teknoloji çok hızlı bir şekilde değiştiği için teknik altyapının başlangıçta oluşturulması yeterli değildir. Belirli düzenli periyotlarla laboratuvarların güncelleştirilmesi de gerekmektedir. Bunun için MYO'ların kaynak sorunu bir şekilde çözülmelidir.

5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Nitelikli insan gücü, beşeri sermaye ülkelerin rekabet gücünü etkileyen en önemli unsurdur. Bilim ve teknolojiye gelişmeler mesleki ve teknik eğitimin önemini artırmıştır. Ayrıca mesleki ve teknik eğitim nispeten pahalı bir eğitim türüdür. Bunun için eğitilen insanların niceliği kadar, niteliği de önemlidir. Hatta nitelik, nicelikten çok daha önemlidir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada MYO'larda verilen eğitim incelenmiştir. Eğitimin kalitesinin iyileştirilmesi için yapılması gerekenler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- ✓ Meslek liselerinin ve Meslek Yüksekokullarının imaj sorunu çözülmelidir.

- ✓ Hali hazırda meslek liselerinden sınavsız gelen öğrencilerin alt yapıları çok yetersizdir. Meslek liseleri cazip hale getirilmelidir.
- ✓ MYO mezunlarının işsizlik/istihdam sorunları vardır. Bu sorunun çözülebilmesi için ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlarda eğitim yapılmalı, talebin olmadığı alanlarda yeni program, bölüm veya MYO açılmasına izin verilmemelidir.
- ✓ MYO'larının öğrenci kontenjanları o programda kadrolu olarak bulunan öğretim elemanı sayısı ile ilişkilendirilmelidir. Kontrolsüz bir şekilde kontenjan artışına izin verilmemeli, kontenjan artışları bir standarda kavuşturulmalıdır.
- ✓ Sistemli ve düzenli staj yapılması konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Staj yeri bulma sıkıntısı giderilmelidir. Uygun staj yeri bulamayan öğrenciler için okul idareleri kendileri staj yeri bulmalı veya okullarda staj yapma imkanları oluşturulmalıdır. Bunun için MYO'ların teknik alt yapıları güçlendirilmelidir.
- ✓ Staj yapılmadan, staj formaliteleri halledilerek staj yapmış gibi gösterilen uygulamaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Staj yerleri ve staj yapan öğrenciler ilgili öğretim elemanlarınca denetlenmelidir.
- ✓ Staj yapılabilecek uygun işyerleri bir veri tabanında toplanmalıdır. Başarılı öğrencilerin buralarda staj yapmaları sağlanmalıdır.
- ✓ Meslek yüksekokullarında uygulamalı derslerin sağlıklı yapılabilmesi laboratuvar ve teknik donanım şartları iyileştirilmelidir.
- ✓ YÖK'ün her programda en az 3 öğretim elemanı olacak şartı tüm programlarda büyük bir titizlikle uygulanmalıdır. Bu şartı sağlayamayan programların öğrenci kabulleri durdurulmalıdır.
- ✓ MYO'larında görev yapacak öğretim görevlilerinin seçiminde titiz davranılmalıdır. Özellikle mesleki tecrübe faktörü ön plana çıkarılmalıdır.
- ✓ Öğretim elemanlarının bir kısmı sanayiden, pratik hayattan transfer edilmelidir.
- ✓ Sanayi-Üniversite işbirliği kapsamında MYO'larındaki uygulamalı derslerin bir kısmı sanayide çalışan uzmanlar tarafından verilmesi sağlanmalıdır.
- ✓ Öğretim görevlilerinin akademik kariyer yapmaları teşvik edilmelidir.
- ✓ MYO'larda görev yapan öğretim görevlilerinin kendilerini geliştirmelerine imkan sağlayacak şartlar oluşturulmalıdır. Yabancı dil kursları, yurtdışı eğitim bursları gibi.

KAYNAKLAR

- [1] Resmi Gazete, "Yüksek Öğretim Kanunu", 04/11/1981 tarih ve 17506 sayılı resmi gazete.
- [2] Resmi Gazete, "6111 Sayılı Kanun", 13/02/2011 tarih ve 27857 sayılı resmi gazete.
- [3] Yücebaş E., Alkan G., Atasığın H. G.; Egeli H. A., "Ege Bölgesi'nde Bulunan Meslek Yüksekokullarının Durum Analizi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Electronic Journal of Vocational Colleges, Volume 3, Issue 4, p.44-50, 2013.
- [4] Alkan R.M., Suiçmez M., Aydınkıl M., Şahin M., "Meslek Yüksekokullarındaki Mevcut Durum: Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri", Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Volume 4, Issue 3, p.133-140, DOI: 10.5961/jhes.2014.096, 2014.
- [5] Gürbüz, R., "Meslek Yüksekokulları Nedir?", METEF Fuarı Sunusu, Ankara, 2011.
- [6] Çetinsaya G, "Meslek Yüksekokullarında Kalite: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri Konferansı Açılış Konuşması", Mart 2014, İnternet Adresi: www.hitit.edu.tr/belgeler/mart_2014.pdf, Erişim Tarihi: 29.12.2014.
- [7] YÖK, "Yükseköğretim Temel Göstergeleri", Mayıs 2014, İnternet Adresi: https://huseyinserce.files.wordpress.com/2014/07/yc3bcksek3b6gretim-temel-gc3b6stergeleri_yc3b6k.pdf, Erişim Tarihi: 04.01.2015.
- [8] Yazgan, Ç. Ü., "Cumhuriyet öncesinde mesleki ve teknik eğitimin enformel ve formel temelleri: Ahi birlikleri ve İslahhaneler", 1. Uluslararası Mesleki Eğitim ve Öğretim Sempozyumu (IVETS-2014):11-13 Eylül 2014, Bursa.
- [9] Örgenci Seçme ve Yerleştirme merkezi (ÖSYM), 2014 Yılı Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu.
- [10] Resmi Gazete, "4702 Sayılı Kanun", 10/07/2001 tarih ve 24458 sayılı resmi gazete.
- [11] ÖSYM, "Web Veri Tabanı: ÖSYS Yerleştirme Sonuçlarına İlişkin Sayısal Bilgiler", İnternet Adresi: <http://osym.gov.tr/belge/1-4128/ogrenci-secme-ve-yerlestirme-sistemi-osys.html>, Erişim Tarihi: 07.01.2015.

- [12] Ceylan H., “Mesleki Eğitimde Öğrenci Kalitesi”, 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi, Konya, p.580-585, 27-29 Mayıs 2009.
- [13] Ceylan H., Elibol H., “Meslek Yüksekokullarının Öğrenci Kaynağı Açısından Mesleki Teknik Ortaöğretim”, 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi, Konya, p.464-470, 27-29 Mayıs 2009.
- [14] Ceylan H., Avan M., Elibol H., “Mesleki ve Teknik Eğitimde Öğretim Elemanı Profili, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi, Konya, p.464-470, 27-29 Mayıs 2009.
- [15] Ünver H. M., Yaylı H., Ceylan H., “Taşra Meslek Yüksekokullarının Sorunları ve Çözüm Önerileri”, 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi, Konya, p.3063-3070, 27-29 Mayıs 2009.
- [16] Ceylan H., Erdoğan İ., “Meslek Yüksekokulları Nasıl Cazip Hale Getirilebilir?”, 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi, Konya, p.351-356, 27-29 Mayıs 2009.
- [17] İspir K., Ceylan H., “Meslek Yüksekokullarında Elektrik Eğitimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi, Konya, p.393-402, 27-29 Mayıs 2009.
- [18] Ergüzen A., Ceylan H., “Mesleki ve Teknik Eğitimde Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama Programının Sorunları ve Çözüm Önerileri”, 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi, Konya, p.597-602, 27-29 Mayıs 2009.
- [19] Kuşat, N., “Meslek Yüksekokullarında Öğrenci Başarısı Üzerine Bir Çalışma: Eğirdir Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Cilt 61, p.65-79, 2014.
- [20] Şahin İ., Fındık T., “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, TSA, 12(3), p.65-86, 2008.
- [21] Şencan, H., “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim, Sorunlar-Öneriler”, (Rapor No.55), İstanbul: MÜSİAD, 2008.
- [22] Uçar, C., Özerbaş, M.A., “Mesleki ve Teknik Eğitimin Dünyadaki ve Türkiye’deki Konumu”, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2(2), p.242-253, 2013.
- [23] Kenar N., “Türkiye’de Mesleki Eğitim ve Meslek Yüksekokulları”, İnternet Adresi: <http://www.messegitim.com.tr/ti/799/0/TURKIYEDE-MESLEKI-EGITIM-VE-MYOLAR>
Erişim Tarihi: 07.01.2015.
- [24] Ala, M.Ö., Gülmez, H., “İşyeri Eğitimi Uygulamasının Verimliliği: Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, 1. Uluslararası Mesleki Eğitim ve Öğretim Sempozyumu (IVETS-2014):11-13 Eylül 2014, Bursa.

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE BİR FAİLİ MEÇHUL: HASAN FEHMİ BEY

Erhan AYAZ¹, Muammer ERDEM², Yunus KULOĞLU³

ÖZET

XIX. Yüzyılın son çeyreği Osmanlı Devleti açısından sıkıntılı bir dönem olmuştur. Toprak kayıplarıyla ve ağır tazminatlarla sonuçlanan savaşlar neticesinde Devlet her alanda zayıf düşmüştür. Devletin bu zayıf durumundan Emperyalist Devletler ve onların kışkırttığı gayrimüslim tebaa her fırsatta yararlanmayı bilmiştir. 93 Harbi sonrasında imzalanan Ayastafenos Antlaşması neticesinde Osmanlı Devleti'nin aczi iyice pekişmiştir. Özellikle Ermeni tebaaya verilen geniş haklar ve toprak kayıpları mecliste görüş ayrılışlarına sebebiyet vermiştir. Meclis, savaşın ve ardından imzalanan Ayastafenos Antlaşmasının getirdiği sorunlar sonucunda oluşan havamım da etkisiyle 14 Şubat 1878'de kapatıldı.

24 Temmuz 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte basına uygulanan sansür kalkmış ve bunun sonucunda hükümet karşıtı muhalif bir kanat oluşmuştur. Muhalif kanadın sözcülüğünü Serbesti, Volkan ve Mizan gazeteleri yapmıştır. Özellikle de Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi Efendi'nin hükümet karşıtı yazıları dikkat çekmiştir. Serbesti Gazetesi'ne defalarca isimsiz tehdit mektupları gitmiş ancak yazılan yazıların şiddeti azalmamıştır. Hal böyleyken 6 Nisan 1909 gecesi Hasan Fehmi Efendi'nin bir süikast sonucu öldürülmesi basının ve halkın büyük tepkisini çekmiştir. Hükümet aleyhtarı gösteriler ve basında çıkan haberler 31 Mart ayaklanmasının ayak sesleri olmuştur.

Hasan Fehmi Efendi'nin öldürülmesi olayı ve sonrasında basında hükümet aleyhtarı çıkan haberlerin şiddetlenmesi, bu yazımızda geniş olarak bahsedeceğimiz 31 Mart ayaklanmasına sebebiyet veren olaylardan bir tanesi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hasan Fehmi, Serbesti Gazetesi, 31 Mart Ayaklanması

AN UNSOLVED OF THE II. CONSTITUTIONAL PERIOD : HASAN FEHMİ

ABSTRACT

XIX. Last quarter of a century has been a troubled period for the Ottoman Empire. As a result of territorial losses and resulting in heavy war reparations state is weakened in all areas. In this case of the weak state of the imperialist States and succeeded in making use of every opportunity that they provoke Muslim subjects. 93 Wars and after the Ayastafenos Treaty signed as a result of the weakness of the Ottoman Empire was thoroughly reinforced. Armenian subjects, especially given broad rights and soil losses gave rise to the departure opinion in parliament. Assembly and then signed Ayastafenos war weather problems that occur in the results with the effect brought about by the Treaty was closed in February 14, 1878.

July 24, 1908 ,censorship in the press with the announcement of the II. Constitutional disappeared and was formed as a result of a wing anti-government opposition. Spokesman for the release of dissident wing of the volcano, and Mizan newspaper has done. Especially the free newspaper editorial writer Hasan Fehmi Effendi was noted for writing anti-government. Free of anonymous threatening letters have gone many times but has not diminished the intensity of the Newspaper article written. Disturbingly the night of April 6, 1909 press Hasan Fehmi Effendi killing of an assassinated and has attracted the public's strong reaction. The news media has been on anti-government demonstrations and riots footsteps as of 31 March.

Hasan Fehmi at a press event and after the murder of the Lord to the escalation of anti-government reports, this paper has been one of the event giving rise to the March 31 riots will mention wide.

Key Words: Hasan Fehmi, Serbesti Newspaper, March 31 revolt

¹ Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Yüksek Lisans Öğrencisi, erhan.ayaz@klu.edu.tr

² Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, muammer.erdem@klu.edu.tr

³ Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrencisi, yunus_kuloglu@hotmail.com

Giriş

1. 31 Mart Öncesinde Siyasi Ortam

1877-1878 Osmanlı- Rus (93 Harbi) Savaşı Osmanlı Devletini ekonomik yönden sıkıntıya sokmuştur. Bu dönemde askeri harcamalar ve cepheye ayrılacak bütçe Meclis-i Mebusan'da, meclis ile hükümet arasında geçen hararetli tartışmalara sebep olmuştur.⁴ Meclis-i Mebusan'ı kısa bir süre için kapattığı izlenimini veren II. Abdülhamit, zaman ilerledikçe kendi kafasındaki mutlak yönetimi kurmaya yönelmiştir. Başta basın olmak üzere bütün özgürlükler kaldırılmış, ağır bir sansür dönemi başlamıştır.⁵

Abdülhamit'in istibdat rejiminin sona erdirilmesi amacıyla kurulmuş olan ve İslamcılık yerine Türkçülüğü benimseyen ve çoğunluğu askerlerden oluşan, Türkçülüğün Türk ulusalcılığına, yani siyasi bir akıma dönüşmesini sağlayan⁶ İttihat ve Terakki Cemiyeti, anayasa ve hürriyet rejiminin kurulmasını istemiştir. Abdülhamit, istemese de Anayasayı yürürlüğe koyarak Meşrutiyeti ilan etmiştir.⁷ 24 Temmuz'da özellikle basında sansür kendiliğinden sona ermiştir.

Meşrutiyetin ilanı üzerine bütün memlekette sevinç gösterileri olmuş ve imparatorluğun ulusları arasında genel barış alâmetleri görülmüştür. İttihatçı olmak bir vatan borcu, karşı çıkmak ise meşrutiyete ihanet olarak nitelendirilmiştir.⁸ 25 Temmuz günlü İkdâm Gazetesi, "Padişahım Çok Yaşa" diye bir başlık atarak gösterileri olmuş gibi göstermiştir.⁹ Fakat istibdadın yükünü birilerine mal etmek gerekiyordu.¹⁰ Abdulhamid'in de çaresiz "*Hainler beni şimdikiye kadar aldatmışlar.*" sözünden hareketle¹¹ suçlu devlet erkânı olarak lanse edilmiştir.

Osmanlı halkı, meşrutiyetin ilanı ile istibdat yönetiminden kurtulmuştur. Fakat halk meşrutiyetle doğan "hürriyet" ortamını tam olarak idrak edememiştir.¹² İstanbul sokaklarında halk, hürriyet sarhoşluğu ile eski rejimden ve onun memurlarından öç almaya başlamıştır. Halk kontrol altına alınamamış; Padişahın isteği üzerine Şeyhülislamın Padişah adına meşrutiyeti koruyacağına dair Kuran'a el basarak yemin etmesi halkın yatıştırılmasında etkili olmuştur.¹³

Meşrutiyetin ilanı aynı zamanda halkta farklı beklentiler meydana getirmiştir. Köylüler daha az vergi verme; memurların da maaş artışı ve terfi gibi beklentileri olmuştur. Çünkü İttihat ve Terakki meşrutiyeti sihirli bir şey gibi gösterip halkı hayallere sürüklemiş ve bunu cemiyete bağlamanın bir yolu olarak seçmiştir.¹⁴

İttihat ve Terakkiciler yavaş yavaş yönetime el koyarak usulalarını sertleştirmişlerdir. Kendilerine karşı gelen memurları tavsiye etmişlerdir. Particilik hayatı başlamıştır. Orduda dahi subaylar hükümete muhalefet nedeniyle birbirlerini vatan haini ilan etmeye başlamışlardır. Bunun üzerine partide ayrılmalar meydana gelmiştir.¹⁵

Meşrutiyet'in ilk seçimlerinde büyük bir çoğunluk sağlayan İttihat ve Terakki üyeleri kabine kurma görevini üzerlerine almayarak sadece bir iki üye yerleştirmekle yetinmişlerdir. Kurdukları hükümetlerin işine

⁴ Enver Ziya Karal, Büyük Osmanlı Tarihi, Hikmet Neş., C:IV, S.418

⁵ İhsan Güneş, Türk Parlemanto Tarihi- Meşrutiyete geçiş süreci, C.1, TBMM vakfı yayınları, S.223

⁶ Doç. Dr. Sina Akşin; 100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1980, S. 250

⁷ Ahmed Bedevi KURAN; İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler. (İstanbul. 1945). s.249; Tarık Zafer TUNAYA; Türkiye'de Siyasal Partiler. C. 1. İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908-1918) (İstanbul 1984),.. S. 23; N. İORGA; Osmanlı Tarihi. C. V. 1774-1712 Çeviren B. Sıtkı BÜYÜKBAYKAL; (Ankara 1948). S. 632.; Mustafa MÜFTÜOĞLU, İttihat ve Terakki'nin İç Yüzü Bir Fedaînin Romanı (İstanbul 1989). S. 25; Mehmet Alparğu, İsmail Özçelik,Nuri Yavuz, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi,Gündüzyay.Ankara 2003 S.56

⁸ TUNAYA: age, S. 24

⁹ AKSİN, age, S. 84

¹⁰ AKSİN, age, S. 84

¹¹ AKSİN, age, S. 85

¹² Ordinaryüs Prof. Enver Ziya Karal; Osmanlı Tarihi, IX. Cilt (1908-1918), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, s. 75-80; Mustafa Baydar; 31 Mart Vak'ası, İstanbul 1955, S. 16

¹³ İhsan Güneş, age, S.238

¹⁴ Hakkı Dursun Yıldız, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C: 12 , s.251

¹⁵ Stanford J. Shaw, Esen Kural, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye.(Ç.Mehmet Harmanlı) İstanbul 1983, cilt;2 ,s.337; Örneğin cemiyetin Pangaltı Şubesi Reisi Şerif Paşa, cemiyetten ayrılır ve yurt dışına çıkar. Bkz; Şerif Paşa, Bir Muhalifin Hatıraları İttihat ve Terakkiye Muhalefet, Nehir Yayınları, İstanbul 1990, s.34. Yine İttihat ve Terakki'den Sinop mebusu olarak seçilen Rıza Nur, partisinin tutumu sebebiyle partisinden istifa eder. Bir süre sonra gizli bir cemiyet (Cemiyet-i Hafiyeye) üyesi olmakla itham edilerek tutuklanır. Bkz. Dr. Rıza Nur, Cemiyet-i Hafiyeye, Bedir Yayınevi, İstanbul 1997, s.5-6. Ayrıca bkz. "Cemiyet-i Hafiyeye ve Mühim Bir Tevkif", İstanbul Gazetesi, 7 Temmuz 1326.

karışarak onları yönetmeye¹⁶ başlayınca da saray, hükümet ve halk arasında bir mücadele başlatmıştır.¹⁷ Bununla İttihat ve Terakki yönetimi, hükümetin sorumluluğunu üzerine almadan iktidarı elde tutmak istemiştir. Sait Paşa ve Kamil Paşa hükümetleri, cemiyetin ordu ve hükümetler üzerindeki nüfuzunu kırmak için çaba sarf etseler de muvaffak olamamışlardır.¹⁸ İttihat ve Terakki'nin hükümet işlerine sık sık müdahalesi basında sert eleştirilere neden olmuştur.¹⁹ Özellikle gazeteler, cemiyeti "hükümet içinde hükümet" olmakla itham etmişlerdir.²⁰

Büyük umutlarla ilan edilen II. Meşrutiyet, Osmanlı Devleti'nde yeni bir siyasal yapılanmayla beraber yeni bir zihniyet yapısı getirmiştir. Bu zihniyet yapısı, dönemden ve uygulamalarından rahatsızlık duyan bir kesim ortaya çıkartmıştır. Özellikle basın İttihat ve Terakki aleyhine yazılar yazmaya başlanmıştır. Halktan kendini ulema sayan kişiler hükümet aleyhine mitingler yapmıştır. Bunlardan en çok dikkat çeken Kök Ali adında müezzindir.²¹ Bu olay bir nevi 31 Mart olayının provası şeklindedir. Bu irtica hareketi 31 Ekim'de bastırılmış, ayaklanmanın lideri olan Kök Ali kayıplara karışmıştır. Kimilerine göre ise tutuklanmıştır.²² Bu kişilerle bağlantısı olan Mizan gazetesi sahibi Murat Bey sürgün edilmiş ve gazetesi kapatılmıştır.²³ Olayın üzerinden çok geçmeden Beşiktaş karakolunda gerçekleşen linç olayı²⁴ ve Karagöz Olayı ayaklanmanın fitilini yavaş yavaş ateşlemeye başlamıştır.

2. 31 Mart Olayını Hazırlayan Sebepler ve Basın

Meşrutiyetin ilanından sonra asayişin bozulmasının en büyük sebeplerinden biri basına uygulanan sansürün kalkmasıdır. Birçok gazete ve dergi yayınlanmaya başlamıştır. Gazeteci Ahmet Emin Bey'in: "...Otuz üç yıllık istibdattan ve zoraki sukuttan sonra içini dökmek salgın halini almıştı."²⁵ sözleri bunu açıkça ortaya çıkarıyordu. Yönetimin, yani ittihatchıların fikir ve yayın organı olarak Sura-yı Ümmet, Tanin gibi gazeteler ve muhalif olarak Serbesti, Mizan, Osmanlı ve Volkan Gazeteleri göze çarpmaktadır. Çekişmelerinde sert ve hakaret içeren yayınları olmuştur.²⁶ Sultan Abdulhamit gazetelerin tavırlarından rahatsız olmuştur.²⁷ Hatta Serbesti gazetesi için: "...hiç olmazsa bir az haya etsinler, bu serbesti gazetesi..."²⁸ diye söylemiştir. Ayrıca bazı

¹⁶ Yusuf Hikmet Bayur, Sadrazam Kamil Paşa, Siyasî Hayatı, Sanat Basımevi, Ankara 1954, s. 14.

¹⁷ Necdet Hayta, Uğur Ünal, Osmanlı Devletinde Yenileşme hareketleri, Gazi Kitapevi, Ankara 2003, s.197

¹⁸ İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, cilt 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 369; Sina Akşin, 31 Mart Olayı, AÜSBF Yayınları, Ankara 1970, s. 28.

¹⁹ Erbilli M. Bedreddin, Volkan gazetesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin hükümetlere müdahale edişini şu şekilde eleştirmiştir: "Şeref Sokaklılar tavırlarını ve fikirlerini değiştirdikçe, milleti devr-i istibdatta bile yapılmayan şekilde soymaya yeltendikçe, hükümete tegallüb ederek zimam-ı umûr-ı idareyi yed-i iğtisablarına alarak, nüfûz ekledikçe, yani hükümet içinde hükümet var sözünü söylettikçe, milletin kalbine yerleşen iştiyak ve dimağında toplanan şükran hissi birden bire münkalib-i nefret olarak yok oldu. Cemiyet, millet nazarında pek sefil ve muhakkar görünmeğe başladı." Bkz. Erbilli M. Bedreddin, "Millet Asker", Volkan, sayı 81, 22 Mart 1909.

²⁰ Volkan, sayı 88, 29 Mart 1909

²¹ Şevket Süreyya Aydemir, Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa (1908-1914), C. II, Remzi Kitabevi, II. Baskı, İstanbul, 1976. s. 113-114; Ali Cevat (Haz. Faik Reşit Unat), İkinci Meşrutiyetin İlânı ve Otuzbir Mart Hâdisesi – II. Abdülhamid'in son Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey'in Fezleke'si, s.40, TTK Yayınları, Ankara 1991; Ecvet Güresin, 31 Mart İsyanı, Habora Kitapevi, Yayınları: 59, İstanbul 1969, s. 30; Ayrıca Hürriyet (Toplum) Gazetesinin 7 Eylül 2008 Tarihli Nüshasındaki Burak Artuner'in hazırladığı "MAHYA" Başlıklı Belgesel Yazı ile Mustafa Baydar; 31 Mart Vak'ası, Milli Tesanüt Birliği Yayını No: 8, İstanbul 1955, s. 8

²² İkdâm gazetesi, 1 Kasım 1908

²³ Hürriyet (Toplum) Gazetesinin 7 Eylül 2008 Tarihli Nüshasındaki Burak Artuner'in hazırladığı "MAHYA" Başlıklı Belgesel Yazı ile Mustafa Baydar; 31 Mart Vak'ası, Milli Tesanüt Birliği Yayını No: 8, İstanbul 1955, s. 91-92

²⁴ 14 Ekim 1908 tarihinde gerçekleşen bu olayda Bedriye kadın sevdiği Todori adlı Rum bahçivana kaçmış, kızın babasının polise başvurması üzerine şahıslar Beşiktaş Karakolu'na getirilmişti. Müslüman halk karakola saldırmak üzere erkeği öldürmüş kadını da öldüresiye dövmüştü.. Bkz. Yalçın, a.g.e., s. 77-78; Georgeon, a. g. m., s. 148; Tunaya, İslamcılık Akımı, s. 127; Güresin, 31 Mart İsyanı, s. 30; Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C. I, Ks. II, s. 125.

²⁵ Yalman, I, 1970: 63; Yalçın, 2000: 44; Tokgöz, 1993: s. 151

²⁶ -"Şayialar", İkdâm, sayı 5177, 8 Teşrin-i Evvel 1324, s.3

²⁷ Ali Cevat (Haz. Faik Reşit Unat), İkinci Meşrutiyetin İlânı ve Otuzbir Mart Hâdisesi – II. Abdülhamid'in son Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey'in Fezleke'si, s.39, TTK Yayınları, Ankara, 1991

²⁸ Ali Cevat (Haz. Faik Reşit Unat), İkinci Meşrutiyetin İlânı ve Otuzbir Mart Hâdisesi – II. Abdülhamid'in son Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey'in Fezleke'si, s.40, TTK Yayınları, Ankara, 1991

gazetelerde Abdulhamit'in tahttan indirildiği yazmışlardır.²⁹ İttihat ve Terakki'nin kendini eleştiren gazetelere ve bu gazeteleri satan bayilere baskı uygulaması tepki çekmiştir.³⁰

Orduda ise çoğunluğunu İttihat ve Terakki'nin oluşturduğu mektepliler ile eski sisteme göre yetişmiş olan alaylılar arasında çatışmalar başlamıştır. Alaylılar ordudan bir şekilde uzaklaştırılmaya çalışılıyordu. Bunu fırsat bilen Volkan Gazetesi askerlerden gelen mektupları yayınlarak aralarına nifak tohumları ekmıştır.³¹ Askerler, subayların dinî meselelerde takındıkları tavırlardan rahatsız idiler. Namaz, gusül abdesti gibi hususlar ile dinî ihtiyaçların ciddiye alınmaması, dine karşı lakayt olunması, bu huzursuzluğa sebep olmuştur.³² Derviş Vahdeti, Volkan Gazetesinde yazdığı yazılarda talebelere karşı da etkili olmuştur.³³ Vahdeti, İttihat ve Terakki'ye yaptığı eleştiriler yanında, daha etkili propaganda aracı olan din ile ilgili gazetesinde yazılar yazıyordu. Özellikle dinin elden gittiği, memleketin kafirleşmeye doğru gittiğini ve şeriat hükümlerinden uzaklaşıldığı konularında devamlı yazılar kaleme alıyordu.³⁴ Hemen hemen her sayısında genel düşünce "din devlete hakim olmalıdır. Avrupa meraklısı üç dört adama devlet idaresi emanet edilirse kanunlar da kötü bir garpçılığın eseri olur. Bunlar ittihatçılardır. Bunlarla savaşmak gerek" şeklindedir. Gene gazetesinde "Hürriyet Avrupalıların bazı münasebetsiz ahlak ilkelerini kabul etmek değildir.Şeriat dışında hürriyet yoktur.....müslümanlığa yakışmayan şeylerin memleketimizde oluşmasına meydan vermeyelim." diye yazmıştır. Gazetede İ.Şahabettin imzalı yazıda: "...Din, yüksek ahlâka dayanır. Dinsiz olanlarda yüksek ahlâk beklenemez. Din dünya ve ahiret için çalışır. Dinsizler ise sadece dünya için çalışırlar. Cenabı Hak dinsizlere düşmandır. Biz nasıl olurda bir dinsize emniyet edebiliriz? Bugün Avrupa da birçokları dinsizliklerini ilan ediyorlar. Bunun içindir ki kadınlarının birçoğu çıplak denecek şekilde umumi yerlerde geziyorlar. Erkekler ise kumarhanelerdedir. Birçoğunun ömrü meyhanelerde geçiyor... Şu Avrupa ile temasa başladığından beri onların müstehtecen adetleri, memleketimizde koleradan çok tahribat yapmıştır..."³⁵ diye halkı irticaya sevk etmiştir. Yayınladığı başka bir yazıda; "Cemiyetimize her mümin kalbi ile bağlıdır. Bağlılık biçimi de Peygamber'in sünnetini kendi âleminde yaşatmaya kesin olarak girişmesiyedir. İlk önce genel mürşit olan ulemayı, şeyhleri ve öğrencileri Şeriat adına birliğe çağırırız."³⁶ Demektedir.

Yine başka bir yazıda özetle Osmanlı Müslümanları için şeriat isteriz gavurdan alınan kanun istemeyiz diye halkı daha da kışkırtmaktadır.³⁷ Halka yapılan bu seslenişleri askerlere yapılan çağrılar izlemiştir:"Askerlerin, Avrupa'da Frenkleşerek (yabancılaşma) memlekete dönen dört beş sarhoşa itaat etmemesi..." Askerden, İttihat-ı Muhammedi Cemiyeti üyeleri olarak, İttihat ve Terakki Partisi'ne hadlerini bildirmeleri isteniyordu.³⁸ Derviş Vahdeti aynı zamanda İttihat-i Muhammedi Cemiyetini yazılarında destekliyordu. Muassır medeniyet fikrini reddeden bu cemiyete saray mensupları, Abdulhamit'in hafiyeleri, akrabaları ve şehzade Vahdettin'in kayıt olmuşlardı.³⁹

Mizan Gazetesi de dini duyguları ayaklandıran: "okul parogramlarında din dersleri kalkıyor hiristiyancılar askere alınınca kışlalarda ve askeri okullarda kilise ve şapel olacak mı" tarzında yazılar

²⁹ Ali Cevat, a.g.e.

³⁰ Volkan, sayı 57, 13 Şubat 1324, s.4.

³¹ Güresin, a.g.e, s. 33-35

³² Volkan, sayı 106, 3 Nisan 1325, s.3-4; sayı 109, 6 Nisan 1325, s.3.

³³ -"Kimileri Derviş Vahdeti ve onun sahip olduğu misyonu ifade ederken, şu açıklamalarda bulunur. "Derviş Vahdeti adındaki cahil, atak ve yarım akıllı bir adam, bu ayaklanmanın hareket noktası sayılmakta ise de, kendisi de, neşrettiği Volkan isimli gazetede, kitleleri yerinden oynatacak manivela değildi. Kaldı ki Avcı Taburları gibi teşkilatlı ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin güvendiği askerleri ayaklandırabilsin." Bk. Samiha Ayverdi; Türk Tarihinde Osmanlı Asırları, c.III, İstanbul, 1981, s. 99

"... Derviş Vahdeti adlı Kıbrıslı sarhoş arzuhâlici, İngiliz Haberleşme Servisleri tarafından seçilmiş, İhtilâlcı ajan olarak yetiştirilmiş, Volkan Gazetesi'ni ve İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti'ni kurmak, yürütmek ve ortalığı ateşe vermek maksadı ile sahneye çıkarılmıştı."Ahmet Emin Yalman, Yakın Tarihte Gördüklerim-Duyduklarım-Geçirdiklerim, C.I, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1970, s. 95; Osman Selim Kocahanoğlu, Derviş Vahdeti ve Çavuşların İsyanı: Vahdeti ve Volkan Gazetesi, İttihat-ı Muhammedi Cemiyeti, 31 Mart Ayaklanması, İsmail Kemal Olayı, Temel Yayınları, İstanbul 2001, s.5-142.

³⁴ Prof. Dr. Fahir H. Armaoğlu; Siyasi Tarih (1789-1960), İkinci Baskı, Ankara 1973, s. 305- 310

³⁵ Volkan Gazetesi ,27 Ocak 1909

³⁶ Volkan Gazetesi 5 Mart 1909

³⁷ Volkan Gazetesi, Beyanname Sureti, 16 Mart 1909, s. 2; Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C.I,Ks. II, s. 135-136

³⁸ Volkan Gazetesi 20 Mart 1909,Volkan Gazetesi, "İttihat ve Terakki Cemiyeti", 26 Mart 1325, s. 1

³⁹ Celal Bayar; Bende Yazdım, C.1, İstanbul 1965, s. 167- 168

yazıyordu.⁴⁰ Serbesti Gazetesi de Rumların Türkler tarafından katliama uğradığı yolunda uydurma haberler yayınlamış, gerçek ortaya çıkınca da işi pişkinliğe vermiştir.⁴¹ Bu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tepkisini çekmiştir. Tepkiler sonrası Serbesti gazetesi editörü Hasan Fehmi, İttihat ve Terakkinin eski saltanat rejiminin rüşvetçi memurlarına şantaj yaptığını ima eden belge yayınlamıştır.⁴² İttihat ve Terakki'nin muhalifleri silah zoruyla susturmaya çalışması olayları çığırından çıkartmıştır.⁴³ Bu bağlamda Kazım Karabekir yazdığı kitabındaki 6 Mart 1325 tarihli yazısında :*"İstanbul'un vaziyeti günden güne bana endişe veriyor Edirne'de askerler arasında da ifsâdât yapılıyor ..."*⁴⁴diyerek; İstanbul'un içinde bulunduğu karmaşık durumu anlatmaktadır. İkdâm Gazetesinde 12 Mart 1325'de Dr. Rıza Nur yazdığı " Görüyorum ki , iş fena gidiyor." başlıklı makalede: *"...Cemiyet hükümet içinde hükümet mi, Cemiyet muamelat ve icraat-ı hükümete müdahale ediyor mu, Cemiyetin başka yolsuzlukları var mı, Cemiyetin vazifesi nedir, Cemiyetin vücuduna lüzum var mı?.."*⁴⁵ diye yazmaktadır. Bu yazılanlar bize halkın ve devletin bir karışıklığa, bir bilinmezliğe doğru gitmekte olduğunu göstermektedir.

3. Hasan Fehmi Bey Kimdir

1874 yılında dünyaya gelen Serbesti Gazetesi Başyazarı Hasan Fehmi Bey, Teselya Yenişehir'den zengin bir Arnavut aileye mensuptur. Bir başka görüşe göre de Beyşehirli olduğu söylenmektedir.⁴⁶ İstanbul'da Mülkiye Mektebinde öğrenim görmüştür. İstibdat yönetimine karşı çıktığı için, Siyasal Bilgileri bitirdikten sonra Mısır'a sürgüne gönderilmiştir. Mısırda Mahmut Paşa'nın çiftliğinde hizmet görmüş ve Emel isimli bir dergi çıkarmıştır. Mısır'dan sonra Paris'e geçen Hasan Fehmi Bey orada İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin mensuplarıyla tanışmıştır. Prens Sabahattin ve çevresini de burada tanımıştır. Bu dönemde İttihat ve Terakki'nin yayın organı olan Meşveret'te yazıları yayımlanmıştır. II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte diğerleri gibi Hasan Fehmi Bey de İstanbul'a dönerek Mevlanzade Rifat'ın yayınladığı Serbesti Gazetesi'nin yönetimini ele almış, başyazar olarak yazılar yazmıştır. Niyeti yeni yönetim ile çalışmaktır. Beklediği olmamıştır. Hasan Fehmi Bey, İttihat ve Terakki'nin dışladığı isimler arasında yer almıştır.⁴⁷

Dönemin radikal yazarlarından birisi olmuştur. Yazılarında İttihat ve Terakki yönetimine karşı sert eleştirilerde bulunmuştur. Yazıları, gazeteye tehdit mektupları gönderilmesine sebep olmuş ancak; Hasan Fehmi Bey eleştirilerine devam etmiştir.⁴⁸

6 Nisan 1909 gecesi arkadaşı Ertuğrul Şakir Bey ile Beyoğlu'ndan Sirkeci'ye giderken öldürülmüştür. Cinayet bir türlü aydınlatılamamıştır. 8 Nisan günü, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhaliflerin gövde gösterisine dönüşen büyük bir cenaze töreninin ardından II Mahmut Türbesine defnedilmiştir.⁴⁹

Hasan Fehmi Beyin öldürülmesini İttihat ve Terakki yönetimine mal eden muhalefet, olaya büyük tepki göstermiştir. Cenazede Hukuk Fakültesi öğrencileri Mülkiye öğrencileri ile birleşerek Bab-ı Ali'nin kapısında Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'dan katillerin bulunmasını istemişlerdir. Başlangıçta küçük olan topluluk, Sultan Ahmet'te bulunan Meclis-i Mebusan binası önüne gelinceye kadar kırk bine ulaşmıştır.⁵⁰ 31 Mart ayaklanması, cenazedeki bu gövde gösterisinden beş gün sonra, henüz Hasan Fehmi'nin katledilmesinin etkisi geçmeden ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Hasan Fehmi'nin öldürülmesi 31 Mart ayaklanmasının yakın nedenlerinden biri olarak görülmektedir.⁵¹

⁴⁰ BAYUR; a. g. e.. s. 21

⁴¹ Sina Akşin, Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, s. 123–124. , Mim Kemal Öke, a.g.e, s.178

⁴² Serbesti Gazetesi ,6 mart 1325

⁴³ Önce söylentisi sonra da Mizan gazetesinde haberi çıktı İkdâm gazetesinin başyazarı Ali Kemal'in öldürülmesi için Doktor Nazım ve Rahmi Bey İttihat ve Terakki Cemiyetine teklifte bulunmuşlardı. Fakat Dr.Nazım ve Rahmi Bey 27 Mart 1909 tarihli Mizan gazetesinde çıkan bu haberi yalanladı.

⁴⁴ Kâzım Karabekir, Günlükler, s. 108, cilt 1, YKY, 2009

⁴⁵ Ahmet Ali Gazel, Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey'in "Selanik'te Bir Konferans" Adlı Risalesi, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 34, s.297, Erzurum 2007; Rıza Nur, Hayat ve Hatıralarım, s, 286-287, 1. Cild, Altındağ Yayınevi, 1967

⁴⁶ Siddık Yıldız, Çıkışından Bastırılmasına Kadar 31 Mart İsyanı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Master Tezi, Ankara 2006, S.44; Tanin Gazetesi, 8 Nisan 1909

⁴⁷ Siddık Yıldız, a.g.e, S.44

⁴⁸ Siddık Yıldız, a.g.e, S.45; Tanin Gazetesi, 11 Nisan 1909; İkdâm Gazetesi, 8 Nisan 1909

⁴⁹ Tanin Gazetesi, 8 Nisan 1909

⁵⁰ Tamer Aslan, 31 Mart Hadisesi Üzerine Vilayetlerde Çıkan Olaylar Karşısında Alınan Tedbirler ve Askeri Faaliyetlere Dair Yazışmalar, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Uygulama Merkezi Dergisi, Güz 2010; İkdâm Gazetesi 9 Nisan 1909; Serbesti Gazetesi 10 Nisan 1909

⁵¹ Tamer Yıldırım, Matbuat Aleminde Mevlanzade Rifat ile Bir Gezinti, History Studies, Haziran 2013; Mevhibe Savaş, İkinci Meşrutiyet Döneminde Basın, Ankara 1998,S.15

4. Serbesti Gazetesi

Mevlânzade Rifat, sürgünden döndükten sonra 12 Kasım 1908’de Serbesti Gazetesini yayımlamaya başlamıştır. Gazetenin başyazarı Hasan Fehmi Beydir.⁵² “Serbesti Gazetesi kısa bir süre içinde bağımsız yayını sayesinde geniş bir okuyucu kitlesi kazanmış ve tirajı giderek artmıştır. Bu sırada siyaset ortamına Prens Sabahattin’in manevi başkanı olduğu Ahrar Fırkası girmiştir. Mevlânzade Rifat, Serbesti Gazetesinde Osmanlı’ya bağlı her bölgenin ve her kıtanın özelliklerine göre gereken kanunların uygulanmasını isteyen Ahrar Fırkasının programından daha geniş bir adem-i merkezîyetçilik takip etmekte; fakat esas itibarıyla programlarının yakınlığından dolayı Ahrar Fırkasını savunmaktaydı. Serbesti Gazetesi bir boşluğu doldurma peşindeydi. Mevcut hiçbir gruplaşmayı ve partileşmeyi geçerli saymıyordu. Gerçek bir muhalefetin olması gerektiği görüşündeydi. Fakat kendilerinin de kabul ettikleri gibi kullandıkları sert dil nedeniyle hoş karşılanıyorlardı.”⁵³ Serbesti Gazetesi kendisi gibi diğer muhalif gazetelerle birlikte yayımladığı yazılarla halkı galeyana getirmiş ve 31 Mart Ayaklanması’nın çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁵⁴ 31 Mart olayından sonra bir çok gazete ve dergi kapatılmıştır; Serbesti Gazetesi ve matbaası da bunlar arasındadır. Mevlânzade Rifat’ın kendisi hakkında da on yıl sürgüne gönderme kararı alınmıştır. Gazetenin Paris’te yayınlanıp yurda sokulduğu haber alınınca aynı gazetenin ülkeye girişi yasaklanmıştır. Ardından Fransa hükümeti ile görüşülerek aynı hükümetçe Fransız matbaasında baskısı engellenmiştir.⁵⁵

5. Hasan Fehmi Bey’in Ölümü ve Ölümü Sonrası Siyasal Durum

5.1 Hasan Fehmi Beyin Öldürülmesi Olayı

Hasan Fehmi Bey, çalıştığı gazetelerde İttihat ve Terakki yönetimine karşı amansız bir mücadeleye tutuşmuştur. Yazmış olduğu yazılarda İttihat ve Terakki yönetimine karşı ağır ifadeler kullanmıştır.⁵⁶

Hasan Fehmi Bey 6 Nisan Salı günü açığa alınmış Mülkiye kaymakamı Ertuğrul Şakir Bey’le birlikte, Şakir Bey’in durumunu görüşmek üzere Hadi Paşa’yı⁵⁷ ve mebus Müfit Beyi ziyaret etmek için Beyoğlu’na gideceklerdir. Olay gecesi Şakir Bey, Serbesti Gazetesi İdari binasına gelmiştir. Hasan Fehmi Bey de Şakir Beyle beraber Hadi Paşaya gideceklerini gazete sahibi Mevlânzade Rifat’a ifade etmiştir. Rifat Bey de Hasan Fehmi Beye “eğer geç kalırsanız Beyoğlu’nda bir otelde yatınız.” Diyerek bir miktar da para vermiştir. Hasan Fehmi Bey ile Şakir Bey gazeteden çıkmışlar, Karaköy Köprüsünden Galata’ya geçerek tramvayla Tepebaşı’na geçmişlerdir. Hadi Paşa, Tepebaşı’nda bir otelde kaldığı için Hasan Fehmi ve Şakir Beyler orada inmişlerdir. Otele girdikten sonra garsondan Hadi Paşa’nın rahatsız olduğunu ve aşağıya inemeyeceğini, Müfit Bey’in ise yattığını öğrenmeleri üzerine otelden ayrılmışlardır. Buradan ayrıldıktan sonra Beyoğlu’nda bulunan tünelde doğru yürümüşlerdir.⁵⁸ Geri dönmek üzere Galata Köprüsü’nde Karaköy’den Eminönü’ne geçerken, tam ortada bir el silah patlar ve önce Şakir Bey yaralanır. Bunu üç el daha patlama izler ve Hasan Fehmi yere düşer; Kurşun Hasan Fehmi Bey’in ensesinden girip şakağından çıkar. Hafif yaralı Şakir Bey, Hasan Fehmi’nin yere düştüğünü görünce, imdat diye bağırarak Eminönü tarafına gider. Bir zaptiyeye denk gelir. Zaptiye Şakir Bey’i katil zannederek karakola götürür. Kaymakam durumu anlatıncaya kadar, katil veya katiller kaçır. Ağır yaralı Hasan Fehmi Bey ve Şakir Beyi zaptiye nezaretine götürülmek üzere bir arabaya bindirirler. Fakat araba nezarete varmadan Serbesti Gazetesi başyazarı vefat eder. Şakir Bey katilin parlak düğmeli kaput giydiğini, yakasında kırmızı işaret bulunduğunu ve ilk ateşten önce “Al Mevlan!” diye bir ses duyduğunu söylemektedir.⁵⁹ Katilin Şakir Beyi yaralamasının sebebinin Serbesti Gazetesi sahibi Mevlânzade Rifat’a benzetmesi olduğu düşünülmektedir. Zira Mevlânzade’nin kalemi Hasan Fehmi kadar güçlü olmadığından bu olay ona bir çeşit gözdağı olmuştur.⁶⁰

5.2 Hasan Fehmi Bey’in ölümü Sonrası Siyasal Durum

Hasan Fehmi Bey olayından sonra gazeteler (özellikle Serbesti ve Volkan), İttihat ve Terakki’ye muhalefet olan kitleleri harekete geçirmiştir. Hasan Fehmi Bey’in öldürülüşünden sonraki gün çıkan Serbesti Gazetesi olayı: “Serbesti-i matbuatın (basın özgürlüğünün) ilk kurbanı, ömrünü menfalarda (sürgünlerde)

⁵² Siddık Yıldız, a.g.e, S.44

⁵³ Tamer Yıldırım, a.g.e

⁵⁴ Necdet Aysal, Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı, Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Mayıs-Kasım 2006, S.15-53

⁵⁵ Rıza Nur, Cemiyet-i Hafiyeye (Gizli Örgüt), Hazırlayan: Ahmet Nezihi Gültekin, İşaret Yayınları, İstanbul 1995, S.12; http://www.canerarabaci.com/makaleler_ittihat_ve_terakki_basini-sayfa_id-333-id-53542

⁵⁶ Siddık Yıldız, a.g.e, S.45

⁵⁷ Hadi Paşa: Mayıs 1909-Aralık 1910 tarihleri arasında 3. Ordu komutanlığı yapmıştır.

⁵⁸ Siddık Yıldız, a.g.e., S.45

⁵⁹ Siddık Yıldız, a.g.e., S.47; Sabah Gazetesi, 8 Nisan 1909

⁶⁰ Refi’ Cevat Ulunay, Sayılı Fırtınalar, Bolayır Yayınevi, İstanbul 1964, S.217

geçirmiş olan evlad-ı hürriyetten Hasan Fehmi Beyin ruhuna fatiha.” yazısıyla okuyucularına duyurdu.⁶¹ Olayların üzerine gidilmesi ve katillerin bulunması için gazeteler baskı uygulamaya başlamıştır. 7 Nisan 1909 günü öğrencilerin de katılımıyla gösteriler başlamış, Bab-ı Ali’nin kapına kadar yürüyüp katillerin bulunmasını istemişlerdir.⁶² Hükümet, bu istekleri dikkate alarak Hasan Fehmi’nin katillerini bulmak için araştırma başlatmıştır. Serbesti gazetesi yazarı Hasan Fehmi’nin katledilmesi olayında köprüdeki zaptiye memurlarının ihmali olup olmadığı araştırılmış ve katilin yakalanması için gayret sarf edilmiştir. Bu tahkikat neticesinde, Hasan Fehmi’nin öldürülmesi olayında ihmali görülen zaptiye memurlarının görevden alındığı, gerekenin yapılacağı bildirilmiştir.⁶³ Ancak hükümetin bu teşebbüsü isyancıları teskin etmeye yetmemiş, hadise giderek büyümüştür. Serbesti Gazetesi yayınladığı protesto mektubunda, olayın İstanbul’un en kalabalık yerinde meydana geldiğini söyleyerek, yüksek öğrenim gençliğinin Mebusan Meclisi’ne giderek Meclis Başkanı Ahmet Rıza Bey’i görmek istediklerini belirtmiş, oysa Başkanın Jandarma tarafından çağırıp pencereden de öğrencileri galeyana getirecek sözler söylediğini yazmakta ve Ahmet Rıza Bey’i kınamaktadır.⁶⁴ 8 Nisan’da düzenlenen cenaze töreni 30-40 bin kişinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Cenaze törenine bu kadar kişinin katılıyor olması olaydan rahatsızlığın ve muhalefetin ne denli güçlendiğini göstermektedir.⁶⁵

Cinayet ile ilgili farklı değerlendirmeler vardır. Bazıları olaydan İttihat ve Terakki’yi sorumlu tutmuştur. Buna gerektiğinde suikast yapabilecek birçok fedaisinin olması delil olarak gösterilmiştir. Hatta Sina Akşin, katillerden birinin subay kıyafetli olduğunu belirterek bunun İttihat ve Terakki tarafından yaptırıldığını kitabında söylemiştir.⁶⁶ Çünkü İttihat ve Terakki aleyhinde faaliyetleri nedeniyle, Mevlânzâde Rifat ve Hasan Fehmi Bey ölümle tehdit ediliyordu. İttihat ve Terakki’nin Selanik’teki merkezinden Sultan Abdülhamit’e çekilen bir telgrafta, Prens Sabahattin, Mevlânzâde Rifat, Ali Kemal, Mizancı Murad, Derviş Vahdetî’den hesap sorulacağı ve bunların İstanbul dışına kaçmamaları hususunda tedbir alınması için uyarıda bulunduğu belirtilmektedir.⁶⁷ Hatta bu olayı İttihat ve Terakki’nin kimlere yaptırdığını yazmıştır.⁶⁸ Dolayısıyla halk arasında huzursuzluk oluşmuş, İttihat ve Terakki’ye karşı olumsuz bir çevre meydana gelmiştir. Bazıları da Abdülhamit’i sorumlu tutmuştur.⁶⁹ Bazıları ise adi bir olay olarak nitelendirmiştir. Örneğin Arif İsmet Bey, cinayetin adi bir olay olduğunu, gazetenin İmtiyaz Sahibi Mevlânzâde Rifat’ın haberi ve izni olmadan gazetede herhangi bir yazının yayınlanamayacağını, gazetenin son sayfasında Mevlânzâde Rifat’ın adının geçtiğini dolayısıyla⁷⁰ “Al

⁶¹ Serbesti Gazetesi, 7 nisan 1909

⁶² Hasan Fehmi’nin katillerini kim olduğu hakkında Mustafa Turan şöyle yazar: “Şimdiye kadar yazılmış olan eserlerin hiçbirinde katillerin ismi, kim oldukları belirtilmemiştir; çünkü bunlar cemiyetin asil fedailerinden oldukları için örtbas edilmişti. Katillerden Rizeli Laz Emin, istibdat devrinde taharri komiseri iken hürriyetten sonra cemiyete fedai olarak girmiş, diğeri ise Üsküdarlı Vahit katillikten müebbet hapse mahkûm iken hürriyetin ilanı ile aff-ı umumiden istifade edip hapisten kurtulan bir katildi”. bkz. Mustafa Turan, *Bir Generalin 31 Mart Anıları*, (İstanbul: Q-Matris Yayınları, 2003), 58–60; Katil zanlısı olarak anılan Abdülkadir, İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne mensup olup daha sonraları Mustafa Kemal Paşa’ya karşı hazırlanan İzmir suikastında ön plana çıkmış ve idamla cezalandırılmıştır. Bkz., Bayur, C. I, Ks. II, s. 183.

⁶³ Taner Aslan, a.g.e; İkdan Gazetesi 9 nisan 1909

⁶⁴ Güresin, 31 Mart İsyanı, s. 41; Serbesti Gazetesi, 27 Mart 1325 (9 Nisan 1909), s. 1.

⁶⁵ İkdan Gazetesi, 9 Nisan 1909.

⁶⁶ Nazif Tepedelenlioğlu, Ordu ve Politika, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul 1967, s.209-210; Sina Akşin, *100 Soruda Jön-Türkler ve İttihat ve Terakki*, (İstanbul: Gerçek Yayınları, 1980), 122.

⁶⁷ Osman Selim Kocahanoğlu, “Derviş Vahdetî II”, *Tarih ve Toplum*, Ekim, 2 (2000)s. 229

⁶⁸ 23 Hasan Fehmi’nin katillerini kim olduğu hakkında Mustafa Turan şöyle yazar: “Şimdiye kadar yazılmış olan eserlerin hiçbirinde katillerin ismi, kim oldukları belirtilmemiştir; çünkü bunlar cemiyetin asil fedailerinden oldukları için örtbas edilmişti. Katillerden Rizeli Laz Emin, istibdat devrinde taharri komiseri iken hürriyetten sonra cemiyete fedai olarak girmiş, diğeri ise Üsküdarlı Vahit katillikten müebbet hapse mahkûm iken hürriyetin ilanı ile aff-ı umumiden istifade edip hapisten kurtulan bir katildi”. bkz. Mustafa Turan, *Bir Generalin 31 Mart Anıları*, (İstanbul: Q-Matris Yayınları, 2003), s.58–60.

⁶⁹ Bu konuda Sina Akşin şöyle demektedir; “Döneminde Abdülhamit’le en çok uğraşan gazetelerden bir tanesi de Serbestî gazetesi idi. Divan-ı Harbin vardığı sonuçlardan biri de Abdülhamit’in tüfekçilerinden Miralay Halil’in Serbestî gazetesinin sahibi Mevlânzâde Rifat’ı öldürmeye memur etmiş olduğu ve bu uğurda görüşmeler yapıldığı merkezindeydi. Yalnız, Hasan Fehmi Beyin öldürülmesinde Saraydan geldiği iddia edilen bu teşebbüslerin etkili olup olmadığı belli değildir”. Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1987), s.119.

⁷⁰ Orhan Koloğlu, 1908 Basın Patlaması, Bas-Haş Türkiye Gazeteciler Cemiyeti – Yayınevi, İstanbul 2005, s.128–129.

Mevlan!" şeklindeki seslenişin Şakir Bey'in Mevlânzade Rifat Bey'e benzetilmesinden ileri geldiği, katillerin aslında Serbesti'nin hem sahibini, hem de başyazarını öldürmek istedikleri ileri sürmüştür.⁷¹

Hasan Fehmi Bey'in öldürülmesinin bu kadar ses getirmesinde gazetelerin payı büyüktür. Serbesti Gazetesi (özet ve sadeleştirilmiş olarak); "*Vatan bu hainlerin (İttihatı Terakkiyi kastettiği anlaşılmaktadır) zulmünden kurtarılmalıdır. İstibdat bir merkezden kalktı (II. Abdülhamit idaresi anlaşılmaktadır), diğer bir zulüm yapana geçti. Ey tercüman-ı efide-i millet olan matbuat, çalışınız. Vatani harap eden istibdadın (İttihatı Terakki) pençesinden kurtarınız.*"⁷² Diye sanki İttihat ve Terakki'ye savaş ilan etmiştir. Aynı gün Volkan Gazetesi bir subayın mektubuna verdiği cevapta "...Ey zabıt! Sana ihtar edeyim ki siyah sakalımla elâ gözlerimle, münevver yüzümle ara sıra göksüne çökeceğim. İntikamımı kendi elimle alacağım. Seni mecnunlar gibi sokak ortasında bağırtaçak, dağ başlarında süründüreceğim... Ey zabıt! Cemiyetiniz birkaç kişiden ibaret diyorsun! O halde niçin bizden korkuyorsun. Fakat korkan sen değilsin. Ahmet Rıza Beydir, (Meclisi Mebusan Reisi) Baha Şakir Beydir, (Mebus, önde gelen ittihatçı) Dr. Nazım Rahmi ve Cavit beylerdir. Ve daha birkaç hâris anaristtir..." diye açıkça isim vererek olayın faileri hakkında hedef belirtmiştir.⁷³ Ayrıca diğer gazeteler olayı kınamakta ve cenaze hakkında bilgiler vermişlerdir.⁷⁴

Ancak günler ilerledikçe gazeteler üsluplarını sertleştirmişlerdir. İkdâm Gazetesi "*Gerçek hürriyetin vatanımıza henüz dahil olmadığını, siyasi esaretin bütün çirkinlikleriyle yerinde durduğunu, bütün fecati ile ispat eden dün geceki vahşi cinayet, ertesi sabah biçare halkımızın temiz yüzünde büyük matemini kederini husule getirdi. Şimdiye kadar felaketten felakete, istibdattan istibdada atılan İstanbul halkı, dün sabah nazarları yeni bir istibdadın kâbusu ile korkuya duçar olduğu halde bir bilinmezliğin ıstırapı içinde dolaşiyor. Serbesti idarehanesinin önü, Hürriyet şehidi Hasan Fehmi Bey'e son veda geçitini yapmak ve onu bu perişan duruma sokan gizli kuvvete lanet etmek için akın akın gelen ahali ile dolu bulunuyordu...*" diye yazmaktadır.⁷⁵ Mizan Gazetesi de "...miskinlik içindeki böyle bir hükümete biz Osmanlı Hükümeti adını veremeyiz. Kahraman ordular, askerler, Allahım gayretiyle hürriyeti getirdiler. Hürriyeti meçhul bir çete, fırsatı ganimet bilerek Yıldız'dan istibdat dolabını çaldı. Babıâli'nin böyle bir çeteye yataklık ettiği tahakkuk ederse, böyle bir Babıâli'yi biz üzerimize hâkim değil, ayağına toz olarak bile kabul edemeyiz. Artık kâfidir, fazlasına milletin tahammülü kalmamıştır."⁷⁶ diyerek olayı körüklemiştir. Volkan Gazetesi ise "*Hasan! Ey Fatma'nın oğluyla aynı isimde olan Hasan! Onunla senin aranda büyük bir münasebet buluyorum. O, anadan babadan mahrum olarak şehit edildi. Sen de onun gibi öksüz, sen de garip olarak şehit edildin.*" diye yazmış;⁷⁷ İki gün sonrada "...O istibdada ki - Şeref Sokağının pis, murdar elleriyle icra ediliyor- boyun eğsek kansız bir millet olduğumuza dünya kani olacak, milli hislerimiz hakarete uğrayacak. Eğmeyelim, bu cinayetlere katiyyen boyun eğmeyelim. Bunun çaresi ümmetin toplanmasıdır"⁷⁸ diye eleştirilerini daha da ağırlaştırmıştır. Yine Volkan Gazetesi "...Ya hürriyet şehidi Hasan Fehmi Bey'in katili bulunmalı, yahut malûm olan beş kişiyi, İttihatçıları vatan haricine çıkarmalı. Bu ikisinden başkası milletin galeyanını durduramaz..."⁷⁹ sözleriyle artık halkı açık açık isyana teşvik etmiştir.

Hasan Fehmi'nin cinayetinden beş gün sonra 31 Mart 1325 de (13 Nisan 1909) Siyasi, iktisadi ve sosyal meseleler yüzünden ayaklanma çıkmıştır. Taksim yakınlarında bulunan Taşkışla'da başlayan ayaklanma bir çığ gibi büyümüştür. Ayaklanma "*şeriat isteriz*" sloganıyla başlamıştır. Ancak bu ayaklanma muhalefetin ittihat ve Terakki'ye karşı düzenlediği hükümet darbesidir.⁸⁰ Ayaklanma başarıya ulaşmamış, Selanik'den yola çıkan ve adının Mustafa Kemal'in verdiği Hareket Ordusu tarafından bastırılmıştır ve İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilmiştir.⁸¹ Divan-ı Harb-i Örfi (Askeri Sıkı Yönetim Mahkemesi) kurularak olaylara karışan isyancılar yargılanmaya başlanmıştır. Abdulhamit tahttan indirilip sürgüne gönderilmiştir. Mahkemelerde 37 isyancı

⁷¹ Güresin a.g.e.s.43

⁷² Güresin;a.g.e. s. 35–36, Serbesti Gazetesi 8 nisan 1909

⁷³ Akşin; Şeriatçı Bir Ayaklanma 31 Mart Olayı, s. 40 ,Volkan Gazetesi ,8 Nisan 1909

⁷⁴ İkdâm Gazetesi, 9 Nisan 1909, s. 2; Güresin, 31 Mart İsyanı, s. 41; Mizan Gazetesi, 9 Nisan 1909, s. 2.

⁷⁵ İkdâm Gazetesi ,27 Mart 1325,Güresin s,44-45

⁷⁶ Mizan Gazetesi, 9 Nisan 1909,Güresin s,44-45

⁷⁷ Güresin . s 45 ,Volkan gazetesi 28 mart 1909

⁷⁸ Güresin . s 46 , Volkan gazetesi 30 mart 1909

⁷⁹Güresin , s 46 ,Tunaya, İslamcılık Akımı, s. 125; Volkan Gazetesi, "Teskin-i Heyacan Muhal-ı Baş makale", 1325, No. 102; Derviş Vahdeti, "Halife-i İslam Abdülhamit Hazretlerine açık Mektup", 1325, No. 104, s. 1.

⁸⁰ Akşin, a. g. e.. s. 125

⁸¹ Sıkıyönetim ilan metni için bkz. İkdâm, sayı 5358, 26 Nisan 1909 , Takvim-i Vekayi Gazetesi, 26 Nisan 1909, Nr. 192. , Ali Cevat Bey, a.g.e., s. 71

ömür boyu hapis ve kal'abentliliğe (kale içinde yaşamaya mahkûm edilme), 390 isyancı hapis ve 139 isyancı da sürgün cezasına çarptırılmıştır. İdamlar Beyazıt, Ayasofya, Kasımpaşa ve Köprübaşı"nda infaz edilmiştir.⁸²

Sonuç

II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte basına uygulanan sansür uygulaması sona ermiştir. Bunun sonucunda muhalif basının İttihat ve Terakki yönetimi aleyhine yazdığı yazılar çoğalmıştır. İttihat ve Terakki yönetimi kendilerini eleştirenlere tahammül göstermemiştir. Hükümet aleyhinde hareket edenler uyarılmış bu uyarılara kulak asmayanlar da çeşitli şekillerde engellenmeye çalışılmıştır.

Hasan Fehmi Bey Serbesti Gazetesinde yazdığı yazılarıyla hükümeti sert bir şekilde eleştirmiş ve Serbesti Gazetesine defalarca isimsiz tehdit mektupları gelmiştir. Hasan Fehmi Bey uyarı ve tehditlere kulak asmamış ve yazılarına devam etmiştir. Neticede 6 Nisan 1909 gecesi cinayete kurban gitmiş ve olay aydınlatılamamış faileri bulunamamıştır.

Hasan Fehmi'yi 9 Haziran 1910'da, Sadayı Millet Gazetesi Başyazarı Ahmet Samim ve 10 Temmuz'da Şehran Gazetesi Başyazarı Zeki Beyin öldürülmeleri izlemiştir. Tüm bu cinayetler, hürriyete kavuşulduğu söylenen bir dönemde düşünce hürriyetine vurulan bir darbe olmuştur.

Gazeteci Hasan Fehmi Beyin bir suikasta kurban gittiği 6 Nisan günü, 1996'da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından "Basın Şehitleri Günü" olarak kabul edilmiştir. 2005'ten bu yana ise bu anma gününün adı "Öldürülen Gazeteciler Günü" olarak değiştirilmiştir. Anma günü vesilesiyle her 6 Nisan'da bazı etkinlikler gerçekleştirilmektedir.⁸³

Kaynakça

a. Süreli Yayınlar

İstanbul Gazetesi , "Cemiyet-i Hafiyye ve Mühim Bir Tevkif", 7 .Temmuz.1326.

İkdam Gazetesi, 1.Kasım 1908 , 8 .Teşrîn-i Evvel 1324, 8. Nisan.1909, 9.Nisan.1909, 27 Mart 132, 26 Nisan 1909.

Mizan Gazetesi, 9 Nisan.1909

Serbesti Gazetesi, 6 Mart 1325, 7 Nisan 1909, 10 Nisan 1909, 27 Mart 1325 (9 .Nisan.1909), 8 Nisan 1909

Sabah Gazetesi, 8 Nisan 1909

Takvim-i Vekayi Gazetesi, 26 Nisan 1909

Tanin Gazetesi, 8 Nisan 1909, 11 Nisan 1909

Volkan Gazetesi, 22 Mart 1909, 29 Mart 190, 13 Şubat 1324, 3 Nisan 1325, 6 Nisan 1325, 27 Ocak 1909, 5

Mart 1909, 16 Mart 1909, 20 Mart 1909, 26 Mart 1325, 8 Nisan 1909, 28 Mart 190 , 30 Mart 1909

b. Kitaplar

AKŞİN, Sina, 31 Mart Olayı, AÜSBF Yayınları, Ankara 1970

AKŞİN, Sina, 100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1980

AKŞİN, Sina, Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, İmge Yayınları, Ankara 1998

ALİ CEVAT, (Haz. Faik Reşit Unat),İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hâdisesi – II. Abdülhamid'in son

Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey'in Fezleke'si, TTK Yayınları, Ankara, 1991

ALPARGU, Mehmet-İsmailÖzçelik-Nuri Yavuz, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ,Gündüz Yay.Ankara 2003

ARMAOĞLU, Fahir H. , Siyasi Tarih (1789-1960), A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. İkinci Baskı, Ankara 1973

AYDEMİR , Şevket Süreyya, Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa (1908-1914), C. II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976

AYVERDİ, Samiha; Türk Tarihinde Osmanlı Asırları, c.III , Damla Yayınevi, İstanbul, 1981

BAYAR, Celal , Ben de Yazdım Millî Mücadele'ye Gidiş, C. 1, Baha Matbaası, İstanbul 1965

⁸² 12 Mayıs'ta Ayasofya'da asî askerlerle iş birliği yapan polis ve subaylardan 5 kişi 27 Mayıs'ta; çoğunluğu saraya mensup olan ve isyanla yakından ilgisi görülen Ser-Muhasib Cevher Ağa, Tütün Kıyıcısı Mustafa Ağa, Tüfekçi Miralay Halil Bey, Şurâ-yı Devlet Azasından Tayyer Bey, Rusûmat İstatistik Kalemî Müdür Yardımcısı Tefik Bey, Enderunlu Lütfi Bey olmak üzere 15 kişi, Köprü, Beşiktaş ve Beyazıt'ta idam edilmişlerdir. 19 Temmuz'da ise, 4'ü Ayasofya'da, 5'i Beyazıt'ta ve 4'ü de Fatih'te olmak üzere 13 kişi daha idam edilmiştir. Bunlar arasında da Derviş Vahdeti başta olmak üzere matbaaları yağma edenleri teşvik eden İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti'nin önemli azalarından Yüzbaşı Behçet-zade Hakkı ve Romülüspatari'yi katleden Dördüncü Avcı Taburundan İzmirli Kaim, Abdülhamit'in eski yaverlerinden Kabasakal Çerkez Mehmet Paşa ve Erzurum'da askeri isyana teşvik eden Yusuf Paşa gibi önemli şahıslar bulunmaktadır. Bkz. Ecvet Güresin, 31 Mart İsyanı, s. 70-71

⁸³ <http://www.milliyet.com.tr/hasan-fehmi/>

- BAYDAR, Mustafa ; 31 Mart Vak'ası, Milli Tesevüt Birliği Yayını . İstanbul 1955
BAYUR, Yusuf Hikmet , Türk İnkılabı Tarihi, C. I, Ks. II Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul 2000
BAYUR, Yusuf Hikmet, Sadrazam Kamil Paşa, Siyasî Hayatı, Sanat Basımevi, Ankara 1954
DANIŞMEND, İsmail Hami , İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, cilt 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972
GÜNEŞ, İhsan, Türk Parlemanto Tarihi- Meşrutiyete geçiş süreci, C.1, TBMM vakfı yayınları, Ankara 1997
GÜRESİN , Ecvet; 31Mart İsyanı, Habora Kitapevi Yayınları, İstanbul 1969
HAYTA , Necdet , Uğur Ünal, Osmanlı Devletinde Yenileşme Hareketleri, Gazi Kitapevi, Ankara 2003
KARAL, Enver Ziya, Büyük Osmanlı Tarihi, C IV, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1988
KARAL, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, IX. Cilt (1908-1918), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996
KAZIM KARABEKİR, Günlükler, cilt 1, Yapı Kredi Yayınları , İstanbul 2009
KOLOĞLU, Orhan, 1908 Basın Patlaması , Bas-Haş Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınevi, İstanbul 2005
KURAN, Ahmed Bedevi, İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler.Tan Matbaası ,İstanbul. 1945
MÜFTÜOĞLU, Mustafa, İttihat ve Terakkî'nin İç Yüzü Bir Fedâînin Romanı .İstanbul 1989
RIZA NUR, Cemiyet-i Hafiyeye (Gizli Örgüt), Hazırlayan Ahmet Nezih Gültekin, İşaret Yayınları, İstanbul 1995
RIZA NUR, Cemiyet-i Hafiyeye, Bedir Yayınevi, İstanbul 1997
RIZA NUR, Hayat ve Hatıralarım, , 1. Cild, Altındağ Yayınevi, İstanbul 1967
SHAW, Stanford J. , Esen Kural Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye.(Ç.Mehmet Harmancı) ,E Yay.İstanbul 1983
ŞERİF PAŞA, Bir Muhalifin Hatıraları İttihat ve Terakkiye Muhalefet, Nehir Yayınları, İstanbul 1990
TEPEDELENLİOĞLU, Nazif, Ordu ve Politika, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul 1967
TUNAYA, Tarık Zafer, İslamcılık Akımı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları , İstanbul, 2003
TUNAYA, Tarık Zafer , Türkiye'de Siyasal Partiler. C. 1. İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908-1918) Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988
TURAN, Mustafa, Bir Generalin 31 Mart Anıları, Q-Matris Yayınları, İstanbul 2003
ULUNAY Refi' Cevat, Sayılı Fırtınalar, Bolayır Yayınevi, İstanbul 1964
YALÇIN, Hüseyin Cahit, Siyasal Anılar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000
YALMAN, Ahmet Emin , Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim, 1. Cilt , Yenilik Basımevi, İstanbul 1970
YILDIZ, Hakkı Dursun , Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C 12 , Çağ Yayınları ,İstanbul 1986

c. Dergiler

- ARTUNER, Burak, Hürriyet (Toplum) Gazetesinin 7 Eylül 2008 Tarihli Nüshasındaki hazırladığı "MAHYA" Başlıklı Belgesel Yazı
ASLAN, Tamer, "31 Mart Hadisesi Üzerine Vilayetlerde Çıkan Olaylar Karşısında Alınan Tedbirler ve Askeri Faaliyetlere Dair Yazışmalar", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Uygulama Merkezi Dergisi, Güz 2010
AYSAL, Necdet, "Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı", Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Mayıs-Kasım 2006
GAZEL, Ahmet Ali, "Dersim Mebusu Lütü Fikri Bey'in "Selanik'te Bir Konferans" Adlı Risalesi", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 34 , Erzurum 2007
KOCAHANOĞLU, Osman Selim , "Derviş Vahdetî II", Tarih ve Toplum, Ekim, 2 (2000)
SAVAŞ, Mevhibe , "İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat Terakki ve Basın", Ankara 1998,
YILDIRIM, Tamer, "Matbuat Aleminde Mevlanzade Rifat ile Bir Gezinti", HistoryStudies, Haziran 2013
YILDIZ, Sıddık , "Çıkışından Bastırılmasına Kadar 31 Mart İsyanı", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Master Tezi, Ankara 2006

d. Ek

Ek.1. Hasan Fehmi Bey'in mezarı

Ek.2. Hasan Fehmi Bey'in 8 Nisan 1909 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki fotoğrafı

YEREL YÖNETİMLERDE Y KUŞAĞINI YÖNETME GÜÇLÜKLERİ: KOCAELİ BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ

Öznur GÖKKAYA¹, Salih SERBEST², C.Gazi UÇKUN³, Barış DEMİR⁴

Özet

Son yıllarda hemen tüm kamu veya özel kurum ve şirketlerin, siyasi kurumların, sivil toplum örgütlerinin, üniversitelerin ve medyanın yoğun ilgisi gençlik araştırmaları ve çalışmaları üzerinedir. Aslında anlaşılmaya çalışılan bir yandan bizatihi öznesi olunan, öte yandan doğrudan hedefi olunan yeni kuşak insanın davranış kodlarını çözmektir. Elbette yeni kuşağın çalıştıkları şirketlerden, yöneticilerden ve genel olarak iş dünyasından beklentileri eski kuşağa göre çok farklıdır. Bununla birlikte kuşaklar arası uçurum hiç bu kadar yoğun olmamıştır. Teknoloji çağı da hiçbir dönem bu kadar yoğun yaşanmamıştır. Hızla değişim insan davranışlarını da değiştirmiştir.

Bu çalışma, Kocaeli'deki belediyelerin birim yöneticilerine ikincil kaynaklı veri sunmak, yönetim stillerini tayin etmelerine ve iş yeri çalışma koşullarını belirlemelerine yol göstermektedir. Bu araştırma yeni neslin (çalışmada "Y Kuşağı" olarak adlandırılmıştır) beklentilerinin karşılanabilmesi için yaşanan yönetim güçlüklerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Aynı zamanda bu çalışma yerel yönetimlerde yönetsel çalışmaların yeniden yapılandırmanın gerçekleştirilmesi gerektiğine dair ipuçları da vermektedir.

Y generation management difficulties study in public organization; Kocaeli municipalities.

Anahtar kelimeler: Y kuşağı, yerel yönetimler, yönetme güçlüğü

Y GENERATION MANAGEMENT DIFFICULTIES STUDY IN PUBLIC ORGANIZATION; KOCAELI MUNICIPALITIES

Abstract

In recent years, almost all public or private communities' and companies', politic communities', non-governmental organizations', universities' and also media's intensive concern is about youth research and studies. In fact, the goal is to resolve the behavior codes of the new generation. It is clear that new generations' expectations from the companies that they work and managers and generally from the job world are totally different from the expectations of the old generation. And also the gap between old and new generation hasn't been as intensive as before. Moreover, technology hasn't been as intensive as before. These changes has changed behaviors of human.

This study aims to show management styles and define working conditions to the managers in Kocaeli. The study aims to bring out management difficulties to correspond expectations of the new generation called "Y Generation" in the study. At the same time, the study shows some clues about the necessity of constructing the management studies in local governments.

Key words: Y generation, public organization, management difficulties

¹ Kocaeli Üniversitesi, ogokkaya@kocaeli.edu.tr

² Sakarya Üniversitesi, serbestsalih@hotmail.com

³ Kocaeli Üniversitesi, guckun@gmail.com

⁴ Kocaeli Üniversitesi, barisprof@yahoo.com

Kuramsal Çerçeve

Dünya genelinde ekonomik ve sosyal hareketlerle oluşmuş zaman aralıkları “jenerasyon” olarak tanımlanmakla birlikte jenerasyonlar, yetişme tarzları ve içinde buldukları ortam değişiklikleri nedeniyle “kuşak” olarak da adlandırılmaktadır. Bu nedenle çalışmada öncelikle “kuşak” teriminin tanımlanması yerinde olacaktır. Geleneksel olarak, bir kuşak “ebeveynlerin ve çocuklarının doğumları arasındaki ortalama zaman aralığı”nı ifade etmektedir. Bu biyolojik tanım her bir bin yıllık döneme 20-25 yıl aralıklarla bir nesil yerleştirmektedir. Ancak geçmişte sosyologlara ve antropologlara oldukça hizmet etmiş bu tanım bugün üzerinde tekrar düşünmeyi gerektirmektedir.

Topluluklar, yeni teknoloji, değişen kariyer ve çalışma seçenekleri yanında farklılaşan toplumsal değerler karşısında hızla değiştiğinden, yirmi yıllık dönem nesilsel bir süre için fazlasıyla uzun olmaktadır. Ayrıca, bugün biyolojik bir tanımlama yapmak gerekirse, bir kuşak bugüne dek olanlardan daha uzun bir süreye yayılır. Çünkü günümüzde çocuk doğumu hiçbir zaman olmadığı kadar ertelenmektedir. Ortalama olarak ebeveynler ve çocuklarının doğumları arasındaki zaman yirmi yıldan otuz yıla esnemıştır. 1982’de, ilk bebeğini dünyaya getiren bir kadının ortalama yaşı 25 iken, günümüzde bu yaş 31 olmuştur (McCrimble ve Wolfinger, 2010: 8-13). Bu ise, bugün artık kuşakların biyolojik olarak değil sosyolojik olarak tanımlanmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çok sayıda farklı disiplin (sosyoloji, psikoloji, antropoloji, gerontoloji vb.) açısından kuşaklara ilginin geçmişi uzun olmakla birlikte, işletmecilik alanındaki araştırmaların tarihi nispeten kısa bir geçmişe dayanmakta ve kuşakların öncelikli olarak tüketici davranışları alanında ilgi çektiği görülmektedir. Yönetim yazınında konuyla ilgili gelişen ilginin odağı yeni kuşağın (Y Kuşağı/2000 Kuşağı) hangi özellikleriyle öncekilerden ayrıldığı ve bugünün iş yaşamını nasıl etkiledikleridir (Macky, Gardner ve Forsthy, 2008: 857-861). 2000’li yıllarda 1980’li yıllar ve sonrası doğumlu gençlerin iş yaşamına girmesi ile birlikte tüm dünyada iş yaşamının çehresi hızla değişmeye başlamıştır. Bu dönemde, iş yaşamına yeni katılanların iş değerleri ve davranışları ile ilgili farklılıkları konu alan çok sayıda görüş, rapor ve özellikle akademi dışı yayın göze çarpmaktadır. Twenge’nin (2010: 201) dikkat çektiği gibi, Business Week, Fortune, The Wall Street Journal bu dönemde kuşaklar arası farklılıklara ilişkin yayınlar yapmışlardır.

Yönetim yazını incelendiğinde ise, sözü edilen çok sayıda popüler yayına karşılık, akademik araştırmaların henüz çok sınırlı olduğu görülmektedir. Çalışmaların akademik yazın dışında ağırlık kazanmış olması, konunun belirli kalıp yargılar etrafında incelenmesi sorununu da beraberinde getirmiştir. Gioncola (2006: 33) bu durumu, “kuşak yaklaşımının bilim olmaktan ziyade bir popüler kültür konusu olarak ele alındığı” eleştirisi ile değerlendirmiştir. Yazın taramaları ABD kökenli kuşak farklılıklarına odaklı çalışmaların, 1980’li ve 1990’lı yıllarda çok kısıtlı olduğuna işaret etmektedir (Smith, 2000: 1-2 ve 43); ancak kuşak sorununu örgütsel alanda inceleyen öncü çalışmalar (Gusfield, 1957: 323-330) da vardır. Kıdemli çalışanların farklılık algılarının yanında, özellikle 1980 sonrası doğumlu yeni kuşağın iş gücü devir oranlarındaki ve iş değiştirme sıklıklarındaki artış gibi nesnel göstergelerin işaret ettiği bulgular, 2000’ler sonrasında akademik yazında da araştırmacıların ‘çalışanların kuşak farklılıklarına’ artan ilgisine neden olmuştur (Macky, Gardner ve Forsthy, 2008: 860; Smola ve Sutton, 2002: 363).

Akademik alanda gelişen ilgi ile ortaya çıkan çalışmaların odak noktası, kuşakların iş değerlerindeki farklılıkların doğru değerlendirilmesi ile geliştirilecek stratejilerin, bu ‘farklılıkların neden olabileceği çatışmaların’, yaratıcılığı ve etkinliği artıracak biçimde sinerjiye dönüştürebileceğidir (Kupperschmidt, 2000: 65-76). Akademik ilgi, son yıllarda, örgütsel davranış ve insan kaynakları yönetimi alanında yeni stratejiler geliştirmek üzere, farklı disiplinlerdeki çalışmaların kuramsal temel oluşturmak üzere incelendiği yayınlarla gelişmektedir (Dencker, Joshi ve Martocchio, 2008: 180-187; Joshi ve diğerleri, 2010: 392-414; Joshi, Dencker ve Franz, 2011: 177-205).

Uluslararası yayınlar ve akademik yazına paralel biçimde 2000’li yıllarda Türkiye’de de kuşak farklılıklarına olan ilgi artmıştır. Bu ilginin temel nedeni istatistiki gerçeklerde aranabilir. 2014 yılının Ocak ayında Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 76.667.864 nüfusun içinde 25-34 yaş aralığında bulunanların sayısı 12.830.001’e ulaşmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2014). Bu veriler 1980 sonrası doğumlu yeni kuşağın Türkiye nüfusunun yaklaşık %42’sini oluşturduğuna işaret etmekte ve yeni kuşağın Türk iş yaşamı için de önemini ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, konu ile ilgili çalışmaların çoğunluğu dünyada olduğu gibi, öncelikle iş dünyası dergileri (Örn: Bloomberg Businessweek Türkiye, 2012; Turkişttime, 2012) ve danışmanlık yapan firmaların katıldığı zirveler ile sınırlı kalmıştır. Verilere dayanan çalışmaların da özellikle Y Kuşağını (2000 Kuşağını) hedef aldığı ve yine özel araştırma kurumlarınca yürütüldüğü (Örn: Realta tarafından yürütülen 2012 yılında Bloomberg Businessweek Türkiye’de yayınlanan araştırma ile Virtua’nın gerçekleştirdiği ve 2012’de Mediacat’de yayınlanan

araştırma), ancak akademik yazın tarandığında henüz çok az sayıda çalışmanın olduğu dikkat çekmektedir (Örn: Eriş ve diğerleri, 2013) (Süral Özer, Eriş ve Timurcanday Özmen, 2013: 124).

Bununla birlikte, ulusal ve uluslararası yazında farklı şekillerde de adlandırılabilmeyle birlikte (Milenyum Kuşağı, Dijital Kuşak vb.) çoğunlukla Y Kuşağı (2000 Kuşağı) adıyla anılan ve yine doğum aralıkları üzerinde tam bir anlaşma olmamasına karşın genellikle 1980 sonrasında doğmuş ve 2000'lerle birlikte yerini bir sonraki kuşağa (Z Kuşağı) bırakmış bu kuşak üyelerinin özelliklerine ilişkin varsayımlar genellikle ABD kökenli yazından esinlenerek tartışılmaktadır. Bu nokta Susaeta ve çalışma arkadaşlarının (2011: 1-27) araştırmalarının da çıkış noktasını oluşturan, kuşaklar arasındaki farklılığın kültürler arasında farklılık gösterip göstermediği noktasının yeterince sorgulanmadığının ve bu konuda pek az bilgi sahibi olunduğunun da bir işaretidir. Kültürlerarası kuşak farklılıklarına odaklanan pek az araştırma (Örn: Egri ve Raltson, 2004; Murphy, Gordon ve Anderson, 2004; Lynton ve April, 2012) vardır.

Yakın gelecekte, öncül bazı araştırmalarda işaretleri görülen, gerek akademik gerekse uygulamaya yönelik çalışmaların, kültürel bağlamı dikkate alacak ve yerel çözümlenmeleri içerecek biçimde bir evrim izleyeceği öngörülebilir. Bu ve benzeri araştırmalarla kuşak farklılıklarını farklı disiplinlerin ışığında kuramsal temelleri ile ele alan bilimsel analizlerin uygulamaya yön vermesi ve yüzyıllardır tartışılan olgunun bir efsane mi yoksa bilimsel bir gerçek mi olduğunun açıklık kazanması beklenmektedir (Süral Özer, Eriş ve Timurcanday Özmen, 2013: 124).

Son dönemde; artan ortalama yaşam süresi ve sosyolojik etkenler nedeniyle emekliliği hak etmiş çalışanlar aktif çalışma hayatlarına devam etmekte ve dolayısıyla alttan gelen genç kuşak çalışanlar ile birlikte aynı çalışma ortamını paylaşmaktadırlar. Bu kapsamda kuşaklar arasında gerek karakter gerek çalışma yöntemleri ve gerekse iş yerinden beklentilerde önemli farklılıklar gözlenebilmektedir. Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması (Baby Boomers) Kuşağı, X Kuşağı, y kuşağı(Y Kuşağı) ve Z Kuşağı olarak ayrıştırılan bu 5 kuşaktan ilk 4 kuşağın birlikte çalışıyor olmaları, kültürel zenginlik ve kolektif bilinç paylaşımı, başta iletişim sorunu olmak üzere pek çok çatışmayı da beraberinde getirmektedir. Çağımızda, ilk defa bir arada çalışan bu farklı kuşak üyelerinin birbirleri ile yaşadıkları problemler kuşkusuz organizasyonların tüm çalışma düzenlerini etkileyebilecek niteliktedir.

Kişilerin çalışma faaliyetlerini gerçekleştirdikleri organizasyonlar, zamanımızın en önemli sosyal kurumları haline dönüşmektedir. Pek çok düşünür politika, ekonomi ve dinin organizasyonları etkilediğini savunurken, Charles Perrow tam aksine politikanın, ekonominin, sosyal sınıfların, hatta din ve aile yapılarının işletmelerden etkilendiğini ileri sürmektedir. İnsanların yaşamlarında bu kadar önemli yeri olan çalışma kavramının ve getirdiği çalışma koşullarının işletmeler için de bir o kadar önemli olduğu şüphesizdir.

Farklı yaş gruplarının bir arada çalıştığı günümüz işletmelerinde, yaşanan sorunların önemli bir kısmı kuşaklararası algı, yöntem, uygulama ve iletişim farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle işletme yönetimleri, y kuşağı(Y Kuşağı) çalışanlarını gündemlerine alarak onları kazanmaya çalışmak ve X Kuşağı veya daha önceki kuşaklardan olan yöneticilerini y kuşağı çalışanlarını yönetecek şekilde geliştirmeye yönelik konular üzerinde daha çok durmaya başlamışlardır.

Çalışmada işletmelerde y kuşağını yönetme güçlüklerini görebilmek, organizasyonlardaki sorunların nedenlerini algılayabilmek ve bu sorunların çözümü için Kocaeli'deki belediyelerin birim yöneticileri ile bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma için anket yöntemi kullanılmıştır. Anket soruları Latif ve Demir tarafından Henry Fayol'un 14 yönetim ilkesi kapsamında geliştirilen yönetme güçlüklerine yönelik sorular ile motivasyon araçları sorularından oluşmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı ise, Kocaeli'deki belediyelerin birim yöneticilerinin kendi işletmelerindeki Y kuşağını yönetme güçlüklerini görebilmesinin, organizasyonlarındaki sorunların nedenlerini algılayabilmesinin ve bu sorunların çözülmesinin sağlanmasının Henry Fayol'un 14 yönetim ilkesi ve motivasyon araçları açısından incelenmesidir.

Araştırmamızın amacına uygun olarak geliştirilen hipotezler aşağıda yer almaktadır:

H_0 : Y kuşağını yönetme gücüne yönelik görüşlerle demografik özellik değişkenleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_{01} : Y kuşağını yönetme gücüne yönelik görüşlerle, cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_{02} : Y kuşağını yönetme gücüne yönelik görüşlerle, yöneticinin yaşı değişkeni arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₃ : Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşlerle, yöneticinin eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₄ : Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşlerle, yöneticinin gözlem açısı değişkeni arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁ : Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşleri ile demografik özellik değişkenleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₁ : Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₂ : Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşleri ile yöneticinin yaşı değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₃ : Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşleri ile yöneticinin eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₄ : Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşleri ile yöneticinin gözlem açısı değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın önemi, Kocaeli'deki belediyelerde görev alan yöneticilere ikincil kaynaklı veri sunmak, yönetim stillerini tayin etmelerine ve iş yeri çalışma koşullarını belirlemelerine yol göstermektir. Yönetim biliminin ilgi alanına giren, önemi ve özgünlüğü itibarıyla yönetim alanındaki bilgi birikimini zenginleştirecek ve yanı sıra uygulamacılara önemli yararlar sağlayacaktır.

Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın amacına uygun olarak evreni Kocaeli'deki belediyeler olan yerel yönetimler arasından rastgele örnekleme ile seçilen birim yöneticileriyle önce kişisel görüşmeler yapılarak konu hakkında bilgi verilmiş olup daha sonra kendilerine cevaplayarak gönderecekleri ve kesinlikle kişisel ya da kurumsal bilgi tanımlaması istenmeyen bir adet anket gönderilmiştir. 300 adet yöneticiye gönderilen bu anketleri doldurarak iade eden yönetici sayısı 141 olarak gerçekleşmiştir. Anketlerin 0,95 güven ve 0,05 hoşgörü düzeyine göre evrenin toplamını temsil eden örneklem miktarı 138 olmalıdır (Çıngı, 1990: 256).

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma, bu alanda yapılmış olan araştırmalardan yola çıkarak kavramsal bir temellendirmeyi amaçlamaktadır. Diğer taraftan Kocaeli'deki belediyelerin birim yöneticilerinin kendi işletmelerindeki Y kuşağını yönetme güçlüklerini görebilmesinin, organizasyonlarındaki sorunların nedenlerini algılayabilmesinin ve bu sorunların çözülmesinin sağlanmasının Henry Fayol'un 14 yönetim ilkesi ve motivasyon araçları açısından incelenmesine dayalı olarak analiz ve yorumlama yapılmasına dayanmaktadır.

Araştırmamızın kapsamında bulunan yöneticilerin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu ve kendilerini nasıl değerlendirdikleri değişkenlerine yer verilmiştir. Dolayısıyla cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve kendilerini nasıl değerlendirdikleri değişkenleri sayesinde Kocaeli'deki belediyelerin birim yöneticilerinin kendi işletmelerindeki Y kuşağını yönetme güçlüklerini görebilmek, organizasyonlarındaki sorunların nedenlerini algılayabilmek ve bu sorunların çözümü hakkında bilgiler elde edilmiştir. Araştırma konumuzu oluşturan Y kuşağı ile aynı zamanda Henry Fayol'un 14 yönetim ilkesi ve motivasyon araçları araştırmamızın değişkenlerini oluşturmaktadır. Bu değişkenler;

- "İş Bölümü ve Uzmanlaşma" İlkesi,
- "Yetki ve Sorumluluk" İlkesi,
- "Disiplin" İlkesi,
- "Emir Komuta (Kumanda) Birliği" İlkesi,
- "Amaç Birliği" İlkesi,
- "Genel Çıkarların Kişisel Çıkarlara Üstünlüğü" İlkesi,
- "Çalışanlara Yapılan Ödemeler" İlkesi,
- "Merkezci Yönetim (Merkeziyetçilik)" İlkesi,
- "Hiyerarşi" İlkesi,
- "Düzen" İlkesi,
- "Eşitlik-Hakkaniyet" İlkesi,

- “Personelde Devamlılık ve Denge” İlkesi,
- “Girişim-Teşebbüs (İnisiyatif)” İlkesi,
- “Birlik Ruhu” İlkesidir.

Bu araştırmada, anket yöntemi uygulanmıştır. Bu yaklaşımla elde edilen bilgiler kullanılarak sonuca ulaşılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları örneklem içine giren çalışanlara ulaşılarak internet üzerinden çevrimiçi olarak uygulanmıştır ve veriler 60 gün içinde toplanmıştır (surveey.com).

Araştırmada Henry Fayol’un 14 yönetim ilkesi ve motivasyon araçları ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Önce pilot çalışma yapılarak anketteki verilerin güvenilirliği ve geçerliği sağlanmıştır. Araştırma için hazırlanan anket 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik özellikleri içeren sorular yer almaktadır.

İkinci bölümde, Fayol’un 14 yönetim ilkesini ve motivasyon araçlarını belirtmek için, Latif ve Demir tarafından geliştirilen sorular kullanılmış olup kurum çalışanlarına göre anket üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Buna göre ankette 63 soru bulunmaktadır.

Anket formunda, örnekleme oluşturan personelin ilgili anketlerde yer alan sorulara katılma derecesini belirlemek için beş seçeneqli Likert Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekler (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum ifadeleri ile derecelendirilmiştir. Örnekleme oluşturan personel, her bir cümlede yer alan durum hakkında, 5 (Beş) seçenek arasından görüşlerini en iyi yansıtan seçeneğe ait rakamı işaretleyerek ankette yer alan ifadelere yanıt vermişlerdir.

Çalışmada, katılımcıların Kocaeli’deki belediyelerin birim yöneticilerinin kendi işletmelerindeki Y kuşağını yönetme güçlüklerini görebilmek, organizasyonlarındaki sorunların nedenlerini algılayabilmek ve bu sorunların çözümü için Henry Fayol’un 14 yönetim ilkesi ve motivasyon araçları belirlenmesinde, yorumlanmasında ve açıklanmasında ankette kullanılan 5’li Likert dereceleme ölçeğine uygun olarak aşağıda belirtilen puan aralıkları kullanılmıştır.

- 4.20 – 5.00 Çok yüksek
- 3.40 – 4.19 Yüksek
- 2.60 – 3.39 Orta
- 1.80 – 2.59 Düşük
- 1.00 – 1.79 Çok düşük

Fayol’un 14 yönetim ilkesi bileşenlerine ilişkin güvenilirlik katsayısını (Cronbach Alpha) belirlemek için yapılan istatistiksel analizde güvenilirlik katsayısı .895 ve motivasyon araçlarına ilişkin toplam güvenilirlik katsayısı .827 olarak bulunmuştur.

Anket verilerinin analizinde istatistik paket programlarından SPSS 16.00 (Statistical Package Social Science) kullanılmıştır. Anket sorularının analizinde istatistik yöntemlerinden frekans dağılımları, t-testleri, tek yönlü varyans analizi (anova) kullanılmış, sonuçlar tablolar ile ifade edilmiştir.

Hipotezlerin çözümlenmesi için ölçeğin her bir alt boyutundaki maddelerin aritmetik ortalama (X), standart sapma (S) ve aritmetik ortalamaya bağlı olarak önem sırası değerleri verilmiştir. Bu şekilde, her boyutta hangi ifadeyle belirtilen demografik özelliğin daha yüksek düzeyde gerçekleştirildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Yorumlamalarda grup aritmetik ortalamaları ve “p” anlamlılık değerleri dikkate alınmıştır.

Araştırmanın Bulguları ve Yorumlar

Bu bölümde anketin uygulanması sonucu elde edilen verilerin istatistiksel analizine ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. İlk olarak araştırmaya katılan personele ilişkin kişisel bulgulara, ikinci olarak ise araştırmanın hipotezlerine ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Demografik Özelliklerin Analizi

Farklı cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gözlem açısına sahip birim yöneticilerinin Y Kuşağına bakış açılarını ve yaklaşımlarını görebilmek açısından demografik özelliklerin seçilmesi önemlidir.

Cinsiyete Göre Dağılım

Araştırmaya katılanların cinsiyete göre dağılımına ilişkin bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	N	%
Kadın	12	8,5
Erkek	129	91,5
Toplam	141	100,0

Tablo 1 incelendiğinde; araştırmaya katılanların %8,5'inin kadın, %91,5'inin erkek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda günümüzde yöneticilik yapan kadınların sayısında istenilen seviyeye daha ulaşamadığı ve erkek yönetici sayısı ile eşit hale gelemediği görülmektedir.

Yaşa Göre Dağılım

Araştırmaya katılanların yaşa göre dağılımına ilişkin bilgilere Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Yaşa Göre Dağılım

Yaş	N	%
35-40	60	42,6
40-45	21	14,9
45-50	30	21,3
50-55	18	12,8
55 ve üstü	12	8,5
Toplam	141	100,0

Tablo 2 incelendiğinde; araştırmaya katılanların %42,6'sının 35-40 yaş aralığında, %14,9'ünün 40-45 yaş aralığında olduğu, %21,3'ünün 45-50 yaş aralığında olduğu, %12,8'inin 50-55 yaş aralığında, %8,5'inin 55 ve üstü yaş aralığında yer aldığı görülmektedir

Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Araştırmaya katılanların eğitim durumuna göre dağılımına ilişkin bilgilere Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3: Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Eğitim	N	%
Ortaöğretim	24	17,0
Ön lisans	42	29,7
Lisans	63	44,7
Lisansüstü	12	8,5
Toplam	141	100,0

Tablo 3 incelendiğinde; araştırmaya katılanların %17'sinin ortaöğretim mezunu, %29,7'sinin ön lisans mezunu, %44,7'ünün lisans mezunu, %8,5'inin lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Tabloya göre yöneticilerin yaklaşık yarısının lisans mezunu olduğu görülmekte, daha sonra ön lisans mezunları gelmektedir. En düşük olarak lisansüstü mezunları yer almaktadır.

Gözlem Açısına Göre Dağılım

Araştırmaya katılanların gözlem açısına göre dağılımına ilişkin bilgilere Tablo 4'da yer verilmiştir.

Tablo 4: Gözlem Açısına Göre Dağılım

Gözlem Açısı	N	%
Personeli çok yakından gözlemleyen	96	68,1
Personeli uzaktan gözlemleyen	42	29,8
Personeli kendi haline bırakan	3	2,1
Toplam	141	100,0

Tablo 4 incelendiğinde; araştırmaya katılanların %69'unun kendilerini Personeli çok yakından izleyen, %29,8'inin kendilerini Personeli uzaktan gözlemedikleri şeklinde tanımlamışlardır.

Tablo 5: Henry Fayol'un 14 Yönetim İlkesi ve Motivasyon Araçları Maddelerinin Ortalamaları

İlkeler	\bar{X}
İş Bölümü ve Uzmanlaşma	3,59
Yetki ve Sorumluluk	3,29
Disiplin	3,50
Emir Komuta (Kumanda) Birliği	3,71
Amaç Birliği	3,30
Genel Çıkarların Kişisel Çıkarlara Üstünlüğü	3,61
Çalışanlara Yapılan Ödemeler	4,05
Merkezcil Yönetim (Merkeziyetçilik)	3,30

Hiyerarşi	3,70
Düzen	3,55
Eşitlik-Hakkaniyet	3,90
Personelde Devamlılık ve Denge	3,34
Girişim-Teşebbüs (İnisiyatif)	3,56
Birlik Ruhu	3,26
Motivasyon Araçları	3,61

Hipotezlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Aşağıda, araştırmanın hipotezlerine ilişkin bulgular sırası ile ele alınmakta ve yorumlar yapılmaktadır.

H_0 Hipotezinin Birinci Alt Hipotezine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın H_0 hipotezinin birinci alt hipotezi “Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşlerle, cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark yoktur.” şeklinde düzenlenmiştir.

Tablo 6: Y kuşağını Yönetme Güçlüğüne Yönelik Görüşler ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişki

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Yönetme güçlüğü* cinsiyet	Erkek	129	3,3336	,351	2,103	139	,037*
	Kadın	12	3,5577	,374	1,994	12,869	

*p<0,05

Tablo 6'ya baktığımızda katılımcıların aldıkları ortalama değerlerin cinsiyet değişkenine ilişkin olarak $t(139)=2,103$, $p=0,037<0,05$ olduğundan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu fark kadınlar lehinedir. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir.

H_0 Hipotezinin İkinci Alt Hipotezine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın H_0 hipotezinin ikinci alt hipotezi “Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşlerle, yöneticinin yaşı değişkeni arasında anlamlı bir fark yoktur.” şeklinde düzenlenmiştir.

Tablo 7: Yöneticinin Yaşı Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapmalar

Yöneticinin Yaşı		Y kuşağını Yönetme Güçlüğüne Yönelik Görüş Puan Ortalamaları
35-40	\bar{X}	3,27
	S	0,291
40-45	\bar{X}	3,41
	S	0,352
45-50	\bar{X}	3,29
	S	0,440
50-55	\bar{X}	3,68
	S	0,344
55 ve üstü	\bar{X}	3,28
	S	0,092
TOPLAM	\bar{X}	3,35
	S	0,357

Tablo 8: Y kuşağını Yönetme Güçlüğüne Yönelik Görüşler ile Yöneticinin Yaşı Değişkeni Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yönetme güçlüğü* yöneticinin yaşı	Gruplar Arası	2,631	4	,658	5,867	,000*
	Gruplar İçi	15,247	136	,112		
	Toplam	17,879	140			

*p<0,05

Tablo 7 ve Tablo 8 baktığımızda “Y kuşağını yönetme gücüne yönelik görüşler” başlığında yer alan görüşlere katılma derecesi ortalaması yaşı 35-40 olan yönetici $\bar{X} = 3,51$, 40-45 olan $\bar{X} = 3,41$, 45-50 olan $\bar{X} = 3,29$, 50-55 olan $\bar{X} = 3,68$, 55 ve üstü ise $\bar{X} = 3,28$ olmuştur. Bu ortalamalar arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlıdır [$p = 0,000 < 0,05$]. Tukey testi sonucuna göre bu farkın yaşı 50-55 olanlardan kaynaklandığı görülmüştür. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir.

H_0 Hipotezinin Üçüncü Alt Hipotezine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın H_0 hipotezinin üçüncü alt hipotezi “Y kuşağını yönetme gücüne yönelik görüşlerle, yöneticinin eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark yoktur.” şeklinde düzenlenmiştir.

Tablo 9: Yöneticinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapmalar

Yöneticinin Eğitim Durumu		Y kuşağını Yönetme Gücüne Yönelik Görüş Puan Ortalamaları
Ortaöğretim	\bar{X}	3,28
	S	0,387
Ön lisans	\bar{X}	3,32
	S	0,385
Lisans	\bar{X}	3,48
	S	0,314
Lisansüstü	\bar{X}	3,68
	S	0,276
Toplam	\bar{X}	3,35
	S	0,357

Tablo 10: Y kuşağını Yönetme Gücüne Yönelik Görüşler ile Yöneticinin Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yönetme gücüne* eğitim durumu	Gruplar Arası	2,662	3	,887	7,990	,000*
	Gruplar İçi	15,216	137	,111		
	Toplam	17,879	140			

* $p < 0,05$

Tablo 9 ve Tablo 10'a baktığımızda “Y kuşağını yönetme gücüne yönelik görüşler” başlığında yer alan görüşlere katılma derecesi ortalaması eğitim durumu ortaöğretim olan $\bar{X} = 3,28$, ön lisans $\bar{X} = 3,32$, lisans $\bar{X} = 3,48$, lisansüstü ise $\bar{X} = 3,68$ olmuştur. Bu ortalamalar arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlıdır. [$p = 0,000 < 0,05$] Tukey testi sonucunda bu farkın eğitim durumu lisansüstü olanlardan kaynaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir. Yöneticilerin çoğunluğunun X Kuşağından olması ve yaşlarının genç olması dolayısıyla eğitim olanaklarına daha fazla önem vermelerine sebep olmaktadır.

H_0 Hipotezinin Dördüncü Alt Hipotezine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın H_0 hipotezinin dördüncü alt hipotezi “Y kuşağını yönetme gücüne yönelik görüşlerle, yöneticinin gözlem açısı değişkeni arasında anlamlı bir fark yoktur.” şeklinde düzenlenmiştir.

Tablo 11: Yöneticinin Gözlem Açısı Değişkeni Göre Ortalama ve Standart Sapmalar

Yöneticinin Gözlem Açısı		Y kuşağını Yönetme Gücüne Yönelik Görüş Puan Ortalamaları
Personeli çok yakından gözlemleyen	\bar{X}	3,34
	S	,363
Personeli uzaktan gözlemleyen	\bar{X}	3,33
	S	,318

Personeli kendi haline bırakan	\bar{X}	3,96
	S	,00000
Toplam	\bar{X}	3,35
	S	,35736

Tablo 12: Y kuşağını Yönetme Güçlüğüne Yönelik Görüşler ile Yöneticinin Gözlem Açısı Değişkeni Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yönetme güçlüğü* Gözlem Açısı	Gruplar Arası	1,139	2	,570	4,696	,011*
	Gruplar İçi	16,739	138	,121		
	Toplam	17,879	140			

*p<0,05

Tablo 11 ve Tablo 12'ye baktığımızda "Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşler" başlığında yer alan görüşlere katılma derecesi ortalaması gözlem açısı personeli çok yakından gözlemleyen \bar{X} =3,34, personeli uzaktan gözlemleyen \bar{X} =3,33, personeli kendi haline bırakan \bar{X} =3,94 olmuştur. Bu ortalamalar arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlıdır. [$p = 0,011 < 0,05$] Tukey testi sonucunda bu farkın personeli kendi haline bırakanlardan kaynaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir.

H₁ Hipotezinin Birinci Alt Hipotezine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın **H₁** hipotezinin birinci alt hipotezi "Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır." şeklinde düzenlenmiştir.

Tablo 13: Yöneticilerin Y kuşağını Yönetirken Kullandıkları Motivasyon Araçlarına Yönelik Görüşleri ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişki

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t	sd	p
Motivasyon araçları* cinsiyet	Kadın	12	3,5842	,34020	2,171	139	,032*
	Erkek	129	3,3153	,41590	2,566		

*p<0,05

Tablo 13'e baktığımızda katılımcıların aldıkları ortalama değerlerin cinsiyet değişkenine ilişkin olarak $t(139) = 2,171$ ve $p = ,0032$, $p < 0,05$ anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu hipotez kabul edilecektir. Kadın yöneticiler erkek yöneticilere göre motivasyon araçlarını daha etkin kullanmaktadır.

H₁ Hipotezinin İkinci Alt Hipotezine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın **H₁** hipotezinin ikinci alt hipotezi "Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşleri ile yöneticinin yaşı değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır." şeklinde düzenlenmiştir.

Tablo 14: Yöneticinin Yaşı Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapmalar

Yöneticinin Yaşı		Motivasyon Araçları Puan Ortalamaları
35-40	\bar{X}	3,7370
	S	,30622
40-45	\bar{X}	3,4913
	S	,79775
45-50	\bar{X}	3,5170
	S	,39014
50-55	\bar{X}	3,7573

	S	,33924
55 ve üstü	\bar{X}	3,0256
	S	,25875
TOPLAM	\bar{X}	3,6164
	S	,46852

Tablo 15: Yöneticilerin Y kuşağını Yönetirken Kullandıkları Motivasyon Araçlarına Yönelik Görüşleri ile Yöneticinin Yaşı Değişkeni Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Motivasyon araçları * yöneticinin yaşı	Gruplar Arası	6,275	4	1,569	8,537	,000*
	Gruplar İçi	27,748	151	,184		
	Toplam	34,024	155			

*p<0,05

Tablo 14 ve Tablo 15'e baktığımızda yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşlerine katılma derecesi ortalaması yaşı 35-40 olan yönetici \bar{X} =3,7370, 40-45 olan \bar{X} =3,4913, 45-50 olan \bar{X} =3,5170, 50-55 olan \bar{X} =3,7573, 55 ve üstü ise \bar{X} =3,0256 olmuştur. Bu ortalamalar arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlıdır. [$p = 0,000$ $p \leq .05$] Tukey testi sonucunda bu farkın yaşı 50-55 olanlar lehine olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu hipotez kabul edilecektir. Yapılan bir araştırmada (Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji, 2011) çalışma hayatında Sessiz Kuşak ile X Kuşağının, Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers) ile Y Kuşağının iyi geçindiği ve çatışma yaşamadığı tespit edilmiştir. Araştırmamızın sonucunda da aynı sonuca ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle Bebek Patlaması Kuşağından (Baby Boomers) olan yöneticiler Y Kuşağına mensup personellerini daha iyi motive etmektedir.

H₁ Hipotezinin Üçüncü Alt Hipotezine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın **H₁** hipotezinin üçüncü alt hipotezi "Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşleri ile yöneticinin eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır." şeklinde düzenlenmiştir.

Tablo 16: Yöneticinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapmalar

Yöneticinin Eğitim Durumu		Motivasyon Araçları Puan Ortalamaları
Ortaöğretim	\bar{X}	3,3590
	S	,26923
Ön lisans	\bar{X}	3,6923
	S	,00000
Lisans	\bar{X}	3,6790
	S	,45696
Lisansüstü	\bar{X}	3,5788
	S	,49980
Toplam	\bar{X}	3,6164
	S	,46852

Tablo 17: Yöneticilerin Y kuşağını Yönetirken Kullandıkları Motivasyon Araçlarına Yönelik Görüşleri ile Yöneticinin Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Motivasyon araçları* eğitim durumu	Gruplar Arası	1,005	3	,335	1,542	,206*
	Gruplar İçi	33,018	152	,217		
	Toplam	34,024	155			

*p<0,05

Tablo 16 ve Tablo 17'ye baktığımızda yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşlere katılma derecesi ortalaması eğitim durumu ortaöğretim olan $\bar{X} = 3,35$, ön lisans $\bar{X} = 3,69$, lisans $\bar{X} = 3,67$, lisansüstü ise $\bar{X} = 3,5788$ olmuştur. Bu ortalamalar arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlı değildir. [$p = 0,206$ $p \geq .05$] Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir. Farklı eğitim durumuna sahip yöneticilere göre herhangi bir değişiklik göstermemektedir.

H₁ Hipotezinin Dördüncü Alt Hipotezine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın **H₁** hipotezinin dördüncü alt hipotezi “Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşleri ile yöneticinin gözlem açısı değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.” şeklinde düzenlenmiştir.

Tablo 18: Yöneticinin Gözlem Açısı Değişkeni Göre Ortalama ve Standart Sapmalar

Yöneticinin Gözlem Açısı		Motivasyon Araçları Kullanımı Puan Ortalamaları
Personeli çok yakından gözlemleyen	\bar{X}	3,33
	S	,429
Personeli uzaktan gözlemleyen	\bar{X}	3,32
	S	,390
Personeli kendi haline bırakan	\bar{X}	3,70
	S	,141
Toplam	\bar{X}	3,33
	S	,415

Tablo 19: Yöneticilerin Y kuşağını Yönetirken Kullandıkları Motivasyon Araçlarına Yönelik Görüşleri ile Yöneticinin Gözlem Açısı Değişkeni Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Motivasyon araçları* Gözlem Açısı	Gruplar Arası	,417	2	,209	1,210	,301
	Gruplar İçi	23,791	138	,172		
	Toplam	24,208	140			

* $p < 0,05$

Tablo 18 ve Tablo 19'a baktığımızda “Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşler” başlığında yer alan görüşlere katılma derecesi ortalaması gözlem açısı personeli çok yakından gözlemleyen $\bar{X} = 3,33$, personeli uzaktan gözlemleyen $\bar{X} = 3,32$, personeli kendi haline bırakan $\bar{X} = 3,70$ olmuştur. Bu ortalamalar arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlı değildir. [$p = 0,301 > 0,05$]. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir.

SONUÇ

Çalışma yaşamında kuşaklar konusu incelendiğinde; farklı kuşakların dönemsel koşulların da etkisiyle birbirlerinden farklı özelliklere sahip oldukları geçmişten günümüze üzerinde durulan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle farklı kuşakların iş yaşamında bir arada çalışmasından kaynaklanabilecek sıkıntılar ilgili literatürde vurgulanmaktadır. Son yıllarda özellikle de Y kuşağının iş hayatına katılmasıyla birlikte bu kuşağın etkin bir şekilde çalışması ve yönetilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Çalışmamızda bahsettiğimiz ve “Yaş etkisi” olarak açıkladığımız duruma göre, farklı kuşakların aynı zaman diliminde farklı davranışlar sergilemeleri her kuşağı diğerlerinden ayıran, kendine ait bir tarihi ve birikimi olmasından kaynaklanmaktadır.

Söz konusu çalışmamızda kuşakların doğum tarih aralıkları için temel referans olarak alınan Neil Howe ve William Strauss kuşakları tanımlamak için aşağıdaki kriterleri kullanmaktadırlar:

- Kuşak üyelerinin tarihte paylaştıkları ortak bir yaş noktası olmalıdır. Bu kişiler yaşamlarının aynı dönemini yaşarlarken tarihi olaylar ve sosyal eğilimler ile karşılaşılır.

- Kuşak üyelerinin, içinde buldukları dönem, o anki çocukluk veya yetişkinlik dönemlerine göre şekillenerek risk alma, kültür, değerler, çalışma hayatı ve aile hayatı gibi tutumlar da dâhil olmak üzere davranış ve ortak inançları paylaşma eğilimindedirler.

- Akranları ile paylaştıkları deneyim ve becerilerin farkındadırlar, aynı kuşağa ait oldukları akranları ile bu aidiyeti birlikte paylaşırlar. Yapılan pek çok araştırma farklı kuşaklardaki kişilerin ait oldukları kuşağın özelliklerini her ne kadar dışarıdan o şekilde görülmeseler de benzersiz ve tek olarak tanımladıklarını göstermektedir.

Yetenekli y kuşağı çalışanlarını elde tutmak şirketlerin en önem verdiği konulardan biri haline gelmiştir. Bu nedenle, y kuşağının şirkete bağlılığını artırmak isteyen şirketler esnek çalışma saatlerinden, konforlu iş ortamı yaratmaya kadar iş şekillerinde değişikliğe gitmektedir. Değişiklik, yenilik arayışı, eskiyi atıp yeniyi tüketmek, dışa dönük olmak, sadakat duygularının az gelişmiş olması ve teknoloji alanında yetkinliklere sahip olmak ise bu kuşağın gözlenen en belirgin özellikleri arasında yer almaktadır. Son zamanlarda iş dünyasında kendi kurallarını ortaya koyan, işin kendine uygun olmadığını anladığında başka arayışlara giren, bu yüzden de sık sık iş değiştiren, 1982–2004 yılları arasında doğmuş ve y kuşağı olarak adlandırılan bu kuşak, ülke nüfusunun yüzde 42'sini oluşturmaktadır.

Bu kuşağın üyelerinin diğer özellikleri arasında; hiyerarşik yapıdan hoşlanmamaları, talepkâr olmaları, yokluğu hemen hiç yaşamadıkları için sabırsız olmaları ve girişimcilik ruhlarının çok belirgin olması yer almaktadır. Hal böyle olunca şirketler de bu nesille çalışırken, yıllardır süre gelen yönetim ve çalışma şekillerinde değişiklik yapmak zorunda kalmakta ve insan kaynakları uygulamaları, çalışma şekilleri ile yöneticilik anlayışını onlara göre şekillendirmektedir. Şimdinin ve geleceğin insan kaynağını oluşturan bu gençler şirketlerin yapısında da yenilikler meydana getirmektedir. Çalışanların kişisel özellikleri, ilgi alanları hızla değişirken şirketler de bu yeni neslin özelliklerini tam olarak öğrenmeye çalışarak onlardan en faydalı şekilde yararlanma çabası içindedir. Yapılan araştırmalara göre yeni neslin en önemli özellikleri arasında sık sık iş değiştirmek olsa da bu yeni neslin üyeleri kendilerine uygun işi ve kendilerini ifade edebildikleri ortamı bulduklarına inandıkları zaman yüksek performansla çalışmakta ve büyük başarılarla imza atmaktadırlar.

Bu çalışma, Kocaeli'deki belediyelerin birim yöneticilerine ikincil kaynaklı veri sunmak, yönetim stillerini tayin etmelerine ve iş yeri çalışma koşullarını belirlemelerine yol göstermektedir. Yönetim biliminin ilgi alanına giren, önemi ve özgünlüğü itibarıyla yönetim alanındaki bilgi birikimini zenginleştirecek ve yanı sıra uygulamacılara önemli yararlar sağlayacaktır. Ayrıca bundan sonraki akademik çalışmalara da rehberlik edecektir. Bulgulara dayanarak aynı konuda Henry Fayol'un 14 yönetim ilkesinin her biri üzerinde daha ayrıntılı bir araştırma veya y kuşağının çok fazla ve aktif olarak yer aldığı başka bir iş kolunda da aynı konu üzerinde bir araştırma da yapılabilir.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

1.Araştırmaya katılanların çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir. Erkek yönetici sayısının kadın yönetici sayısının iki katından daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda günümüzde yöneticilik yapan kadınların sayısında istenilen seviyeye daha ulaşılmadığı ve erkek yönetici sayısı ile eşit hale gelemediği görülmektedir.

2.Araştırmaya katılanların yarısından fazlasının 35-40 yaş aralığında, en azının ise 50-55 ve 55 ve üstü yaş aralığında yer aldığı görülmektedir. Y Kuşağından önceki kuşaklardan özellikle Sessiz Kuşak ve Bebek Patlaması Kuşağından (Baby Boomers) olan yöneticilerin iş hayatından çekilmeye başladığı ve sayısının giderek azalmaya başladığı anlaşılmıştır. Şuan iş hayatındaki yöneticilerin çoğunluğunun X Kuşağından olduğu tespit edilmiştir.

3.Yöneticilerin yaklaşık yarısının lisans mezunu olduğu görülmekte, daha sonra ön lisans mezunları gelmektedir. Yöneticilerin çoğunluğunun X Kuşağından olması ve yaşlarının genç olması dolayısıyla eğitim olanaklarına daha fazla önem vermelerine sebep olmaktadır.

"Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşler" başlığında yer alan katılımcıların aldıkları ortalama değerlerin cinsiyet değişkenine ilişkin olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu fark kadınlar lehinedir. Dolayısıyla bu hipotez red edilmiştir. "Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşler" başlığında yer alan görüşlere yaş değişkenine göre katılma derecesi ortalamaları arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlıdır. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir. Farklı yaşlardaki yöneticilere göre Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşler farklılık göstermektedir. Bu fark yaş grubu 50-55 olanlar lehinedir.

"Y kuşağını yönetme güçlüğüne yönelik görüşler" başlığında yer alan görüşlere eğitim durumu değişkenine göre katılma derecesi ortalamaları arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlıdır. Tukey testi sonucunda bu farkın eğitim durumu lisansüstü olanlar lehine olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir. Yöneticilerin çoğunluğunun X Kuşağından olması ve yaşlarının genç olması dolayısıyla eğitim olanaklarına daha fazla önem vermelerine sebep olmaktadır.

“Y kuşağını yönetme gücüne yönelik görüşler” başlığında yer alan katılımcıların aldıkları ortalama değerlerin gözlem açısı değişkenine ilişkin olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir. Farklı gözlem açısına sahip yöneticilere göre değişiklik göstermektedir. Bu fark personeli kenî haline bırakanlar lehinedir.

Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşlerde katılımcıların aldıkları ortalama değerlerin cinsiyet değişkenine ilişkin olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir. Kadın-erkek yöneticilere göre herhangi bir değişiklik göstermemektedir.

Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşlerine yaş değişkenine göre katılma derecesi ortalamaları arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlıdır. Tukey testi sonucunda bu farkın yaşı 50-55 olanlar lehine olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu hipotez kabul edilecektir. Yapılan bir araştırmada (Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji, 2011) çalışma hayatında Sessiz Kuşak ile X Kuşağının, Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers) ile Y Kuşağının iyi geçindiği ve çatışma yaşamadığı tespit edilmiştir. Araştırmamızın sonucunda da aynı sonuca ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle Bebek Patlaması Kuşağından (Baby Boomers) olan yöneticiler Y Kuşağına mensup personellerini daha iyi motive etmektedir.

Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşlere eğitim durumu değişkenine göre katılma derecesi ortalamaları arasındaki fark %95 güven aralığında anlamlı değildir. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir. Farklı eğitim durumuna sahip yöneticilere göre herhangi bir değişiklik göstermemektedir.

Yöneticilerin Y kuşağını yönetirken kullandıkları motivasyon araçlarına yönelik görüşlerde katılımcıların aldıkları ortalama değerlerin gözlem açısı değişkenine ilişkin olarak anlamlı bir fark olduğu görülmemektedir. Dolayısıyla bu hipotez red edilecektir.

Anket sonuçları incelendiğinde, y kuşağının özelliklerinden olan sadakat duygularının az gelişmiş olması, sık sık iş değiştirmesi, otoriteden hoşlanmaması, mali kazanca önem vermesi vb. özelliklerini destekleyen cevaplar alınmıştır. Aynı zamanda Henry Fayol’un 14 yönetim ilkesinin ortalamaları incelendiğinde ise çalışanlara yapılan ödemeler ilkesinin en yüksek ortalama puanına sahip olduğu ve algı düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan Henry Fayol’un 14 yönetim ilkesinin ortalamaları incelendiğinde, Henry Fayol’un 14 yönetim ilkesinden olan iş bölümü ve uzmanlaşma ilkesi, disiplin ilkesi, emir komuta (kumanda) birliği ilkesi, genel çıkarların kişisel çıkarlara üstünlüğü ilkesi, çalışanlara yapılan ödemeler ilkesi, hiyerarşi ilkesi, düzen ilkesi, eşitlik-hakkaniyet ilkesi ve girişim-teşebbüs (inisiyatif) ilkesi olmak üzere 9 adet ilkesinin ortalamalarının yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Y Kuşağının özellikleri ile Henry Fayol’un 14 yönetim ilkesinin ortalamaları karşılaştırıldığında, disiplin ilkesi, emir komuta (kumanda) birliği ilkesi, genel çıkarların kişisel çıkarlara üstünlüğü ilkesi, çalışanlara yapılan ödemeler ilkesi, merkezci yönetim (merkeziyetçilik) ilkesi, hiyerarşi ilkesi, düzen ilkesi, eşitlik-hakkaniyet ilkesi, personelde devamlılık ve denge ilkesi ve girişim-teşebbüs (inisiyatif) ilkesi ortalamaları ile Y Kuşağının özelliklerinin birbirini destekleyecek şekilde sonuçlar elde edilmiştir. Ancak iş bölümü ve uzmanlaşma ilkesi, yetki ve sorumluluk ilkesi, amaç birliği ilkesi ve birlik ruhu ilkesi ortalamaları ile Y Kuşağının özelliklerinin birbirini desteklemeyecek şekilde sonuçlar elde edilmiştir.

Rodrigues’in (2001) Henry Fayol’un 14 yönetim ilkesinin arkasındaki dinamikleri geçmiş ve günümüz açısından inceleyen çalışması ile Y Kuşağının özellikleri ve Henry Fayol’un 14 yönetim ilkesinin ortalamalarını karşılaştırdığımızda ise, Henry Fayol’un 14 yönetim ilkesi ortalamaları ile Y Kuşağının özelliklerini desteklemeyen ilkelere iş bölümü ve uzmanlaşma ilkesi, yetki ve sorumluluk ilkesi, amaç birliği ilkesi ve birlik ruhu ilkesinin günümüzdeki durumu desteklediği görülmektedir. Ancak söz konusu ilkelere amaç birliği ilkesi ve birlik ruhu ilkesinin geçmişteki durumu desteklemesi gerekmektedir. Çünkü emir komuta (kumanda) birliği ilkesi ile amaç birliği ilkesi ve birlik ruhu ilkesi birbirini destekleyen ve tamamlayan ilkelere dir. Bu kapsamda emir komuta (kumanda) birliği ilkesinin ortalaması yüksek düzeyde olmasına rağmen amaç birliği ilkesinin ortalaması ve birlik ruhu ilkesinin ortalaması orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Y kuşağı ile çalışan yöneticilere;

- Daha fazla diyalog,
- Bıkmadan ve usanmadan birlikte çalışma,
- Tatmin edici bir ücret verilmesi,
- Daha esnek bir çalışma ortamı,
- Yönetimde söz sahibi olunması,
- Fikirlere saygı gösterilmesi,
- Bilginin paylaşılması,
- Dijital teknolojinin daha fazla kullanılması önerileri yapılabilir.

Bu çalışmadan akademisyenler, araştırmamızı gerçekleştirdiğimiz diğer yerel yönetimlerde ki yöneticiler ve diğer hizmet ve iş kollarındaki yöneticiler de yararlanabilir.

KAYNAKÇA

- Çingir, H. (1990). [Örnekleme Kuramı](#). 1. Baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Matbaası.
- Dencker, J. C., A. Joshi ve J. J. Martocchio, (2008). Towards a Theoretical Framework Linking Generational Memories to Workplace Attitudes and Behavior. *Human Resource Management Review*. 18, 180-187.
- Egri, C. P. ve D. A. Ralston. (2004). Generation Cohorts and Personal Values: A Comparison of China and The United States. *Organization Science*. 15.2, 210-220.
- Gioncola, F. (2006). The Generation Gap: More Myth Than Reality?. *Human Resource Planning*. 29.4, 32-37.
- Gusfield, J. R. (1957). The Problem of Generations in an Organizational Structure. *Social Forces*. 35.4, 323-330.
- Howe, N. ve W. Strauss. (1992). The New Generation Gap. *The Atlantic Monthly*. 270.6, 67-89.
- Howe, N. ve W. Strauss. (2007). The Next 20 Years: How Customer and Workforce Attitudes Will Evolve. *Harvard Business Review*. 85.(7-8), 41-52.
- Howe, N. ve W. Strauss. (2007a). Helicopter Parents in The Workplace. <http://www.wikinomics.com/blog/uploads/helicopter-parents-in-the-workplace.pdf>(7)
- Joshi, A., J. C. Dencker ve G. Franz. (2011). Generations in Organizations. *Research in Organizational Behavior*. 31, 177-205.
- Joshi, A., J. C. Dencker, G. Franz ve J. J. Martocchio. (2010). Unpacking Generational Identities in Organizations. *Academy of Management Review*. 35.3, 392-414.
- Keleş, H. N. (2011). Y Kuşağı Çalışanların Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 3.2, 129-139.
- Kupperschmidt, B. R. (2000). Multigeneration Employees: Strategies for Effective Management. *The Health Care Manager*. 19.1, 65-76.
- Latif, H., C. G. Uçkun ve B. Demir. (2014). Examining the Relationship Between E-Social Networks and The Communication Behaviors of Generation 2000 (Millennials) in Turkey. *Social Science Computer Review*. <http://ssc.sagepub.com/content/early/2014/01/30/0894439314521982> (30 Haziran 2014).
- Macky, K., D. Gardner ve S. Forsthy. (2008). Generational Differences at Work: Introduction and Overview. *Journal of Managerial Psychology*. 23.8, 857-861.
- Martin, C. A. (2005). From High Maintenance to High Productivity: What Managers Need to Know About Generation Y. *Industrial and Commercial Training*. 37.1, 39-44.
- McCordle, M. ve E. Wolfinger. (2010). Generations Defined. *Ethos*. 18.1, 8-13.
- Rodrigues, C. A. (2001). Fayol's 14 Principles of Management Then and Now: A Framework for Managing Today's Organizations Effectively. *Management Decision*. 39.10, 880-889.
- Smith, T. W. (2000). Changes in The Generation Gap 1972-1998. *GSS Social Change Report*. Chicago: National Opinion Research Center, University of Chicago.
- Smola, K. W. ve C. D. Sutton. (2002). Generational Differences: Revisiting Generational Work Values for The New Millennium. *Journal of Organizational Behavior*. 23.4, 363-382.
- Süral Özer, P., E. D. Eriş ve Ö. N. Timurcanday Özmen. (2013). Kuşakların Farklılaşan İş Değerlerine İlişkin Emik Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 38, 123-142.
- Twenge, J. M. (2010). A Review of the Empirical Evidence on Generational Differences in Work Attitudes. *Journal of Business Psychology*. 25, 201-210. <http://www.surveey.com>(5 Nisan 2014).
- Türk Dil Kurumu. (2013). <http://www.tdk.gov.tr>(16 Ocak 2014).
- Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji. (2011). <http://www.tedkarabuk.k12.tr/Kusaklar.pdf> (31 Ekim 2014).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15974>(31 Ocak 2014).

